

Nr 90

Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1972/73, m. m.; given Stockholms slott den 21 april 1972.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till riksstat för budgetåret 1972/73 som lades fram i årets statsverksproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att totalbudgetunderskottet skulle bli endast obetydligt större än det som angavs i statsverkspropositionen. För budgetåret 1972/73 beräknades i statsverkspropositionen ett underskott på ca 3 280 milj. kr. De nya beräkningarna leder till ett underskott på ca 3 630 milj. kr.

I särskilda bilagor redovisas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1972 och en långtidsbudget för budgetåren 1972/73—1976/77.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 21 april 1972.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTS-SON, NORLING, LÖFBERG, CARLSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få anmäla en *reviderad finansplan* och till *komplettering av riksstatsförslaget för nästa budgetår* underställa Kungl. Maj:ts prövning en förnyad beräkning av statsinkomsterna m. m. samt ett slutligt förslag till investeringsplan för budgetåret 1972/73 och vissa andra frågor som sammanhänger därmed.

REVIDERAD FINANSPLAN 1972

Det internationella ekonomiska läget

Den ekonomiska tillväxten i Västeuropa uppgick under 1971 till 3,1 %, vilket var nästan 2 procentenheter mindre än under 1970. Tillväxten sjönk sålunda i flertalet västeuropeiska länder. Även i Japan sjönk tillväxten betydligt medan den ökade väsentligt i Förenta staterna och Kanada. För hela OECD-området ökade den totala produktionen med 3,4 % under 1971. Trots den relativt dämpade ekonomiska tillväxten fortsatte konsumentpriserna att stiga snabbt i OECD-länderna även under 1971.

Världshandeln hade en låg ökningstakt under 1971. I volym blev tillväxten endast 5 %, vilket är ungefär hälften av den årliga ökningen under de två närmast föregående åren.

Beträffande utvecklingen under 1972 i de för svensk ekonomi mest betydelsefulla länderna syns den brittiska ekonomin komma att uppvisa en högre tillväxttakt än under 1971. Visserligen har den långvariga strejken inom kolindustrin under årets första månader negativt påverkat industriproduktionen, men detta torde inte få några mer påtagliga

effekter på produktionsutvecklingen för hela året.. De stimulansåtgärder som vidtagits bör förstärka den uppgång i den ekonomiska aktiviteten, som inleddes under andra hälften av 1971. Det är i första hand den privata konsumtionen som kan bli den främsta efterfrågefaktorn.

I Frankrike har en dämpning av den ekonomiska tillväxten inträtt under den senare delen av 1971. Man har därför vidtagit åtgärder för att motverka dessa tendenser. Den privata konsumtionen väntas därigenom öka i en icke oväsentlig omfattning och investeringsverksamheten förutses få en oförändrad ökningstakt. Den ekonomiska aktiviteten synes kunna ligga kvar på en för Västeuropa hög nivå även under 1972, även om tillväxten dämpas något jämfört med 1971.

I finansplanen framhölls att bedömningen av den västtyska konjunkturutvecklingen var osäker. Bättre grund finns dock nu för att räkna med en uppgång av konjunkturer under slutet av året. Valutauppgörelsen i december 1971 har gett företagen ett säkrare underlag för planeringen. Genom löneuppgörelsen inom metallindustrin, som blivit normerande för andra avtal, har även en fastare bas erhållits för bedömningen av kostnadsutvecklingen. Detta har medfört att stämningen inom näringslivet förbättrats. Det är därför tveksamt om de tyska myndigheterna avser vidta ytterligare stimulansåtgärder utöver den redan beslutade återbetalningen av den s. k. extraskatten. Det är i första hand den privata konsumtionen som väntas öka medan i ett första skede de privata investeringarna beräknas ligga på oförändrad nivå. Efterhand bör dock konsumtionsökningen och andra expansiva sektorer i den västtyska ekonomin påverka investeringsverksamheten inom näringslivet och ett expansivt skede inledas under andra delen av 1972.

Den ekonomiska utvecklingen i Danmark och Norge under 1972 beräknas innebära att tillväxttakten blir ungefär densamma som under fjolåret. Det är främst investeringssidan som utgör det expansiva inslaget. Importen väntas inte öka i någon större omfattning. I Finland väntas genom framför allt en ökad efterfrågan från den offentliga sektorn en ökad tillväxttakt efter fjolårets stagnation.

I Förenta staterna fortsätter den ekonomiska återhämtningen och tillväxten kan bli betydligt större under innevarande år än under 1971. De expansiva inslagen i den amerikanska ekonomin har förstärkts och frågan är nu närmast vilken styrka återhämtningen skall uppnå. Åtgärderna för att öka tillväxten i ekonomin och minska den höga arbetslösheten är främst inriktade på en stimulans av konsumtionen, men torde också medföra en avsevärd ökning av investeringsverksamheten.

I Japan har industriinvesteringarna under 1960-talets senare del varit den starkaste efterfrågefaktorn i en osedvanligt kraftig ekonomisk tillväxt. Med de ogynnsammare utsikterna på exportmarknaderna väntas industriinvesteringarna inte expandera i samma takt under 1972. Även om den japanska konkurrenskraften torde vara betydande också

efter revalveringen förefaller det inte troligt att en lika snabb ökning av exporten som tidigare kan vidmakthållas. Den ekonomiska tillväxten under 1972 torde bli ungefär av samma omfattning som under följande året. Genom en återhämtning av den inhemska efterfrågan kan man nämligen räkna med en omsvängning till högre tillväxttakt i slutet av detta år.

För OECD-området som helhet förutses den ekonomiska utvecklingstakten tillta i styrka under loppet av 1972. Förbättringen beräknas ske främst i Förenta staterna och Kanada. Under andra halvåret 1972 kan man vänta att även Västeuropa går in i ett skede med ökande ekonomisk aktivitet. Därmed uppnås en påtaglig förbättring i den internationella konjunkturen. Utvecklingen under senare månader ger också stöd för en sådan bedömning.

Världshandeln kan förutses öka med ungefär 6 % i volym under 1972. Den dämpning av de inhemska pris- och kostnadsstegringarna som väntas i de västeuropeiska ekonomierna bör även komma till uttryck i de internationella handelspriserna.

Valutauppgörelsen i december 1971 innebar, som jag underströk i finansplanen, att förutsättningar skapats för en fortsatt snabb tillväxt av världshandeln. Det stod från början klart att överenskommelsen inte omedelbart skulle ge stora avläsbara effekter på handelsbalanserna. Det önskade resultatet av uppgörelsen motverkas till en början genom den effekt de nya kurserna får på ländernas handelspriser. En volymökning av exporten från ett land, som skrivit ned värdet av sin valuta, måste därför nå en viss storlek innan handelsbalansen förändras i positiv riktning. Volymmässiga förskjutningar i utrikeshandeln tar emellertid betydande tid. Det är med hänsyn till dessa förhållanden naturligt att någon positiv förändring ännu inte kunnat avläsas i Förenta staternas handelsbalans. Det har beräknats att något år måste förflyta, innan en kraftigare omsvängning kommer till stånd.

Delvis på grund av orealistiska förväntningar om den snabbhet med vilken förändringar i handelsbalansen kunde ske, uppstod en viss oro på valutamarknaderna någon tid efter valutauppgörelsen. Denna oro hade dock även sin grund i att den väntade återströmningen av dollar till Förenta staterna inte kommit till stånd i mer betydande omfattning. Förutsättningarna för en sådan återströmning har dock förbättrats under senare tid genom att räntorna på korta lån i Förenta staterna och Västeuropa har utjämnats. Detta i förening med att handelseffekterna av kursförändringarna efter hand gör sig gällande bör verka utjämnande på nyckelländernas valutaställningar och sålunda bidra till lugnare förhållanden på valutamarknaden.

EEC-länderna återupptog efter valutaöverenskommelsen i Washington 1971 överläggningarna rörande utformningen av samarbetet på valutaområdet. I detta arbete har även Danmark och Norge samt Storbritan-

nien och Irland deltagit. Med verkan från 24 april 1972 beslöt dessa tio länder att inbördes begränsa fluktuationsmarginalerna mellan sina valutor till högst 2,25 %. De interventioner från centralbankernas sida som kan krävas för att valutakurserna skall hålla sig inom de överenskomna marginalerna, skall ske i de deltagande ländernas valutor. Den träffade valutapolitiska överenskommelsen, som innebär minskade svängningar i de deltagande ländernas valutakurser, bör bidra till ökad stabilitet inom det internationella betalningssystemet.

Den ekonomiska utvecklingen under 1971

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1971 präglades av en oväntat stark avmattning av den inhemska efterfrågan. Exporten ökade visserligen men exportmöjligheterna hämmades av den internationella konjunkturdämpningen. Följden härav blev att den totala produktionen stagnerade och arbetslösheten ökade. Ett positivt inslag i bilden var en betydande förstärkning av bytesbalansen.

De uppgifter som nu föreligger om utvecklingen under 1971 överensstämmer i allt väsentligt med de preliminära kalkyler som redovisades i finansplanen. Den totala produktionen förra året beräknas sålunda volymmässigt inte nämnvärt ha överstigit 1970 års nivå. Detsamma gäller för industriproduktionen. Då samtidigt sysselsättningsvolymen i timmar räknat minskade med 1,6 % var uppgången i produktiviteten inom samhällsekonomin ovanligt svag och stannade vid drygt 2 %.

Den inhemska efterfrågan minskade totalt med ca 2 %. En kraftig nedgång i lagerinvesteringarna svarade för huvudparten av detta efterfrågebortfall. Även bortsett från lagerförändringarna sjönk emellertid efterfrågan något. Påtagliga minskningar av såväl investeringarna som den privata konsumtionen neutraliserades därvid i stort sett av en ökad offentlig konsumtion.

Hushållens realinkomster beräknas trots den svaga produktionsökningen ha stigit med drygt 2,5 %. Konsumtionsvolymen minskade emellertid med 1 % mot bara ett par tiondelar enligt de preliminära kalkylerna, varvid nedgången var särskilt kraftig för varaktiga varor. Hushållens sparande ökade mycket kraftigt. Sparandets andel av de disponibla inkomsterna fördubblades och uppgick till ca 6,5 %. Konsumtionsminskningen kan huvudsakligen hänföras till de första månaderna under 1971. Under andra halvåret började konsumtionen återigen att öka samtidigt som sparkvoten minskade något.

Nedgången i lagerinvesteringarna var som nämnts betydande. I fasta priser minskade handels lagerhållning medan industrins råvarulager och varor i arbete var ungefär oförändrade. Industrins lager av färdigvaror ökade däremot kraftigt.

Även de fasta investeringarna minskade påtagligt eller med ca 2,5 %.

Tabell 1. Reviderad försörjningsbalans för år 1971

	1971 Miljarder kr.	Volymförändringar i % från föregående år	
		1970	1971
<i>Tillgång:</i>			
Bruttonationalprodukt	182,0	4,7	0,3
Import	36,2	9,5	— 5,4
Summa tillgång	218,2	5,5	— 0,8
<i>Användning:</i>			
Bruttoinvestering	38,6	3,2	— 2,5
näringsliv	16,2	3,0	2,5
därav: industri	7,5	5,0	3,0
statliga myndig- heter och affärsverk	4,7	4,2	— 1,0
kommuner	9,0	9,6	— 11,2
bostäder	8,6	— 3,5	— 4,3
Lagerförändring	1,7	.	.
Privat konsumtion	97,4	2,0	— 1,0
Offentlig konsumtion	42,5	6,9	4,3
Tjänstenetto	— 0,1	.	.
Export	38,1	10,1	5,0
Summa användning	218,2	5,5	— 0,8

Byggnadsinvesteringarna sjönk med ca 5 %, medan investeringarna i maskiner ökade med ca 1 %. Bostadsbyggandet beräknas ha minskat med inemot 4,5 % till följd av låg igångsättning i slutet av 1970 och början av 1971. Än kraftigare blev emellertid nedgången för de kommunala investeringarna. Den preliminärt beräknade minskningen med ca 11 % bekräftas av de reviderade kalkylerna. Även investeringar verkställda av statliga myndigheter och affärsverk anges nu ha minskat något trots de påslag som gjordes i konjunkturstimulerande syfte. För näringslivets investeringar blev utfallet något lägre än tidigare beräknat och uppgången stannade vid ca 2,5 %. Inom den egentliga industrin ökade investeringarna med 3 %. Näringslivets kraftigt ökade upplåning på kreditmarknaden synes mot denna bakgrund i stor utsträckning ha använts för att förstärka likviditeten. Utgångsläget för en förnyad investeringsexpansion kan därför bedömas som gynnsamt.

Den enda efterfrågekomponent som bidrog till att hålla uppe den totala efterfrågan var, bortsett från exporten, den offentliga konsumtionen. Den statliga konsumtionen, i vilken ingår vissa konjunkturstödande aktiviteter, bibehölls vid en tillväxttakt av ca 4,5 % medan den kommunala konsumtionen ökade något långsammare.

Takten i prisstegringarna dämpades påtagligt under 1971. Bortsett från förändringar i de indirekta skatterna stannade uppgången i konsumentpriserna under loppet av året vid 4,3 % att jämföra med 5,5 % under 1970. Vid en internationell jämförelse framstår denna stegrings-

takt som låg. Även ökningen av industriarbetarnas timförtjänster med 10 à 11 % var klart lägre än genomsnittet för Västeuropa vilket medverkade till en gynnsam kostnadsutveckling.

Avmattningen i konjunkturen hade påtagliga återverkningar på arbetsmarknaden. Efterfrågan på arbetskraft minskade och arbetslösheten ökade. Den registrerade ökningen i arbetslösheten får dock inte undanskymma det förhållandet att antalet sysselsatta på arbetsmarknaden ökade något under 1971. Det var därvid främst gifta kvinnor som i ökad utsträckning kunde beredas sysselsättning på arbetsmarknaden. Det bör också understrykas att den stigande ambitionsnivån i politiken för full sysselsättning leder till en registrering i statistiken av ett ökande antal arbetssökande.

Efter hand som arbetsmarknadsläget försvagades vidtog regeringen åtgärder inriktade på att skapa fler arbetstillfällen. Som följd härav stabiliserades läget på arbetsmarknaden under senare delen av 1971. Bortsett från säsongvariationer började antalet lediga platser att öka i oktober och arbetslösheten att minska i november.

Ett positivt inslag i den ekonomiska utvecklingen under 1971 var den betydande förstärkning av utrikesbalansen som ägde rum. Exporten ökade i volym med 5 %. Denna uppgång var dock väsentligt svagare än under 1970, vilket främst berodde på försämrade avsättningsmöjligheter för råvaror och stapelvaror i samband med lageranpassning i av-nämländerna. Även exporten av verkstadsprodukter försvagades successivt. Mellan första och andra halvåret minskade den totala exportvolymen något. Mot slutet av året kom dock en viss återhämtning till synes.

En konsekvens av den svaga efterfrågeutvecklingen inom landet, främst beträffande privat konsumtion och lagerinvesteringar, blev att importen minskade med 5,5 % i volym.

Tabell 2. Betalningsbalans åren 1969—1971

(Milj. kr.)

	1969	1970	1971
Handelsbalans	— 960	— 965	+ 1 960
Tjänstebalans inkl. transfereringar m.m.	— 115	— 605	— 1 050
Bytesbalans	— 1 075	— 1 570	+ 910
Kapitalbalans	— 410	+ 1 110	+ 95
Restpost	— 365	+ 855	+ 205
Valutareservens förändring	— 1 850	+ 395	+ 1 210

Utvecklingen av export och import inberäknat prisförändringarna ledde till en kraftig omsvängning av handelsbalansen från ett underskott med nära 1 miljard kr. 1970 till ett överskott med nära 2 miljarder kr.

1971. Nettot av övriga löpande transaktioner med utlandet fortsatte däremot att försämrats. Förstärkningen av bytesbalansen blev likväl så stor som ca 2,5 miljarder kr. Bytesbalansen gav därmed för första gången sedan 1964 ett överskott, nämligen med drygt 900 milj. kr.

Kapitaltransaktionerna med utlandet resulterade i ett positivt netto med ca 100 milj. kr. att jämföra med ca 1,1 miljarder kr. under 1970. Denna omsvängning förklaras i huvudsak av utvecklingen av vissa privata kapitaltransaktioner, bl. a. varvens exportkrediter.

Betalningarna till och från utlandet resulterade i att valutarens ökad med drygt 1,2 miljarder kr.

Mot bakgrund av konjunkturutvecklingen under 1971 inriktades den ekonomiska politiken på att med arbetsmarknadspolitikens olika medel samt med snabbt verkande åtgärder av olika slag skapa fler arbetstillfällen. En riktpunkt härvid var att åtgärderna också skulle ligga i linje med de mera långsiktiga målen för politiken.

Vissa effekter av de omfattande konjunkturstödjande insatserna blev märkbara mot slutet av 1971. Investeringsverksamheten började öka under fjärde kvartalet. Detta gällde främst industriinvesteringarna och de statliga affärsverkens investeringar i maskiner och transportmedel. En uppgång noterades också för den privata konsumtionen. Även för exporten och industriproduktionen innebar fjärde kvartalet en något mera positiv förändring än de närmast föregående kvartalen. För exportens del gällde uppgången främst skogsindustriprodukter samt verkstadsprodukter och s. k. övriga varor. Dessa förändringar återverkade på arbetsmarknaden, där en stabilisering inträdde mot slutet av året.

I vissa hänseenden innebar den ekonomiska utvecklingen under 1971 onormala förändringar som är svåra att entydigt tolka. Detta gäller främst hushållens sparande och produktivitetsutvecklingen. Den under senare år nedåtriktade tendensen för sparandet bröts sålunda under första halvåret då en plötslig, stark uppgång ägde rum. Under andra halvåret noterades därefter en endast obetydlig nedgång i sparandet. Vid en konjunkturedgång brukar takten i produktivitetens tillväxt dämpas men dämpningen 1971 var enligt nu tillgängliga uppgifter betydligt starkare än normalt. Vissa omständigheter tyder på att de markanta förändringarna under året i fråga om såväl sparandets som produktivitetens utveckling till stor del kan återföras på speciella förhållanden och att därför en viss återgång till ett mera normalt mönster kan väntas i år. Den bedömning som härvidlag kan göras är givetvis av stor betydelse för prognoserna för såväl den privata konsumtionens tillväxt som för utvecklingen på arbetsmarknaden.

Konjunkturer och ekonomisk politik 1972

Inledning

I finansplanen angav jag riktpunkten för den ekonomiska politiken under 1972 vara att åstadkomma en balanserad ekonomisk expansion, som förenar kraven på full sysselsättning, rimlig prisstabilitet och extern balans. Jag underströk att en sådan ekonomisk politik erbjuder de bästa förutsättningarna för jämnare inkomstfördelning, fortsatt aktiv reformpolitik och bibehållen yttre handlingsfrihet.

I fråga om konjunkturutvecklingen redovisade jag en bedömning som innebar att den internationella konjunkturen kommer att vändas uppåt i varje fall under senare delen av 1972. Utvecklingen i vårt land förutsågs bl. a. som en följd av den förda ekonomiska politiken bli uppåtriktad under den första delen av 1972. Stimulanspolitikens effekter inom främst investeringsområdet bedömdes redan då förstärkas av en uppgång av den privata konsumtionen. Expansionen förutsågs efter hand byggas på av den internationella konjunkturuppgången, vilken kunde beräknas få en mera markerad effekt under första delen av 1973. För att åstadkomma en balanserad utveckling under nästa budgetår, utformades budgetförslaget med sikte på att nå en åtstramning av finanspolitiken.

Som framgått av min tidigare redovisning rörande den internationella konjunkturutvecklingen, har sannolikheten av ett påtagligt internationellt uppsving under andra hälften av 1972 snarast ökat. Sålunda förväntas investeringarna, som under fjolåret stagnerade eller gick tillbaka i flera länder i Västeuropa, svänga uppåt under andra halvåret. För den svenska ekonomin visar de uppskattningar som nu kan göras på grundval av bättre klarlagda tendenser, att bedömningen vid årsskiftet inte kan betraktas som alltför optimistisk. Utvecklingen inom olika sektorer under årets första månader har sålunda i huvudsak motsvarat de bedömningar som lades fram i finansplanen. Läget på arbetsmarknaden har visat tecken till en gradvis förbättring. Framför allt gäller detta efterfrågan på arbetskraft, som med beaktande av säsongvariationer haft en stigande tendens. På samma sätt har kunnat iakttas att arbetslösheten, som bromsades upp i slutet av 1971, fortsatt att minska under den gångna vintern. Störst har nedgången i arbetslöshet varit inom byggnadsbranschen.

Under det gångna året stod strävandena att upprätthålla full sysselsättning i centrum för åtgärderna på den ekonomiska politikens område. Som jag tidigare understrukt, utformades de kortsiktigt betingade stödåtgärderna härvid medvetet för att även på längre sikt trygga sysselsättningen. Tyngdpunkten i politiken låg på stimulans av investeringsverksamheten samt på en utbyggnad av resurserna för utbildning och om-

skolning. Den starka satsningen på arbetsmarknadspolitiska medel har skapat en betydande sysselsättning för arbetskraft som snabbt kan tas i anspråk vid en växande efterfrågan i ekonomin. En annan väsentlig utgångspunkt vid valet av stimulansåtgärder var kravet att de resurser som sattes in snabbt skall kunna omfördelas när konjunkturen åter börjar förbättras. Inriktningen av den ekonomiska politiken under fjolåret kommer härigenom att underlätta möjligheterna att klara den förväntade konjunkturuppgången i år med bevarad samhällsekonomisk stabilitet.

Erfarenheter från tidigare konjunkturuppgångar har lärt oss att ett omslag i den ekonomiska aktiviteten kan komma mycket snabbt och att en konjunkturuppgång kan bli häftig. Kraven på den ekonomiska politiken är inte minst med hänsyn härtill stora när det gäller att noggrant bevaka varje tendens till rubbning av den samhällsekonomiska balansen. Det inhemska efterfrågetrycket måste hållas under kontroll för att undvika omslag från balans till överhettning. Särskilt viktigt är det att den omläggning av den ekonomiska politiken, som i ett sådant läge kan bli erforderlig, vidtas i tid. Angelägenheten av att så sker och att överslag i samhällsekonomin med åtföljande inflationistisk utveckling härigenom undviks betingas av hänsynen både till den inre och yttre balansen i samhällsekonomin. En rimlig pris- och kostnadsstabilitet är en nödvändig betingelse för att de fördelningspolitiska strävandena skall kunna förverkligas. Även för bevarandet av den svenska ekonomins styrka gentemot omvärlden är denna stabilitet nödvändig.

Kravet på yttre jämvikt har en avgörande betydelse för utformningen av stabiliseringspolitiken. Målet att uppnå och vidmakthålla balans i de utrikes betalningarna kräver växande ekonomisk-politiska insatser. Detta sammanhänger främst med de år från år stigande utgifterna för vårt bistånd till utvecklingsländerna samt med den mycket kraftigt ökande utlandsturismen. Även underskottet för övriga tjänster, såsom provisioner, licensavgifter m. m., har ökat under senare år. Tjänste- och transfereringsbalansen, som så sent som 1968 var positiv, beräknas i år ge ett underskott på 1,8 miljarder kr. En utredning som belyser de krav på valutaområdet som ställs från utvecklingsbiståndet har nyligen redovisats. För att kompensera de valutaanspråk dessa aktiviteter ställer, måste vår export öka snabbare än den eljest behövt, eller importen dämpas. Detta kan endast realiseras genom en av den ekonomiska politiken understödd omfördelning av våra produktionsresurser till exportnäringarna och den importkonkurrerande hemmamarknadsindustrin eller genom begränsning av den inhemska efterfrågan med åtföljande dämpning av importen.

Förbättringen i fjol av bytesbalansen blev ännu något starkare än som beräknades i finansplanen. Bytesbalansens överskott uppgick till drygt 900 milj. kr., att jämföra med ett underskott på 1,5 miljard kr. året

innan. Denna omsvängning hänförde sig helt till förändringen i handelsbalansen, vars utveckling var starkt konjunkturmässigt betingad. Importen minskade till följd av den låga inhemska efterfrågan. Samtidigt begränsades exportens ökning under inverkan av nedgången i efterfrågan i flera av våra viktigaste avnämmländer. Exportens ökningstakt uppgick i föl till endast hälften av tillväxten högkonjunkturåret 1970.

Utvecklingen av den externa balansen i föl var exceptionell, och kan inte, som jag tidigare kraftigt understrukt, tolkas så att vi uppnått en på lång sikt betryggande utrikesbalans. Den konjunkturuppgång som i år förväntas både här hemma och i utlandet kommer också att leda till en försvagning av vår utrikesbalans. Samtidigt som den trendmässiga försämringen av tjänste- och transfereringsposterna fortsätter, sker en försvagning av handelsbalansen. Importvolymen beräknas i år stiga i ungefär samma takt som exportvolymen, eller med knappt 6 % jämfört med drygt 5 % för exporten. Att handelsbalansens saldo utvecklats negativt trots denna nära överensstämmelse i import- och exportutvecklingen, beror på en antagen försämring i bytesförhållandet. Genom växelkursförändringarna i december 1971 kan den svenska kronan uppskattas ha devalverats med en procent i förhållande till genomsnittet av övriga industriländers valutor. Detta förhållande samt sänkta priser på massa, papper och vissa andra exportvaror, leder till att importpriserna väntas stiga något snabbare än exportpriserna.

Tillväxten av exporten väntas accelerera under loppet av året. Under andra halvåret förutses sålunda exporten volymmässigt komma att öka med omkring 10 % i årstakt. Detta avspeglar bedömningen att efterfrågan på rå- och stapelvaror kommer att stiga som följd av en ökad produktion i Västeuropa. Även exporten av verkstadsprodukter förutses expandera under andra halvåret.

Som jag redovisade i fjolårets kompletteringsproposition i samband med ställningstagandena till långtidsutredningen, måste den ekonomiska politiken inriktas på att lösa de långsiktiga betalningsbalansproblemen genom en positiv förskjutning av handelsbalansen. Strävandena att öka exporten står härvid i förgrunden. Avgörande för våra möjligheter att hävda oss i den utrikes konkurrensen är givetvis, som jag tidigare framhållit, att den svenska industrins konkurrenskraft kan bibehållas och förstärkas. Kraven på ökad export förutsätter därför att den ekonomiska politiken skapar möjlighet till en fortsatt snabb utbyggnad av industrins produktionskapacitet. Vad möjligheterna till avsättning på världsmarknaden beträffar, spelar även andra omständigheter in. Det har sålunda under senare år blivit uppenbart att möjligheterna för exportörerna att lämna krediter spelar en växande roll. Frågan om en förstärkning och utbyggnad av existerande exportfinansieringsinstitut har därför tagits upp till prövning inom berörda departement.

Medan de totala investeringarna i fjol minskade, redovisas för industrins investeringar en fortsatt uppgång på 3 %. Även om ökningstakten var relativt måttlig, framstår ändå det förhållandet att industriinvesteringarna tillväxte som beaktansvärt. Vid tidigare konjunktursituationer med lågt kapacitetsutnyttjande inom industrin har nämligen industriinvesteringarna ofta stagnerat eller minskat. Uppgången i fjol torde till väsentlig del kunna sättas i samband med de ekonomisk-politiska åtgärder som har vidtagits.

Även i år har åtgärder till stöd för ökade industriinvesteringar prioriterats inom den ekonomiska politiken. Liksom under fjolåret utgår under 1972 ett särskilt 20-procentigt skatteavdrag för investeringar i maskiner och inventarier. Vidare har för investeringar som påbörjats före den 1 maj i år investeringsfonderna fått tas i anspråk. En omfattande utbyggnad av industrins investeringar i miljövårdande syfte pågår f. n. som ett resultat av de tillfälligt förhöjda statsbidrag, som ingått som ett led i den sysselsättningsfrämjande politiken.

I detta sammanhang bör också nämnas det finansieringsinstitut för de mindre och medelstora företagen, om vars bildande en överenskomelse nyligen har träffats mellan staten och bankerna. Uppgiften för detta institut skall vara att främja sådana företags utveckling genom att när behov därav föreligger tillskjuta riskvilligt kapital.

Näringslivets investeringar väntas i år öka mycket kraftigt. Särskilt gäller detta handelns investeringar, som beräknas stiga med 13,5 %. För industriinvesteringarna har på grundval av gjorda enkäter en uppjustering skett i förhållande till den bedömning som redovisades i finansplanen. Industriinvesteringarna förutses 1972 stiga dubbelt så snabbt som i fjol, eller med ca 6 %.

Sammanfattningsvis ter sig utsikterna för den svenska ekonomins utveckling under 1972 nu något gynnsammare än vad jag kunde redovisa i finansplanen. Nu liksom då knyter sig dock vissa osäkerhetsmoment till bedömningen. Tillväxten av våra samlade resurser kan förväntas återgå till en i huvudsak normal utvecklingstakt. Exporten väntas stiga och under andra halvåret nå en hög ökningstakt. Även investeringarna expanderar kraftigt. Den privata konsumtionen har likaså uppskattats stiga snabbt. Denna bedömning bygger på ett antagande om att fjolårets höga sparbenägenhet skall minska i år. Självfallet är en prognos härvidlag förknad med en viss osäkerhet. Industriproduktionen torde åter stiga, men en mera påtaglig uppgång kommer till stånd först under andra halvåret. Även till bedömningen av sysselsättningsutvecklingen knyter sig en viss osäkerhet. Detta sammanhänger främst med vilket antagande som kan göras om produktivitetens utvecklingen. Produktiviteten i den svenska ekonomin steg under fjolårets lågkonjunktur relativt långsamt. Om produktiviteten åter börjar stiga kraftigt,

återverkar detta självfallet på företagens behov av att anställa ny arbetskraft och därmed på den takt i vilken sysselsättningsläget kan förbättras.

Sysselsättningspolitiken

Utvecklingen på arbetsmarknaden har under de senaste åren utmärkts av kraftiga och snabba omslag. Den mycket högt uppdrivna efterfrågan på arbetskraft under 1970 kom snabbt att avlösas av en kraftig dämpning i fråga om antalet lediga platser och en stark ökning av antalet arbetslösa under 1971.

Även om arbetslösheten under de första månaderna i år fortfarande är högre än under motsvarande period 1971 tyder en rad olika förhållanden på att de aktuella sysselsättningsproblemen nått sin kulmen och att en förbättring är på väg. Antalet anmälda arbetslösa, räknat i säsongrensade tal, låg sålunda under de fyra första månaderna 1971 lägre än under hösten 1971. Från samma tid kan en vändning uppåt i fråga om de säsongrensade talen för lediga platser noteras. Vidare har omfattningen av varslen om personalinskränkningar minskat påtagligt under de senaste månaderna även om de fortfarande ligger på en hög nivå.

Omslaget i efterfrågan på arbetskraft är särskilt märkbart inom byggnadsverksamheten, varuhandeln och de delar av industrin som huvudsakligen arbetar för hemmamarknaden. Även när det gäller det minskade antalet varslade driftinskränkningar är förbättringen mest påtaglig inom de hemmamarknadsorienterade branscherna. Detta omslag i utvecklingen på arbetsmarknaden synes ha sin grund i den ökade efterfrågan på hemmamarknaden under slutet av 1971 och början av 1972. Av utslagsgivande betydelse i detta sammanhang är de särskilda åtgärder som satts in för att främja sysselsättningen. Dessa åtgärder har haft en avsevärt större omfattning än vad som någonsin tidigare varit fallet vid en konjunkturavmattning. Hela registret av arbetsmarknadspolitiska åtgärder har kommit till användning. Det gäller beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning, skyddad sysselsättning, investeringsfonder och industribeställningar. Den maximala effekten av de olika arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kan i stora drag uppskattas till drygt 150 000 arbetstillfällen under den mest utsatta tiden, dvs. under februari och mars. Till detta kommer ett uppskattat tillskott av storleksordningen 30 000 man som en följd av vidgningar av bostadsbyggnadsprogrammet. Dessa olika åtgärder har dessutom indirekt resulterat i att ett påtagligt antal arbetstillfällen kommit till.

Produktivitetsutvecklingen får en avgörande betydelse för den fortsatta utvecklingen på arbetsmarknaden. I ekonomin som helhet be-

räknas, som jag tidigare nämnt, produktiviteten ha ökat med endast 2 % under 1971, vilket är väsentligt lägre än vad som tidigare varit normalt. Under perioden 1965—1970 uppgick sålunda ökningen till ca 5 % i genomsnitt per år. Det föreligger ännu inte något material för en säkrare bedömning av orsakerna bakom den svagare utvecklingen under 1971. En bedömning av utvecklingen under 1972 blir därför mycket osäker. Det är således svårt att säkrare förutse hur snabbt förbättringen på arbetsmarknaden kommer att fortsätta.

Den nu aktuella arbetstidsförkortningen har beräknats motsvara ett minskat arbetskraftsutbud i timmar av storleksordningen drygt 3 %. En ökning av efterfrågan på arbetskraft som skulle motsvara förkortningen av arbetstiden synes inte ha ägt rum. Härtill kan ha bidragit att rationaliseringsmöjligheter utnyttjats i samband med omläggningen av arbetstiden och att en i vissa fall existerande överkapacitet på personalsidan absorberats. I många fall torde på det sättet behovet av att anställa kompensande personal ha uteblivit och en höjning av produktiviteten har härigenom kommit till stånd. Efterfrågan på personal kommer i sådana fall att realiseras först efter hand som efterfrågan vuxit så pass att den nuvarande kapaciteten blir otillräcklig.

Ökningen av arbetskraftsefterfrågan bedöms bli olika i olika branscher och näringsgrenar. I detta läge är det av största vikt att den arbetsmarknadspolitiska beredskapen hålls på en hög nivå. Det stora antalet personer som idag är sysselsatta genom olika arbetsmarknadspolitiska insatser representerar ett betydande potentiellt utbud som kan tillföras den öppna arbetsmarknaden i den takt efterfrågan växer. I denna fas av utvecklingen är det naturligt att arbetsmarknadspolitikens tyngdpunkt förskjuts från sysselsättningsskapande åtgärder till åtgärder för att underlätta den geografiska och yrkesmässiga rörligheten. Därigenom kan man minska såväl sysselsättningsproblem inom vissa områden som arbetskraftsbrist och övrefterfrågan inom andra delar av arbetsmarknaden. Med den betydande omfattning som arbetsmarknadsutbildningen f. n. har — ca 120 000 elever under innevarande budgetår — finns en betydande kapacitet i detta avseende. Det är i detta sammanhang även betydelsefullt med en fortsatt omflyttning — främst inom regionerna — i syfte att jämna ut skillnader i sysselsättningsmöjligheter.

De rörlighetsfrämjande åtgärdernas betydelse understryks inte minst av att det är angeläget att uppkommande efterfrågan på arbetskraft i största möjliga utsträckning tillgodoses med den arbetskraft som redan finns i landet.

Den minskade rekryteringen under konjunktursvackan har särskilt drabbat nytillträdande på arbetsmarknaden som ungdomar och kvinnor. Arbetslösheten bland ungdomar har ökat snabbare och ligger nu på en högre nivå än för andra åldersgrupper. Den genomsnittliga ar-

betslöshetstidens längd är dock avsevärt kortare än för t.ex. de äldre arbetslösa. De ungdomar som drabbats av arbetslösheten är i första hand de som saknar yrkesutbildning. Arbetslösheten bland de akademiskt utbildade ungdomarna har också ökat starkt men är i jämförelse med andra mer utsatta grupper begränsad. Å andra sidan väntas den inte minska lika snabbt som för andra ungdomsgrupper vid en konjunkturuppgång. Detta problem torde särskilt gälla vissa humanister och samhällsvetare. I många fall torde det vara nödvändigt att de högt utbildade ungdomarna anpassar sina krav på anställningar efter det nya läget. Samtidigt är det viktigt att man i näringslivet anpassar sig till det nya läget på arbetsmarknaden och den tillgång som de utbildade ungdomarna utgör.

Genom den höga takten i näringslivets strukturomvandling under de senaste åren har ett betydande antal arbetstagare — främst äldre, handikappade och svagt utbildade — kommit att ställas utan arbete. Arbetslösheten för dessa grupper är i allmänhet mer långvarig än för andra och möjligheterna att i ett bättre arbetsmarknadsläge finna ny sysselsättning mer begränsade än vad gäller de yngre och bättre utbildade. Såväl från individernas egna utgångspunkter som från samhälls-ekonomisk synpunkt är det angeläget att dessa grupper snarast kan beredas en produktiv sysselsättning inom det normala produktionslivet.

Både långtidsutredningen och låginkomstutredningen har belyst den centrala roll som vidgade sysselsättningsmöjligheter har för en utjämnning av rådande inkomstskillnader. Ökad sysselsättning inte bara för grupper som i dag är arbetslösa, utan även för undersysselsatta eller förvärvsförhindrade på annat sätt framstår därför som särskilt angelägen.

En huvuduppgift för den aktuella arbetsmarknadspolitiken måste vara att med olika åtgärder söka åstadkomma en ömsesidig anpassning av arbetskraftefterfrågan och tillgänglig arbetskraft till varandra innan uppkommande bristsituationer löses genom rekrytering i utlandet. Från näringslivets sida är det i detta sammanhang väsentligt mer ökade insatser för att underlätta sysselsättningen för olika grupper. Åtgärder i fråga om aktiv rekrytering, arbetsplatsernas utformning och arbetsmiljön spelar stor roll. Likaså är det viktigt att möjligheterna till deltidarbete tillvaratas. De utökade förmedlingsresurserna, flyttningsbidrag, arbetsmarknadsutbildning, särskilda möjligheter till anordningar på arbetsplatsen, förbättrade möjligheter till halvskyddad sysselsättning samt utbyggd barntillsyn får i detta sammanhang betydelse.

Jämsides med den rörlighetsfrämjande politiken måste en aktiv regionalpolitik målmedvetet föras vidare. Det är angeläget att omställningarna i första hand kan ske inom den egna regionen genom att tillräckliga sysselsättningsalternativ kan erbjudas inom denna. Förutsättningarna härför kan väsentligt förbättras genom att insatserna samlas till ett begränsat antal orter. På detta sätt kan en bättre balans mellan

landets olika delar skapas och långa omflyttningar begränsas. Under det kommande budgetåret har regeringen för avsikt att lägga fram ett konkret regionalpolitiskt handlingsprogram och föreslå ett nytt flerårsprogram för det regionalpolitiska stödet.

Budgetpolitiken

Den bild av budgetutvecklingen under innevarande och nästa budgetår som tecknades i årets finansplan är i allt väsentligt fortfarande aktuell. Under innevarande budgetår ökar utgifterna till följd av de sysselsättningspolitiska insatserna avsevärt snabbare än inkomsterna och underskottet på statsbudgeten blir därför väsentligt större än för budgetåret 1970/71. Budgetförslaget för budgetåret 1972/73 innebär en förskjutning av finanspolitiken i åtstramande riktning och upplåningshonet reduceras i förhållande till innevarande budgetår. Som framgår av tabell 3 har dock en förändring ägt rum sedan beräkningen i finansplanen såtillvida som underskottet för 1972/73 nu väntas bli något större. Totalbudgetens underskott, som budgetåret 1970/71 var 2,6 miljarder kr., ökar enligt de nya beräkningarna till ca 4,3 miljarder kr. för innevarande budgetår. För budgetåret 1972/73 skulle totalbudgeten enligt de kalkyler som nu kan göras komma att visa ett underskott på drygt 3,6 miljarder kr.

Budgetunderskottet för innevarande budgetår blir enligt de beräkningar som nu föreligger ungefär lika stort som enligt finansplanen. Såväl statsinkomsterna som statsutgifterna förutses dock bli något hundratal miljoner kronor lägre än som då beräknades. Vad gäller utgiftssidan kan detta kanske förefalla något förvånande med hänsyn till att omfattande medelstilldelning, i huvudsak avseende kostnader för konjunkturstimulerande åtgärder, föreslagits på tilläggsstat sedan statsverkspropositionen avlämnades. Emellertid tyder nya beräkningar på att en del stora utbetalningar som avser verksamhet som bedrivs under innevarande budgetår kommer att verkställas först nästa budgetår. Detta gäller t. ex. för bidragen till miljövårdande åtgärder inom industrin och i viss mån för de allmänna beredskapsarbetena. Budgetunderskottet skulle för innevarande budgetår bli flera hundratal miljoner kronor större och budgetunderskottet för nästa budgetår motsvarande mindre ifall tidsförskjutningen av de nämnda betalningarna inte funnits. Jag vill betona att förskjutningen enbart avser betalningarna. De verksamheter som betalningarna avser äger i dessa fall rum under innevarande budgetår.

I prop. 1972: 95 har regeringen tidigare denna dag förelagt riksdagen förslag om en provisorisk skattereform. De nya skattereglerna, som föreslås träda i kraft den 1 januari 1973, har aktualiserats av effekterna på den progressiva statsskatteskalen av de senaste årens förhållan-

devis starka pris- och lönehöjningar samt kommunala skattehöjningar. En förutsättning för den nu föreslagna begränsade justeringen av stats-skatteskalen är att finanspolitiken inte därigenom försvagas. Detta gäller dels därför att tillförsikten om en förväntad konjunkturuppgång nu är större än för några månader sedan, dels därför att staten inte genom ökad upplåning försvårar de kommunala anspråken på kapitalmarknaden. I samband med förslaget till den provisoriska skatterecformen har nämligen en preliminär överenskommelse träffats mellan regeringen och representanter för kommunförbunden om att förbunden skall rekommendera kommuner och landsting att under tvåårsperioden 1973—74 avstå från att höja kommunalskatt resp. landstingsskatt.

Omläggningen av den statliga inkomstskatteskalen innebär skattelättnader på sammanlagt 2,4 miljarder kr., för alla inkomsttagare upp till en årsinkomst av ca 100 000 kr. Finansieringen sker genom en höjning av mervärdeskatten från 17,65 % till 20 % och genom högre skatter på cigaretter, sprit, vin, maltdrycker och motorbränslen samt genom skatt på vissa spel. En höjning av den indirekta beskattningen slår igenom på priserna och aktualiserar därigenom vissa av sociala skäl betingade kompensationer. Folkpensioner, bidragsförskott och studiemedel räknas upp automatiskt enligt rodan gällande bestämmelser. Därutöver föreslås en höjning av de allmänna barnbidragen och studiebidragen inom studie-hjälpsystemet.

Sammantagna beräknas de föreslagna åtgärderna få en neutral effekt på den totala statsbudgeten, dvs. budgetsaldot förutses bli opåverkat.

Den nya saldoberäkningen för budgetåret 1972/73 innebär att det tidigare beräknade underskottet på 3,3 miljarder kr. stiger till drygt 3,6 miljarder kr. Den nya prognosen över statens inkomster innebär en uppjustering på knappt 300 milj. kr. varför det större budgetunderskottet helt förklaras av att statsutgifterna nu beräknas bli större än vad som angavs i finansplanen. Detta förklaras bl. a. av de ökade utgifter som följer av det förslag till överenskommelse mellan staten och landstingen angående bidragen till psykiatrisk sjukvård som förelagts årets riksdag. Vidare har förbrukningen av reservationsmedel räknats upp.

Beräkningen av statens inkomster har liksom i finansplanen bl. a.

Tabell 3. Totalbudgeten 1970/71—1972/73.
(Milj. kr.)

	1970/71	1971/72		1972/73	
		Stv.-prop. 1972	Ny be- räkning	Stv.-prop. 1972	Ny be- räkning
Inkomster	45 637	52 147	51 969	55 831	56 107
Utgifter	48 269	56 466	56 300	59 110	59 739
Budgetsaldo	— 2 632	— 4 319	— 4 331	— 3 278	— 3 632

grundats på antagandet att lönesumman ökar med 10 % i år och 8 % nästa år. Som tidigare berörts innebär inte de nya beräkningarna för de totala inkomsterna så stora avvikelser jämfört med finansplanen. Där- emot innebär de nya prognoserna ändrade tal för åtskilliga enskilda in- komstslag, särskilt för budgetåret 1972/73 till följd av de föreslagna nya skattereglerna.

Förskjutningen av finanspolitiken i restriktiv riktning under bud- getåret 1972/73 kan illustreras på olika sätt. Statens konsumtion och investeringar som sammantagna ökade med ca 3,5 % i volym under budgetåret 1970/71 och beräknas öka med inemot 5 % under budget- året 1971/72 — väsentligen till följd av de sysselsättningsstimulerande insatserna — väntas växa med mindre än 2 % under budgetåret 1972/ 73. Statens finansiella sparande, som motsvarar budgetsaldot beräknat med bortseende från finansiella transaktioner av typen utlåning visar en utveckling med motsvarande innebörd. Det finansiella sparandet som för budgetåret 1970/71 var ca 1,6 miljarder kr. beräknas sålunda minska med 1,5 miljarder kr. under innevarande budgetår, medan en uppgång på drygt 1 miljard kr. förutses för nästa budgetår.

Finanspolitikens inriktning påverkar också budgetsaldots utveckling. De nya kalkylerna innebär att budgetunderskottet ökar med ca 1,7 mil- jarder kr. från förra till innevarande budgetår. För nästa budgetår re- duceras underskottet med knappt 700 milj. kr.

Den åskådliggjorda inriktningen av finanspolitiken under nästa bud- getår innebär att statens anspråk på kreditmarknaden minskar. Andra angelägna områden kan därmed bättre trygga sin kreditförsörjning.

Försörjningsbalans och bytesbalans

Den produktionstillväxt och den resursanvändning som beräknas för 1972 sammanfattas i försörjningsbalansen. I finansplanen förutsades att bruttonationalprodukten under 1972 skulle förete en mer normal tillväxt än under 1971. Bruttonationalprodukten beräknas nu enligt den reviderade nationalbudgeten komma att öka med 3,5 %. Exportens ökning har uppjusterats något. Under årets lopp kan exporten med successivt tilltagande styrka väntas bidra till en ökad aktivitet i eko- nomin. Investeringarna förutses komma att utgöra ett starkt expansivt element. Expansionen underbyggs också av att den privata konsum- tionen ökar.

De fasta investeringarna, dvs. investeringar utom lagerinvesteringar, förutses öka med 6,5 %. *Näringslivets* investeringar väntas nu öka med 10,5 %. Inom den egentliga industrin beräknas ökningen bli 6 % och vara jämnt fördelad på maskin- och byggnadsinvesteringar. Ökningen av de planerade investeringarna är särskilt markant i på export inrik- tade branscher som järn- och stålverk samt verkstadsindustri. Denna

gynnsamma utveckling bör när det gäller maskininvesteringarna ses i samband med det 20-procentiga investeringsavdrag som gäller under hela 1972. I fråga om industrins byggnadsinvesteringar bör ökningen under 1972 ses mot bakgrund av de omfattande frisläppen av investeringsfonderna sedan mitten av 1971. Investeringarna i handelsflottan som ofta varierar kraftigt mellan åren beräknas komma att fördubblas och öka med 500 milj. kr. i förhållande till 1971. Handelns investeringar förutses öka snabbt efter det att investeringsavgiften upphävts.

De *statliga myndigheternas och affärsverkens* investeringar väntas öka med 4,5 %. På detta område förutses byggnadsinvesteringarna öka med 13,5 %, medan maskininvesteringarna beräknas minska med 7 %, framför allt till följd av minskade maskininvesteringar i affärsverken. Den höga byggnadsaktiviteten infaller främst under första halvåret och är i allt väsentligt en följd av under 1971 vidtagna åtgärder för att öka efterfrågan.

De *kommunala* investeringarna beräknas nu öka med 3,5 %. Ökningen avser främst maskininvesteringar. Trots de statliga stödåtgärder, som satts in i form av beredskapsarbeten och gynnsamma statsbidragsregler, ökar byggnadsinvesteringarna med endast 2 %, vilket tyder på att en direkt nedgång skett inom områden som inte särskilt främjats av det statliga stödet.

Investeringarna i *bostäder* har minskat något under de senaste två

Tabell 4. Försörjningsbalans för 1972
(1971 års priser)

	Procentuell volymför- ändring 1970—1971	Milj. kr. 1971	Förändring 1971—1972	
			Milj. kr. i 1971 års priser	Procentuell volymför- ändring
<i>Tillgång:</i>				
Bruttonationalprodukt	0,3	181 954	6 100	3,4
Import	— 5,4	36 193	2 150	6
Summa tillgång	— 0,8	218 147	8 250	4
<i>Användning:</i>				
Bruttoinvestering	— 2,5	38 563	2 500	6,5
näringsliv	2,5	16 195	1 750	10,5
därav: industri	3,0	7 540	450	6
statliga myndigheter				
och affärsverk	— 1,0	4 747	250	4,5
kommuner	— 11,2	9 019	300	3,5
bostäder	— 4,3	8 602	200	2
Lagerförändring	.	1 725	— 1 100	.
Privat konsumtion	— 1,0	97 374	3 900	4
Offentlig konsumtion	4,3	42 471	1 250	3
Tjänstenetto	.	— 138	— 300	.
Export	5,0	38 152	2 000	5
Summa användning	— 0,8	218 147	8 250	4

åren men förutses nu öka med 2 %, framför allt till följd av ökat småhusbyggande som igångsattes under de sista månaderna 1971. Antalet färdigställda lägenheter beräknas uppgå till 104 000 och antalet påbörjade till 100 000.

Lagerinvesteringarna har under de senaste åren visat dramatiska svängningar, som starkt bidragit till förändringarna i den samlade efterfrågan. Lagren inom industrin ansågs ännu i slutet av första kvartalet av 1972 vara för stora. Detta gäller både råvarulager och färdigvarulager. Lagerinvesteringarna inom industrin antas därför komma att minska i förhållande till 1971. Den förutsedda ökningen av den ekonomiska aktiviteten beräknas medföra en ökning av handelns lager. Sammantaget minskar lagerinvesteringarna med 1 100 milj. kr.

Med hänsyn till den oväntade ökningen av hushållens sparkvot i fjol är bedömningen av sparandets utveckling under 1972 mer osäker än vanligt. Den *privata konsumtionen* utgör något mer än hälften av bruttonationalprodukten. En avvikelse med en procentenhet i förhållande till prognosen för sparkvoten medför en härav betingad felprognos av den totala efterfrågans tillväxt med något mer än en halv procentenhet. Antagandet om hushållens sparande är således av stor betydelse för bedömningen av den ekonomiska utvecklingen. För 1972 förutsätts att den redan under andra halvåret 1971 inledda reduceringen av sparkvoten fortsätter. Hushållens genomsnittliga sparkvot 1972 antas bli 5,3 %, vilket är 1,3 procentenheter lägre än 1971 men ändå 2 procentenheter högre än 1970. Hushållens reellt disponibla inkomster har beräknats komma att öka med 2,5 % och med de förutsättningar om sparkvotens utveckling som nämnts, bör den privata konsumtionen öka med 4 %.

Konsumentpriserna väntas under 1972 stiga med 4.5 %.

Tabell 5. Bytes- och betalningsbalansen 1970—1972

(Milj. kr., löpande priser)

	1970	1971	1972 (prognos)
Export	35 150	38 152	40 940
Import	— 36 251	— 36 193	— 39 710
Korrigerig av handelsstatistiken	136	— 1	0
Handelsbalans	— 965	1 958	1 230
Sjöfartsnetto	2 034	2 250	2 200
Turistnetto	— 1 748	— 1 896	— 2 200
Övriga tjänster, netto	— 693	— 891	— 975
Transfereringar	— 998	— 1 314	— 1 650
Korrigeringspost	800	800	800
Bytesbalans	— 1 570	907	— 595

Såväl den *statliga* som den *kommunala konsumtionen* förutses komma att öka med ca 3 %. Kommunernas utgiftsexpansion dämpas således i vad avser både deras investeringar och driftutgifter. Denna begränsning hänger sannolikt samman med en strävan från kommunerna att konsolidera sin finansiella ställning.

Världshandeln beräknas öka med 6 % i volym. Den svenska *exporten* kan sannolikt öka med drygt 5 %. Bedömningen av exportutvecklingen är nu något mer optimistisk än i finansplanen. Detta grundas på att sannolikheten ökat för en påtaglig ökning av efterfrågetillväxten under andra halvåret i våra viktigare avnämarländer. Under senare hälften av året väntas därför exporten expandera snabbt och den volymmässiga ökningstakten kan då komma att uppgå till ungefär 10 % i årstakt. Marknadsläget torde inte förrän under senare delen av 1972 medge några väsentliga justeringar uppåt av priserna på rå- och stapelvaror.

Andelen importerade varor som används i investeringsverksamheten är relativt hög och den är inte heller obetydlig inom exportproduktionen. Näringslivets investeringar och exportens utveckling har uppjusterats i förhållande till den bedömning som gjordes i finansplanen. Detta medför därför att antagandet om den svenska *importen* får räknas upp. Importen förutses därmed öka med 6 % i volym.

För 1972 förutses exportpriserna öka en procentenhet långsammare än importpriserna. Detta beror på bl. a. att våra handelspartners genomsnittliga valutakurs höjdes genom valutaöverenskommelsen i december 1971 och på att marknadsläget för viktiga exportvaror f. n. är svagt. Försämringen av bytesförhållandet beräknas påverka handelsbalansen negativt med ungefär 700 milj. kr. Trots detta förutses handelsbalansen visa ett överskott på 1,2 miljarder kr., vilket innebär en försvagning med ungefär 750 milj. kr. i förhållande till föregående år.

Till följd av pressat fraktläge och nedskrivning av dollarn förutses *sjöfartsnettot* minska något i förhållande till 1971.

För 1972 förutses underskottet i *turistnettot* öka med ungefär 300 milj. kr. till 2 200 milj. kr.

Transfereringarna som främst består av u-landsbistånd och räntebetalningar beräknas öka med ungefär 350 milj. kr. och nettoutgiften skulle därmed för denna post bli 1 650 milj. kr.

Sammantaget förutses en omsvängning i bytesbalansen från ett överskott på inemot 1 000 milj. kr. till ett underskott på ca 600 milj. kr.

Långtidsbudgeten

För att ge ett underlag för bedömningarna av budgetutvecklingen på längre sikt utförs årligen beräkningar för de fyra budgetår som följer efter det närmast framförliggande, dvs. i år omfattande perioden 1973/74—1976/77. Denna långtidsbudget, som redovisas i bilaga 2 till den-

na proposition, baseras på uppgifter från myndigheterna men utformas slutligt inom finansdepartementet efter samråd med resp. fackdepartement. Hänsyn har inte kunnat tas till konsekvenserna av de i prop. 1972: 95 framlagda förslagen om ändring i förordningen av statlig inkomstskatt, m. m. Eftersom de däri framlagda förslagen avses vara budgetneutrala kommer de dock inte att påverka de saldoberäkningar som redovisas i det följande.

I långtidsbudgeten kartläggs de konsekvenser på utgiftssidan som följer av statsmakternas redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Inkomsterna beräknas genom en framskrivning utifrån gällande skatteregler och avgiftsnormer. Detta innebär således att långtidsbudgeten varken bör uppfattas som en plan för den framtida budgetpolitiken eller som en prognos för budgetutvecklingen. Långtidsbudgetens syfte är i första hand endast att ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom de redan fattade besluten.

Jag vill understryka att dessa beräkningsprinciper inte är liktydiga med en oförändrad standard eller oförändrade resursinsatser. I flera fall har statsmakterna gjort utfästelser om en successivt ökad standard eller ökade utgifter. Detta gäller exempelvis standardgarantin till folkpensionärerna och åtagandet om ett ökat bistånd till u-länderna. I de fall sådana utfästelser gjorts om framtida standardhöjningar har dessa medräknats i långtidsbudgetens utgiftsberäkningar.

På de områden där tidsbegränsade åtaganden eller program föreligger har utgifterna antagits falla bort i och med att programperioden löper ut. I vissa fall, där statsmakterna låtit förstå att verksamheten kommer att fortsätta även efter den innevarande programperiodens slut, har däremot medel beräknats för en fortsatt verksamhet. Ett exempel på ett sådant fall är det regionalpolitiska stödprogrammet.

I det stora flertalet fall finns emellertid inte sådana preciserade utfästelser om en ökad standard eller tidsbegränsningar av gjorda åtaganden. Utgiftsbedömningarna har då i allmänhet gjorts med utgångspunkt i att verksamheten skall fortgå i oförändrad omfattning. Vid dessa beräkningar har viss hänsyn tagits till den förväntade produktivitetstegringen hos resursinsatserna. I denna framskrivning av verksamheten ligger dock ingen värdering av att den skall eller bör fortsätta, utan förfaringssättet är en konsekvens av de beräkningsmetoder som tillämpas i långtidsbudgeten.

De förutsättningar om samhällsekonomins utveckling som använts i långtidsbudgeten är i stort sett desamma som angavs av 1970 års långtidsutredning. I enlighet med denna har förutsatts att arbetskraftsutbudet i timmar — när nu den beslutade arbetstidsförkortningen genomförts — kommer att bli i stort sett oförändrat under hela den aktuella perioden. Med det antagande som gjorts i långtidsbudgeten om den totala produktivitetens utveckling leder detta till en prognos för

utvecklingen av bruttonationalprodukten i fasta priser om 4 % ökning per år. Denna prognos har förutsatts gälla för hela perioden t. o. m. budgetåret 1976/77.

De beräkningsprinciper som gäller för långtidsbudgeten leder naturligen till att de utgiftsökningar man kommer fram till för perioden 1972/73—1976/77 blir lägre än de som faktiskt realiserats för den närmast bakomliggande femårsperioden 1966/67—1970/71. De totala utgifterna i fasta priser kan för denna passerade period beräknas ha stigit med i genomsnitt 4,7 % om året. För långtidsbudgetperioden har utgifterna beräknats öka med i genomsnitt 2,3 % om året. I löpande priser har utgifterna stigit med 9,7 % årligen 1966/67—1970/71 att jämföra med beräknade 5,2 % under den framförliggande perioden. I utgiftsökningarna för den passerade perioden ingår emellertid effekterna av den betydande reformverksamhet som bedrivits under dessa år. I konsekvens med beräkningsprinciperna görs däremot inte något försök att beräkna effekterna av de nya beslut som kan komma att fattas under den framförliggande perioden.

I tabell 6 redovisas utvecklingen av statsutgifterna i fasta priser fördelade på olika ändamålsgrupper.

Av tabellen framgår att det är fem utgiftsområden som beräknas öka snabbare än genomsnittet under långtidsbudgetperioden. Den snabbaste ökningen uppvisar utvecklingsbiståndet. Utgifterna för detta ändamål har i långtidsbudgeten blivit föremål för en alternativ behandling. Dessa alternativ gäller utvecklingen under perioden och påverkar inte utgiftsbeloppet för slutåret i perioden. Gemensamt för bägge alternativen är att anslagen kommer att utvecklas i takt med brut-

Tabell 6. Statsutgifternas utveckling för olika ändamålsgrupper
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67— 1970/71	Anslag 1972/73	Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73— 1976/77
Utbildning och forskning	+ 4,9	10 510	+ 1,4
Folkpensioner m. m.	+ 6,3	10 342	+ 3,8
Totalförsvaret	+ 0,1	7 404	— 0,0
Kommunikationer och energiförsörjning	— 0,6	5 435	+ 0,6
Stöd till barnfamiljer	+ 4,4	3 578	+ 0,8
Arbetsmarknad och regionalpolitik	+ 10,4	3 138	+ 2,5
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 3,5	3 046	+ 1,5
Bostäder	+ 8,5	2 947	+ 7,5
Skattebidrag till kommuner m. m.	+ 4,1	2 537	+ 7,0
Rättsväsende	+ 4,9	2 401	+ 0,9
Utvecklingsbistånd m. m.	+ 16,0	1 325	+ 16,2
Övrigt	+ 8,9	6 854	— 0,9
Totala utgifter	+ 4,7	59 514	+ 2,3

tonationalprodukten efter det att enprocentmålsättningen uppnåtts. Detta innebär att denna målsättning även fortsättningsvis blir uppfylld.

Förutom utvecklingsbiståndet är det ändamålsgrupperna bostäder, skattebidrag till kommunerna, folkpensioner samt arbetsmarknad och regionalpolitik som uppvisar snabbare ökningar än genomsnittet. Sammantaget svarar dessa fem utgiftsområden för ca 85 % av den totala utgiftsökningen under prognosperioden.

De relativt sett snabba ökningarna av folkpensionerna och av utgifterna för arbetsmarknad och regionalpolitik är en direkt följd av de målsättningar och utfästelser som gäller för dessa områden. Ökningen av skattebidragen till kommunerna sammanhänger i betydande utsträckning med kompensationen för 1970 års skattereform, vilket innebär att utgiftsökningarna på detta område är snabbast i början av perioden.

Att stödet till bostadsbyggandet ökar under perioden trots att kalkylen bygger på en förutsättning om oförändrat bostadsbyggande sammanhänger i första hand med den skuldökning som sker på de redan tidigare beviljade fastighetslån och som följer av konstruktionen med paritetslån.

En klar olikhet framträder mellan de olika realekonomiska utgiftstyperna. Investeringsutgifterna beräknas bli i stort sett oförändrade under perioden. Den enda ökningen av betydelse är investeringsbidragen till kommunerna. Konsumtionsutgifterna beräknas öka något snabbare varvid en klar skillnad finns mellan de begränsade stegringarna i statens egna utgifter och de snabbare ökningarna av driftbidragen till kommunernas konsumtionsutgifter. De kraftigaste ökningarna uppvisar transfereringsposterna, som innehåller bl. a. det snabbt stigande utvecklingsbiståndet, skattebidragen till kommunerna och folkpensionerna.

Dessa olikheter mellan de realekonomiska grupperna visar således att de statliga åtagandena på längre sikt i första hand är av transfererings- eller bidragskaraktär medan statens egen verksamhet på såväl konsumtions- som investeringsområdet icke på samma sätt är uppbyggd av tidigare åtaganden.

En jämförelse med föregående års långtidsbudget visar att utgifts-

Tabell 7. Budgetsaldots utveckling 1971/72—1973/74
(Milj. kr., löpande priser)

	1971/72 Enl. kompl.- prop.	1972/73 Enl. långt.- budgeten	1973/74
Inkomster	51 969	55 842	60 665
Utgifter	56 300	59 514	63 382
Budgetsaldo	-4 331	-3 672	-2 727

konsekvenserna av tidigare beslut och åtaganden under den nu framför-
liggande fyraårsperioden inte är fullt lika omfattande som de var för
den föregående långtidsbudgetens period. En orsak till detta är att det
utgiftskrävande budgetåret 1972/73 inte längre ingår i perioden utan nu
i stället utgör basen för jämförelserna. Det torde emellertid även vara
resultatet av en strävan att icke ikläda statsmakterna några nya förplik-
telser med utgiftskonsekvenser för framtiden. Bakgrunden härtill har
varit såväl det statsfinansiella läget som den återhållsamhet som i ett
samhällsekoniskt perspektiv är nödvändig när det gäller den offentli-
ga sektorns utbyggnad. Jag tolkar det även som ett resultat av att det
denna gång gjorts en mera restriktiv tolkning av de tidigare tagna beslu-
tens utgiftskonsekvenser.

Det är ett naturligt utslag av beräkningstekniken i långtidsbudgeten
att utgifterna beräknas stiga snabbare i början än i slutet av perioden.
Tidigare angavs utgiftsökningen i fasta priser till i genomsnitt 2,3 % år-
ligen under hela perioden. För det första året i perioden, budgetåret
1973/74, är ökningen 3,2 %. I löpande priser har utgiftsstegringen till
detta budgetår beräknats till 6,5 %. I tabell 7 återges en beräkning av
den effekt på saldot detta skulle få i kombination med de gjorda anta-
gandena om statsinkomsternas utveckling för detta år.

Av tabellen framgår att statsutgifterna beräknas stiga med nära 4
miljarder kr. mellan budgetåren 1972/73 och 1973/74 enbart som en
följd av tidigare beslut. Statsinkomsterna beräknas vid oförändrade skatte-
regler stiga med nära 5 miljarder kr. Därigenom skulle således en saldo-
förbättring uppkomma på ca 1 miljard kr. mellan det närmast framför-
liggande och det närmast följande budgetåret. Trots detta ligger under-
skottet på en mycket hög nivå. Eftersom jag inte nu kan se att det finns
några större möjligheter till inkomstförstärkningar kommer alltså en-
bart ett fullföljande av tidigare gjorda åtaganden att ställa betydande
krav på kreditmarknaden under 1973/74.

Jag har därför dragit den slutsatsen att ett samhällsekoniskt ut-
rymme för en fortsatt reformverksamhet i första hand måste skapas ge-
nom en omprövning av redan pågående verksamheter och en ompriori-
tering av tidigare gjorda åtaganden. För att ge ett underlag för sådana
bedömningar har i de anvisningar som utfärdats för anslagsframställ-
ningarna för budgetåret 1973/74 myndigheterna anmodats att även
precisera konsekvenserna av en medelstilldelning som något understiger
1972/73 års anslag räknat i löpande priser.

Avslutning

Den försiktiga optimism om den ekonomiska utvecklingen som kän-
netecknade finansplanen har befasts ytterligare genom de senaste må-
nadernas utveckling. Förutom den väntade och nu inleda uppgången
i Förenta staterna och Storbritannien kan nu fastslås att utvecklingen i

Västtyskland ger välgrundad anledning att räkna med en konjunkturförbättring i detta för vår utrikeshandel så viktiga land. En samlad bedömning av den internationella efterfrågans tillväxt ger vid handen att en ökad stimulans kan påräknas för de varuområden inom vår traditionella export som under föregående år i utpräglad grad berörts av konjunkturedgången. Den under 1971 fortgående lagerförbrukningen i våra köparländer bör rimligen ha nått den gräns där en påfyllnad på nytt aktualiseras.

Den här antagna uppgången i den externa efterfrågan jämsides med att vår interna konsumtion på nytt normaliseras efter fjolårets av speciella skäl framkallade osedvanliga uppgång i hushållssparandet ger oss anledning att räkna med en återgång till tidigare kända förhållanden i vår ekonomiska utveckling. Det bör betyda ett förbättrat sysselsättningsläge, något som vi, räknat i säsongkorrigerade tal, kunnat avläsa från månadsskiftet oktober/november 1971. Sannolikt kommer vi emellertid inte tillbaka till det läge som rådde under den senaste högkonjunkturen åren 1969 och 1970 då det tidvis fanns tre obesatta platser på varje abetssökande. Flera skäl talar för att en mer balanserad situation kommer att råda på arbetsmarknaden vid en förnyad uppgång i den allmänna konjunkturen. Vi har sålunda nu en större tillgång av tillgänglig arbetskraft som bl. a. tillkommit genom att de gifta kvinnorna efter 1970 års skattereform visat ett klart större intresse att söka sig ut på arbetsmarknaden. Härutöver har vår för varje år mer utbyggda arbetsmarknadsorganisation i sin uppsökande verksamhet lyckats mobilisera arbetskraftsresurser som av olika skäl tidigare varit relativt anonyma i arbetsmarknadshänscende. Slutligen har vi inför en period med ökad arbetskraftsefterfrågan en förhållandevis större reserv sysselsatt i beredskapsarbeten och i omskolning. Detta ger oss anledning att räkna med en större möjlighet att bibehålla en lugn och balanserad arbetsmarknad vid ett konjunkturuomslag.

Skulle mot förmodan en fortsatt konjunkturförbättring låta vänta på sig får självfallet beredskapen även för en sådan situation hållas hög. Arbetsmarknadspolitiken bör utformas så att en hög beredskap hålls för ingripande i huvudsak efter de linjer som följts under konjunkturdämpningen. Den positiva effekten av dessa ingripanden kan vi för dagen klart avläsa.

Den förbättrade konjunkturen och den därav följande ökade efterfrågan har som konsekvens en ökad press på landets handels- och bytesbalans. Den förstärkning av bytesbalans och valutareserv som vi uppnått under senare år är ytterst välkommen och ger oss en säkerhetsmarginal för kommande påfrestningar. Vi nödgas dock konstatera att redan för 1972 skulle enligt prognosen vårt under fjolåret uppnådda överskott i bytesbalansen förbytas i ett icke oväsentligt underskott. Detta förklaras i allt väsentligt av utvecklingen på tjänste- och trans-

fereringssidan, där vår ökande u-hjälp och vårt stadigt ökande underskott i turistbalansen spelar en avgörande roll. Någon förbättring i dessa avseenden har vi inte att räkna med då det ännu återstår stora anslagsökningar innan enprocentsmålet för u-hjälpen uppnåts och då uppenbarligen svenska folket i allt större utsträckning prioriterar utlandsresorna som ett väsentligt inslag i sin privata konsumtion.

Den här förutsatta belastningen på vår bytesbalans kan godtas endast om vår industriella kapacitet byggs ut i den utsträckning att motsvarande överskott i vår handelsbalans uppnås. Det senare förutsätter tillgång till arbetskraft och kapital till den producerande industrin nu och framöver. Genom statsmakernas medvetna strävanden att tilldela industrin ökad andel av kapitalmarknadens tillgångar torde i dag företagens likvida situation vara förhållandevis god. Genom en lätt kreditpolitik under det senaste året har affärsbankerna f. n. större möjligheter än tidigare att tillhandahålla industrin erforderliga krediter.

Även arbetsmarknadsläget är i dag för företagen gynnsamt. En underlåtenhet att under sådana omständigheter tillvarata möjligheterna till en investeringsexpansion kan innebära en framtida restriktion på en önskvärd expansiv utveckling. Garanti för arbetsfred under 1972 och 1973 och en i relation till omvärlden icke ofördelaktig kostnadsutveckling bör vara positiva inslag i företagets bedömning om framtiden.

Efter fjolårets ur många synpunkter nedslående resultat av den ekonomiska utvecklingen talar nu prognoserna för en rimlig tillväxt i nationens ekonomi. Tas hänsyn till den samtidigt genomförda arbetstidsförkortningen får den förutskickade ökningen av bruttonationalprodukten anses motsvara vad vi uppnådde under det i detta avseende rätt framgångsrika 1960-talet. Mot bakgrunden av redan gjorda politiska åtaganden och i medvetandet om de ständigt lika aktuella förväntningarna om vad framtiden har att erbjuda framstår dock även en god utveckling som en klar begränsning i måluppfyllelsen. Prioriteringen mellan många var för sig önskvärda reformer är därför ständigt lika ofrånkomlig.

En grundläggande förutsättning för att strävandena att förbättra samhället skall bli framgångsrika och ge bestående resultat är att stabiliteten i samhällsekonomin upprätthålls. Full sysselsättning, största möjliga stabilitet i prisutvecklingen och en bestående balans i förhållandet mellan vårt lands och omvärldens ekonomi är härvid oavvisliga krav.

SÄRSKILDA FRÅGOR

Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1971/72 och 1972/73

I statsverkspropositionen beräknade jag totalbudgetens utgiftsanslag, dvs. bortsett från förändringar av reservationsmedelsbehållningarna och i dispositionen av rörliga krediter, till ca 53 600 milj. kr. för *budgetåret 1971/72*. Här ingick de i prop. 1972: 2 upptagna anslagen på tilläggsstat, om vilka riksdagen sedermera har beslutat. Till utgången av mars 1972 har härutöver begärts anslag på tilläggsstat med ett sammanlagt belopp av 827 milj. kr. Bland större anslag kan nämnas 300 milj. kr. till bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin, 265 milj. kr. till allmänna beredskapsarbeten m. m. och 108 milj. kr. till särskilda beredskapsarbeten m. m.

Riksrevisionsverket har med skrivelse den 29 mars 1972 överlämnat en approximativ beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår (bilaga 3). Verket har beräknat de totala statsutgifterna, exkl. förändringar av reservationsmedelsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 56 218 milj. kr. Beräkningarna bygger på uppgifter som riksrevisionsverket inhämtat från myndigheterna. Med hänsyn framför allt till att riksrevisionsverket inte kunnat beakta att anslagsbelastningen för bidrag till psykiatrisk sjukvård m. m. beräknas stiga till följd av vissa överenskommelser med landstingskommunerna m. fl., vilka redovisats i prop. 1972: 50, har jag funnit skäl att justera upp verkets beräkning av utgifterna med ca 230 milj. kr. Jag beräknar de totala statsutgifterna exkl. förändringar i behållningarna på reservations- och investeringsanslag och i dispositionen av rörliga krediter till ca 56 450 milj. kr. för innevarande budgetår.

För *budgetåret 1972/73* upptogs de totala statsutgifterna, exkl. förändringar i reservationsmedelsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, i statsverkspropositionen till 58 160 milj. kr. I propositioner vilka förelagts årets riksdag före den 1 april 1972 och riksdagsbeslut fram till nämnda dag har upptagits anslag som innebär en utgiftsökning i förhållande härtill med 505 milj. kr. Bland större anslagsökningar kan nämnas 280 milj. kr. till bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m. och drygt 100 milj. kr. till anslag under försvarshuvudtiteln samt drygt 40 milj. kr. till stöd till dagspressen.

Jag har låtit upprätta en specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen per den 31 mars 1972 (bilaga 6).

På grundval av dessa uppgifter beräknar jag utgiftsanslagen på totalbudgeten för budgetåret 1972/73 till 58 664 milj. kr.

Förslag och beslut efter den 31 mars 1972 som påverkar riksstaten torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1972/73 m. m.

Anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1972/73 var i årets statsverksproposition i viss omfattning upptagna med beräknade belopp beroende på att motsvarande investeringsanslag inte begärts definitivt. Jag får nu anmäla de definitiva anslagsförslagen.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har till civilförsvaret: anskaffning av anläggningar definitivt begärts (prop. 1972: 75) samma belopp, 6 milj. kr., som beräknades i statsverkspropositionen. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 3 milj. kr. I statsverkspropositionen begärdes för anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar 1,3 milj. kr. I prop. 1972: 75 har definitivt begärts 1 301 000 kr. för detta ändamål. Anslaget bör skrivas av helt och jag tar upp ett avskrivningsanslag av 1 301 000 kr. I statsverkspropositionen beräknades till byggnadsarbeten för vissa kulturändamål 5,4 milj. kr. och till byggnadsarbeten vid universiteten m. m. 180 milj. kr. I prop. 1972: 28 har till byggnadsarbeten för vissa kulturändamål definitivt begärts 1 802 000 kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 529 000 kr. Till byggnadsarbeten vid universiteten m. m. begärdes i prop. 1972: 28 definitivt samma belopp som i statsverkspropositionen, varför avskrivningsanslaget bör föras upp med oförändrat 89 350 000 kr.

Under *försvarets fastighetsfond* beräknades i statsverkspropositionen investeringar om sammanlagt 284,2 milj. kr. I prop. 1972: 75 har definitivt begärts sammanlagt 294,7 milj. kr. Härav beräknas för markförvärv 20 milj. kr, för kasernbyggnader 148,2 milj. kr. och för befästningar 126,5 milj. kr. Avskrivningsanslaget bör tas upp med sammanlagt 200,6 milj. kr.

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

I årets statsverksproposition beräknades medelsbehållningarna på reservations- och investeringsanslag minska med 600 milj. kr. under budgetåret 1971/72. Beräkningen anslöt sig nära till de prognoser som

Tabell 7. Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna budgetåren 1971/72 och 1972/73.

(Milj. kr.; ökning +, minskning -)

	Anslags- behåll- ningar 30.6.71	Beräknad förändring 30.6.71—30.6.72			Beräknad förändring 30.6.72—30.6.73	
		Stv.- prop. 1972	Myndig- heterna	Dep.- ch.	Stv.-prop. 1972	Dep.ch.
Driftbudgeten (exkl. avskrivningar)	3 004	- 200	+ 614	+ 500	- 150	- 375
Kapitalbudgeten	1 427	- 400	+ 68	—	- 350	- 350
Summa	4 431	- 600	+ 682	+ 500	- 500	- 725

myndigheterna då gjorde. Riksrevisionsverket har sedermera inhämtat uppgifter rörande myndigheternas bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling. En sammanfattning härav liksom min egen bedömning återges i tabell 7. I sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår har riksrevisionsverket bedömt att anslagsbehållningarna kommer att öka med inemot 700 milj. kr. För egen del räknar jag, efter samråd med berörda departementschefer, med en uppbyggnad av anslagsbehållningarna på i runt tal 500 milj. kr. Bidragande till denna utveckling av behållningarna på reservations- och investeringsanslagen under innevarande budgetår är att vissa stora utbetalningar i samband med konjunkturstimulerande åtgärder inte beräknas kunna ske förrän nästa budgetår.

För *budgetåret 1972/73* förutsåg jag i statsverkspropositionen en förbrukning av reservationsmedel med 500 milj. kr. Beräkningar över den statliga verksamheten under nästa budgetår tyder på att min tidigare beräkning av den totala reservationsmedelsförbrukningen ligger något för högt. Å andra sidan kommer som nyss nämnts en del betalningar avseende verksamheten under budgetåret 1971/72 att verkställas först budgetåret 1972/73 och därmed för detta budgetår registreras som förbrukning av reserverade medel. Beräkningen av den samlade förbrukningen av reserverade medel behöver därför — av dessa skäl — inte justeras. I prop. 1972: 95 föreslås från den 1 januari 1973 en höjning av de allmänna barnbidragen och studiebidragen i samband med ikraftträdandet av de föreslagna nya skattereglerna. De föreslagna höjningarna av mervärdesskatten och vissa punktskatter får vidare till följd att utgifterna för främst folkpensioner redan nu kan förutses överstiga det av riksdagen beslutade föreslagna anslaget för budgetåret 1972/73. Med hänsyn till vad jag har anfört förordar jag, i syfte att ge en så rättvisande bild som möjligt av de totala statsutgifterna, att förbrukningen av reservationsmedel justeras upp med 225 milj. kr., eller till 725 milj. kr. för budgetåret 1972/73.

Beräkning av dispositionen av rörliga krediter

Budgetutfallet och därmed statens upplåningsbehov påverkas av förändringar i dispositionen av rörliga krediter hos riksgäldskontoret, vilka enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa myndigheter och bolag. I statsverkspropositionen antogs det disponerade beloppet av rörliga krediter komma att öka med 350 milj. kr. under *budgetåret 1971/72*. Jag finner ingen anledning att frångå denna bedömning.

För *budgetåret 1972/73* räknade jag i statsverkspropositionen med en ökning av de ianspråktaga beloppen med 450 milj. kr. Det finns nu skäl att något revidera denna prognos. Jag räknar således med en ökning av de ianspråktaga beloppen med 350 milj. kr. under nästa budgetår.

Totalbudgetens inkomster budgetåren 1971/72 och 1972/73 samt investeringsplan för budgetåret 1972/73

Riksrevisionsverket har med särskilda skrivelser den 29 mars och den 30 mars 1972 lämnat bl. a. en beräkning av utfallet av budgetens inkomster under budgetåret 1971/72 samt en förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1972/73. För en närmare redogörelse för dessa beräkningar får jag hänvisa till verkets skrivelser (bilagorna 3 och 4).

Avgörande för beräkningen av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället under prognosperioden. Riksrevisionsverket har i sina beräkningar utgått från ett antagande om att inkomsten av tjänst för fysiska personer ökar med 10 % under år 1972 och med 8 % under år 1973. De beräkningar av statsinkomsternas utveckling som jag redovisade i statsverkspropositionen grundades på samma antagande. Den information som sedermera har tillkommit ger inte anledning att ändra denna bedömning.

Beträffande aktiebolagens taxerade inkomster har riksrevisionsverket antagit att dessa ökar med 5 % under år 1972 och med 10 % under år 1973. Även i detta fall kan jag ansluta mig till verkets bedömning.

Med utgångspunkt i de angivna förutsättningarna har riksrevisionsverket beräknat inkomsterna under titeln *skatt på inkomst och förmögenhet m. m.* till 19 800 milj. kr. för budgetåret 1971/72 vilket är 100 milj. kr. mer än vad som angavs i årets statsverksproposition. För budgetåret 1972/73 beräknas inkomsterna under denna titel till 21 200 milj. kr. vilket är 200 milj. kr. mer än vad som upptogs i statsverkspropositionen.

Riksrevisionsverket har i sin beräkning inte kunnat ta hänsyn till effekterna av de tidigare nämnda nya skattereglerna (prop. 1972: 95). Jag räknar med ett inkomstbortfall under titeln skatt på inkomst och förmögenhet m. m. på ca 600 milj. kr. under budgetåret 1972/73 till följd härav. Inkomsterna under titeln bör således för budgetåret 1972/73 tas upp med 20 600 milj. kr.

Beräkningen av inkomsterna på inkomstskatttiteln baseras på förutsättningen om oförändrat procenttal, dvs. 100, för uttagande av preliminär skatt för budgetåret 1972/73. Enligt förordningen (1947: 576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. Procenttalet för den första hälften av budgetåret 1972/73 skall vara detsamma som under innevarande budgetårs senare hälft. I förordningen (1971: 257) om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1971/72 har detta procenttal satts till 100 för budgetåret 1971/72. För tiden den 1 juli—den 31 december 1972 blir alltså uttagsprocenten densamma. Jag föreslår att uttagsprocenten även för tiden den 1 januari—den 30 juni 1973 fastställs till 100.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att den av 1970 års riksdag beslutade skatteomläggningen medför ett inkomstbortfall för kommunerna genom att de beskattningsbara inkomsterna blir lägre, främst till följd av höjt grundavdrag vid taxeringen. Kommunerna skall kompenseras för detta inkomstbortfall fr. o. m. år 1973. I prop. 1972: 60 föreslås vissa regler för denna kompensation. Det slutliga skattebortfallsbidraget föreslås bli utbetalat över utgiftsanslag och utgå i form av tillskjutet skatteunderlag. Till grund för bidragsgivningen ligger ett beräknat skattebortfall för kommunerna på 1 miljard kr. för år 1971. Utöver de slutliga bidragen föreslås förskott av skattebortfallsbidrag utgå varje år fr. o. m. år 1973. Dessa förskott bör, i likhet med förskottsbetalningar av kommunalskattemedel, regleras över inkomstskatttiteln. Hänsyn härtill har tagits i riksrevisionsverkets beräkning av inkomstutvecklingen under inkomstskatttiteln.

Riksrevisionsverket har på basis av nu gällande skattebestämmelser beräknat inkomsterna av *mervärdesskatt* till 11 800 milj. kr. för budgetåret 1971/72 och till 13 000 milj. kr. för budgetåret 1972/73. Den höjning av mervärdesskatten från den 1 januari 1973 som föreslås beräknas öka inkomsterna för budgetåret 1972/73 med ca 600 milj. kr. Inkomsttiteln mervärdesskatt bör således för budgetåret 1972/73 beräknas till 13 600 milj. kr.

I prop. 1972: 95 föreslås vidare en skattechöjning på cigaretter. Inkomsterna av *tobaksskatt* bör därför för budgetåret 1972/73 räknas upp med 30 milj. kr. i förhållande till riksrevisionsverkets beräkning. Jag föreslår att inkomsttiteln för detta budgetår förs upp med 1 638 milj. kr.

De föreslagna höjningarna av *skatt på sprit* och *skatt på vin* beräknas också ge ökade inkomster under budgetåret 1972/73. Merinkomsterna beräknar jag till 35 milj. kr. för skatt på sprit och till 25 milj. kr. för skatt på vin. Inkomsterna under dessa titlar bör därför tas upp med 2 170 milj. kr. resp. 335 milj. kr. för budgetåret 1972/73.

Den föreslagna högre skatten på pilsner, mellanöl och starköl föranleder en uppjustering av riksrevisionsverkets beräkning av inkomster från *skatt på malt- och läskedrycker* med ca 25 milj. kr. för budgetåret 1972/73. Inkomsttiteln föreslås bli uppförd med 645 milj. kr. för detta budgetår.

Inkomsterna av *särskild skatt på motorbränslen* bör också räknas upp för budgetåret 1972/73 som en följd av förslagen i prop. 1972: 95. Inkomsterna under denna titel bör tas upp med 913 milj. kr. för budgetåret 1972/73, eller med 150 milj. kr. mer än vad riksrevisionsverket beräknat.

Jag vill erinra om att riksrevisionsverket i sina nya beräkningar av inkomsterna för budgetåret 1972/73 förutsatt bifall till propositioner som avlämnats till vårriksdagen före den 30 mars 1972 och i vilka nya regler eller förutsättningar för inkomstberäkningarna föreslås.

Tabell 8. Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1970/71—1972/73

(Milj. kr.)

	1970/71 Utfall	1971/72		1972/73		Förändring från	
		Stv.-prop. 1972	Ny be- räkning	Stv.-prop. 1972	Ny be- räkning	utfall 1970/71 till ny beräkn. 1971/72	ny ber. 1971/72 till ny beräkn. 1972/73
Skatt på inkomst och förmögenhet m. m.	18 441	19 700	19 800	21 000	20 600	+ 1 359	+ 800
Automobilskattemedel	3 223	3 314	3 314	3 434	3 424	+ 91	+ 110
Allmän arbetsgivaravgift	1 202	1 920	1 920	2 110	2 110	+ 718	+ 190
Tullmedel	1 036	890	950	880	970	— 86	+ 20
Mervärdesskatt	9 088	12 050	11 800	13 300	13 600	+ 2 712	+ 1 800
Övriga tullar och acciser	6 787	7 333	7 347	7 480	7 715	+ 560	+ 368
Statens affärsverksfonder	573	663	684	713	748	+ 111	+ 64
Övriga inkomster på drift- budgeten	4 027	4 641	4 661	5 074	5 101	+ 634	+ 440
Beräknad övrig finansiering	1 259	1 636	1 492	1 850	1 839	+ 233	+ 347
Summa	45 637	52 147	51 969	55 831	56 107	+ 6 332	+ 4 138

Beträffande statens järnvägar redovisar riksrevisionsverket en skrivelse från SJ varav framgår att verksamheten innevarande budgetår beräknas medföra en intäktsbrist. Den belastning på statsbudgeten detta innebär bör beaktas. Formerna härför torde senare få underställas Kungl. Maj:t. I avvaktan härpå anser jag att statsinkomsterna för budgetåret 1971/72 bör justeras ned med avrundat 150 milj. kr.

Riksrevisionsverkets beräkningar i övrigt har jag inte funnit anledning att justera. Totalt innebär de av mig förordade avvikelserna en nedräkning av totalbudgetens inkomster i förhållande till riksrevisionsverkets beräkning med 150 milj. kr. för budgetåret 1971/72 och en uppräkning med 265 milj. kr. för budgetåret 1972/73. Jag beräknar således totalbudgetens inkomster för budgetåret 1971/72 till 51 969 milj. kr. och för budgetåret 1972/73 till 56 107 milj. kr.

Min beräkning av de enskilda inkomsttitlarna på driftbudgeten för budgetåret 1972/73 framgår av specifikationen i bilaga 5.

Jag har i det föregående redogjort för förändringarna i förhållande till statsverkspropositionen i fråga om begärda investeringsanslag för budgetåret 1972/73. De begärda investeringsanslagen uppgår nu till 7 596 milj. kr. De för finansiering av dessa investeringar beräknade avskrivningsmedlen som bör anvisas på driftbudgeten uppgår till 1 049 milj. kr. De medel som inom resp. kapitalfond är tillgängliga för finansiering av investeringarna, dvs. avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom fonderna, beräknar jag till 1 808 milj. kr. På grundval härav beräknar jag investeringsbemyndigandena till 4 739 milj. kr. Kapitalbudgetens utgifter och dessas finansiering framgår av tabell 9.

Tabell 9. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1972/73

Fond	Investerings- anslag	Finansiering			
		Avskrivning inom fon- derna	Övriga kapi- talmedel inom fonderna	Avskrivning från drift- budgeten	Investerings- bemyndi- gande
I. Affärsverksfonderna	2 522 396 000	1 506 350 000	14 502 000	23 804 000	977 740 000
II. Statens allmänna fastighetsfond	492 444 000	45 885 000	3 050 000	189 847 000	253 662 000
III. Försvarets fastig- hetsfond	294 700 000	26 782 000	16 000 000	200 600 000	51 318 000
IV. Statens utlånings- fonder	3 647 403 000	—	—	594 876 000	3 052 527 000
V. Fonden för låneun- derstöd	425 003 000	—	58 500 000	34 867 000	331 636 000
VII. Fonden för förlag till statsverket	45 001 000	—	30 000 000	—	15 001 000
IX. Diverse kapital- fonder	168 701 000	105 788 000	650 000	5 502 000	56 761 000
Summa kr.	7 595 648 000	1 684 805 000	122 702 000	1 049 496 000	4 738 645 000
Avgår kapitalåterbetalning:					
Oreglerade kapitalmedels- förluster					1 000 000
Övrig kapitalåterbetalning					31 619 000
<i>Lånemedel</i>					4 706 026 000

Jag har låtit upprätta förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1972/73 med specifikation av de i planen angivna investeringsbemyndigandena (bilaga 7).

Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1971/72 och 1972/73

Med beaktande av vad jag anförde i det föregående beräknar jag totalbudgeten för budgetåren 1971/72 och 1972/73 enligt tabell 10.

Beräkningarna ger ett underskott i totalbudgeten på ca 4 330 milj. kr. för budgetåret 1971/72 och ett underskott på ca 3 630 milj. kr. för budgetåret 1972/73. Underskottet för budgetåret 1971/72 är endast obetydligt större än det som angavs i finansplanen. För budgetåret 1972/73 beräknades tidigare ett underskott på ca 3 280 milj. kr.

Till statsrådsprotokollet i detta ärende torde få fogas som

Bilaga 1: Reviderad nationalbudget för år 1972

Bilaga 2: Långtidsbudget för perioden 1972/73—1976/77

Bilaga 3: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetut-
fallet för 1971/72

Bilaga 4: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för bud-
getåret 1972/73

Tabell 10. Totalbudgeten budgetåren 1970/71—1972/73

(Milj. kr.)

	1970/71 Utfall	1971/72		1972/73		Förändring från	
		Stv.-prop. 1972	Ny be- räkning	Stv.-prop. 1972	Ny be- räkning	utfall 1970/71 till ny ber. 1971/72	ny ber. 1971/72 till ny ber. 1972/73
<i>Inkomster</i>	45 637	52 147	51 969	55 831	56 107	+ 6 332	+ 4 138
varav:							
inkomster på drift- budgeten	44 378	50 511	50 477	53 981	54 268	+ 6 099	+ 3 791
övrig finansiering	1 259	1 636	1 492	1 850	1 839	+ 233	+ 347
<i>Utgifter</i>	48 269	56 466	56 300	59 110	59 739	+ 8 031	+ 3 439
varav:							
driftbudgeten (exkl. förändr. i behållningar på reservationsanslag)	41 093	47 709	48 550	50 571	51 068	+ 7 457	+ 2 518
investeringsanslag	7 874	7 807	7 900	7 589	7 596	+ 26	— 304
förändring i anslags- behållningar	— 314	600	— 500	500	725	— 186	+ 1 225
förändring i dispositio- nen av rörliga krediter	— 384	350	350	450	350	+ 734	—
Totalbudgetsaldo	— 2 632	— 4 319	— 4 331	— 3 278	— 3 632	— 1 699	+ 699

Bilaga 5: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1972/73

Bilaga 6: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1972/73

Bilaga 7: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1972/73

Bilaga 8: Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1972/73 sedan statsverkspropositionen

HEMSTÄLLAN

Under återopande av vad jag har anfört hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående,
- 2) till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1972/73 anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Försvarsdepartementet:

<i>Civildförsvaret: Anskaffning av anläggningar</i>	3 000 000
<i>Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar</i>	1 301 000

Utbildningsdepartementet:

Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål 529 000*Byggnadsarbeten vid universiteten m. m.* 89 350 000**Försvarets fastighetsfond***Försvarets fastighetsfond* 200 600 000

- 3) godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1972/73,
- 4) godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1972/73,
- 5) besluta att statlig inkomstkatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen (1947: 576) om statlig inkomstkatt, skall för budgetåret 1972/73 ingå i preliminär skatt med 100 % av grundbeloppet,
- 6) godkänna att förskott av skattebortfallsbidrag regleras över inkomstiteln skatt på inkomst och förmögenhet m. m.,
- 7) godkänna min beräkning av driftbudgetens inkomster för budgetåret 1972/73 enligt den vid detta protokoll fogade specifikationen,
- 8) godkänna förslaget till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1972/73,
- 9) på kapitalbudgeten beräkna den mot investeringsplanen svarande inkomstiteln *Lånemedel* till 4 705 976 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Reviderad nationalbudget för år 1972

*Bilaga 1***REVIDERAD NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1972****Inledning**

Den reviderade nationalbudgeten för 1972 som härmed läggs fram är utarbetad inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Kapitlen III, Utrikeshandeln samt VII, Investeringarna och IX, Kreditmarknaden har helt sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om industriproduktion och skogsbruk i kapitel IV och i huvudsak avsnitten om de disponibla inkomsterna och den privata konsumtionen i kapitel VI. Ansvaret för bedömningen av Sveriges ekonomi 1972 — med undantag för de avsnitt eller punkter där konjunkturinstitutet uttryckligen åberopas — vilar på finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering där arbetet med nationalbudgeten letts av tf planeringschefen Lars Lindberger.

I. Sammanfattande översikt

Utvecklingen av Sveriges ekonomi 1970—1971 bär enligt de reviderade beräkningar som nu föreligger i huvudsak samma prägel av stagnation som framträdde i de preliminära kalkyler som framlades i början av 1972. Bruttonationalprodukten beräknad från användningssidan anges nu ha ökat med tre tiondels procent.¹ Däremot räknas med något starkare nedgång i sysselsättningsvolymen mätt i antal arbetstimmar. Denna uppskattas nu till 1,6 % 1970—1971, vilket dock alltjämt tyder på en synnerligen svag produktivitetsutveckling inom samhällsekonomin under denna period.

På användningssidan har den svaga utvecklingen kommit att än mera markeras med avseende på den inhemska efterfrågevolymen. Efter en ytterligare nedjustering beräknas denna nu ha sjunkit med knappt 2 % 1970—1971. Vad gäller utrikesbalansen har däremot skett en viss revidering i positiv riktning. I än högre grad än tidigare framgår sålunda att det är den inträffade förstärkningen av bytesbalansen som överbryggat olikheten i fråga om utveckling mellan den inhemska efterfrågan som sjunkit och den totala produktionen som stigit obetydligt.

Av de interna efterfrågekomponenterna är det i första hand den privata konsumtionen för vilken utvecklingen 1970—1971 nu ter sig svagare än enligt de preliminära beräkningarna. För den privata konsumtionen blev utfallet fjärde kvartalet något lägre än som preliminärt beräknades fastän tendensen i och för sig var uppåtriktad. Mellan 1970 och 1971 sjönk härigenom den privata konsumtionen i volym med 1 %. Eftersom de reala disponibla inkomsterna under samma period alltjämt beräknas ha stigit med drygt 2,5 % tyder kalkylerna fortfarande på en betydande ökning av sparkvoten. Denna beräknas ha stigit från 3,3 % 1970 till 6,6 % 1971 och en uppgång av ungefärligen denna storlek kan dessutom som framgår av kapitel IX anses tämligen väl belagd i kreditmarknadsstatistiken.

I fråga om lagerinvesteringarna innebär de beräkningar som nu föreligger en upprevidering med ca 300 milj. kr. Däremot framträder en starkare nedgång för handels lagerinvesteringar. Handels lagerhållning beräknas sålunda till fasta priser ha minskat med inemot en halv miljard kr. Det rör sig tydligen om en kraftig reaktion på den svaga försäljningsutvecklingen. I fråga om industrins lagerinvesteringar innebär de reviderade beräkningarna totalt sett en avsevärd uppjustering, varvid färdigvarulagrens tillväxt ytterligare har markerats. Sammanlagt har lagerinvesteringarna svarat för den övervägande delen av den inhemska

¹ Beräkning från produktionssidan har givit en ökning av bruttonationalprodukten med drygt 1/2 %.

efterfrågevolymens nedgång 1970—1971. Även den slutliga efterfrågan — dvs. bortsett från lager — beräknas emellertid ha visat volymnedgång, dock endast med ett par tiondels procentenheter.

I fråga om offentlig verksamhet och investeringar har de reviderade beräkningarna medfört tämligen begränsade justeringar i förhållande till de preliminära. Det förefaller sålunda att ha bekräftats att de kommunala investeringarna sjunkit med 11 % 1971 och att den offentliga konsumtionens tillväxt avskattat till drygt 4 %. Den av konjunktursituationen föranledda omläggningen av de statliga verksamhetsplanerna förefaller emellertid att i mindre utsträckning än som preliminärt antagits ha givit resultat som kunnat inregistreras före årsskiftet. Tillväxten för statliga investeringar beräknas sålunda ha stannat vid 3,5 % och för statlig konsumtion och investeringar sammantaget vid drygt 4 %, vilket är 1 procentenhet mindre än som preliminärt angivits. För bostadssektorn redovisas däremot, med — 4,5 %, en något mindre investeringsnedgång än som preliminärt framkommit. För det privata näringslivets investeringar synes utfallet ha blivit något lägre än som preliminärt beräknats. Totalt anges en volymökning med knappt 2 %. För industrins investeringar — inberäknat de statliga industriföretagens — har tillväxten reviderats ned från 5 % till 3 % och för de privata industriföretagen synes investeringsvolymen överhuvudtaget inte ha stigit.

Medan bilden av den inhemska efterfrågeutvecklingen snarast förskjutits i negativ riktning har även importutvecklingen för varor och tjänster 1970—1971 justeras ned i volymtermer. Samtidigt har exportvolymen för tjänster och i någon obetydlig mån även för varor justerats uppåt. Exportvolymen beräknas sålunda ha stigit med 5 %, ¹ medan importvolymen sjunkit med 5,5 % och den förstärkning av bytesbalansen som härigenom inträffat — motsvarande 2,1 % av nationalprodukten — kan sägas ha förhindrat en eljest möjlig nedgång av denna. I löpande värden har bytesbalansens överskott 1971 justerats upp med 120 milj. kr. till 910 milj. kr. För 1970—1971 redovisas därmed en förstärkning om 2,5 miljarder kr.

Med den oförändrat svaga utveckling som nu framträder för den totala produktionen har inte heller den beräknade arbetsvolymen för anställda justerats avsevärt i förändringstal. Antalet utförda arbetstimmar för anställda anges ha sjunkit med 0,9 % under det att antalet sysselsatta stigit med 1,0 %. För samtliga förvärvsarbetande inberäknat företagare beräknas antalet utförda arbetstimmar ha sjunkit något mera eller såsom tidigare framhållits med 1,6 %. Detta innebär en justering nedåt med en tredjedels procentenhet. För antalet sysselsatta inom denna vidare kategori beräknas en ökning med 0,2 %.

¹ Detta ökningstal har erhållits med den deflateringsmetod som tillämpas i nationalräkenskapskalkylerna. Med de deflateringstal som används i exportberäkningarna i kapitel III redovisas en exportvolymökning med 3,8 %.

Vad gäller utvecklingen av priser, kostnader och löner har revideringarna gått i motsatt riktning. Konsumentprisernas uppgång under loppet av 1971 blev enligt långtidsindex 7,5 %. Timförtjänstökningen för anställda 1970—1971 har uppräknats till 9,8 % i samband med att löneglidningstalet uppjusterats till 2,8 %. Härutöver har en upprevidering av de enskilda företagens inkomstökning medverkat till att tillväxtalen för faktorinkomster liksom även för disponibla inkomster förskjutits ca en halv procentenhet uppåt eller i samma grad som den beräknade implicita prisförändringen mellan årsgenomsnittet för 1970 och 1971. Den beräknade tillväxten för reallt disponibla inkomster 1970—71 har således inte förändrats utan kvarstår som tidigare angetts vid 2,5 %. Timförtjänstökningen för speciellt industriarbetare uppskattas till 10 à 11 %, vilket vid en internationell jämförelse förefaller att ligga klart under genomsnittet för Västeuropa.

Sammanfattningsvis har den ekonomiska utvecklingen 1970—1971 kännetecknats av att den totala produktionen stagnerat. Detta har inträffat vid bibehållen antalsmässig sysselsättning, dock i förening med en viss nedgång i antalet arbetande timmar. Samtidigt har skett en ökning av arbetslösheten och produktivitetens utvecklingen har varit svag. Priser och timförtjänster har bibehållit en förhållandevis hög stegringstakt medan de reallt disponibla inkomsternas stegringstakt varit måttlig. Hushållens sparkvot har visat en plötslig stegring och den privata konsumtionen har sjunkit i volym. Offentlig verksamhet och privata investeringar har haft måttlig tillväxt. Samtidigt har bytesbalansen undergått en påfallande stark förskjutning i positiv riktning. Fastän exportvolymen blev större 1971 än 1970, hämmades dess tillväxt av den internationella konjunkturdämpningen och någon ytterligare uppgång utöver den nivå som uppnåddes redan kring årsskiftet 1970/1971 inträffade inte under loppet av 1971. I stället synes exportvolymen ha fallit något tillbaka under andra och tredje kvartalen.

Vissa av de mera markanta förändringar som inträffat inom Sveriges ekonomi 1971 är av sådan karaktär att de genom sina återverkningar kan bli av stor betydelse såväl för utvecklingen 1972 som för den vidare framtidsbedömningen. Detta gäller i särskild grad sparkvotens ökning med direkta implikationer på konsumtionsutvecklingen 1972 och vidare den svaga produktivitetstillväxten som komplicerar prognoserna för sysselsättningsläget 1972. Av stor betydelse för Sveriges ekonomi 1972 blir givetvis även i vad mån en mera expansiv utveckling kan väntas för exporten efter den stagnation som varit förhärskande under större delen av 1971. Ett spørsmål av stor vikt är likaså vilka resultat som 1972 kan påräknas av de omfattande åtgärder som 1971 vidtagits i syfte att öka såväl de offentliga investeringarna som näringslivet's investeringar.

Ehuru Sveriges ekonomi 1971 i huvudsak präglades av stillastående eller inom vissa branscher vikande produktionsutveckling kunde man

mot slutet av året spåra visa tendenser till ett omslag. Såväl för exporten som industriproduktionen innebar fjärde kvartalet en något mera positiv förändring än de närmast föregående kvartalen. Exportens säsongsgrensade kvartalsvärden som trots successiv prisstegring i stort sett legat oförändrade från fjärde kvartalet 1970 fram till tredje kvartalet 1971 visade därefter en klar uppgång fjärde kvartalet, vilken åtminstone delvis bör ha haft volymmässig innebörd. Uppgången var särskilt påtaglig i fråga om skogsindustriprodukter men framträdde även för verkstadsprodukter och s. k. övriga varor. Industriproduktionen var säsongsgrensad på tillbakagång från fjärde kvartalet 1970 till tredje kvartalet 1971 men steg därefter någon procentenhet fjärde kvartalet. Slutligen började också de säsongsgrensade kurvorna för arbetslöshet och lediga platser att försiktigt röra sig i stabiliserande riktning. Arbetslösheten visade sålunda nedgång från november medan antalet lediga platser stigit sedan oktober.

Den med hänsyn till årstiden gynnsammare utvecklingstendens som sålunda började skönjas på arbetsmarknaden har även varit märkbar under första kvartalet 1972, något som för denna period dock knappast låter sig förklaras med hänvisning till industriproduktionens utveckling. Under inflytande av höga färdigvarulager och en förhållandevis svag orderingång från speciellt hemmamarknaden förefaller nämligen industriproduktionen återigen att ha gått tillbaka första kvartalet 1972, även om exporten kan ha fortsatt att utvecklas positivt. Det är under sådana omständigheter sannolikt att det i främsta rummet varit byggnadsverksamheten och de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som i övrigt vidtagits samt möjligen också arbetstidsförkortningens återverkningar, som förklarar den fortsatt i huvudsak gynnsamma tendensen på arbetsmarknaden första kvartalet 1972.

Den internationella ekonomiska utvecklingen har under de första månaderna 1972 inte nämnvärt avvikit från de bedömningar som gjordes i den preliminära nationalbudgeten. Möjligen var den tveksamma tendensen under tiden närmast efter årsskiftet ännu mera uttalad än som ingick i förhandsbedömningen. I gengäld förefaller tillförsikten om en positiv konjunkturförändring före utgången av 1972 nu ha blivit mera allmän. Avgörande för bedömningen av den förestående internationella konjunkturutvecklingen är liksom vid tillkomsten av den preliminära nationalbudgeten att söka fastställa när en vändning uppåt kan komma till stånd i Västeuropa och Japan. Som en väsentlig uppgift framstår vidare att söka uppskatta hur markerad expansionen kan väntas bli i den amerikanska ekonomin 1972.

Tillgängliga konjunkturindikatorer tyder på att det uppsving i den amerikanska ekonomin som inleddes 1971 vunnit avsevärd styrka. Detta har kommit till uttryck i utvecklingen av bostadsbyggandet och den privata konsumtionen. Den största osäkerheten i den inhemska efter-

frågan 1972 knyter sig fortfarande till utvecklingen för de privata fasta investeringarna. Trots det låga kapacitetsutnyttjande som fortfarande råder i den amerikanska ekonomin pekar emellertid de senaste investeringsenkäterna på att en tämligen snar återhämtning är att vänta. Industrins investeringar kan därvid möjligen öka något i volym jämfört med 1971.

Bedömningen av den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa under 1972 framstår fortfarande i vissa hänseenden som osäker bl. a. till följd av varierande konjunkturtendenser i områdets större länder. Liksom i den preliminära nationalbudgeten för 1972 förutses en tämligen utdragen återhämtningsprocess för den italienska ekonomin, medan en relativt stark tillväxt väntas fortsätta i Frankrike, om än inte i samma takt som 1971. Med en fortsatt expansiv ekonomisk politik i Storbritannien förefaller en produktionstillväxt om 3 à 4 % för 1972 där ligga inom räckhåll. Av central betydelse för den västeuropeiska konjunkturbilden 1972 framstår dock den utveckling som den västtyska ekonomin kan komma att uppvisa.

I Västtyskland inträffade en uppgång av såväl industriproduktionen som orderingången omedelbart efter årsskiftet men det är ännu ovisst huruvida detta representerade mera än en övergående reaktion sedan den omfattande arbetskonflikten hävts inom metallindustrin. Av större betydelse kan vara att de pessimistiska stämningar som rådde inom det västtyska näringslivet märkbart förändrats till det bättre. Flera faktorer torde ha bidragit härtill. Valutaöverenskommelsen i december, exempelvis innebär att den effektiva uppskrivningen av D-marken blev väsentligt mindre än vid de flytande kurserna hösten 1971. Likaledes skapade löneuppgörelsen inom metallindustrin i slutet av 1971 ett säkrare underlag för planeringen i företagen. Vidare har beslutats att i juni 1972 återbetala den tillfälliga konjunkturskatten om ca 6 miljarder DM. Under första halvåret 1972 väntas den privata konsumtionen tillsammans med den offentliga sektorns efterfrågan vara tillräckligt motståndskraftig för att motväga inverkan av en svag investeringsutveckling. Effekten av i första hand extraskattens återbetalning kan beräknas bidra till en inhemsk efterfrågetillväxt tillräckligt stark att skapa ett uppsving för lagerinvesteringarna. Nedgången i industrins kapacitetsutnyttjande bör under sådana förhållanden begränsas och en vändning uppåt för de privata investeringarna förefaller trolig före utgången av 1972. För Västtysklands del torde bruttonationalprodukten likväl inte öka mer än 2 % 1972.

För Västeuropa som helhet kan den totala produktionen för 1972 beräknas öka obetydligt snabbare än 1971, eller med inemot 3,5 %. En successiv ökning av tillväxttakten för området kan, liksom även för Japans del, i huvudsak väntas inträda först under andra halvåret.

Eftersom tillväxttalen för Västeuropas länder 1972 med få undan-

tag väntas bli lägre än den samtidiga kapacitetsökningen kan det såtillvida vara befogat att karakterisera det väntade förloppet som en återhämtning i avkyld temperatur. Det efter japanska förhållanden låga kapacitetsutnyttjandet i detta land kan väntas få avsevärda återverkningar på de internationella marknadsförhållandena, även om den viktiga uppskrivningen av yenen i och för sig bör utöva en återhållande inverkan på den japanska exportens utveckling. Till bilden hör även att den amerikanska handelsbalansen i volymtermer kan väntas visa ett avsevärt positivt utslag redan 1972.

Beträffande prisbildningen kan det under sådana förhållanden vara rimligt att förutsätta att den dämpning av prisutvecklingen för rå- och stapelvaror som inträdde under 1971 i varje fall inte skall behöva åtföljas av något kraftigt återslag 1972. I stället finns goda möjligheter att dämpningstendenserna mera allmänt skall spridas till att även avse industriella färdigvaror liksom överhuvudtaget senare bearbetnings- och distributionsled. Förutsättningarna härför bör vara någorlunda gynnsamma i ett konjunkturskede som väntas komma att kännetecknas av begränsat efterfrågetryck, stigande produktivitet och — inom vissa nyckelländer — avtagande lönekostnadstillväxt.

Bl. a. som följd av den försämring av bytesvillkoren som utlösts av dollarnedskrivningen kan någon förstärkning av den amerikanska bytesbalansen till löpande priser knappast påräknas redan 1972, trots de beaktansvärda volymeffekter som förutses. Detta torde ha varit en av orsakerna till de känslor av osäkerhet inför de internationella betalningsfrågorna som tidvis kom till uttryck under årets första kvartal. Betydelsefullt har emellertid även varit att den amerikanska kortfristiga räntenivån sedan slutet av 1969 legat lägre än den europeiska. I anslutning till den amerikanska konjunkturförbättringen har denna differens börjat avta och dollarns ställning förefaller tills vidare att ha stärkts genom ränteutvecklingen. Det kan också finnas goda möjligheter att denna stabilisering blir bestående till dess att den förutsedda förbättringen av Förenta staternas bytesbalans hinner att göra sig gällande.

Med tanke på tidigare erfarenheter kan det ligga nära till hands att ställa frågan om inte en sådan stabilisering med åtföljande tillbakaflöde av kort amerikanskt kapital och sänkning av den högt uppdrivna internationella likviditeten skulle kunna urarta i en internationell räntekonkurrens vilket i en liknande situation skedde i början av 1969. Förutsättningarna härför synes emellertid i viktiga hänseenden ha förändrats sedan 1969. Det förefaller sålunda inte troligt att måttliga utflöden av dollar mera allmänt skall ge upphov till räntepolitiska motåtgärder. Som ett annat utslag av en förändrad inställning kan möjligen förtjäna nämnas att vissa centralbanker i en strävan att diversifiera sammansättningen av sina valutareserver synes ha bidragit till att öka den internationella likviditeten sådan denna enligt gängse definitioner

registreras, i och med att de mot dollar förvärvat andra valutor än reservvalutor och införlivat dessa i sina officiella reserver.

Denna bedömning av den internationella konjunkturutvecklingen har varit en av utgångspunkterna för den reviderade *export*prognos för 1972 som utarbetats av konjunkturinstitutet. Prognosen är i första hand baserad på uppgifter från de större företagen och vissa branschorganisationer. I sin bedömning av dessa uppgifter har institutet sålunda utgått från den konjunkturuppfattning som redovisats i det närmast föregående. Exporten exklusive fartyg, beräknas 1972 öka med 5,5 % i volym — 2,2 procentenheter mer än 1971. Till följd av en relativt kraftig minskning av fartygsleveranserna beräknas totala exporten 1971—1972 öka med 5 % jämfört med 3,8 % 1970—1971.¹

Efter en dämpning under främst andra och tredje kvartalen 1971 förutses exporten enligt dessa beräkningar ånyo expandera under loppet av 1972 för att under andra halvåret volymmässigt öka med ungefär 10 % i årstakt. Det är bedömningen av exportutvecklingen för rå- och stapelvaror 1972 som ligger till grund för denna förhållandevis snabba exporttillväxt. Såväl produktion som förbrukning av dessa varor i Västeuropa väntas öka kraftigt. Exporten av skogsindustriprodukter, malm samt järn och stål beräknas sålunda stiga med drygt 8 % i volym 1972 efter en nedgång 1971 med 3,5 %. Omslaget förutses bli kraftigast för massa samt järn och stål. Exporttillväxten av färdigvaror dämpades markant under 1971 till följd av minskad efterfrågan i de västeuropeiska länderna. Då efterfrågenedgången blev särskilt utpräglad vad gäller maskininvesteringarna kom framför allt exporten av verkstadsprodukter att försvagas. Orderläget för verkstadsföretagen var vid början av 1972 fortfarande relativt svagt, varför exporten av verkstadsprodukter 1972 beräknas öka med endast 3,5 % i volym mot 6 % 1971. Exporten av övrigvaror förutses stiga med 6 %, vilket är nära nog lika mycket som 1971. Under förutsättning om normalskörd väntas livsmedellexporten minska med 4 % efter en mycket kraftig ökning 1971.

Prisutvecklingen 1972 väntas bli avsevärt svagare än 1971. Konjunkturinstitutet räknar med prissänkningar för trävaror och massa och betydligt lägre prisstegringar för bl. a. verkstadsprodukter. Prisförändringen skulle då bli 2,5 % och den värdemässiga exporttillväxten 7,5 % 1971—1972. Den lägre prisutvecklingen 1972 torde delvis ha sin grund däruti att en del av den svenska exporten utgörs av produkter i ett för närvarande svagt marknadsläge, för vilka dessutom ledande prisnoteringar sker i dollar.

Det *privata näringslivets investeringar i byggnader och maskiner* väntas öka med 11,5 % från 1971 till 1972. För industrins del förut-

¹ Med nationalräkenskapens deflateringssystem anges motsvarande tillväxttal till 5,2 % 1971—1972 respektive 5,0 % 1970—1971.

ses en volymökning med 6 % både för maskininvesteringar och byggnadsinvesteringar. De förväntade utfallen har erhållits efter sedvanlig uppjustering av industrins planer, som de kom till uttryck i statistiska centralbyråns februarienkät. Uppjusteringen har i första hand skett med ledning av tidigare erfarenheter om hur de faktiska utfallen utvecklats i förhållande till planerna. Hänsyn har även tagits till de förhållandevis stora frisläppen av investeringsfonder under hösten 1971, den förlängda tiden för utnyttjande av avdrag för maskininvesteringar samt det ökade bidraget till miljövårdsinvesteringar. Vidare har antagits en fortsatt relativt lätt kreditmarknad, åtminstone under större delen av 1972. Jämfört med novemberenkäten 1971 har industrin justerat upp sina planer kraftigt både på byggnads- och maskinsidan. På branschnivå pekar planerna på att investeringarna 1972 framför allt kommer att öka inom kemisk industri, järn- och metallverk samt verkstadsindustri, medan en viss minskning är att vänta för skogsindustrierna. Handelns investeringar beräknas öka med 13,5 % 1972, vilket innebär ett omslag från 1971 då de minskade med 6,5 %.

Lagerinvesteringarna väntas fortsätta att minska 1972. De senaste årens lagerutveckling har lett till att industriföretagen vid utgången av 1971 hade en massiv lagerbuffert — speciellt gäller detta råvarulagren. En kraftig minskning av råvarulagren väntas därför äga rum under första halvåret 1972. Under andra halvåret 1972 räknar man däremot med en uppbyggnad av råvarulagren i samband med att industriproduktionen beräknas öka. Färdigvarulagren tycks inte vara lika högt uppdagna som lagren av råvaror, men de är ändå så pass stora att lagerinvesteringarna i färdigvaror förutses bli avsevärt mindre under 1972 än under 1971. Industrins totala lagerinvesteringar för 1972 beräknas uppgå till 170 milj. kr., vilket innebär en fortsatt kraftig nedgång från 1971 då dessa investeringar uppgick till 1,8 miljarder kr. Ett omslag i lagerutvecklingen för handeln från en kraftig minskning under 1971 till en relativt stark ökning under 1972 medför dock att nedgången totalt sett begränsas. Sammanlagt beräknas lagerinvesteringarna uppgå till ca 520 milj. kr. 1972 mot 1,4 miljarder kr. 1971. — Näringslivets totala realkapitalbildning förutses med denna lagerutveckling öka med 3,5 % 1971—1972 efter en minskning med 12 % 1970—1971.

De *statliga investeringarna* väntas öka med 4 % i fasta priser 1972. Här ingår en ökning av byggnadsinvesteringarna med 13,5 % och en minskning av maskininvesteringarna med 7,0 %. Den avsevärda ökningen som väntas för de statliga byggnadsinvesteringarna 1972, är till övervägande delen en följd av de omfattande stimulansåtgärder som vidtogs på byggnads- och anläggningsområdet under andra halvåret 1971.

Kommunernas investeringar väntas öka med 3,5 % i volym efter

en minskning på 11 % 1971. Ett kraftigt omslag väntas för såväl byggnadsinvesteringarna som maskininvesteringarna, vilka beräknas öka med 2 respektive 14,5 % 1972. Även i detta fall inverkar de åtgärder som statsmakterna vidtagit i konjunkturstimulerande syfte, i första hand genom en temporär höjning av bidragen till kommunala investeringar. Hela ökningen beräknas falla på de kommunala bolagen. För de kommunala myndigheterna förutses nära nog stagnation av investeringsvolymen 1972.

För *bostadsbyggandet* beräknas en igångsättning med ca 100 000 lägenheter 1972. Bostadsinvesteringarna väntas öka med 2 %. För investeringarna i flerfamiljshus räknar man dock med en minskning med 5,5 %, medan småhusinvesteringarna ökar med 13 % under 1972. Den kraftiga ökningen för småhusen beror till stor del på det mycket stora igångsättandet under fjärde kvartalet 1971. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter under 1972 väntas uppgå till 104 000, vilket innebär en minskning med 3 000 i jämförelse med 1971.

Den *totala fasta investeringsvolymen* väntas stiga med 6,5 % 1971—1972. Byggnadsinvesteringarna ökar långsammare än maskininvesteringarna, eller med 5 % mot 9 % för de sistnämnda. Inberäknat lager förutses en investeringsökning med 3,5 % 1971—1972.

Bedräffande *inkomster, priser- och konsumtion* framläggs följande beräkningar. Den totala lönesumman väntas stiga med 10 %, vilket är i något högre takt än 1970—1971. Detta antas ske trots att en negativ sysselsättningskomponent beräknas dra ned lönesummeökningen med 1 %. Av denna ökning faller uppskattningsvis 1/2 procentenhet på retroaktiva löneutbetalningar hänförliga till 1971. Enskilda företagares inkomster väntas öka med 4,5 %, vilket är något mer än 1970—1971. Totalt beräknas faktorinkomsterna öka med 8,4 %, vilket är 0,4 % mer än 1970—1971. Tillväxten i de disponibla inkomsterna väntas däremot uppgå till 7,4 % mot 10,2 % 1970—1971. Hushållens nettoinbetalning till det offentliga beräknas nämligen öka avsevärt kraftigare än 1970—1971, då en faktisk minskning inträffade främst till följd av skattereformen.

Vid bedömningen av prisutsikterna för 1972 har en utgångspunkt varit att arbetsgivarnas kostnad per timme i genomsnitt för samtliga anställda antas stiga med 11 % inkluderat höjning av arbetsgivaravgifterna till ATP. Lönekostnadsgenomslaget inom de från internationell konkurrens skyddade näringarna väntas få ett för denna lönestegringstakt normalt värde, vilket är ungefär detsamma som för 1970—1971. Enligt den prisprognos, som utarbetats kan konsumentprisnivåns uppgång under loppet av 1972 väntas bli 4,5 %. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1971 och 1972 förutses förändringen bli något högre eller 5,0 %.

Vid den förutsatta prisuppgången 1972 kan de reallt disponibla in-

komsterna beräknas öka med 2,5 % mot 2,6 % mellan 1970 och 1971.

Den *privata konsumtionen* inklusive turistnettot beräknas komma att öka med 4 % 1971—1972 mot en minskning med 1 % 1970—1971. Då hushållens disponibla inkomster i fasta priser beräknas öka med endast 2,5 % innebär konsumtionsprognosen en förväntad neddragning av den exceptionellt höga sparkvoten från 1971. I beräkningarna har antagits att inte fullt hälften av sparkvotsökningen 1970—1971 skall tas tillbaka under 1972.

Den *offentliga konsumtionen* väntas i volym öka med ca 3 %, varav den kommunala med 2,8 % och den statliga med 3,2 %. Beräkningen av den kommunala konsumtionen bygger bl. a. på de planer som redovisats av kommunerna i februari 1972 och som inneburit fortsatt dämpning av konsumtionsutgifterna för 1972 jämfört med planerna under senhösten 1971.

Med ledning av den förväntade efterfrågans tillväxt kan *importvolymen* 1971—1972 beräknas stiga med 6 % jämfört med en minskning 1970—1971 med 6 %. Uppgången i såväl industrins råvarulager som handels lagerhållning 1972 samt utvecklingen inom den privata konsumtionen och investeringarna väntas härvid utgöra de väsentliga orsakerna till importtillväxten.

Omslaget i importtillväxten förutses bli starkast för konsumtionsvaror, för vilka räknas med en ökning 1972 med 11,5 % efter en nedgång 1971 med 4,8 %. För investeringsvarorna beräknas tillväxten 1972 uppgå till 7,5 % jämfört med en nedgång 1971 med 6,5 %.

Importpriserna beräknas stiga med nära 4 % eller drygt 1 procentenhet mera än exportpriserna. Den väntade försämringen av bytesförhållandet är främst ett utslag av det förhållandevis svaga marknadsläget för våra exportråvaror men kan delvis uppfattas som en följd-förteelse till den genomförda omläggningen av växelkurserna. Denna kan beräknas medföra att importpriserna på färdigvaror tenderar att stiga något snabbare än exportpriserna på sådana varor.

Handelsbalansen, som 1971 förstärktes med drygt 3 miljarder kr. väntas 1972 försvagas med drygt 700 milj. kr. men likväl visa ett överskott på ca 1 200 milj. kr. Bakom denna utveckling ligger dels en snabbare stegring av importvolymen (6 % mot 5 %), dels den angivna försämringen av bytesförhållandet med 1 procentenhet. Minussaldot för nettot av tjänster och transfereringar beräknas 1972 öka i accelererad takt eller med drygt 750 milj. kr., vilket kan jämföras med en årlig försvagning 1968—1971 med i genomsnitt 450 milj. kr. Framför allt väntas det nu negativa tjänstenettot öka eller med drygt 400 milj. kr. varav ökningen i minussaldot för turistnettot beräknas bidra med tre fjärdedelar. Bytesbalansens saldo, inklusive korrigeringspost och transfereringsnetto, skulle enligt dessa beräkningar — så som de redovisas i tabell 3 i kapitel III — visa ett underskott 1972 på ca 600

milj. kr. jämfört med ett överskott 1971 på drygt 900 milj. kr., en försämring med ca 1,5 miljarder kr.

Denna beräkning av utrikeshandelns utfall ger tillsammans med de angivna förändringarna i försörjningsbalansens övriga delposter till resultat att bruttonationalproduktens tillväxt 1971—1972 beräknas bli 3,4 %.

I sina huvuddrag visar den reviderade försörjningsbalansen på samma omkastning i balansläget för Sveriges ekonomi 1972 som redan framträdde i den preliminära försörjningsbalansen. Vad gäller den inre balansen visar prognoserna sålunda på förnyad tillväxt för den totala produktionen och den inhemska efterfrågan. Vad gäller den yttre balansen pekar prognoserna alltså på en avsevärd försvagning av bytesbalansen.

Bytesbalansen väntas i själva verket visa något större underskott 1972 än som tidigare beräknats, ehuru utgångsläget 1971 nu framstår som mera positivt. Den beräknade försvagningen blir därmed mera markerad än vad de preliminära kalkylerna visade. En speciell omständighet som bidragit här till är att man för 1971 har att räkna med en avskrivning om 109 milj. kr. på en kredit som svenska staten en gång lämnat Finland. Detta belopp redovisas som en transferering som kom-

Tabell I: 1. Reviderad försörjningsbalans 1971—1972

	Procentuell volym- förändring 1970—1971	Milj. kr. 1971	Förändring 1971—1972	
			Milj. kr. i 1971 års priser	Procentu- ell volym- förändring
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt	0,3	181 954	6 100	3,4
Import	— 5,4	36 193	2 150	6
Summa tillgång	— 0,8	218 147	8 250	4
<i>Efterfrågan</i>				
Bruttoinvesteringar	— 2,5	38 563	2 500	6,5
därav: privata	1,9	15 350	1 800	11,5
statliga affärs- verk och bolag	7,5	3 651	— 50	— 1
statliga myn- digheter	— 3,1	1 941	250	12,5
kommunala	— 11,2	9 019	300	3,5
bostäder	— 4,3	8 602	200	2
Lagerförändring	.	1 725	— 1 100	.
Privat konsumtion	— 1,0	97 374	3 900	4
Offentlig konsumtion	4,3	42 471	1 250	3
Tjänstenetto	.	— 138	— 300	.
Export	5,0	38 152	2 000	5
Summa efterfrågan	— 0,8	218 147	8 250	4

mer att belasta bytesbalansen och medverkar till dess beräknade försvagning 1971—1972. I samma riktning verkar även den väntade försämringen av bytesvillkoren, vilken nu beräknas bli något kraftigare än enligt de preliminära kalkylerna. Den sammanlagda effekten av svagare bytesvillkor beräknas i själva verket till ca 700 milj. kr. för varor och tjänster. Med dessa särskilda förhållanden medtagna i beräkningen framstår den väntade försvagningen av bytesbalansen om ca 1,5 miljarder kr. inte desto mindre som avsevärd. Till saken hör ju att den beräknas inträffa ett år då lagerinvesteringarna sannolikt kommer att fortsätta att sjunka och då tillväxten av den totala produktionen inte väntas bli onormalt hög. Ungefär hälften av saldoförsvagningen faller på tjänste- och transfereringsnettot men en lika eller mera väsentlig orsak till att underskottet beräknas stiga är att handelsbalansen inte väntas bli mera aktiv, vilket på sikt torde vara behövt, utan tvärtom försvagas med ca 3/4 miljarder kr. En förhållandevis blygsam ökning väntas nämligen för exporten och detta beror inte på begränsad kapacitet utan därpå att en måttlig tillväxt förutses för den internationella efterfrågan, särskilt under årets tidigare delar.

Tänkbart är dock att avsättningsmöjligheterna kan ha blivit något underskattade och att främst verkstadsexporten skulle kunna utvecklas mera expansivt. Bytesbalansens underskott skulle under sådana förhållanden kunna bli lägre än beräknade ca 600 milj. kr. 1972, ett år vilket bl. a. kännetecknas därav att lagerinvesteringarna med drygt 1 miljard kr. väntas underskrida sitt sannolika trendvärde. En sådan avvikelse borde i och för sig ha gett ett positivt utslag på bytesbalansen. Det kan tilläggas att om man betraktat bistånds- och liknande krediter som löpande transfereringar och följaktligen låtit dessa belasta bytesbalansen

Tabell I: 2. Bytesbalansen 1970—1972

Milj. kr., löpande priser

	1970	1971	1972 prognos
Export av varor	35 150	38 152	40 940
Import av varor	36 251	36 193	39 710
Handelsbalans	— 1 101	1 959	1 230
Sjöfartsnetto	2 034	2 250	2 200
Turistnetto	— 1 748	— 1 896	— 2 200
Övriga tjänster m. m., netto ¹	— 557	— 892	— 975
Transfereringar, netto	— 998	— 1 314	— 1 650
Korrigeringspost ²	800	800	800
Bytesbalans	— 1 570	907	— 595

¹ Motsvaras av posterna "korrigerig av handelsstatistiken" och "övriga tjänster, netto" i tabell III: 3.

² Uppskattning av i statistiken icke redovisade löpande betalningar.

skulle det sålunda till ca 600 milj. kr. beräknade underskottet få höjas till drygt 700 milj. kr.

Det förhållandevis gynnsamma utfallet av bytesbalansen 1971 var säkerligen till stor del ett utslag av en speciell konjunkturförsvåring, som innebar att efterfrågan inom landet var ovanligt låg i förhållande till utlandets efterfrågan på vår export. En rimlig tolkning har dock varit att det även skulle ha skett en mera djupgående förbättring om man jämför med läget de avmattningsbetonade åren 1967 och 1968. Sådana som prognoserna nu föreligger skulle emellertid 1972 med en likartad konjunktursituation medföra en återgång till läget 1968 vad avser såväl underskott i bytesbalansen som lagerinvesteringarnas ungefärliga omfattning. En annan sak är att betingelserna för en positiv utveckling av bytesbalansen under de närmast följande åren kan komma att visa sig gynnsammare vid utgången av 1972 än de faktiskt var vid utgången av 1968. Vad gäller såväl kapacitetstillgång som kostnadsutveckling bör de svenska exportindustrierna ha goda förutsättningar att vid ett konjunkturuppsving ta vara på avsättningsmöjligheterna på exportmarknaden. Det förefaller emellertid uppenbart att man samtidigt även får räkna med en kraftig ökning av varuimporten och troligen även av turistutgifterna.

Den väntade omkastningen i det yttre balansläget 1971—1972 har till stor del sin grund däruti att exporten i årsgenomsnitt beräknas stiga högst medelmåttigt och endast obetydligt snabbare än föregående år, medan däremot importen under inverkan av den interna efterfrågeutvecklingen väntas slå om från en klar nedgång till en måttlig tillväxt. Den omkastning som förutses i det inre balansläget kommer till uttryck däruti att användningen av resurser för inhemska slutliga ändamål — dvs. bortsett från lager — beräknas återta en normal tillväxt om drygt 4 % efter att ha fallit obetydligt tillbaka 1970—1971. Samtidigt beräknas lagerinvesteringarna fortsätta att sjunka 1971—1972 men endast i tredjedelen så snabb takt som året dessförinnan. Sammanlagt väntas en ökning av den inhemska efterfrågevolymen med drygt 3,5 % efter en nedgång med ett par procent 1970—1971. Lika som i de preliminära kalkylerna väntas accelerationen av den slutliga interna efterfrågan falla såväl på privat konsumtion som på offentliga och privata investeringar.

Vad gäller de offentliga investeringarna räknas fortfarande med ett omslag i positiv riktning, men särskilt i fråga om de kommunala investeringarna är den volymökning som nu förutses påtagligt nedreviderad. Med tanke på de betydande belopp som anslagits för dylika ändamål kan det förefalla förvånande att hela den beräknade volymökningen för statliga och kommunala myndigheters investeringar stannar vid drygt 1/2 miljard kr. Det omfattande stöd som givits till kommunala investeringar tycks åtminstone delvis fått funktionen att förhindra en ytterligare nedgång och förefaller endast till begränsad del ha kommit till

uttryck i direkt investeringsökning. Även planerna för den kommunala konsumtionen har i någon mån nedreviderats. Justeringen är förhållandevis liten men från sysselsättningssynpunkt inte helt oväsentlig. Enligt den finanspolitiska modellen i kapitel VIII framträder alltjämt en påtaglig förändring i positiv riktning av den offentliga sektorns beräknade inverkan på samhällsekonomin. Hela denna förändring beräknas falla på direkt efterfrågepåverkan, i första hand genom utvecklingen av de offentliga investeringarna, inberäknat bostadsinvesteringar. De expansiva effekterna av en betydande försvagning av statens finansiella sparande motverkas däremot av en antagen kraftig förstärkning av kommunernas finansiella sparande.

Även med avseende på det privata näringslivets investeringar gjordes under 1971 stora insatser för att vrida utvecklingen i positiv riktning. De prognoser som nu föreligger tyder på att den ekonomiska politiken i detta hänseende skulle uppnå en viss framgång. Alltjämt räknas med kraftiga volymökningar för investeringar inom handel m. m. liksom för handelsflottans fartygsanskaffning. Härutöver tillkommer en något starkare volymökning för industrins investeringar som beräknas stiga med 6 %. Härvid är dock att märka att utgångsläget 1971 nu har reviderats ned ett par procentenheter. Det förefaller som om industriföretagen i sin investeringsplanering mindre har påverkats av den betydande resultatförsämring som skedde 1971 än av de åtgärder som vidtagits i stimulerande syfte liksom av utsikterna till en successiv förbättring av avsättning och vinster. Företagen har haft möjlighet att kraftigt öka sin upplåning på den svenska kreditmarknaden och förfogar nu över betydande likvida reserver.

En oklarhet med avseende på det finansiella utgångsläget inför 1972 är emellertid att nationalräkenskapskalkylerna pekar på en ännu starkare försämring av företagets driftsresultat och självfinansieringsmöjligheter 1971 än som förefaller förenligt med kreditmarknadsstatistiken. Det har bedömts som övervägande sannolikt att nationalräkenskapskalkylerna som i detta hänseende har karaktären av restpostberäkningar kan ha överskattat resultatförsämringen inom näringslivet med ett par miljarder kr. Tänkbart är även att den del av vinstförsämringen inom näringslivet som faller på enskilda företagens inkomster i dessa preliminära beräkningar blivit underskattad i vilket fall även inkomstkalkylerna för hushållssektorn 1971 skulle ha påverkats. Tentativa skattningar har gett vid handen att den speciella osäkerhetsmarginal som kan följa härav för hushållsinkomsternas del skulle kunna röra sig om upp till ca 1/2 miljard kr.¹ och för hushållens beräknade sparkvot om upp till 1/2 procentenhet.

¹ I en slutlig sammanställning av nationalräkenskapskalkylerna har posten enskilda företagens inkomster höjts med ungefär detta belopp. Det har av tidskäl ej varit möjligt att beakta denna justering i de följande kapitlen.

Vad sedan beträffar hushållens dispositioner 1972 blir den centrala bedömningsfrågan på vad sätt den betydande ökning av sparkvoten som omisskännligen ägde rum 1971 härefter kan komma att återverka på den privata konsumtionen. I huvuddrag har den bedömning bibehållits som gjordes i den preliminära nationalbudgeten. Sålunda räknas med en viss nedgång i sparkvoten liksom med återgång till en medelhög konsumtionsstegringstakt 1972.

Den tillväxt av den totala produktionen med ca 3,5 % som förutses 1971—1972 skulle med oförändrade arbetstidsförhållanden och en som normal betraktad produktivitetsutveckling knappast ha kunnat innebära någon ökad sysselsättning detta år. Nu tillkommer emellertid verkningarna av den betydande arbetstidsförkortning som genomförts från ingången av 1972. Denna beräknas få en återhållande inverkan på arbetskraftsutbudet motsvarande 3,5 %. En kalkyl som gjorts utifrån rimliga men inte desto mindre osäkra antaganden rörande den troliga produktivitetsutvecklingen har visat att sysselsättningen skulle kunna stiga något mera — kanske med 1 % mera — än det beräknade arbetskraftsutbudet. Härvid har — frånsett arbetstidsförkortningens inverkan — räknats med en ökning av arbetskraftsutbudet om ca 1/2 %. För samhälls ekonomin som helhet har förutsatts att produktiviteten skulle stiga mera 1972 än 1971 eller med inemot 5 % mot drygt 2 %. Denna snabbare produktivitetstillväxt antas delvis utgöra en konsekvens av arbetstidsförkortningen men får främst ses som följdverkan av allmänt ökad aktivitet.

I sina huvuddrag sammanfaller dessa beräkningar nära med motsvarande kalkyler i den preliminära nationalbudgeten. De reservationer som där gjordes kan nu med samma fog upprepas. Tillväxten i sysselsättning kan sålunda bli lägre till följd av än större produktivitetsvinster och opåräknade standardsänkningar inom vissa serviceområden. Härtill kommer att ändringar i frånvarofrekvens och övertidsarbete kan påverka arbetskraftsefterfrågan och möjligen i återhållande riktning. Vidare är det tänkbart att utbud och efterfrågan kan komma att visa ökad obalans på vissa delarbetsmarknader, vilket kan komma att begränsa arbetslöshetens nedgång. Även stegringar av yrkesverksamhetsgraden utöver vad som beräknats skulle få en sådan inverkan. En viss nedgång i arbetslösheten förefaller dock i årsgenomsnitt trolig 1971—1972. Detta bör innebära att den tendens till nedgång i arbetslösheten som säsongrensat gjort sig gällande sedan de sista månaderna 1971 kommer att fortsätta och att arbetslösheten mot slutet av 1972 kan väntas bli tydligt lägre än mot slutet av 1971.

Inte blott för arbetsmarknaden utan även för produktionen pekar prognoserna på en påtaglig aktivitetshöjning under loppet av 1972. I årsgenomsnitt väntas industriproduktionen stiga med 2 1/2 % 1971—1972. Under första kvartalet 1972 förefaller produktionskurvan dock

ha varit något nedåtriktad, vilket delvis kan bero därpå att en del företag med hänsyn till sina stora färdigvarulager låtit produktionen falla tillbaka i anslutning till arbetstidsförkortningen. För andra kvartalet väntar företagen enligt den senaste konjunkturbarometern en ökad ordergång men deras produktionsplaner för denna period pekar på en endast svag produktionsuppgång.

För andra halvåret förutses en mera påtaglig produktionsuppgång, samtidigt som exporten i sin ökning väntas komma in i en årstakt om ca 10 % och de återhållande effekterna av höga färdigvarulager börjar att bli mindre kännbara. Det är förmodligen i detta skede som de nyrekryteringsbehov som föranletts av arbetstidsförkortningen kan komma att aktualiseras inom åtskilliga industriföretag. Samtidigt kan skogsbruket väntas utgöra ett undantag från den allmänt stigande utvecklingstendensen för produktion och sysselsättning. Främst till följd av den stora lagerhållningen av massaved beräknas nämligen de totala avverkningarna minska med ca 15 % från 1971 till 1972.

För första halvåret 1973 pekar de bedömningar, som försöksvis har gjorts, på en kraftig fortsatt tillväxt av export, import och industriproduktion, en fortsatt tillväxt i förhållandevis normalt tempo av maskininvesteringar och privat konsumtion samt snarast en stagnation för byggnadsinvesteringarna. I grunden ligger ett antagande om fortsatt konjunkturuppgång i Västeuropa.

Det ligger i sakens natur att bedömningarna för det första halvåret 1973 är ännu osäkrare än för andra halvåret 1972. Intressant är emellertid att osäkerhetsmomenten delvis får annan innebörd allteftersom tidsperspektivet förskjuts. Detta gäller i hög grad även i fråga om sådana tidigare berörda utvecklingsfaktorer som produktivitet och sparande.

Vid en utpräglad korttidsbedömning kan det sålunda vara rimligt att förutsätta att efterfrågan på prestationer är oberoende av vilken produktivitetsförändring som samtidigt inträffar. Produktiviteten blir därmed en faktor som negativt inverkar på sysselsättningen och det är följaktligen rimligt att prognosen för denna skulle försämrast om det finns anledning att i strid mot tidigare antaganden räkna med att det 1972 skulle inträffa en påtagligt större produktivitetsökning än med ca 5 %. Detta skulle kunna ske om man samtidigt fick erfara såväl en normal produktivitetsökning av den storlek som förekom under senare hälften av 60-talet som därutöver även en betydande extra produktivitetsvinst till följd av arbetstidsförkortningen eller som återhämtning efter de närmast föregående årens svaga utveckling. Omvänt skulle det kunna vara rimligt att höja sysselsättningsprognosen under förutsättning av en fortsatt svag produktivitetsökning i linje med vad som inträffade 1970—1971.

I ett mera utsträckt tidsperspektiv blir det däremot uppenbart orimligt att uppfatta efterfrågan på prestationer som någonting helt obe-

roende av produktivitsutvecklingen. Denna kan på sikt förutsättas återverka på tillväxten av såväl kapacitet som efterfrågan. Bland de faktorer som i princip finge tänkas medverka till att en sådan återverkan sker ingår även den ekonomiska politiken.

Vad gäller sparandet kan det på liknande sätt vara rimligt att i en korttidsanalys uppfatta en möjlig förändring av sparkvoten som en faktor som på ett jämförelsevis överskådligt sätt inverkar på produktions- och sysselsättningsprognoserna. I ett längre perspektiv innebär en bestående förändring av sparkvoten bl. a. en i betydelsefull grad ändrad förutsättning för den ekonomiska politiken.

Ett problem ligger emellertid däri att mera bestående förändringar i fråga om såväl produktivitsutveckling som sparkvot är svåra att förutse. Man tvingas därför att utgå från mer eller mindre normaliserade antaganden om dessa företeelser. Detta medför en betydande ovisshet om förutsättningarna för den ekonomiska utvecklingen 1973 och framgent. Denna ovisshet gäller även karaktären av den konjunkturuppgång som nu förefaller att vara på väg i Västeuropa. Vissa omständigheter talar för att detta uppsving möjligen inte blir så betydande. Här åsyftas de tänkbara återverkningarna av dels de var för sig artskilda anpassningsprocesser som de amerikanska och japanska ekonomierna har att genomgå, dels den förhållandevis återhållande ekonomiska politik som tills vidare kan komma att föras av hänsyn till pris- och kostnadsutvecklingen.

Inom Sverige förefaller såväl kommunal verksamhet som byggnadsinvesteringar att ha kommit in i ett mindre expansivt skede än tidigare. Vidare har sannolikt den automatiskt återhållande verkan som är inbyggd i skattesystemet tilltagit i styrka. Speciellt vad avser 1973 kan det dock vara befogat att räkna med en viss uppmjukning av denna effekt. När konjunkturuppsvinget kommit igång får man likväl räkna med möjligheten av att utvecklingsprocessen kan bli snabb och innebära ett hastigt omslag av lagerinvesteringarna. Vidare får man räkna med risken av att pris- och kostnadsstegringen alltjämt kan bli betydande och att efterfrågetrycket kan bli ojämnt fördelat såväl på arbetsmarknaden som på varu- och tjänstemarknaderna. Det kan exempelvis bli brist på industriarbetare samtidigt som det ännu råder svag efterfrågan på arbetskraft för annan sysselsättning.

För den ekonomiska politiken accentueras dessa ovishetsmoment därav att man ofta tvingas att arbeta med ekonomisk-politiska instrument med fördröjd verkningsförmåga. Sålunda är det exempelvis bl. a. med hänsyn till företagens tillfredsställelse likviditet troligt att den kreditpolitik som förs 1972 får större inverkan på investeringar och produktionsplaner 1973 än 1972.

II. Det internationella läget

1. Sammanfattande översikt

Utvecklingen 1971

Den ekonomiska utvecklingen i OECD-området 1971 präglades av en viss återhämtning. Totalproduktionens ökning i området uppgick till ca 3,5 %, vilket är ungefär 1 procentenhet mer än 1970. Den ökade tillväxten 1971 är nästan helt att hänföra till ett uppsving i de båda nord-amerikanska staterna, vilkas produktion utgör drygt hälften av hela OECD-områdets produktion. Däremot uppvisade de flesta länderna i Västeuropa liksom Japan en lägre tillväxt än 1970. Speciellt kraftig blev avmattningen i EEC-staterna samt i vissa mindre länder, såsom Sverige och Finland. Ett gemensamt drag inom hela OECD-området var emellertid en fortsatt påfallande hög prisstegringstakt.

Produktionstillväxten i Västeuropa uppgick 1971 till drygt 3 %, vilket innebär en minskning med ungefär 1/3 från 1970. I samtliga större länder i området avtog produktionens tillväxttakt. Särskilt stark blev avmattningen i Italien, där totalproduktionen i det närmaste stagnerade

Tabell II:1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1970—1972

Procentuella volymförändringar. Siffrorna för 1970 och 1971 avser utfall, för 1972 prognoser

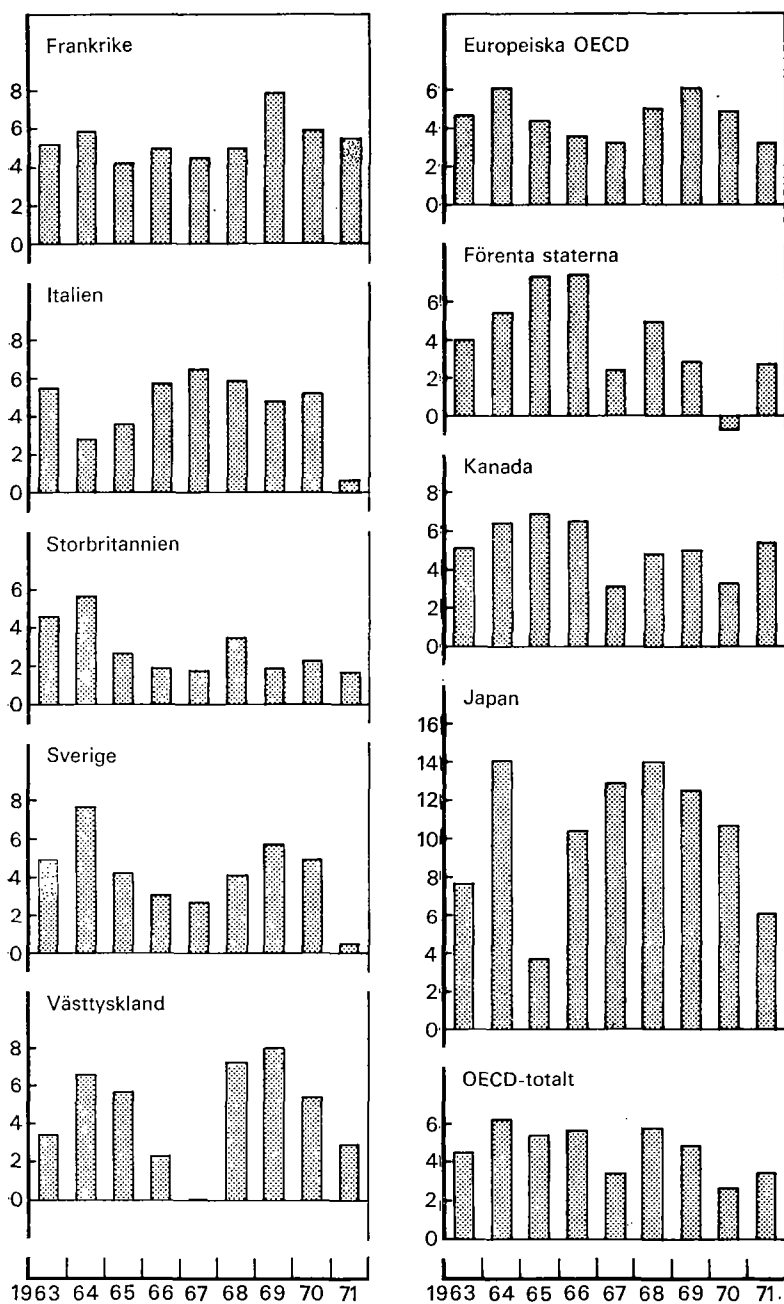
	1969— 1970	1970— 1971	1971— 1972 prognos
Belgien	6,1	4,2	3,0
Danmark	3,2	3,6	3,5
Finland	7,9	1,2	3,0
Frankrike	5,9	5,2	5,0
Italien	5,2	0,7	3,5
Nederländerna	5,6	4,0	2,0
Norge	3,5	5,0	4,5
Schweiz	4,7	4,2	4,0
Storbritannien	2,2	1,5	3,5
Sverige	4,7	0,3	3,5
Västtyskland	5,4	2,8	2,0
Österrike	7,8	5,2	4,0
Förenta staterna	—0,7	2,7	5,0
Kanada	3,3	5,4	6,5
Japan	10,2	6,1	5,0
EEC	5,6	3,5	3,3
EFTA	3,3	2,2	3,6
Västeuropa	4,9	3,1	3,4
Totala OECD	2,7	3,4	4,5

Källor: OECD, nationell statistik och uppskattningar gjorda inom sekretariatet för ekonomisk planering.

efter att ha ökat med drygt 5 % 1970. Recessionstrenden synes dock ha stoppats andra halvåret 1971. Till skillnad från utvecklingen i Italien skedde en successiv dämpning av den ekonomiska tillväxten i Västtyskland under loppet av 1971 och bruttonationalproduktens ökning halverades jämfört med 1970. Även i Storbritannien minskade tillväxttakten något, men kom, trots att den 1971 uppgick till endast 1,5 %, lika fullt att ligga i nivå med den genomsnittligt låga produktionsökningen den senaste 5-årsperioden. Liksom i Italien synes en viss återhämtning skett i den brittiska ekonomin efter halvårsskiftet 1971. Frankrike var det enda av Västeuropas större industriländer där den inhemska efterfrågan 1971 expanderade snabbare än året innan. Som en följd av i första hand en försvagning i den externa balansen sjönk dock produktionstillväxten något — särskilt mot slutet av året — men uppgick likväl för helåret 1971 till 5,2 %, vilket var en av de högsta i Västeuropa. Flera mindre länder vilkas ekonomier genom utrikeshandeln är starkt beroende av utvecklingen i Västtyskland — främst Belgien, Nederländerna och Österrike — kunde likaledes notera en dämpning av tillväxttakten 1971, medan däremot utvecklingen i Danmark och Norge nästan helt synes ha varit oberörd av de depressiva verkningarna av stagnationstendenserna i Västeuropa. I Sverige och Finland, vilka tillsammans med Italien registrerade den kraftigaste dämpningen i Västeuropa 1971, stagnerade produktionstillväxten i det närmaste helt. Orsaken härtil var för Finlands del, till skillnad från Sveriges, i första hand en försvagning av den externa efterfrågan. I båda länderna noterades ett kraftigt fall i investeringstillväxten.

Huvudorsaken till avmattningen i Västeuropa 1971 synes ha varit den svaga utvecklingen för de fasta investeringarna, men även lager rörelserna kom genom den vikande efterfrågeutvecklingen i de flesta av områdets länder att utöva ett depressivt inflytande på produktionstillväxten. Medan bruttonationalproduktens tillväxt minskade med inemot 2 procentenheter i genomsnitt för de fyra största länderna i Västeuropa, sjönk motsvarande investeringstillväxt med drygt 5 procentenheter. Speciellt markerad blev investeringsrecessionen i Västtyskland och Italien. De totala fasta investeringarna exklusive bostadsbyggande stagnerade 1971 i den västtyska ekonomin efter en 16-procentig ökning året innan. Inkluderas bostadsinvesteringarna blir nedgången mindre drastisk. I Italien minskade de fasta investeringarna 1971 med drygt 5 %, trots kraftiga ökningar i de statsägda företagen samt i övrig statlig verksamhet. I flera västeuropeiska länder har investeringsavmattningen 1971 i första hand tagit sig uttryck i en direkt nedgång av industriinvesteringarna. Detta illustreras av fallet i Storbritannien. Efter en ökning med ca 7 % 1970 beräknas den brittiska industrins investeringar ha minskat med 5 % 1971. I inget av de fyra största länderna i Västeuropa har lagerinvesteringarna verkat uppdragande på totalproduktionens till-

Diagram II:1. Bruttonationalprodukten 1963–1971 i olika länder och länderområden
Volymförändring i procent från föregående år

Källa: OECD.

växt. Minst ogynnsamma i detta avseende var lagerrörelserna i Frankrike, där de för helåret 1971 verkade i varken depressiv eller expansiv riktning. I Italien däremot beräknas lagerförändringen 1971 bidragit med inmot hälften av produktionstillväxtens nedgång, vilken uppgick till närmare 5 procentenheter.

Mot bakgrund av den svaga investeringsutvecklingen i Västeuropa 1971 framstod successivt den privata konsumtionsefterfrågan som den starkaste efterfrågekomponenten. Bland de större länderna kom detta tydligast till uttryck i Frankrike, där konsumtionstillväxten steg med 2 procentenheter till drygt 6 %. I Storbritannien blev konsumtionsökningen i stort sett oförändrad från 1970, medan den i Västtyskland och speciellt i Italien avtog märkbart. Totalt för de fyra länderna ökade den privata konsumtionen med 4,5 %, att jämföra med en 3-procentig produktionsökning 1971.

Till följd av den vikande inhemska efterfrågan i de flesta västeuropeiska länderna kom den ekonomiska politiken att få en alltmer expansiv inriktning. I många länder — framför allt i Västtyskland — bedömdes emellertid de fortsatt kraftiga pris- och kostnadsstegringarna länge utgöra ett hinder för en konjunkturstimulerande politik. Den omfattande oron på den internationella valutamarknaden 1971 medförde en likviditetspåspädning i flera länder, varför kreditpolitikens utformning i stor utsträckning bestämdes av överväganden rörande den externa betalningssituationen. Mot denna bakgrund kom finanspolitiken att ställas i centrum för den internt verkande ekonomiska politiken och därvid successivt tilldelas en alltmer aktiv roll.

Liksom fallet var i flera västeuropeiska länder inträffade även i Japan en markant avmattning 1971. Fastän totalproduktionens tillväxt uppgick till drygt 6 %, innebar detta en nedgång av ökningstakten med inmot hälften från 1970. Tydligast kom dämpningen till uttryck på investeringssidan särskilt vad gäller lagerinvesteringarna. Nedgången i de totala fasta investeringarnas tillväxt mellan 1970 och 1971 från 14,5 till ca 6 % representerade en neddragande inverkan på bruttonationalproduktens ökningstakt motsvarande ca 3 procentenheter. Än mer depressiv inverkan beräknas lagerrörelserna ha haft 1971. Däremot synes den privata konsumtionsefterfrågan hållits relativt väl uppe till följd av bl. a. fortsatt kraftiga löneökningar. Mot bakgrund av den svaga inhemska efterfrågan i den japanska ekonomin 1971 fick den ekonomiska politiken en alltmer expansiv inriktning. Detta gällde framför allt finanspolitiken. Genom bl. a. kraftig underbalansering av statsbudgeten beräknas den expansiva finanspolitiken ha förorsakat närmare hälften av totalproduktionens tillväxt 1971.

Samtidigt som den inhemska avmattningen i Japan 1971 skapade ett ökat exportutrymme medförde den en kraftig nedgång av importefterfrågans tillväxt. Den starka förbättringen av Japans externa balans 1971

— särskilt första halvåret — kan sålunda inte sägas vara förvånande, speciellt som en återhämtning ägde rum i Förenta staterna, som tar drygt 30 % av Japans export. Andra halvåret stagnerade emellertid exportefterfrågan — vilket delvis kan ha berott på den successiva uppskrivningen av yenen från augusti 1971 — och samtidigt gjorde sig även en viss återhämtning gällande för importen. För helåret 1971 ökade exporten med ca 25 %, medan importen förblev i stort sett oförändrad från 1970. Den svaga importutvecklingen i Japan 1971 tog sig bl. a. uttryck i en införselminskning från flera råvaruländer och synes även verksamt ha bidragit till den nedpressning av fraktsatserna och vissa råvarupriser som inträffade under året.

Till skillnad från utvecklingen såväl i Japan som i flera västeuropeiska länder karakteriserades Förenta staternas ekonomi 1971 av en successiv återhämtning. Efter en minskning med inmot 1 % 1970 ökade sålunda bruttonationalprodukten med drygt 2,5 % 1971. Konjunkturbilden var emellertid länge splittrad och först efter den uppmärksammade aktiveringen av den ekonomiska politiken i augusti 1971 kan uppgången sägas ha vunnit en sådan styrka att de kvarvarande stagnationstendenserna i ekonomin brutits.

Återhämtningen i den amerikanska ekonomin 1971 kom tydligt till uttryck i en markant uppgång för den privata konsumtionsefterfrågan. Detta var i huvudsak resultatet av olika finanspolitiska åtgärder. Starkast var dock uppsvinget för bostadsbyggandet, där den värdemässiga ökningen från 1970 uppgick till ca 50 %. Förutom den stora efterfrågan på bostäder gynnades byggandet 1971 av den goda tillgången på krediter. Däremot fick den ekonomiska politiken mycket begränsade effekter på den privata investeringsefterfrågan exklusive bostäder. Mest ogynnsam blev investeringsutvecklingen inom industrin, där en volymminskning om drygt 5 % noterades. Orsaken härtill torde närmast stå att finna i ett ytterligare fall i industrins kapacitetsutnyttjande 1971. Den länge tvekande konjunkturuppgången verkade klart dämpande på lagerinvesteringarna, vilka minskade något jämfört med 1970. Den kraftiga nedgång som då registrerades hejdades emellertid i det närmaste, varför lagerutvecklingen fick en mera positiv inverkan på totalproduktionens tillväxt 1971 än den hade närmast föregående år.

Utvecklingen av Förenta staternas externa balans 1971 med åtföljande kris för det internationella betalningssystemet andra halvåret, var naturligtvis den sida av ekonomin som tilldrog sig den största uppmärksamheten i omvärlden. Avmattningen i flera viktiga avnämjarländer resulterade i en nästan total stagnation för den amerikanska exporten samtidigt som den inhemska återhämtningen medförde ett kraftigt uppsving för importen. Skillnaden i konjunkturförhållanden mellan å ena sidan Förenta staterna och å andra sidan Västeuropa och Japan kan sålunda sägas ha blottlagt den redan sedan tidigare existerande svagheten i den

Tabell II: 2. Konsumentpriser 1960—1971

Procentuella förändringar

	1960— 1965 per år	1965— 1969 per år	1969— 1970	1970— 1971
Belgien	2,5	3,3	3,9	4,4
Danmark	5,5	6,7	5,6	5,2
Finland	5,3	5,4	2,9	6,5
Frankrike	3,8	4,1	5,5	5,4
Italien	4,9	2,4	4,9	4,9
Nederländerna	3,5	5,1	4,4	7,6
Norge	4,1	3,6	10,2	6,2
Schweiz	3,2	3,2	3,6	6,6
Storbritannien	3,6	4,1	6,4	9,4
Sverige	3,6	3,8	17,0	7,4
Västtyskland	2,8	2,3	3,8	5,1
Österrike	3,9	3,1	4,4	4,7
Förenata staterna	1,3	3,8	5,8	4,3
Kanada	1,6	4,0	3,3	2,9
Japan	5,7	4,9	7,7	6,1

¹ En rimlig korrigering (av bostadsposten) 1970 ger för Sveriges del ett prisstegringstal på 6,3 %.

Anm. Prisutvecklingen har i vissa fall påverkats av förändringar i indirekt beskattning och subventionering.

Källor: OECD och nationell statistik.

amerikanska handelsbalansen. Underskottet 1971 på ca 3 miljarder dollar innebar en försämring av saldot med inmot 5 miljarder från 1970. Mot bakgrund av denna utveckling för det amerikanska varuutbytet sattes de krafter i rörelse, vilka kom att leda till den allvarligaste krisen för det nuvarande betalningssystemet sedan dess tillkomst 1945. För en närmare redogörelse rörande de internationella betalningarna och kapitalrörelserna 1971 hänvisas till den preliminära nationalbudgeten för 1972

Som framgår av tabellerna 2 och 3 fortsatte priser och löner att stiga kraftigt i OECD-området 1971. En viss uppbromsning för området som helhet inträffade dock. Prisnivån, mätt som bruttonationalproduktens prisdeflator, steg 1971 med knappt 5,5 % jämfört med ca 6 % året innan. Dämpningen föll emellertid nästan helt på de utomeuropeiska länderna. Vad beträffar konsumentpriserna fortsatte den kraftiga ökningen i de flesta västeuropeiska länderna 1971, trots den avmattning av den ekonomiska aktiviteten som skedde på de flesta håll. Iögonfallande är prisutvecklingen i Västtyskland. Efter konsumentprisökningar om ca 2,5 % årligen under senare hälften av 60-talet har ökningstakten mer än fördubblats 1971, trots den stora restriktivitet som iakttagits beträffande konjunkturstimulerande åtgärder. Ännu i början av 1972 steg priserna över löpande 12-månadersperiod med inmot 6 %. Motsva-

Tabell II:3. Timförtjänsten för industriarbetare 1960—1971

Procentuella förändringar

	1960— 1965 per år	1965— 1969 per år	1969— 1970	1970— 1971
Belgien	8,0	7,4	11,0	12,2
Danmark	10,5	10,9	10,8	17,0
Finland	8,5	7,6	10,4	14,1
Frankrike ¹	7,5	8,8	10,5	11,3
Italien ¹	10,6	4,9	21,7	12,1
Nederländerna ¹	9,8	8,5	10,7	11,7
Norge	7,2	8,1	12,0	13,5
Schweiz ¹	5,4	4,8	6,7	12,3
Storbritannien	7,3	6,5	13,9	12,1
Sverige	8,6	8,2	13,1	10,0
Västtyskland	9,5	6,2	12,8	12,3
Österrike ¹	6,4	6,3	10,1	11,1
Förenta staterna	2,9	5,2	5,4	6,3
Kanada	3,7	7,0	8,4	10,5
Japan ²	10,1	15,6	17,0	14,5

¹ För förtjänstutvecklingen föreligger endast tarifföner.

² Månadsförtjänst

³ 1963—1965.

⁴ 3 kv. 1970—3 kv. 1971.

Källor: OECD och nationell statistik.

rande siffra för Japans del var ca 4 %, vilket tyder på att det kan ta förhållandevis lång tid innan de prisåterhållande effekterna kommer till uttryck även av en relativt kraftig dämpning av ekonomin.

Enligt tillgänglig statistik inträffade 1971 en markant uppbromsning av världshandelns tillväxt. Efter ökningar på inemot 10 % 1969 och 1970 stannade den volymmässiga tillväxten av det internationella varuutbytet vid ca 5 %. Nedgången av expansionstakten är i första hand att hänföra till den svaga efterfrågeutvecklingen i Västeuropa och Japan, vilken inte helt kunde kompenseras av återhämtningen i de båda nordamerikanska staterna. Den nästan totala stagnation som registrerades för handelstillväxten andra halvåret 1971 torde även till en del vara ett uttryck för den osäkerhet som rådde rörande de internationella betalningarna under denna period. Däremot syns de amerikanska utrikeshandelsåtgärderna från augusti 1971 — extraskatten på importen samt det diskriminerande investeringsavdraget — utövat endast ett begränsat inflytande på handelsutvecklingen.

Värdemässigt växte världshandeln med uppskattningsvis 10 % 1971 jämfört med drygt 14 % 1969 och 1970. Den i dollar uttryckta ökningen av handeln kom sålunda till skillnad från volymtillväxten att ligga i nivå med utvecklingen den senaste 10-årsperioden. Ökningen av värdet per varuenhet som omsatts vid internationell handel uppgick 1971 till ca 5 %, vilket är något mindre än 1970 men större än 1969. Som en

följd av de successiva växelkursförändringar som skedde 1971 inträffade en sänkning av dollarns värde i förhållande till de flesta andra viktigare valutor. Härigenom blir den i dollar mätta prisökningen för världshandeln överdriven i förhållande till den prisökning som erhålls vid mätning i sådana valutor som i genomsnitt bibehållit sitt bytesvärde. Trots de många komplicerade mätproblem som föreligger i detta avseende, torde dock kunna konstateras att en viss uppbromsning skett av världshandelsprisernas ökning 1971. Med undantag för i första hand oljeprodukter, men även för exempelvis socker, bomull och jute, sjönk dollarpriserna på flera råvaror under året. Priserna på industrivaror fortsatte att stiga. För OECD-området steg exportpriserna med drygt 6 % och importpriserna med ca 5,5 %. För utvecklingsländerna exklusive de oljeproducerande länderna inträffade 1971 en ytterligare försämring av bytesförhållandet med omvärlden.

Enligt en undersökning utförd av handelsorganisationen GATT ökade utvecklingsländernas export 1971 med ca 9 % eller ett par procentenheter mindre än 1970. Importtillväxten blev däremot oförändrat ca 11 %. Av exportökningen faller över hälften på de oljeproducerande länderna i Mellersta Östern som en följd av de kraftiga oljeprisstegringarna. Även i Nigeria liksom i vissa relativt industrialiserade länder i Fjärran Östern — främst Sydkorea och Taiwan — ökade exporten tämligen starkt 1971. Däremot fick de kopparexporterande länderna, såsom Zambia och Chile, vidkännas stora exportminskningar. Totalt sett ökade utvecklingsländernas handelsunderskott med drygt 1 miljard dollar till ca 4 miljarder 1971. De oljeproducerande ländernas överskott ökade kraftigt, medan såldes de övriga utvecklingsländernas redan tidigare betydande underskott ytterligare försämrades. Trots handelsutvecklingen växte utvecklingsländernas valutareserver totalt sett, vilket indikerar att det relativt kraftiga kapitalflödet från industriländerna fortsatte även 1971.

Importen i OECD-länderna ökade 1971 med drygt 11 %, jämfört med ca 15 % året innan. Större importökningar än 1970 noterades i stort sett endast för de båda nordamerikanska staterna. Med undantag för Storbritannien minskade importtillväxten i övriga industriländer. Speciellt kraftigt blev nedgången i Japan, Italien och Sverige, där införseln stagnerade 1971.

OECD-ländernas export ökade 1971 något mer än importen, eller med ca 12 %. Exporttillväxten varierade starkt från land till land. Till följd av en markant tillbakagång i leveranserna till Japan och Storbritannien samt en stagnation i exporten till övriga europeiska länder, stannade den amerikanska exportökningen vid 2 % 1971. Förenata staternas handelsbalans kom härigenom att uppvisa ett underskott för första gången på 1900-talet. Även i Kanada liksom i EEC-staterna och de flesta EFTA-länderna inträffade 1971 en nedgång av exporttillväxten.

I Japan däremot steg exporten med inemot 25 %, vilket tillsammans med importstagnationen medförde ett rekordstort handelsbalansöverskott.

Liksom i OECD-länderna inträffade 1971 en viss uppbromsning av utrikeshandelstillväxten i Comecon-staterna. Nedgången är i första hand att hänföra till en svag handelsutveckling i Sovjetunionen och Östtyskland. Däremot expanderade utrikeshandeln snabbt i Ungern, Rumänien och Bulgarien, medan det externa varuutbytet i Tjeckoslovakien och Polen ökade ungefär lika mycket som genomsnittet för Comecon-området, eller med inte fullt 10 %.

Till skillnad från 1970 förstärktes 1971 ojämnheter i de större industriländernas bytesbalanser. Av de länder som 1970 hade de största överskotten — Japan, Storbritannien, Kanada och Italien — uppvisade enbart Kanada en minskning 1971. Det japanska överskottet, vilket 1970 uppgick till ca 2 miljarder dollar, tredubblades i det närmaste 1971. Även Storbritannien och Italien uppvisade avsevärda ökningar. Däremot minskade det västtyska överskottet betydligt 1971. Den stora ökningen av det japanska överskottet motsvarades av en nästan stor försämring av Förenta staternas bytesbalanssaldo. Medan detta ännu 1970 uppvisade ett mindre överskott, beräknas 1971 ha inneburit en omsvängning i negativ riktning på ca 3,5 miljarder dollar till ett underskott om ca 3 miljarder.

Utsikter för 1972

Den ekonomiska utvecklingen inom OECD-området har under de första månaderna av 1972 inte nämnvärt avvikit från de bedömningar som gjordes i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Den höga prisstegringstakten har emellertid tills vidare visat sig bestå även i länder där en utpräglad avmattning av den ekonomiska aktiviteten kommit till stånd. Detta gäller bl. a. i Västtyskland. Vidare har möjligen den omfattande kolstrejken i Storbritannien något minskat styrkan i återhämtningen för den brittiska ekonomin. Däremot har expansionen i Förenta staterna liksom även dämpningen i Japan fortsatt som väntat. Avgörande för bedömningen av den internationella konjunkturutvecklingen 1972 är liksom vid tillkomsten av den preliminära nationalbudgeten att söka fastställa när en vändning uppåt kan komma till stånd i Västeuropa och Japan. Som en väsentlig uppgift framstår vidare — med tanke på den centrala roll Förenta staterna spelar i världsekonomin — att söka uppskatta hur markerad expansionen kan väntas bli i den amerikanska ekonomin 1972.

I huvudsak skiljer sig inte den bedömning av den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna under 1972 som nu är möjlig att göra från den som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Tillgängliga konjunkturindikatorer tyder på att det uppsving i den amerikanska eko-

nomin som inleddes 1971 vunnit sådan styrka att frågan närmast gäller med vilken kraft expansionen fortsätter 1972. Förutsättningarna för den fortsatta expansionen har dock modifierats något. Vid kongressbehandlingen av de ekonomisk-politiska åtgärderna från augusti 1971 företogs en rad ändringar. Sammanfattningsvis kommer åtgärderna — i den utformning de slutligen fått — att i mindre omfattning än ursprungligen var avsett, vara en stimulans för näringslivets investeringar än för den privata konsumtionen. Totalt sett torde dock kongressens ändringar komma att innebära ett avsevärt mått av ytterligare expansion av den amerikanska ekonomin 1972. Den förhållandevis optimistiska bedömning rörande den privata konsumtionsefterfrågan som framfördes i den preliminära nationalbudgeten har sålunda inte förlorat i trovärdighet. Den största osäkerheten i den inhemska efterfrågan 1972 knyter sig fortfarande till utvecklingen för de privata fasta investeringarna. Trots det låga kapacitetsutnyttjande som fortfarande råder i ekonomin och trots den ovan nämnda tyngdpunktsförskjutningen av presidentens åtgärder, pekar emellertid de senaste investeringsenkäterna på att en tämligen snar återhämtning är att vänta. Industrins investeringar torde därvid möjligen öka något i volym jämfört med 1971.

Av speciellt intresse för omvärldens ekonomier är naturligtvis utvecklingen av den amerikanska utrikeshandeln 1972. Nedskrivningen av dollarn vid valutauppgörelsen i december 1971 beräknas effektivt ha uppgått till inmot 10 %. Härav kunde det ligga nära till hands att dra den slutsatsen att en snar förbättring av Förenta staternas externa balans vore att vänta. Två faktorer talar emellertid mot att den eftersträlvade förbättringen i utrikesbalansen uppnås redan 1972. För det första verkar den fortsatt låga tillväxten i Västeuropa och Japan å ena sidan och den snabba expansionen i Förenta staterna å andra sidan snarast i riktning mot en försämring av den amerikanska handelsbalansen 1972. För det andra antyder tidigare erfarenheter från växelkursjusteringar — t. ex. den brittiska devalveringen 1967 — att det kan dröja upp till 2 å 3 år innan ändrade relativpriser mellan länder får fullt utslag på de volymmässiga handelsströmmarna. Härtill kommer att handelsbalansen under en övergångstid mera kan komma att påverkas av försämrade bytesvillkor än av de begränsade volymeffekter som inledningsvis kan förutses. Någon avsevärd förstärkning av handelsbalansen beräknas under sådana förhållanden inte ske redan 1972. En fortsatt relativt snabb ökning i värdet av den amerikanska importen framstår som trolig, medan uppgången i exporttillväxten torde bli måttlig. Detta hindrar inte att de av valutakursomläggningen föranledda volymeffekterna på den amerikanska utrikeshandeln likväl kommer att under 1972 utöva en viss återhållande inverkan på den ekonomiska utvecklingen utanför Förenta staterna.

En utveckling efter ovan skisserade linjer för de olika efterfrågekomponenterna 1972 skulle innebära en ökning av Förenta staternas brutto-

nationalprodukt med ca 5 %, eller någon procentenhet snabbare än kapacitetstillväxten i ekonomin. En viss minskning av den höga arbetslösheten från 1971 är därför att vänta.

Inte heller för Japans del skiljer sig den nuvarande bedömningen för den ekonomiska utvecklingen 1972 nämnvärt från den som gjordes i den preliminära nationalbudgeten. Avmattningen har sålunda fortsatt under de första månaderna av 1972, även om den privata konsumtions- efterfrågan till skillnad från andra efterfrågefaktorer visat sig relativt väl motstå recessionstendenserna i ekonomin. Understödd av mycket kraftiga ökningar för de offentliga konsumtions- och investeringsutgifterna, men även successivt av ökade lagerinvesteringar, kan en återhämtning i ekonomin väntas komma till stånd tidigast under senare delen av 1972. Uppskrivningen av yenen, som beräknats till effektivt ca 11 %, kan komma att medföra svårigheter att uppehålla tidigare höga tillväxttakt för volymexporten de närmaste åren. Den externa balansen torde därför ge ett endast begränsat bidrag till en konjunkturuppgång. I genomsnitt för 1972 beräknas den totala produktionens tillväxt bli något lägre än 1971 eller omkring 5 %.

Bedömningen av den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa under 1972 framstår fortfarande som tämligen osäker, bl. a. till följd av motstridiga konjunkturtendenser i områdets större länder. Liksom i den preliminära nationalbudgeten för 1972 förutses en tämligen utdragen återhämtningsprocess för den italienska ekonomin, medan en relativt snabb tillväxt väntas fortsätta i Frankrike, om än inte i samma takt som 1971. För Storbritanniens del är styrkan i det uppsving som inleddes andra halvåret 1971 fortfarande svår att bestämma. Mot bakgrund av en fortsatt expansiv ekonomisk politik torde emellertid en produktionstillväxt om 3 å 4 % för 1972 ligga inom räckhåll. Av central betydelse för den västeuropeiska konjunkturbilden 1972 framstår dock den utveckling som den västtyska ekonomin kan komma att uppvisa.

Dämpningen i Västtyskland har fortsatt de första månaderna 1972 och bl. a. kommit till uttryck i en fortsatt uppgång av arbetslösheten. Däremot synes en viss förbättring inträtt vad gäller orderingången till industrin. Detta kan dock till en del sammanhånga med den mycket svaga orderutvecklingen sista kvartalet 1971, vilken i sin tur anses ha berott på i första hand arbetskonflikten inom metallsektorn i november och december. De pessimistiska stämningar som rådde inom det västtyska näringslivet hösten 1971 har märkbart förändrats till det bättre. I detta sammanhang torde flera faktorer ha bidragit till ökad optimism. Valutaöverenskommelsen i december, exempelvis, innebar att den effektiva uppskrivningen av D-marken blev väsentligt mindre än vid de flytande kurserna hösten 1971. Likaledes skapade löneuppgörelsen inom metallindustrin i slutet av 1971 ett säkrare underlag för planeringen i företagen. Förutom att uppgörelsen resulterade i tämligen begränsade

löneökningar, synes den sålunda blivit i det närmaste normerande för de avtal som senare slutits. Vidare torde uttalanden från regeringen att vid behov insätta konjunkturstimulerande medel ingjuta ett ökat förtroende bland företagen rörande avsättningsmöjligheterna den närmaste framtiden.

Beslutet att i juni 1972 återbetala den tidigare konjunkturskatten om ca 6 miljarder DM väntas innebära en kraftig stimulans för i första hand den privata konsumtionsefterfrågan. Den direkta effekten på företagens investeringar torde däremot bli mer begränsad. Huruvida de 3 miljarder DM delstaterna och kommunerna har infrusna hos centralbanken snart kommer att frisläppas är dock fortfarande en öppen fråga. Inte heller en aktivering av den s. k. extra-budgeten torde i nuvarande läge omedelbart stå för dörren. Att döma av uttalanden från den västtyska regeringen anses prisstegringarna i ekonomin fortfarande alltför stora, varför återhållsamhet troligen kommer att iakttas med ytterligare konjunkturstimulans förutom extraskattens återbetalning.

Även om kraftigare finanspolitiska lättnader inte är att förutse förrän mot mitten av 1972, väntas likväl den privata konsumtionen tillsammans med den offentliga sektorns efterfrågan vara tillräckligt stark för att första halvåret 1972 motväga investeringsrecessionen. Effekten av i första hand extraskattens återbetalning beräknas bidra till en inhemsk efterfrågetillväxt tillräckligt stark att skapa ett uppsving för lagerinvesteringarna. Nedgången i industrins kapacitetsutnyttjande skulle därför begränsas, varför en vändning uppåt för de privata investeringarna kan väntas före utgången av 1972. Bedömningen innebär sålunda att den västtyska ekonomin 1972 inte kommer att uppleva en lågkonjunktur motsvarande den 1967, utan i stället kan ett mera allmänt uppsving väntas komma till stånd under senare delen av 1972 eller i början av 1973.

Totalt sett för Västeuropa framstår sålunda en tämligen låg tillväxt som trolig fram till i varje fall halvårsskiftet 1972. Efter hand väntas emellertid återhämtningen i Italien och Storbritannien och framför allt det troliga konjunkturomslaget i Västtyskland innebära en successiv ökning av tillväxttakten för området. Totalt sett för 1972 beräknas den totala produktionen i Västeuropa öka något snabbare än 1971, eller med inemot 3,5 %. Den ökade tillväxten är dock främst att hänföra till uppgången i Storbritannien och Italien. För Västtysklands del torde bruttonationalprodukten inte öka mer än 2 % 1972.

De nya valutakurserna, vilka fastställdes vid valutauppgörelsen i december 1971, försvårar av naturliga skäl en bedömning av världshandelns utveckling 1972. Särskilt gäller detta en prognos för priserna vid internationell handel. Förutom en uppskattning av hur den inhemska efterfrågan i olika länder kan komma att påverka importefterfrågan respektive exportutrymme, krävs sålunda en bedömning av i vilken ut-

sträckning och hur snabbt de ändrade relativpriserna länderna emellan kommer att slå igenom vid den mellanstatliga handeln. I huvudsak skiljer sig inte den prognos av världshandeln som nu är möjlig att göra från den som redovisades i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Möjligen har produktionstillväxten i flera kontinentaleuropeiska länder och i Japan i början av 1972 varit något lägre än som då beräknades, men sannolikheten av ett påtagligt uppsving under senare delen av 1972 förefaller snarast ha ökat. En justering nedåt av världshandeln's volymtillväxt från den tidigare prognosen på 6 % förefaller i varje fall inte motiverad. Beträffande världshandelspriserna uttryckta i dollar finns alltså anledning att räkna med rätt betydande stegringar.

Betalningsläget och kapitalrörelser

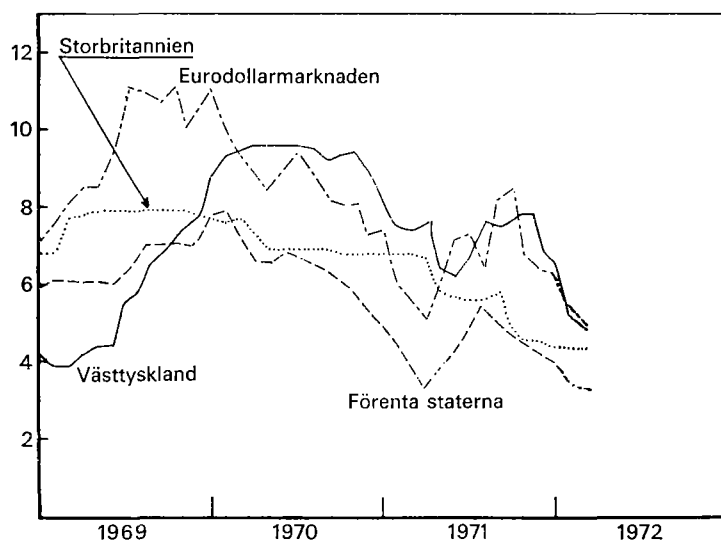
De senaste årens problemställningar vad gäller de internationella valuta- och kapitalmarknaderna ägnades ett relativt stort utrymme i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Här skall därför endast kortfattat beröras några av de utvecklingstendenser som därefter gjort sig gällande.

Allmänt väntades Washingtonöverenskommelsen i december 1971 komma att åtföljas av ett omfattande återflöde av dollar till Förenta staterna. Detta visade sig emellertid inte bli fallet. Under de första månaderna efter överenskommelsen beräknas endast mellan 1 och 2 miljarder dollar ha flutit tillbaka. Det kan som jämförelse nämnas att av det amerikanska betalningsunderskottet 1971 om knappt 30 miljarder dollar anses ca hälften ha tillkommit genom transaktioner som i större eller mindre grad motiverades av osäkerheten om framtida valutakurser (här ibland även s. k. "leads and lags").

Svårigheterna att snabbt åstadkomma ett påtagligt återflöde av dollar, torde till en del kunna förklaras dels därav att det stod klart att ingen omedelbar förbättring av den amerikanska bytesbalansen var att vänta, dels av den räntedifferens som varit rådande mellan Förenta staterna och Västeuropa. Som framgår av diagram 2 har den amerikanska kortfristiga räntenivån sedan slutet av 1969 legat lägre än den europeiska. Det relativt låga amerikanska ränteläget har åtminstone under 1971 till stor del betingats av inhemska konjunkturskäl. Differensen visade dock vid slutet av 1971 och början av 1972 tecken till att minska. Det konjunkturmönster för 1972 som skisseras i detta kapitel pekar — isolerat sett — mot ett ytterligare närmande av det amerikanska och västeuropeiska ränteläget. Även om strävandena att sanera den amerikanska bytesbalansen kan väntas ta en viss tid framstår sålunda en ur amerikansk synpunkt mera gynnsam utveckling av kapitalrörelserna under loppet av 1972 som möjlig.

Uteblivandet av ett markant återflöde av dollar har på sina håll tolkats som ett tecken på misstroende mot hållbarheten av fastställda

Diagram II: 2. Den kortfristiga ränteutvecklingen i vissa länder 1969—1972

Källa: Nationell statistik.

pariteter och riktkurser. Åtminstone vad gäller dollarns i guld angivna paritet har man sålunda varit benägen att se guldprisets starka ökning på de fria marknaderna som ett utslag av bristande förtroende. Detta pris har stundtals överstigit \$ 49 per ounce att jämföra med de \$ 38 som numera gäller vid officiella monetära transaktioner. Även på de internationella kredit- och kapitalmarknaderna har en viss fortsatt oro gjort sig gällande under de första månaderna av 1972. De tidigare två överskottsländerna Japan och Västtyskland har fått vidkännas ett fortsatt inflöde av dollar, vilket framtvingat vissa motåtgärder från dessa båda länders sida.

Den nuvarande tekniken att söka kontrollera kapitalströmmarna skiljer sig påtagligt mellan olika länder. I motsats till t. ex. Frankrike, Japan och de nordiska länderna använder sig vissa stater — såsom Västtyskland och Schweiz — endast i mindre omfattning av direkta valutareglade åtgärder¹. Det kan inte uteslutas att allt fler europeiska länder i ökad utsträckning kan finna sig föranlåtna att utnyttja medel av denna typ. På sikt kan sådana frågor tänkas komma att aktualiseras vid fortsatta försök från de europeiska staternas sida att, på en gång som man vill undvika ytterligare revalveringar i förhållande till dollarn, föra en från den amerikanska ekonomin oberoende kredit- och kapitalmarknadspolitik. Tendenser i denna riktning har inte saknats. Som ett utpräglat exempel härpå kan nämnas det franska sysemet med dubbla

¹ Vad gäller Västtyskland används emellertid andra former av kontroll över valutaströmmarna. Normalt är dock dessa av mer indirekt karaktär och inriktade på att styra bankernas kapitaltransaktioner (t. ex. krav på valutadepositioner hos centralbanken).

valutamarknader, en för flertalet löpande transaktioner och en för kapitaltransaktioner. Driven till sin yttersta konsekvens skulle en fortsatt utveckling efter dessa linjer innebära att dollarn inte blir gångbar vid internationella kapitaltransfereringar och att kapitalexporten från Förenta staterna som en följd härav till stor del förhindras. Det bör dock starkt betonas att detta utvecklingsalternativ alltjämt har en ringa sannolikhet för sig. En av förutsättningarna härför skulle nämligen vara ett enhetligt uppträdande i valutamarknadsregleringsfrågorna från flertalet länder av betydelse utanför Förenta staterna och i synnerhet från överskottsländerna. Inom EEC-blocket har det valutapolitiska samarbetet tills vidare tagit en annan riktning. Sålunda har nyligen den enligt Washington-överenskommelsen maximala bandbredden halverats till 2,25 %, var gäller relationerna mellan medlemslänternas egna valutor. Gentemot dollarn och andra utomstående valutor avses däremot alltjämt fluktuationer vara tillåtna över hela 4,5 %-bandet. Tills vidare har dollarns ställning stärkts genom ränteutvecklingen och det kan finnas goda utsikter att denna stabilisering blir bestående till dess att den förutsedda förbättringen av Förenta staternas bytesbalans hinner göra sig gällande.

Washingtonöverenskommelsen innebar sålunda ingen fullständig lösning av de problem som uppkommit i valutasystemet — något som också framhölls av flertalet länderrepresentanter redan vid överenskommelsens slutande. Flera centrala frågor såsom de långsiktiga konverteringsproblemen kommer därför att behöva ägnas fortsatta diskussioner inom vederbörande internationella organ. I detta sammanhang kan också frågan komma att aktualiseras hur man skall förfara med de under en längre tid ackumulerade dollarbalanserna.

2. Länderöversikter

Förenta staterna

Den amerikanska ekonomin uppvisade 1971 en begränsad återhämtning efter konjunktursvackan 1969—1970. Konjunkturbilden var emellertid länge splittrad och under sommaren blev det uppenbart att de mål som satts upp för ekonomin 1971 inte kunde uppnås utan kraftfulla åtgärder. Den inhemska efterfrågan växte inte så snabbt att kapacitetsutnyttjandet och sysselsättningen ökade på ett tillfredsställande sätt. Prisstegringstakten avtog inte heller märkbart. Betalningsbalansen uppvisade ett rekordunderskott och utrikeshandeln pekade mot ett underskott för första gången på 1900-talet. Mot denna bakgrund vidtogs en kraftig aktivering av den ekonomiska politiken i augusti 1971. För en närmare redogörelse för presidentens s. k. utspel hänvisas till den preliminära nationalbudgeten för 1972.

Som en följd av bl. a. de expansiva åtgärderna i augusti 1971 för-

stärktes de positiva dragen i konjunkturbilden mot slutet av året. Inom vissa sektorer av ekonomin var dock utvecklingen fortfarande svag. Den inhemska efterfrågan ökade 1971 med ca 3 % i reala termer. Starkast var uppgången för bostadsbyggandet och de delstatliga och lokala myndigheternas köp av varor och tjänster. Även den privata konsumtions- efterfrågans tillväxt var stark, medan däremot de fasta bruttoinvesteringarna exklusive bostäder samt de federala myndigheternas inköp uppvisade en svag utveckling. Den ökade köpviljan i ekonomin åtföljdes emellertid inte av en motsvarande uppgång av industriproduktionen, vilken 1971 blev något mindre än 1970. Bidragande härtill synes ha varit en minskning av handelns lagerhållning i förening med en kraftigt ökad importbenägenhet. Den totala produktionens tillväxt uppgick 1971 till 2,7 % jämfört med en minskning om 0,7 % 1970.

Såväl finans- som penningpolitiken hade redan före presidentens s. k. utspel givits en expansiv inriktning. Budgetunderskottet för budgetåret 1970/71 (juli—juni) uppgick till ca 23 miljarder dollar, varav huvudparten beräknas ha fallit på 1971. För budgetåret 1971/72 väntas underskottet enligt de senaste beräkningarna stiga till närmare 40 miljarder dollar. I den ekonomiska debatten i Förenta staterna används ofta begreppet "full-employment budget". Härmed förstås en sammanställning av de beräknade federala inkomsterna och utgifterna vid 4 % arbetslöshet.

Budgetutfallen enligt denna beräkningsmetod skulle för de båda budgetåren ovan bli ett överskott om ca 5 miljarder respektive ett underskott om ca 8 miljarder dollar. Första halvåret 1971 ökade penningutbudet med drygt 10 % uttryckt i årstakt, men för att bl. a. motverka effekterna av de finanspolitiska lättnaderna stoppades penningutbudets tillväxt nästan helt andra halvåret. Räntenivån var 1971 lägre än året innan, vilket medförde en expansion för sektorer som är känsliga för kreditkostnader. I första hand gällde detta bostadsbyggandet. Den offentliga sektorns inflytande, till den del det kommer till uttryck i form av köp av varor och tjänster, har trots det stora budgetunderskottet inte verkat i expansiv riktning 1971. Anledningen härtill är att de finanspolitiska stimulansåtgärderna i huvudsak tagit sig uttryck i minskade skatter samt ökade transfereringar till hushållen. De federala utgifterna för konsumtion och investeringar sjönk i stället kraftigt i reala termer. Däremot fortsatte den snabba expansionen av de delstatliga och lokala myndigheternas utgifter, vilket till en inte ringa del berodde på det lättade kreditmarknadsläget 1971.

Den privata konsumtionen ökade 1971 med drygt 3,5 % i volym, vilket med mer än 2 procentenheter överstiger ökningen 1970. Den starka tillväxten var resultatet av i första hand olika finanspolitiska åtgärder. Sålunda minskade inkomstskatten från ingången av 1971, samtidigt som transfereringarna till hushållen ökade som en följd av bl. a. förbättrade

socialförsäkringsförmåner. Slopandet av bilaccisen i augusti 1971 verkade likaledes stimulerande på den privata konsumtionsefterfrågan. Hushållens sparkvot, vilken 1970 steg till ca 8 % förblev oförändrat hög 1971. Med tanke på att den under 60-talet låg på i genomsnitt ca 6 %, kan den privata konsumtionen således sägas inrymma en hög tillväxtpotential den närmaste tiden.

Bostadssektorn uppvisade det starkaste uppsvinget i den amerikanska ekonomin 1971. Totalt påbörjades drygt 2 miljoner lägenheter, vilket med mer än 40 % överstiger igångsättningen 1970. Ökningen i utlägg för bostadsinvesteringar uppgick till 50 %, motsvarande 1/5 av bruttonationalproduktens värdemässiga tillväxt.

Trots förbättrad självfinansieringsgrad i företagen och ökad tillgång på externt kapital, minskade de privata fasta investeringarna exklusive bostadsbyggande 1971. Mest ogynnsam var utvecklingen inom tillverkningsindustrin, där minskningen blev 5,5 %. Huvudorsaken till den svaga investeringsviljan inom industrin torde i första hand vara ett fall i den redan tidigare låga kapacitetsutnyttjandegraden. Denna uppgick 1971 till inte fullt 75 % jämfört med drygt 78 % 1970. Den länge relativt splittrade konjunkturbilden 1971 verkade utan tvekan återhållande på lageruppbbyggnaden, vilken blev något mindre än 1970. Genom att nedgången 1971 var avsevärt mindre än året innan, kom emellertid lagerrörelsernas utveckling totalt sett för 1971 att verka uppdragande på totalproduktionens tillväxttakt.

Arbetslösheten, vilken under 1970 steg från 4 till 6 %, förblev i stort sett oförändrat hög 1971. Detta torde i första hand vara ett uttryck för den relativt svaga återhämtningen i den inhemska efterfrågan, men även ett resultat av de kostnadsbesparande ansträngningar som vanligtvis förekommer i inledningsskedet av en konjunkturuppgång. Produktiviteten ökade sålunda med 3,6 % i den privata sektorn 1971, jämfört med en motsvarande ökning om knappt 1 % 1970. Det låga kapacitetsutnyttjandet och den höga arbetslösheten synes dock inte haft någon påtagligt återhållande effekt på pris- och kostnadsstegringarna 1971. Prisutvecklingen pekade under första halvåret inte på någon markant dämpning, varför ett 90 dagars pris- och lönestopp infördes i augusti 1971. Som en följd av främst dessa åtgärder stannade konsumtionsprisökningen vid 4,3 %, vilket är mer än 1,5 procentenheter lägre än 1970.

Den amerikanska utrikeshandeln resulterade 1971 i ett handelsbalansunderskott för första gången sedan 1893. Efter en tillfällig förbättring 1970 inträffade ett omslag i negativ riktning uppgående till närmare 5 miljarder dollar. Flera orsaker ligger bakom denna utveckling. Förutom den på senare år försämrade amerikanska konkurrenskraften, torde den förskjutning som f. n. föreligger i konjunkturfasningen mellan Förenta staterna och dess viktigaste handelspartners verksamt ha bi-

dragit till den kraftiga försämringen i handelsbalansen 1971. Vidare gav hotet om en stålstrejk under sommaren upphov till en ansvällning av importen första halvåret. Exporten steg med drygt 2 % i värde och importen med ca 14 %, vilket medförde ett underskott i handelsbalansen om inemot 3 miljarder dollar. Bytesbalansen uppvisade ett underskott om drygt 3 miljarder.

Försämringen i Förenta staternas kapitalbalans 1971 blev än mer drastisk än för varu- och tjänsteutbytet. Underskottet i betalningsbalansen uppgick första halvåret till över 10 miljarder dollar, eller av samma storleksordning som det samlade underskottet för hela 60-talet. Under tredje kvartalet accelererade utströmningen av kapital från Förenta staterna med åtföljande suspension av dollarns konvertibilitet från amerikansk sida i augusti 1971. En avgörande orsak till det massiva dollarutflödet var utan tvekan spekulationer om förestående växelkursförändringar, men även räntedifferensen mellan Förenta staterna och Västeuropa synes ha varit bidragande. För helåret 1971 uppgick underskottet i den amerikanska betalningsbalansen till ca 30 miljarder dollar.

Vissa av de åtgärder som vidtogs i augusti 1971 kom sedermera att ändras på väsentliga punkter vid kongressbehandlingen. Förutom de ändringar som angivits i den preliminära nationalbudgeten för 1972, slopades det lönestopp för de federalt anställda som skulle ha gällt första halvåret 1972. Vidare höjdes gränsen för den lägsta beskattningsbara inkomsten, samtidigt som avdragsrätten vid inkomsttaxeringen utvidgades. Slopandet av bilaccisen genomfördes även för lättare lastbilar. Däremot beviljades inte så stora skatteförmåner för företagen som ursprungligen föreslagits. Sammanfattningsvis kom åtgärderna, i den utformning de slutligen fått, att i mindre omfattning än tänkt vara en stimulans för näringslivets investeringar än för den privata konsumtionen. Totalt sett torde den amerikanska kongressens ändringar komma att innebära ett avsevärt mått av ytterligare expansion för ekonomin 1972.

Inför pris- och lönestoppets utgång i november 1971 inrättades två kommissioner med uppgift att granska föreslagna pris- och löneökningar. Kommissionernas befogenheter — "fas 2" i inflationsbekämpningsprogrammet — gäller fram till den 30 april 1973. Enligt de direktiv som utfärdats får priserna stiga med högst 2,5 % medan gränsen för löneökningar satts till 5,5 %. Härigenom väntas prisöknings-takten i ekonomin kunna begränsas till mellan 2 och 3 % uttryckt i årstakt vid utgången av 1972.

Vid ingången av 1972 kunde konstateras att flera konjunkturindikatorer, t. ex. detaljhandelsomsättning, sysselsättning och produktivitet, pekade på att ett allmänt uppsving inletts i ekonomin. Vidare ökade bruttonationalprodukten med en årstakt av ca 6 % sista kvartalet 1971,

medan prisuppgången stannade vid drygt 1,5 %. Orderingången inom speciellt investeringsvarusektorn var dock fortfarande svag.

Den amerikanska regeringens syn på den ekonomiska utvecklingen 1972 presenterades i samband med budgetens framläggande i januari. Därvid förutsågs en ökning av den totala produktionsvolymen med 6 %. Prisökningstakten, mätt som bruttonationalproduktens prisdeflator, skulle begränsas till drygt 3 % 1972, vilket vore förenligt med den eftersträlvade dämpningen av inflationen till mellan 2 och 3 % vid utgången av året. För samtliga inhemska efterfrågekomponenter utom bostadsbyggandet väntades tillväxten öka 1972. Utvecklingen av nettoutbytet av varor och tjänster med utlandet förutsågs uppvisa en stark förbättring under loppet av 1972. De betydande underskotten i utgångsläget väntades likväl medföra att bytesbalansen i genomsnitt för året skulle resultera i ett något större underskott än 1971.

Finanspolitiken kommer sannolikt att verka starkt expansivt på ekonomin 1972, vilket indikeras av att budgetunderskottet för kalenderåret väntas öka med ca 15 miljarder till drygt 35 miljarder dollar. (Även saldot för den tidigare nämnda "full-employment budget" för 1972 beräknas bli försvagat.) Skattesänkningarna i början av året kommer att medföra en avsevärd efterfrågestimulans, speciellt för den privata konsumtionen. Nettoeffekten av de sänkta direkta skatterna och de under andra halvåret höjda socialförsäkringsavgifterna är av storleksordningen 0,5 % av hushållens disponibla inkomster 1972. Den 13-procentiga federala utgiftsökningen avspeglar bl. a. ökade överföringar till de delstatliga och lokala myndigheterna, vilkas utgiftsexpansion fortsätter 1972. Även de federala inköpen ökar under året efter minskningar sedan 1968. Penningpolitiken, som åter lättades från hösten 1971 med bl. a. diskontosänkningar i november och december, kan väntas förbli förhållandevis lätt under åtminstone första halvåret 1972. En fortsatt expansion i ekonomin borde därför inte möta några finansiella hinder.

Den privata konsumtionsefterfrågan beräknas öka med 5 % i volym 1972. Flera skäl talar för en jämfört med 1971 ökad konsumtionstillväxt. Den snabbare produktionstillväxten medför en stor sysselsättnings-effekt på den totala lönesumman i ekonomin. Trots att timlöneökningen beräknas bli något lägre än 1971, väntas en ökning av tillväxten i hushållens reala inkomster, på grund av den lägre prisstegringstakten. Vidare bidrar skattesänkningarna i början av året till en ökning av de disponibla inkomsterna. Härutöver finns möjligheten att hushållens sparkvot sjunker något 1972.

Enligt en investeringsenkät i slutet av 1971 skulle företagens utgifter för fasta investeringar stiga med ca 10 % 1972. Industriinvesteringarna skulle öka med 4 % i värde, vilket innebär en ungefär oförändrad volym jämfört med 1971. Med tanke på det låga kapacitetsutnyttjandet i näringslivet 1971 — speciellt inom industrin — kan den officiella in-

vesteringsprognosen verka optimistisk, även om den ligger 2 procentenheter under enkätresultatet. De tidigare nämnda ändringarna som skett vid kongressbehandlingen av regeringens ekonomisk-politiska paket från augusti 1971 bör vidare något ha dämpat en tilltagande investeringsvilja. I februari 1972 publicerades emellertid en ny investeringsenkät som indikerar ett ytterligare stärkt förtroende för ekonomin den närmaste framtiden. Enligt denna enkät beräknades industriinvesteringarna öka med 11 % i värde 1972, jämfört med en 7-procentig investeringsökning som prognoserades för 1972 vid en motsvarande enkät hösten 1971. Trots det låga kapacitetsutnyttjandet inom industrin 1971 synes sålunda en real ökning av industriinvesteringarna ligga inom räckhåll, varför tillväxten av de privata fasta investeringarna kan beräknas till 3 à 4 % för 1972. Lagerinvesteringarna kan som en följd av uppsvinget i den inhemska slutliga efterfrågan väntas uppvisa en markant ökning 1972 och härigenom verksamt bidra till en uppgång i den totala produktionens tillväxt. Bostadsinvesteringarna beräknas ligga kvar på den höga nivån från 1971.

Som framgått av den sammanfattande översikten framstår den officiella amerikanska prognosen för varu- och tjänsteutbytet med utlandet av flera skäl som överdrivet optimistisk. Tidigare erfarenheter från valutakursförändringar — t. ex. den brittiska devalveringen 1967 — visar att det kan behövas avsevärd tid innan de ändrade relativpriserna vid internationell handel får fullt genomslag på de reala handelsströmmarna. Terms-of-trade-effekten kan således väntas dominera över volymeffekten under 1972, varför det är realistiskt att räkna med ett relativt kraftigt ökat underskott i Förenta staternas bytesbalans 1972, även om utvecklingen under loppet av året pekar mot en allt mindre ogynn- sam utveckling. Förskjutningen i konjunkturfasningen mellan å ena sidan Västeuropa och Japan och å andra sidan Förenta staterna är ytterligare en faktor som fördröjer den eftersträlvade förbättringen i den amerikanska bytesbalansen. Även vid "jämviktskurser" för valutorna skulle sålunda Västeuropa och Japan vid nuvarande konjunkturbild uppvisa betalningsöverskott.

Sammanfattningsvis väntas således en markant uppgång för privat konsumtion samt offentliga konsumtions- och investeringsutgifter. Uppsvinget för de privata investeringarna verkar däremot mer osäkert, medan exporten under i varje fall första halvåret 1972 knappast i någon mera betydande grad kommer att bidra till en ökad efterfrågetillväxt i ekonomin. En nedjustering av den officiella prognosen för bruttonationalproduktens tillväxttakt med någon procentenhet synes därför motiverad. Därmed skulle även de antaganden som gjorts beträffande en nedgång av arbetslösheten till ca 5 % mot slutet av 1972 få revideras något.

Storbritannien

Trots att en rad expansiva ekonomisk-politiska åtgärder vidtagits sedan hösten 1970, har den ekonomiska utvecklingen i Storbritannien 1971 karakteriserats av svag inhemsk efterfrågan och låg produktions-tillväxt. En viss återhämtning gjorde sig dock gällande andra halvåret till följd av i första hand en snabb expansion av exporten och den privata konsumtionen. Även en vändning för lagercykeln synes ha kommit till stånd efter halvårsskiftet. Den låga tillväxten av totalproduktionen 1971, ca 1,5 %, medförde en successiv ökning av arbetslösheten, vilken vid utgången av året uppgick till ca en miljon eller inemot 4 % av arbetskraften. De höga pris- och lönestegringarna har fortsatt, även om vissa tecken till en avsaktnings kunde noteras mot slutet av året.

Den svaga produktionstillväxten under särskilt första halvåret 1971 berodde till en del på omfattande strejker. Under året förlorades 13,5 miljoner arbetsdagar genom arbetsnedläggelser jämfört med 11 miljoner 1970. Härigenom blev 1971 det hittills mest strejkdirabbade året under efterkrigstiden. Speciellt den 10 veckor långa strejken vid Ford fick en neddragande effekt på industriproduktionen, vilken stagnerade första halvåret. Totalt för 1971 stannade ökningen av industriproduktionen vid drygt 1 % jämfört med 1,5 % 1970.

Den brittiska regeringen fortsatte under 1971 sin från 1970 inslagna väg för den ekonomiska politiken. I stabiliseringspolitiskt syfte användes sålunda medel som syftar till ett mindre ianspråktagande av resurser från det offentliga sidan kombinerat med åtgärder avsedda att stimulera det privata initiativet samt höja effektiviteten i ekonomin.

Avmattningen de första månaderna 1971 medförde att budgeten i mars fick en stark expansiv utformning. Skattesänkningar för i första hand företagen, men även för hushållen, uppgående till totalt ca 550 miljoner pund genomfördes. Samtidigt höjdes emellertid avgifterna för en rad varor och tjänster som tillhandahålls av den offentliga sektorn. Totalt väntades budgeten medföra en höjning av totalproduktionens tillväxttakt med 1 procentenhet räknat i årstakt. Ökningen av arbetslösheten visade dock inga tecken att avstanna och produktionstillväxten i ekonomin bedömdes som otillfredsställande låg ännu vid halvårsskiftet 1971. Detta föranledde en ytterligare omläggning av den ekonomiska politiken i expansiv riktning i juli. Kvarvarande begränsningar för avbetalningshandeln slopades, förekommande omsättningsskatter sänktes med i genomsnitt 1/5 och företagens avskrivningsmöjligheter utvidgades. Även kreditpolitiken fick efter hand en mera expansiv prägel. Diskontosänkningarna i april och september om vardera 1 procentenhet till 5 % skall dock främst ses mot bakgrund av den externa betalningssituationen.

Svagheten i den inhemska efterfrågan kom främst till uttryck på in-

vesteringssidan. Efter en relativt svag tillväxt 1970 stagnerade de totala fasta investeringarna 1971. Utvecklingen har emellertid inte varit enhetlig vare sig sett över året eller jämfört mellan olika sektorer. Medan investeringarna minskade första halvåret, synes en vändning uppåt inträffat efter halvårsskiftet. Mest markerad blev investeringsrecessionen för industriinvesteringarna, vilka minskade med 7 % i volym 1971 jämfört med en 7-procentig ökning 1970. Däremot uppvisade bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna en kraftig expansion och ökade volymmässigt med 9 respektive 5 %. Stora förändringar i lagerinvesteringarna har starkt bidragit till fluktuationerna i produktionens tillväxttakt 1971. Första halvåret minskade sålunda lageruppbbyggnaden kraftigt medan nedgången i det närmaste hejdades andra halvåret. Totalt för året torde förändringen i lagerinvesteringarna förklara i stort sett hela nedgången i bruttonationalproduktens tillväxt.

Den privata konsumtionen förändrades inte nämnvärt mellan andra halvåret 1970 och första halvåret 1971. Ökningen av de disponibla inkomsterna avsaknade till följd av främst den tilltagande arbetslösheten. Samtidigt accelererade konsumentpriserna med åtföljande neddragande effekt på köpkraften. Genom den minskning av inkomstskatten som fick verkan från andra kvartalet 1971 samt omsättningsskattesänkningen vid halvårsskiftet skedde emellertid en kraftig återhämtning för den privata konsumtionen andra halvåret. Uppsvinget synes dock ha varit begränsat till varaktiga konsumtionsvaror. Totalt för 1971 förblev konsumtionens tillväxt i det närmaste oförändrad från 1970, eller ca 3 %.

Utrikeshandeln gynnades 1971 av en kraftig förbättring av "terms-of-trade", dvs. exportpriserna satta i relation till importpriserna. Särskilt markant var förbättringen av bytesförhållandet första halvåret. Medan exportpriserna 1971 steg med ca 8 % stannade importprisökningen vid drygt 3 %. Trots att importen volymmässigt ökade kraftigare än exporten — 5 respektive 3 % — förbättrades sålunda handelsbalansen och uppvisade ett överskott på ca 200 miljoner pund. Sett över året var exportvolymen i stort oförändrad första halvåret medan andra halvåret uppvisade en mycket kraftig ökning. Importutvecklingen 1971 uppvisade en helt motsatt bild, vilket kan synas förvånande med tanke på den inhemska efterfrågans utveckling under loppet av året. Den kraftiga importökningen första halvåret jämfört med andra halvåret beror till största delen på lagerutvecklingen för importerade varor, men förklaras även av en ansamling av importen av flygplan och fartyg till första halvåret. Även tjänsteutbytet med utlandet förbättrades något, vilket tillsammans med varuutbytet resulterade i en förstärkning av bytesbalansen. Överskottet uppgick 1971 till ca 1 000 miljoner pund jämfört med ca 800 miljoner 1970.

Den 7 veckor långa kolstrejken i början av 1972 medförde indirekt ett troligen betydande produktionsbortfall i ekonomin. Tidigare erfa-

renheter visar emellertid att de rent fysiska verkningarna av omfattande strejker övervinns tämligen snabbt. Därför bör tillväxttakten i industriproduktionen under exempelvis andra halvåret 1972 inte nämnvärt påverkas av produktionsstörningarna i samband med kolstrejken. Räknat på helårsbasis kan emellertid strejken innebära en neddragning av industriproduktionens tillväxt med någon procentenhet. Större osäkerhet knyter sig till de verkningar strejken kan få för löneutvecklingen i ekonomin 1972. Den handlingslinje den brittiska regeringen valt för att dämpa den höga lönestegringstakten, har varit att vänta ut eventuella strejker samt att acceptera enbart moderata löneökningar för offentligt anställda. Härigenom har man också sökt uppnå en liknande lugnare löneutveckling i den privata sektorn. Fram till ingången av 1972 har strategin varit lyckosam i den meningen att medan löneökningarna var 10—15 % i de avtal som slöts i början av 1971 var motsvarande siffra 7 à 8 % i slutet av året. Gruvarbetarnas avtal innebar en lönehöjning med ca 20 %. Trots att regeringen betonat det exceptionella i gruvarbetarnas fall har riskerna ansetts uppenbara för krav om kompensatoriska ökningar av motsvarande storleksordning i de löneförhandlingar som förestår för en rad andra grupper. Utvecklingen efter kolstrejken pekar emellertid på att riskerna för en ovan antydd "löneexplosion" starkt överdrivits. Sålunda har t. ex. de postanställda senare slutit ett avtal om en 8-procentig löneökning. Den under 1972 väntade fortsatt höga arbetslösheten förstärker bedömningen att höjningen av lönenivån i genomsnitt för året kan bli något lägre än 1971, även om regeringens mål om en sänkning till 7 à 8 % inte uppnås.

En fråga som rönt en viss uppmärksamhet är på vilket sätt kolinindustrin skulle kompensera sig för de otvivelaktigt kraftigt ökade lönekostnaderna. En stor höjning av kolpriserna skulle visserligen påskynda en på sikt eftersträvad strukturomvandling av den brittiska energisektorn, men i nuvarande läge troligen innebära ett bakslag för prisstabiliseringssträvandena i Storbritannien. Genom att kolgruvorna är nationaliserade existerade även möjligheten till en finansiering av de ökade lönekostnaderna över statsbudgeten. Det beslut som sedermera fattades av den brittiska regeringen innebar en kolprishöjning med 7,5 %. Skulle fullständig kostnadstäckning erhållas genom priserna hade en 20-procentig höjning krävts. Drygt hälften av kostnadsökningen klaras sålunda genom subventioner över statsbudgeten. Även om prisökningen något går utanför den frivilliga uppgörelse som råder mellan regering och näringsliv beträffande återhållsamhet med prisökningar, skulle inte den beslutade kolprishöjningen behöva allvarligt äventyra strävandena efter större pris- och kostnadsstabilitet i den brittiska ekonomin.

Enligt en opinionsundersökning som genomfördes i januari 1972 bedömde de brittiska industriföretagen affärsutsikterna den närmaste

framtiden mer optimistiskt än någon gång tidigare de senaste åtta åren. En markerad förbättring förutsågs för orderingången första kvartalet och en uppgång väntades för de fasta investeringarna efter halvårsskiftet. Däremot förutspåddes ingen nämnvärd ökning av sysselsättningen inom industrin före utgången av 1972. Vidare pekar siffror över detaljhandelsomsättningen på ett fortsatt uppsving för den privata konsumtionen, liksom igångsättningsstatistiken för bostadsbyggandet indikerar en hög expansionstakt inom denna sektor 1972. På den negativa sidan märks den höga arbetslösheten, som nu emellertid verkar ha stabiliserat sig på en hög nivå. Prisstegringarna är fortfarande höga även om en viss avsaktnings skett sedan hösten 1971. Konsumentpriserna steg sålunda med 8 % under 12-månadersperioden t. o. m. februari 1972, trots den sänkning av omsättningsskatten som skedde i juli 1971.

Den i mars 1972 framlagda budgeten för budgetåret 1972/73 (april—mars) innebär i första hand omfattande stimulans för den privata konsumtionen. För hushållens del föreslogs sålunda sänkningar av såväl direkt som indirekt beskattning liksom ytterligare öknings av pensioner och socialförmåner. Även för näringslivet föreslogs betydande skattesänkningar. De mest betydelsefulla åtgärderna i detta avseende är återinförandet av fri avskrivningsrätt för investeringar i maskiner och övrig utrustning samt utvidgade avskrivningsmöjligheter för byggnadsinvesteringar.

Den ekonomiska utvecklingen i Storbritannien 1972 torde, i motsats till i Västtyskland och Frankrike, bli mer expansiv än 1971. Liksom vid återhämtningen av den inhemska efterfrågan andra halvåret 1971 väntas den privata konsumtionen vara den mest expansiva efterfrågekomponenten. De utfästelser som såväl de privata som de statliga företagen gjort, att inte mer än i undantagsfall höja priserna med mer än 5 % under 12-månadersperioden t. o. m. juli 1972, bör medföra att konsumentprisernas stegringstakt begränsas till 6 à 7 % 1972. De fortsatt relativt stora löneökningarna i förening med de betydande skattesänkningarna torde delvis med tanke härpå innebära en större ökning av hushållens reala disponibla inkomster än 1971. En volymtillväxt av den privata konsumtionen om 4 à 5 % kan därmed ligga inom räckhåll.

Även de fasta investeringarna väntas bidra till ökningen av produktionstillväxten 1972. För de offentliga investeringarna liksom för bostadsbyggandet väntas en fortsatt expansion, medan en vändning för industrins investeringar är att vänta först andra halvåret 1972. Som ovan nämnts torde en vändning i lagercykeln kommit till stånd redan under hösten 1971 till följd av den ökade ekonomiska aktiviteten. En kraftig ökning kan därför förutses för lagerinvesteringarna 1972 efter minskningen 1971. Däremot torde en försvagning av den reala externa balansen inträffa 1972. Genom den ökade inhemska aktivitetsnivån som förutses för 1972 kan således importen väntas öka snabbare än

1971, medan avmattningen i flera kontinentaleuropeiska länder bör innebära en fortsatt svag volymtillväxt för exporten.

Sammanfattningsvis innebär den ovan indikerade utvecklingen av de olika efterfrågekomponenterna en tillväxt av bruttonationalprodukten med 3 à 4 %. Det avsevärda gap som nu existerar mellan potentiell och faktisk produktion skulle därmed inte minska nämnvärt 1972, varför arbetslösheten torde kvarstå på en relativt hög nivå även vid utgången av året.

Västtyskland

Med avbrott för ett kortvarigt uppsving i efterfrågan första kvartalet 1971, har den västtyska ekonomin sedan hösten 1970 präglats av en successiv dämpning. Produktionstillväxten har avtagit märkbart och det tidigare ansträngda läget på arbetsmarknaden har undergått en kraftig förändring. Avmattningen i ekonomin 1971 har i första hand tagit sig uttryck i en markant nedgång av de fasta investeringarnas tillväxt, men även lagerrörelserna har verkat i depressiv riktning. Däremot har den privata konsumtionsefterfrågan hållits relativt väl uppe och tillsammans med ett delvis väderleksbetingat uppsving för bostadsbyggandet begränsat nedgången i totalproduktionens tillväxt. Trots dämpningen av den ekonomiska aktiviteten har pris- och kostnadsökningarna fortsatt och prisökningen, mätt som bruttonationalproduktens prisdeflator, har t. o. m. varit något högre än 1970. Den totala produktionens tillväxt stannade vid knappt 3 %, vilket innebär i det närmaste en halvering jämfört med 1970.

Industriproduktionen, som 1970 steg med 6 %, visade tydliga stagnationstendenser under loppet av 1971. Totalt uppgick ökningen 1971 till ca 2 %. Sett över året uppvisade andra halvåret en markant minskning, vilket dock till viss del förklaras av den tre veckor långa arbetskonflikten inom metallindustrin i november—december 1971. En branschvis uppdelning visar att utvecklingen även i detta avseende varit oenhetlig. Sålunda uppehölls produktionstillväxten relativt väl inom konsumtionsvaruindustrin, medan investeringsvarusektorn uppvisade en produktionsminskning. Avspänningen på arbetsmarknaden 1971 kom i första hand till uttryck i en nedgång i antalet lediga platser. Arbetslösheten steg däremot endast långsamt och uppgick vid utgången av året till enbart 1,2 %. Anledningen härtill synes vara dels den exceptionellt milda vintern och dels indragning av övertidsarbete samt införande av förkortad arbetstid för många anställda. Liksom 1970 var pris- och kostnadsstegringarna höga 1971. Konsumentpriserna ökade med 5,2 %, vilket är inemot 1,5 procentenheter mer än 1970. I likhet med konsumentpriserna visade lönerna en lugnare utveckling mot slutet av 1971 och ökningarna i de avtal som då slöts uppgick till 8 à 9 % räknat i årstakt. Totalt sett steg lönenivån med drygt 12 % 1971, vilket är något mindre än 1970.

Sett från efterfrågesidan svarade den privata konsumtionen för huvuddelen av tillväxten. Även om konsumtionstillväxten sjönk jämfört med 1970 uppgick den 1971 till 5,2 %. Än mer expanderade bostadsbyggandet. Genom osedvanligt gynnsamma väderleksförhållanden under såväl första som sista kvartalet 1971 beräknas bostadsinvesteringarna ha ökat med ca 14 % i volym, jämfört med en ökning om 3,5 % 1970. Totalt färdigställdes 1971 ca 550 000 lägenheter, vilket är drygt 85 000 fler än 1970. Trots den kraftiga ökningen på volymsidan utvecklades byggkostnaderna avsevärt lugnare än 1970.

För övriga investeringar ägde dock en markant dämpning rum 1971. De totala fasta investeringarna exklusive bostadsbyggande stagnerade nästan totalt 1971 efter att ha ökat med inemot 16 % året innan. Inkluderas bostäder blir förändringen mindre drastisk, eller en minskning av tillväxten från 11,5 till 4 %. Även lagerinvesteringarna verkade i depressiv riktning 1971. De inskränkningar av lageruppbyggnaden som inleddes redan 1970 blev visserligen inte så omfattande som under konjunkturedgången 1967, men motsvarade likväl inemot hälften av nedgången av totalproduktionens tillväxt 1971.

Det främsta målet för den ekonomiska politiken har under 1971 varit att begränsa de — jämfört med tidigare västtyska erfarenheter — kraftiga pris- och kostnadsökningarna. Kreditpolitiken har därvid under huvuddelen av året varit stram bl. a. för att motverka den utlandsgenererade likviditetspåspädningen i ekonomin. Den successiva avmattningen under året har emellertid föranlett en viss omläggning av den ekonomiska politiken, vilket bl. a. kom till uttryck i borttagandet av den 10-procentiga konjunkturskatten vid halvårsskiftet. Även kreditpolitiken lättades mot slutet av 1971 genom bl. a. diskontosänkningar i oktober och december. Den offentliga sektorns inflytande på ekonomin, till den del detta består i köp av varor och tjänster, har verkat i expansiv riktning. Medan den offentliga konsumtionen varit expansiv båda halvåren 1971 minskade investeringsutgifterna något andra halvåret.

Trots den successiva uppskrivning som skedde av den västtyska valutatan sedan den släppts fri i maj 1971, ökade handelsbalansöverskottet något och uppgick 1971 till 15,9 miljarder DM. Importen ökade med 10 % i värde, medan exportökningen blev någon procentenhet mindre. Importpriserna sjönk till följd av bl. a. valutauppskrivningen med 1 %, vilket innebär att importvolymen ökade något mer än 10 %. Exportvolymen steg med ca 7 %. Förbättringen av bytesförhållandet med ca 3 % mellan 1970 och 1971 kan sålunda möjligen ha döljt en vridning mot lägre överskott i den västtyska handelsbalansen. Exempelvis torde den svaga importutvecklingen andra halvåret 1971 nästan helt berott på dämpningen av den interna ekonomin. Genom en fortsatt försämring av tjänstebalansen stannade bytesbalansöverskottet 1971 vid ca

500 miljoner DM, vilket innebär en försvagning med nära 2 miljarder DM från 1970. Den s. k. grundbalansen, i vilken ingår även långfristiga kapitalrörelser, uppvisade däremot en förbättring med 7,5 miljarder DM, för att 1971 resultera i ett överskott på ca 6 miljarder DM.

Flera tecken tyder på att konjunkturläget i Västtyskland inte försämrats avsevärt sedan hösten 1971. Även om produktion och efterfrågan inom industrin och byggnadssektorn säsongrensats minskade något till årsskiftet, har de pessimistiska stämningarna som under hösten 1971 rådde inom näringslivet märkbart förändrats till det bättre. Den senaste utvecklingen på arbetsmarknaden visar sålunda att företagen i stor utsträckning dröjer med avskedanden för att i stället införa kortare arbetstid för de anställda. Förklaringen härtil synes delvis vara att valutauppgörelsen i december 1971 skapade säkrare underlag för planeringen i företag som är knutna till utrikeshandeln samt att löneuppgörelsen i metallindustrin, som blivit i det närmaste normcrande för de avtal som senare slutits, ökat informationen om lönekostnadsutvecklingen i ekonomin 1972. Å andra sidan har industrins orderläge förblivit relativt svagt, inte minst vad gäller investeringsvarusektorn. Även den under större delen av 1971 relativt expansiva utvecklingen för den privata konsumtionen visar tecken att brytas, vilket bl. a. visades av en nedgång i detaljhandelsomsättningens tillväxt under de sista månaderna 1971.

I januari presenterade den västtyska regeringen en prognos för den ekonomiska utvecklingen 1972. Bruttonationalprodukten väntades öka med 2 à 3 % 1972; en tillväxttakt som enligt regeringen var ägnad att såväl öka möjligheterna till en lugnare prisutveckling som att förhindra en alltför stor uppgång av arbetslösheten. För samtliga inhemska efterfrågekomponenter förutsågs lägre tillväxt i nominella termer än 1971. Särskilt gällde detta de totala fasta investeringarna. Konsumentprisökningen väntades 1972 stanna vid 4,5 %. Vad beträffar fördelningen av produktionsresultatet angavs i prognosen en nedgång av bruttolöneökningarna till i genomsnitt 7 à 8 %, medan däremot företagens vinstutveckling väntades förbättras avsevärt 1972. Samtidigt tillkännagavs att bl. a. den s. k. extrabudgeten, vilken omfattar offentliga investeringsanslag om 2,5 miljarder DM, eventuellt skulle aktiveras under våren. Vidare planerades en återbetalning av den tidigare extraskatten på inkomster och vinster i en eller två omgångar sommaren 1972.

Det är sålunda möjligt att man från västtysk sida börjat skönja slutet på den s. k. avkylningsperioden i fråga om löner och priser och därför från våren 1972 ger den ekonomiska politiken en mer expansiv inriktning. Omläggningen av politiken sker på ett, ur sysselsättnings- och tillväxtsynpunkt, sent stadium. De depressiva tendenserna visade sålunda tecken att sprida sig till allt fler sektorer av ekonomin vid ingången av 1972. Mot bakgrund av bl. a. den ovan nämnda påtagliga

stämningsförändringen inom det västtyska näringslivet den senaste tiden, har emellertid ett utvecklingsalternativ som innebär ytterligare lagerneddragningar och avsaktning av konsumtionstillväxten med åtföljande nedgång av kapacitetsutnyttjande och fördjupning av investeringsrecessionen inte bedömts som det mest sannolika. Bedömningen från den preliminära nationalbudgeten att den västtyska ekonomin 1972 inte kommer att uppleva en lågkonjunktur motsvarande den 1967 har sålunda snarast förstärkts.

Det extra handlingsutrymme i form av anvisade konjunkturstimulerande medel 1972 — förutom de ordinarie offentliga konsumtions- och investeringsutgifterna — är av storleksordningen 1,5 % av bruttonationalprodukten. Ur sysselsättningssynpunkt snabba effekter bör komma från en aktivering av den s. k. extra-budgeten, men även från ett eventuellt frisläppande av de 3 miljarder DM som delstaterna och kommunerna har infrusna hos centralbanken. Återbetalningen av extraskatten väntas i första hand genom ökad privat konsumtion efter hand medföra ett uppsving i efterfrågan, men kan även leda till ett ökat "konsumentförtroende" redan första halvåret 1972. Däremot beräknas skatteåterbetalningen till företagen endast till en mindre del bidra till en ökad investeringsefterfrågan. En anledning härtill är en önskan hos många företag att stärka den sedan 1969 starkt försämrade soliditeten. Beslut har sedermera fattats att i en omgång återbetala extraskatten i juni 1972. Däremot har tills vidare aktiveringen av den s. k. extra-budgeten samt återbetalningen av de ovan nämnda medlen till delstaterna och kommunerna skjutits på framtiden.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts kan en uppbromsning av avmattningen i ekonomin väntas från våren 1972. Den privata konsumtionen bör tillsammans med den offentliga konsumtions- och investeringsefterfrågan vara tillräckligt stark att första halvåret 1972 motväga investeringsrecessionen. Även bostadsbyggandet kan väntas bidra härtill. De konjunkturstimulerande åtgärder som nu beslutats med verkan från juni 1972 kan förutses bidra till en inhemsk efterfrågetillväxt tillräckligt stark att skapa en vändning i lagercykeln. Nedgången i kapacitetsutnyttjandet skulle därför kunna begränsas, varför en vändning uppåt för de privata investeringarna torde ligga inom räckhåll före utgången av året. Mot denna bakgrund borde ett mera allmänt uppsving i den västtyska ekonomin komma till stånd under senare delen av 1972 eller i början av 1973.

Sett över helåret 1972 kan bruttonationalproduktens tillväxt knappast beräknas överstiga 2 %. Därmed skulle gapet mellan potentiell och faktisk produktionstillväxt vidgas från 1971, varför arbetslösheten i genomsnitt för 1972 kommer att ligga högre än året innan. Den privata konsumtionen väntas öka med inemot 3 %, medan de privata fasta investeringarna troligen kommer att minska i volym 1972. Särskilt

ogynnsam väntas utvecklingen bli för maskininvesteringarna. Däremot kan en mindre ökning förutses för bostadsbyggandet. Den offentliga sektorn beräknas expandera lika snabbt som 1971 vad beträffar konsumtionen, medan en kraftig uppgång i tillväxten kan förutses på investeringssidan. På grund av den låga inhemska ekonomiska aktiviteten beräknas importtillväxten minska ytterligare, trots den uppskrivning av D-marken med i genomsnitt 5,5 % som skedde i december 1971. Även exporten väntas visa en svag utveckling 1972. Speciellt gäller detta andra halvåret när växelkursförändringen hunnit få effekt även på handelsvolymen. Någon omsvängning av bytesbalansens saldo torde sålunda inte vara att vänta 1972.

Frankrike

Den franska ekonomin uppvisade 1971 en fortsatt stark tillväxt, även om den mattades något mot slutet av året. Industriproduktionen ökade med närmare 6 %. Den privata konsumtionen var den mest expansiva faktorn på efterfrågesidan, medan investeringstillväxten blev lägre än 1970. Detta förhållande accentuerades mot slutet av 1971 och tog sig bl. a. uttryck i en kraftig minskning av kapacitetsutnyttjandet inom investeringsvaruindustrin. Trycket på arbetsmarknaden lättades avsevärt under loppet av året, med åtföljande ökning av arbetslösheten. De ihållande prisökningarna tvingade dock regeringen till försiktighet med efterfrågestödjande åtgärder. Totalt blev produktionsvolymens tillväxt 1971 ca 5,5 %, vilket var en av de högsta i Västeuropa.

Den ekonomiska politiken har, sedan den lättades under andra halvåret 1970, förblivit relativt expansiv. Kreditpolitikens utformning har bestämts med hänsyn till dels tillströmningen av externt spekulativt kapital och dels de fortsatt kraftiga prisstegringarna i ekonomin. Å ena sidan har det sålunda varit nödvändigt att inte låta avkastningen på penningmarknaden överstiga i första hand eurodollarräntan, medan det å andra sidan krävts att kreditkostnaderna hållits tillräckligt höga för att förhindra en alltför snabb kreditexpansion. Den statliga budgetpolitiken beräknas ha bidragit med drygt hälften av den inhemska efterfrågetillväxten. För en närmare redogörelse för de ekonomisk-politiska åtgärderna hänvisas till den preliminära nationalbudgeten för 1972.

De nominella löneökningarna för 1971 beräknas ha uppgått till i genomsnitt 12 %, vilket är i nivå med ökningarna de två föregående åren. Bland annat som en följd av att läget på arbetsmarknaden lättades avsevärt från sommaren, avtog dock lönernas ökningstakt mot slutet av året. Trots att hushållens sparkvot förblev hög och prisnivån steg med inemot 6 % ökade sålunda den privata konsumtionen med 6 % i volym, eller 2 procentenheter mer än 1970.

Investeringstillväxten i den franska ekonomin var relativt hög 1971, eller ca 5 %. Jämfört med 1970 innebar det dock en minskning av till-

växttakten med 2,5 procentenheter. Störst har tillväxtens nedgång varit inom den privata sektorn — speciellt inom investeringsvaruindustrin. Däremot uppvisade de offentliga investeringarna en fortsatt stark ökning, vilket till en del var ett uttryck för en konjunkturstimulerande budgetpolitik. Bostadsbyggandet låg kvar på en i stort oförändrat hög nivå, fast ett uppsving synes ha inletts mot slutet av 1971. På samma sätt innebar andra halvåret en återhämtning för lagerinvesteringarna. Särskilt märkbart var detta på råvarusidan, med motsvarande förskjutning i handelsbalansutvecklingen under året.

Den franska utrikeshandeln resulterade i ett handelsbalansöverskott på ca 4,5 miljarder franc 1971, jämfört med ett överskott på 700 miljoner franc 1970. Exporten utvecklades särskilt gynnsamt första halvåret 1971, medan senare delen av året uppvisade en lägre exporttillväxt. Detta torde till stor del förklaras av successivt tilltagande stagnationstendenser i flera av Frankrikes viktigaste avnämmländer. Det kan härvid nämnas att Västtyskland tar inemot 25 % av den franska exporten. Totalt för 1971 ökade exporten med 15 % i värde och 8,5 % i volym. Importen uppvisade en motsatt utvecklingsprofil under 1971 med en volymmässig nedgång första halvåret. Från försommaren sköt dock importtillväxten fart — främst på grund av lagerjusteringar — och uppgick för helåret 1971 till drygt 11 % räknat på importvärdet. Volymtillväxten stannade vid 7 %.

Trots det kraftigt förbättrade resultatet från varuutbytet med omvärlden 1971, noterades en fördubbling av det franska bytesbalansunderskottet, vilket 1971 uppgick till drygt 2 miljarder franc. Till stor del berodde denna försämring på tillfälliga faktorer som kraftigt påverkade Frankrikes tjänsteutbyte med utlandet. Särskilt märkbar blev den fransk-algeriska kontroversen om oljan. Samtidigt som vinsthemtagningen från Algeriet minskade, påverkades sjöfartsnettot märkbart genom omläggningen av de franska oljeinköpen. Huvudintrycket att det s. k. saneringsprogrammet från hösten 1969 givit önskat resultat kvarstår således. Utvecklingen av varuutbytet 1971 tyder på att de franska exportörerna kanske ännu inte fullt utnyttjat hela det förbättrade konkurrensutrymme som skapades 1969.

I början av 1972 pekade flera konjunkturindikatorer på att en markerad dämpning skett av den ekonomiska aktiviteten. Sålunda hade orderstockarna sjunkit kraftigt inom exportindustrin och nedjusteringar företagits av företagens investeringsplaner för 1972. Vidare hade arbetslösheten fortsatt att stiga från halvårsskiftet 1971. Någon dämpning av prisstegringstakten synes emellertid inte ha inträtt.

Ett uppnående av en tillväxt för den totala produktionen om 5 %, som officiellt angivits i den preliminära budgeten för 1972, verkade därför vid årsskiftet utom räckhåll utan att ytterligare stimulansåtgärder vidtogs. I januari 1972 uppföljdes sålunda den lättnad som skett av

penningpolitiken i december 1971 med en diskontosänkning från 6,5 till 6 %. Åtgärden väntas, förutom dess psykologiska betydelse för det ekonomiska klimatet, innebära en mer direkt stimulans för byggnadsverksamheten. Vidare företogs en omläggning av uppbörden av mervärdeskatt, vilket medför en likviditetsförstärkning av engångskaraktär i företagssektorn med ca 1 miljard franc. Ur sysselsättningssynpunkt viktiga åtgärder var beslutet i januari om omfattande tidigareläggningar av offentliga investeringar samt investeringar i statliga företag. Detta väntas belasta budgeten med ca 3,5 miljarder franc första halvåret 1972, vilket motsvarar ca 0,5 % av bruttonationalprodukten. Ytterligare kreditlätnader vidtogs i mars 1972. I april sänktes vidare diskontot ännu en kvarts procentenhet.

Under förutsättning att de vidtagna åtgärderna, om det visar sig nödvändigt, kompletteras med ytterligare efterfrågestimulans väntas den privata konsumtionen öka med ca 5 % 1972. Genom den kraftiga expansionen av offentliga investeringar samt investeringar i statliga företag väntas de totala fasta investeringarna, trots en svag utveckling inom den privata sektorn, öka i ungefär samma takt som 1971. Lagerinvesteringarna förutses ge ett endast måttligt tillskott till den inhemska efterfrågan.

Den franska valutans värde sänktes genom Washington-överenskomsten med i genomsnitt ca 1 % jämfört med läget våren 1971. (Att francen trots oförändrat guldvärde nedvärderades med ungefär lika mycket som exempelvis den svenska kronan, förklaras av den franska utrikeshandels relativt starka inriktning på Västtyskland.) Tillsammans med ännu icke utnyttjade konkurrensfördelar för franska exportörer kan detta väntas leda till en gynnsam utveckling av utrikeshandeln. Ökningen av exportvärdet 1972 kan uppskattas till närmare 10 %, medan ökningen av importvärdet väntas bli någon procentenhet lägre. Därmed skulle en omsvängning av bytesbalanssaldot möjligen ligga inom räckhåll.

Italien

Den italienska ekonomin karakteriserades 1971 av nästan total stagnation, vilket bl. a. tog sig uttryck i en minskning av industriproduktionen med inmot 3 % jämfört med 1970. Orsakerna står närmast att finna på efterfrågesidan, där den privata konsumtionen uppvisade en mycket måttlig tillväxt. De fasta bruttoinvesteringarna minskade med drygt 5 %. Även lagerutvecklingen verkade i depressiv riktning och förklarar ungefär hälften av nedgången i den totala produktionens tillväxt. Exporten däremot utgjorde en klart positiv tillväxtfaktor. Bruttonationalprodukten ökade 1971 med drygt 0,5 %, jämfört med en ökning på ca 5 % 1970.

Den ekonomiska politiken fick under loppet av 1971 en alltmer ex-

pansiv inriktning. Tonvikten lades därvid på åtgärder som kunde åstadkomma en vändning i den ogynnsamma investeringsutvecklingen, vilket också i viss mening lyckades. Sålunda ökades investeringarna i statsägda företag med ca 25 % och i övrig statlig verksamhet med inmet 10 %. Denna kraftiga satsning kunde dock inte — på grund av stora minskningar för bostadsbyggandet och de övriga privata investeringarna — förhindra ett fall i de totala fasta investeringarna med drygt 5 % 1971. Dock synes en vändning för bostadsbyggandet, liksom för lagerinvesteringarna, ha inträtt mot slutet av året.

Trots den låga aktivitetsnivån i ekonomin 1971 fortsatte priser och löner att öka relativt kraftigt. Konsumentpriserna steg under året med 4,7 %, medan timlöneökningen inom industrin kan uppskattas till ca 13 %. En viss avmattning av ökningstakterna noterades emellertid under senare delen av året. Genom den osedvanligt höga sparkvoten 1971 samt nedgången av antalet arbetade timmar stannade dock den privata konsumtionstillväxten vid ca 2,5 % 1971, vilket är drygt 5 procentenheter mindre än ökningen 1970.

Som en följd av främst den svaga konsumtionstillväxten och de depressivt verkande lagerrörelserna förstärktes den externa balansen kraftigt 1971. Sålunda minskade importen med 3,5 % medan exporten ökade med 7 % i volym, och trots en viss försämring av bytesförhållandet med utlandet halverades handelsbalansunderskottet från 1970. Varuutbytet tillsammans med ett förbättrat tjänsteutbyte resulterade i ett bytesbalansöverskott 1971 motsvarande närmare 2 miljarder dollar, jämfört med ett överskott om knappt 1 miljard 1970.

Det finns tecken som tyder på att den recessionstrend som synes ha inletts redan efter de omfattande strejkerna hösten 1969 stoppades sista kvartalet 1971. En vändning uppåt noterades för såväl lagercykeln som för industriproduktionen. Med den expansiva inriktning den ekonomiska politiken givits, kan den uppåtgående trenden väntas bli varaktig och successivt vinna i styrka under loppet av 1972. Bruttonationalproduktens tillväxt beräknas likväl inte överstiga 3,5 % för helåret 1972.

Det viktigaste bidraget till den ekonomiska återhämtningen väntas komma från den offentliga sektorn (inkl. statsägda företag). Statsbudgeten för 1972 har underbalanserats med ett belopp motsvarande ca 2 % av bruttonationalprodukten, och den offentliga sektorns köp av varor och tjänster 1972 beräknas bidra med ungefär hälften av den inhemska efterfrågans tillväxt.

De totala fasta investeringarna beräknas öka med 2 % 1972 efter den kraftiga nedgången 1971. De privata investeringarna väntas visserligen fortsätta att minska om än i avsevärt lägre takt. För bostadsbyggandet förutses en omsvängning till en expansiv utveckling andra halvåret 1972. De offentliga investeringarna och investeringarna i stats-

ägda företag, vilka tillsammans svarar för över 40 % av den totala investeringsvolymen, beräknas öka med 9 respektive 13 %. Vidare förutses en kraftig efterfrågestimulans komma från ett uppsving i lagerinvesteringarna.

Bl. a. som en följd av att övergången till mervärdeskatt återigen uppskjutits — denna gång till årsskiftet 1972/1973 — kan konsumentprisökningen 1972 väntas ligga i nivå med ökningen 1972. Trots att en i det närmaste oförändrad tillväxt förutses för hushållens inkomster 1972, väntas den privata konsumtionen öka något snabbare än 1971. En anledning härtill är att den 1971 onormalt höga sparkvoten beräknas sjunka till en mer normal nivå.

Valutauppgörelsen i december 1971 beräknas ha inneburit en nedskrivning av den italienska valutan med i genomsnitt 1 % jämfört med läget våren 1971. Detta motsvarar ungefär den förändring som kom till stånd vid flytande växelkurser hösten 1971 och kan inte väntas få någon avgörande betydelse för Italiens betalningsutveckling 1972. Viktigare synes vara att de påtagliga kapacitetsbegränsningar som hållit tillbaka exporten de senaste åren nu försvunnit. Importutvecklingen kan väntas kraftigt påverkas av återhämtningen för industriproduktionen och lagerinvesteringarna. Tillväxten av exporten och importen, som värdemässigt beräknas uppgå till 10 respektive 6 %, väntas resultera i en ytterligare förstärkning av den externa balansen 1972.

Trots att den totala produktionens tillväxt beräknas öka successivt 1972, innebär prognosen ett minskat ianspråktagande av kapacitetsutrymmet i ekonomin. En fortsatt ökning av arbetslösheten framstår således som trolig. Ett faktum som dock gör utvecklingen det närmaste året osäker, är de förestående löneförhandlingarna för hälften av landets industriarbetare hösten 1972. En upprepning av den "heta hösten" från 1969, när två månader av omfattande strejker åtföljdes av ett helt års oro på arbetsmarknaden, skulle — åtminstone i ett kortare perspektiv — få svårartade följder för den italienska ekonomin.

Danmark

Tillväxten i den inhemska resursförbrukningen i Danmark dämpades ytterligare under 1971 och förbrukningen växte då långsammare än den sammanlagda produktionen. Då en avsevärd exportuppgång inträffade 1971 kunde en förhållandevis kraftig förstärkning ske av den yttre balansen efter de stora underskott som uppkom under 1969 och 1970. Det lättade inhemska efterfrågeläget 1971 åtföljdes dock inte av en motsvarande stabilisering av pris- och kostnadsutvecklingen, vilken fortfarande vid slutet av 1971 var kraftigt stigande.

Vid oförändrade priser skulle underskottet i handelsbalansen 1971 enligt beräkning ha sjunkit med ca 2 000 miljoner danska kronor men en mycket ofördelaktig förändring av bytesförhållandet medförde att

den faktiska förbättringen i löpande priser endast blev hälften så stor. För samtliga löpande betalningar stannade förbättringen vid ca 700 miljoner danska kronor och underskottet 1971 uppgick därmed till ca 3 300 miljoner.

Danmarks internationella likviditet förbättrades kraftigt mot slutet av 1971 huvudsakligen som följd av offentlig kapitalimport. Sålunda ökade valutareserven med 1,9 miljarder danska kronor under tremånadersperioden oktober 1971—januari 1972.

Importpriserna beräknas 1971 ha stigit med ca 6 % och exportpriserna med knappt 3 %. Försämringen i bytesförhållandet ägde rum under första kvartalet och förorsakades främst av en stegring i oljepriserna samtidigt som exportpriserna på animaliska jordbruksprodukter försvagades. Under fjärde kvartalet inträffade en påtaglig förbättring i bytesförhållandet.

Prisstegringsimpulserna utifrån torde ha varit en starkt bidragande orsak till att konsumentprisökningen blev så hög som nära 6 %. Även från hemmamarknaden var incitamenten för prishöjningar stora, då timförtjänsten inom industrin under de tre första kvartalen 1971 steg med 13,8 %. Den prislagen som råder sedan april 1971 och som avlöste ett tidigare prisstopp torde dock ha mildrat löneökningarnas genomslag i höjda priser. Enligt prislagen är det nämligen normalt inte möjligt att basera prisökningen på icke avtalsmässiga lönehöjningar.

Kombinationen av kraftigt stigande lönekostnader och som följd av prislagen begränsade prisstegringar på inhemska produkter beräknas ha lett till en starkt försämrad vinstutveckling för den danska industrin. Samtidigt minskade sysselsättningen inom industrin. Från oktober 1970 till oktober 1971 uppgick nedgången till 4,0 % räknat i antal sysselsatta och 6,5 % i antal arbetstimmar.

Vid ingången till 1972 pekade tillgängliga konjunkturindikatorer på en fortsatt dämpad inhemsk aktivitet. Enligt konjunkturbarometern för industrin var en obetydlig uppgång i produktionen och en fortsatt nedgång i sysselsättningen att vänta för första kvartalet 1972. Barometern visade också att orderingången från hemmamarknaden avtog men var stigande från exportmarknaden. Investeringsafterfrågan föreföll stiga något under första kvartalet 1972. Inom byggnads- och anläggningsverksamheten var bilden negativ med en fortsatt nedgång i såväl produktion som sysselsättning.

På arbetsmarknaden hade antalet lediga platser mot slutet av 1971 sjunkit till under 3 000, det lägsta tal som registrerats för denna statistik. Arbetslösheten steg kraftigt under andra kvartalet 1971 för att därefter stabiliseras med normal säsongmässig uppgång mot slutet av året. I december 1971 uppgick arbetslösheten till 6,2 % av antalet arbetslöshetsförsäkrade, att jämföra med 4,9 % vid samma tidpunkt 1970.

Den ekonomiska politiken 1972 kommer att bibehålla sin strama prägel. Den statliga budgeten beräknas för budgetåret april 1972—mars 1973 ge ett kassaöverskott på 2,3 miljarder danska kronor att jämföra med ett beräknat överskott på 1,3 miljarder föregående budgetår. Även kreditpolitiken kommer att föras efter samma linje som tidigare, vilket innebär att bankernas utlåningsvolym också 1972 kommer att växa långsamt. Diskontosänkningen från 7 1/2 till 7 % i början av januari 1972 var en anpassning till den internationella ränteutvecklingen och kan inte betraktas som någon omläggning av kreditpolitiken. För kapitalförsörjningen 1972 får det statliga finansiella sparandet och kapitalupplåningen från utlandet en viktig betydelse. Då vidare självfinansieringen inom industrin sannolikt kraftigt minskat under 1971, torde styrningsmöjligheterna och därmed effektiviteten i kreditpolitiken kunna ökas under 1972.

Prognoser från dansk sida visar på en oförändrat stor total produktionstillväxt 1972, eller ca 3,5 %, och en något snabbare inhemsk efterfrågeexpansion än 1971. Denna beräknas komma från investeringsidan där en ökning om 4 à 5 % förutses, att jämföra med en minskning 1971 med 2 %. Omsvängningen i investeringsefterfrågan kan främst hänföras till bostadsbyggandet, för vilket man 1972 räknar med en uppgång med ca 10 % efter en nedgång 1971 med 3 %. Den privata sektorns investeringar i byggnader och maskiner väntas hålla sig på samma nivå som 1971. Den privata konsumtionstillväxten förutses även 1972 bli dämpad, 2 à 2,5 %.

Inom utrikeshandeln räknas med en moderat uppgång i importvärdet, ca 6 %, och en betydligt snabbare expansion av exportvärdet, ca 11 %. I dessa prognoser ligger ett antagande om en förbättring av bytesförhållandet jämfört med 1971 med ca 3 %. Underskottet i bytesbalansen 1972 beräknas därmed vara nere i ca 2 miljarder danska kronor, vilket innebär en förstärkning på ungefär 1,3 miljarder från 1971. Beräkningarna inkluderar även effekterna av den i oktober 1971 införda importavgiften. Osäkerheten om hur avgifterna kommer att verka är stor men det har här förutsatts att den inte skulle leda till några större substitutionseffekter mellan import och inhemsk produktion.

Den här angivna utvecklingen synes vid normala produktivitetstillskott medföra ett relativt obetydligt ianspråktagande av outnyttjade resurser eller kan med andra ord väntas innebära endast förhållandevis begränsad nedgång av arbetslösheten.

Finland

Liksom Danmark och Sverige upplevde Finland 1971 ett lågkonjunkturår efter en period av stark ekonomisk expansion. Samtidigt som den externa balansen och priserna — till följd av överhettningen under högkonjunkturen 1970 — utvecklades på ett oroväckande sätt, stagnerade

den inhemska investeringsefterfrågan. Även omfattande strejker inom metall- och byggnadsindustrin liksom en kraftigt försämrad exportefterfrågan för skogsprodukter drog ned produktionstillväxten väsentligt. Bruttonationalprodukten ökade 1971 med 1,2 %, medan industriproduktionen blev något lägre än 1970.

Den ekonomiska politiken ställdes mot denna bakgrund inför komplicerade avvägningsproblem: å ena sidan inflation och extern balansrubbing, som motiverade en restriktiv politik och å andra sidan vikan- de inhemsk efterfrågan, som motiverade en expansiv ekonomisk politik. Bytesbalansproblemen uppträdde först när högkonjunkturons topp passerats, och de restriktiva åtgärder som sattes in i maj 1971, det s. k. bytesbalanspaketet, bidrog till att förstärka den dämpning som redan inletts. En successiv omorientering av den ekonomiska politikens inriktning har därefter skett.

De expansiva åtgärder som — på grund av den snabba konjunkturavmattningen — vidtogs under senare delen av 1971 syftade, liksom räntesänkningen den 1 januari 1972, i första hand till att påverka investeringsviljan. De huvudsakliga effekterna väntas dock komma till uttryck först under 1972. För att en ytterligare belastning av den externa balansen skulle undvikas underlättades vidare mot slutet av 1971 en nettoimport av långfristigt kapital. Denna uppgick 1971 till ca 1 600 miljoner finska mark, jämfört med drygt 300 miljoner 1970.

Den totala efterfrågan hölls 1971 i första hand uppe av den privata och den offentliga konsumtionen. En bidragande orsak till den fortsatt tämligen starka privata konsumtionsefterfrågan var de kraftiga löneökningarna. Effekten härav på den privata konsumtionsvolymen reducerades dock väsentligt av prisökningarna, vilka från december 1970 till december 1971 uppgick till 8,7 %.

Som en följd av den internationella konjunkturavmattningen minskade den finska exportvolymen 1971. Även importvolymen var något lägre än 1970. Importvärdet ökade med 6 %, medan ökningen av exportvärdet stannade vid 2 %. Handelsbalansens underskott ökades därigenom med ca 450 miljoner finska mark och uppgick 1971 till 1 850 miljoner. Bytesbalansunderskottet ökade 430 miljoner finska mark till 1 450 miljoner.

I början av året bedömdes de ekonomiska utsikterna för 1972 från officiellt finst håll pessimistiskt. Sålunda framhölls att exporten inte ökade nämnvärt, att investeringsverksamheten var i avtagande samt att konsumtionsefterfrågan växte endast långsamt. Den i oktober 1971 publicerade preliminära budgeten för 1972 beräknades få en endast svagt stimulerande inverkan på ekonomin. Mot bakgrund av det ansträngda sysselsättningsläget kan det dock väntas att den offentliga sektorns efterfrågestimulans, i synnerhet under första hälften av 1972, blir betydligt större än vad som antagits i budgeten.

Enligt den finska nationalbudgeten för 1972 som publicerades i mars väntas de privata fasta investeringarna bli något lägre än 1971. Den privata konsumtionens volymtillväxt uppskattas till 3,5 %, jämfört med 2,4 % 1971. En viktig stimulans för den finska ekonomin 1972 — särskilt andra halvåret — beräknas komma från ett kraftigt uppsving i exportefterfrågan. För helåret 1972 förutses sålunda en real exporttillväxt med drygt 10 %. Trots att bruttonationalproduktens tillväxt beräknas mer än fördubblas jämfört med 1971, väntas dock arbetslösheten öka väsentligt. Den omfattande avtalsrörelsen våren 1972 resulterade i rekommendationer från central nivå om en 7-procentig lönehöjning räknat på helårsbasis. Tillsammans med den priskontrollag som antagits av riksdagen bör detta avsevärt underlätta ett uppnående av målsättningen om en lugnare pris- och kostnadsutveckling i den finska ekonomin 1972.

Den provisoriska centralkurs för den finska valutan, som fastställdes i samband med valutaöverenskommelsen i december 1971, beräknas ha inneburit en effektiv nedskrivning av den finska marken med ca 4 %. Den därigenom ökade konkurrenskraften för finska produkter vid internationell handel torde medverka till en icke obetydlig förbättring av den externa balansen 1972. Likaledes bör den konjunkturvändning som kan väntas i Västeuropa efter halvårsskiftet 1972 få en gynnsam inverkan på den finska betalningssituationen.

Norge

Den norska ekonomin 1971 kännetecknades av en fortsatt hög aktivitet. Bruttonationalprodukten ökade med 5 % i volym att jämföra med en uppgång 1970 om 3,5 %. Den snabbare tillväxttakten i ekonomin 1971 kan dock helt hänföras till den kraftiga produktionsökning som 1971 rådde inom sjöfarten. Hålls denna sektor utanför stannade produktionsuppgången i Norge vid ca 4 % 1971, eller nära nog densamma som för 1970.

Bortsett från sjöfarten var det i huvudsak inhemsk efterfrågan som bidrog till tillväxten inom den norska ekonomin. Den privata konsumtionen ökade 1971 sålunda med 5,5 % i volym och bruttoinvesteringarna med 10 %. Även exklusive fartyg noterades en förhållandevis kraftig investeringsuppgång, eller 6 %.

Den svaga internationella efterfrågan 1971 återspeglades i en stagnerad och mot slutet av året något sjunkande exportutveckling. Återverkningarna på produktion och sysselsättning synes ända fram till fjärde kvartalet 1971 ha blivit obetydliga, eftersom produktionen på lager dessförinnan ökat kraftigt. Sålunda var färdigvarulagren inom exportindustrin under hösten 1971 ungefär 50 % större än ett år tidigare. För varuexporten 1971 noterades inte någon ökning i volym.

Importefterfrågan sjönk relativt kraftigt under fjärde kvartalet 1971, något som bl. a. kan sättas i samband med höga importvarulager vid utgången av tredje kvartalet och sannolikt också av en dämpad investeringsefterfrågan mot slutet av året. Totalt för varor och tjänster uppgick importökningen 1971 till 4,1 % i volym men exkluderas sjöfartssektorn — import av fartyg och redarnas utgifter i utlandet — stannade uppgången vid 2,1 %.

Handelsbalansen, exklusive fartyg, kom under dessa förhållanden att försämrats med ca 650 miljoner norska kronor 1971, medan bytesbalansens underskott ökade till nära det dubbla eller med ca 1 300 miljoner. Därtill bidrog framför allt en kraftig uppgång i nettoimporten av fartyg. Inseglingsnettot visade för andra året i följd en påtaglig tillväxt trots en nedgång i fraktsatserna. Underskottet i bytesbalansen 1971 om 2 600 miljoner norska kronor har till följd av den höga fartygsimporten ungefär uppvägs av en långfristig kapitalimport.

Vid början av 1972 tycks avmattningstendenserna i den norska ekonomin ha övervägt även om bilden sektorvis var något olika. För den privata konsumtionen tydde utvecklingen under tredje och fjärde kvartalen 1971 på att en förstärkning av efterfrågan skulle ha ägt rum. Inom byggnads- och anläggningsverksamheten var aktiviteten fortfarande hög. Däremot visade orderstatistiken att investeringsefterfrågan från industrin hade dämpats väsentligt, medan en investeringsenkät från fjärde kvartalet 1971 gav uttryck för en moderat uppgång under 1972. Orderingången från exportmarknaderna låg på samma nivå som ett år tidigare, medan orderreserven något minskat under 1971.

Avmattningen vid 1972 års början återspeglades i en mindre stram arbetsmarknad än ett år tidigare. Lika fullt var arbetslösheten låg (18 000 registrerade arbetslösa i mars 1972) och den efter 1971 lägsta uppmätta på 20 år.

Den ekonomiska politiken 1971 kan närmast betecknas som svagt expansiv. De uppställda ramarna för kreditutbudet fick överskridas och utlåningen till näringslivet och kommunerna blev långt större än vad som förutsatts från början. En annan viktig orsak till kreditexpansionen var lageruppbyggnaden inom exportindustrierna. Ett förhållandevis kraftigt likviditetstillskott skapades vidare genom att banker och näringsliv, under intryck av utvecklingen på valutamarknaden, i stor utsträckning reducerade sina valutabehållningar eller sålde framtida dollarintäkter på termin. Tillsammans uppgick dessa valutförsäljningar till centralbanken under 1971 till 2,4 miljarder norska kronor. Även finanspolitiken kom att bl. a. genom tilläggsstater bli mindre stram än vad som ursprungligen planerats.

I den preliminära nationalbudgeten för 1972 aviserades en övergång till en mer restriktiv finanspolitik, vilken baserades på antaganden om en fortsatt expansiv inhemsk efterfrågetillväxt och en omsvängning till

en stigande efterfrågan från exportmarknaderna. En fördröjning av omslaget i utlandskonjunkturerna skulle dock kunna medföra att — med hänsyn till den interna balansen — en stramare ekonomisk politik blir mindre nödvändig. Inte heller omsorgen om den externa balansen torde under sådana omständigheter vara ett hinder mot en lätt expansiv politik trots att man då får räkna med en endast obetydlig förbättring i bytesbalansen 1972. Det är här att märka att finanspolitiken även 1972 är styrd av fördelningspolitiska motiv och härigenom kan förmodas utöva en viss konsumtionsstimulans. Det är de sociala utgifterna som kan väntas fortsätta att öka i snabb takt. Som ett led i denna politik kan eventuellt emotses en reduktion i pensionsåldern från nuvarande 70 till 67 år fr. o. m. 1.1.1973.

I de senaste officiella prognoserna för 1972 räknas med en total produktionstillväxt om 4,7 %. Uppgången för privat konsumtion förutses bli 4,5 % medan investeringsefterfrågan väntas ligga på samma nivå som 1971 med nedgång i fartygsinvesteringarna och expansion inom främst byggnads- och anläggningsverksamhet samt statlig investeringsverksamhet. Importefterfrågan 1972 bedöms mot bakgrund härav bli relativt svag (2 à 3 % uppgång) och en något snabbare exporttillväxt synes vara möjlig. Det skulle ge en mindre förbättring i bytesbalansen 1972.

III. Utrikeshandeln

1. Exporten

En uppbromsning av tillväxten under 1970 och en volymmässig nedgång av den utländska efterfrågan främst under första halvåret 1971 ledde till att ökningstakten i den svenska exporten exklusive fartyg 1970—1971 blev endast 1/3 av tillväxten 1969—1970. En klar dämpning kom till synes redan under första halvåret 1971. Genom ett omslag i massalagren hos förbrukarna och en mycket låg tillväxt av förbrukningen av papper i Västeuropa kom den svenska exporten av massa och papper att visa kraftiga minskningar under första halvåret 1971. Detta tillsammans med minskad export av malm samt järn och stål motvågade en fortsatt tillväxt — om än i betydligt långsammare takt än under andra halvåret 1970 — av exporten av verkstadsprodukter och trävaror. Exporten av livsmedel låg dock på en betydligt högre nivå under första halvåret 1971 än under andra halvåret 1970.

Under andra halvåret 1971 synes den sedan mitten av 1970 fallande exportorderingsgången till den svenska verkstadsindustrin ha slagit igenom i exportleveranserna. Exportvolymen, som steg kraftigt under loppet av 1970 och fortsatte stiga under första halvåret 1971, föll under andra halvåret 1971 med 4 %, vilket tillsammans med fortsatta minskningar av exporten av malm samt järn och stål medförde en nedgång av den totala exportvolymen från första till andra halvåret 1971. Där emot visade exporten av massa och papper klara tecken till återhämtning under andra halvåret, vilket hade sin grund i en upphörande lageravveckling i Västeuropa mot slutet av 1971. En ökad tillväxt noterades också för exporten av övriga varor under andra halvåret 1971. Under fjärde kvartalet 1971 förefaller exportvolymen totalt sett ha varit något högre än under tredje kvartalet.

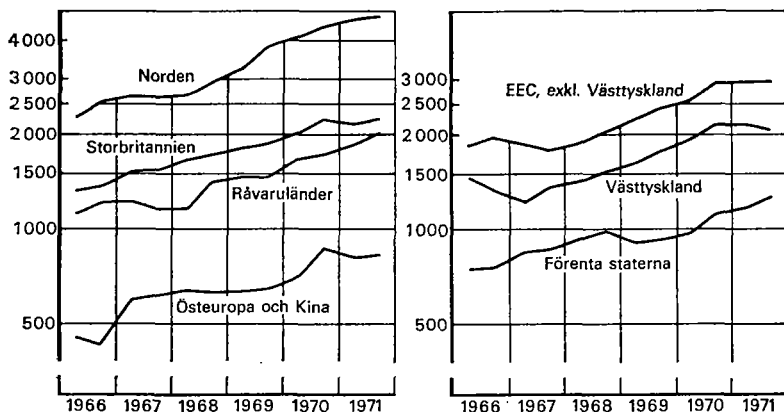
Exportpriserna¹ fortsatte stiga i snabb takt under första halvåret 1971 framför allt till följd av en kraftig uppgång i exportpriserna för verkstadsprodukter. Under andra halvåret 1971 blev prisstegringstakten lägre på grund av en prisnedgång för exporten av skogsprodukter. Exportpriserna för verkstadsprodukter fortsatte dock att stiga i relativt hög takt.

I diagram 1 visas utvecklingen av den svenska exporten exklusive fartyg till olika länder och ländergrupper. Utvecklingen av exporten till de olika länderna avspeglar skillnaderna i konjunkturförhållanden men också skillnaden mellan utvecklingen av råvaruexport å ena sidan och färdigvaruexport å andra sidan. Exporten till de nordiska länderna har

¹ Med exportpriser menas här de prisindextal som erhålles ur utrikeshandelsstatistikens värde- och kvantitetssuppgifter (enhetsprisindex).

Diagram III: 1. Utvecklingen av exporten, exkl. fartyg, till olika länder och länder områden 1966–1971

Milj. kr. Löpande priser. Säsongrensade halvårsvärden. Log. skala.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

sedan svackan andra halvåret 1967 visat en jämn och hög tillväxt som dock mattades under andra halvåret 1971. Trots konjunkturförsvagningen i Finland och Danmark under 1971 har exporten således kunnat hållas väl uppe. Delvis är detta en följd av de stora leveranserna av flygplanet Draken till Danmark under 1971 men också en följd av att de svenska andelarna av de nordiska ländernas import kunnat ökas delvis som återverkan av den svaga efterfrågeutvecklingen i Sverige. Bl. a. har de stora exportorderstockarna inom den svenska verkstadsindustrin kunnat avbetas i relativt hög takt under 1971, vilket till stor del avspeglar sig i exportutvecklingen till de nordiska länderna, som tar drygt 1/4 av den totala exporten av verkstadsprodukter.

Utvecklingen av exporten till Storbritannien avspeglar utvecklingen av den brittiska efterfrågan under 1970 och 1971. Till följd av kraftigt växande leveranser av verkstadsprodukter och trävaror under andra halvåret 1970 blev dock tillväxten av den svenska exporten betydligt högre än den brittiska efterfrågestegringen. Under första halvåret 1971 påverkades den svenska exporten starkt negativt av lageromslaget vad gäller massa och också exporten av järn och stål samt papper sjönk kraftigt. Malmexporten föll starkt till följd av den minskade stålproduktionen. Uppgången av exporten till Storbritannien under andra hälften av 1971 får ses i samband med den tilltagande privata konsumtionen som drog med sig en ökad svensk export av papper och övriga varor.

Exporten till Västtyskland uppvisar en något annorlunda bild (diagram 1). Efter den kraftiga konjunkturedgången som klart slog igenom på den svenska exporten under 1967 har den svenska exporten till Västtyskland växt i relativt jämn och hög takt. Den högsta till-

växten under perioden nåddes under andra halvåret 1970. Detta förklaras till stor del av att exporten drogs ned under första halvåret på grund av leveransbortfallet för malm i samband med strejken vid LKAB och av att en stor del av leveranserna hämtades in under andra halvåret 1970. Även exporten av trävaror kunde som följd av den milda väderleken expandera mycket kraftigt under andra halvåret 1970. Däremot avtog tillväxten av exporten av verkstadsprodukter. Exporten av järn och stål vände från en kraftig uppgång under första halvåret till en snabb nedgång under andra halvåret 1970. Detta omslag kan sättas i samband med omslaget i stållagren i Västtyskland samt den allt långsammare växande industriproduktionen framför allt inom investeringsvarusektorn.

Under första halvåret 1971 visade den svenska exporten till Västtyskland nästan ingen tillväxt. Samtidigt som malmexporten ånyo föll kraftigt till följd av produktionsneddragningen i den västtyska stålindustrin fortsatte exporten av järn och stål att minska kraftigt. Tillväxten för exporten av verkstadsprodukter avtog markant avseglade den minskande investeringsaktiviteten medan exporten av trävaror och papper steg. Under andra halvåret uppvisar de flesta varugrupper en klar påverkan av den västtyska konjunkturedgången — endast exporten av verkstadsprodukter fortsatte växa om än ytterst långsamt, vilket troligen var en effekt av de exportorderstockar som ackumulerats under 1969 och 1970.

Den västtyska konjunkturen influerar utvecklingen i de övriga EEC-länderna starkt och som framgår av diagram 1 har utvecklingen av den svenska exporten till Västtyskland å ena sidan och till övriga EEC-länder sammantagna å andra sidan visat en stark parallellitet. Även exporten till de övriga EEC-länderna utgörs till stor del av rå- och stapelvaror, vilket har medfört en stark påverkan på den svenska exporten av lagerutvecklingen i dessa länder.

Utvecklingen av den svenska exporten till Förenta staterna avspeglar till stor del utvecklingen av exporten av personbilar. Bortsett från 1969 har denna del av exporten varit starkt expansiv men sett på halvår något ryckig. Nedgången under andra halvåret 1971 har ett samband med den hamnarbetarstrejk på Förenta staternas östkust som utbröt i början av oktober och varade nästan två månader. Dessförinnan hade leveranserna förcerats under första halvåret och en viss tillbakagång hade därför varit trolig även om strejken kunnat undvikas.

Exporten till råvaruländerna har — om man bortser från nedgången 1966—1967 — till stor del tjänat att utjämna konjunkturrörelserna i Sverige och industriländerna. Diagram 1 visar tydligt uppbromsningen av exporten under andra halvåret 1969 och den kraftiga ökningen under såväl första som andra halvåret 1971.

De i det följande redovisade varugrupsvisa exportbedömningarna re-

sulterar i en ökning av exporten exklusive fartyg med 5 1/2 % i volym 1971—1972. Eftersom exporten av fartyg enligt varvsenkäten från mars 1972 kan förutses minska något beräknas den totala exporten öka med 5 % i volym 1971—1972.

Genom en vändning uppåt i exportutvecklingen för verkstadsprodukter samt järn och stål förutses exporten exklusive fartyg ånyo komma att öka under första halvåret 1972. Prognosen för exporten av verkstadsprodukter bygger på verkstadsindustrins uppgifter i exportenkäten från februari 1972 som bl. a. visar att verkstadsindustrin justerat upp sina planer och förväntningar för första halvåret 1972 relativt kraftigt sedan oktober/november 1971. Även om järn- och stålverken har dragit ned sina planer och förväntningar för första halvåret 1972 i februari-enkäten något räknar de dock med en kraftig exportökning. Exporten av massa och papper, som visade en återhämtning under andra halvåret 1971, väntas fortsätta expandera under första halvåret 1972. Utvecklingen för exporten av malm beräknas vända från en nedgång under loppet av 1971 till en uppgång under första halvåret 1972 — en uppgång som emellertid förutses bli förhållandevis försiktig.

Däremot väntas exporten av övriga metaller och livsmedel slå om från en uppgång under andra halvåret 1971 till en svag nedgång under första halvåret 1972. För övriga metaller hänger omslaget i exportutvecklingen samman med en uppgång av den inhemska efterfrågan och för livsmedel är exportbedömningen gjord under förutsättningen om normal skörd.

Under andra halvåret 1972 förutses den svenska exporten exklusive fartyg volymmässigt öka med ungefär 10 % i årstakt. Bakom denna förhållandevis kraftiga stegring ligger den bedömningen att exporten av rå- och stapelvaror kommer att visa en kraftig tillväxt genom ökad förbrukning och produktion i Västeuropa — framför allt i Storbritannien.

Det är huvudsakligen exporten av massa, malm samt järn och stål som väntas öka i snabb takt under andra halvåret 1972. För massa beräknas en utbredd uppgång i pappersproduktionen i Storbritannien och på kontinenten dra med sig en ökad svensk export och för malm förutses en ökning av stålproduktionen inom EEC och en normalisering av malmlagren i framför allt Västtyskland medföra ett kraftigt ökat behov av importerad järnmalm. Även exporten av järn och stål torde kunna växa snabbt bl. a. genom fortsatta andelsvinster i de nordiska ländernas import.

Exporten av verkstadsprodukter beräknas expandera i något snabbare takt än under första halvåret 1972 genom en uppgång i investeringarna utomlands.

Som framgår av de följande varugrupsavsnitten har bedömningar gjorts för exportutvecklingen även under första halvåret 1973. Bedöm-

ningarna redovisas i diagram 2. Underlaget är, möjligen med undantag för verkstadsprodukter samt järn och stål, för vilka företagen lämnat uppgifter om exportutvecklingen under första halvåret 1973 i exportenkäterna, mycket bräckligt. De bedömningar som gjorts pekar emellertid på en kraftig ökning av den svenska exporten under första halvåret 1973. Den snabba tillväxten för exporten av rå- och stapelvaror har beräknats kunna fortsätta och det är inte uteslutet att en lageruppbyggnad av massa i Västeuropa bidrar till att höja tillväxten av massaexporten under första halvåret 1973. Även för papper och malm väntas exporttillväxten öka medan exporten av trävaror kan komma att visa en nedgång till följd av en ökad konkurrens från Kanada.

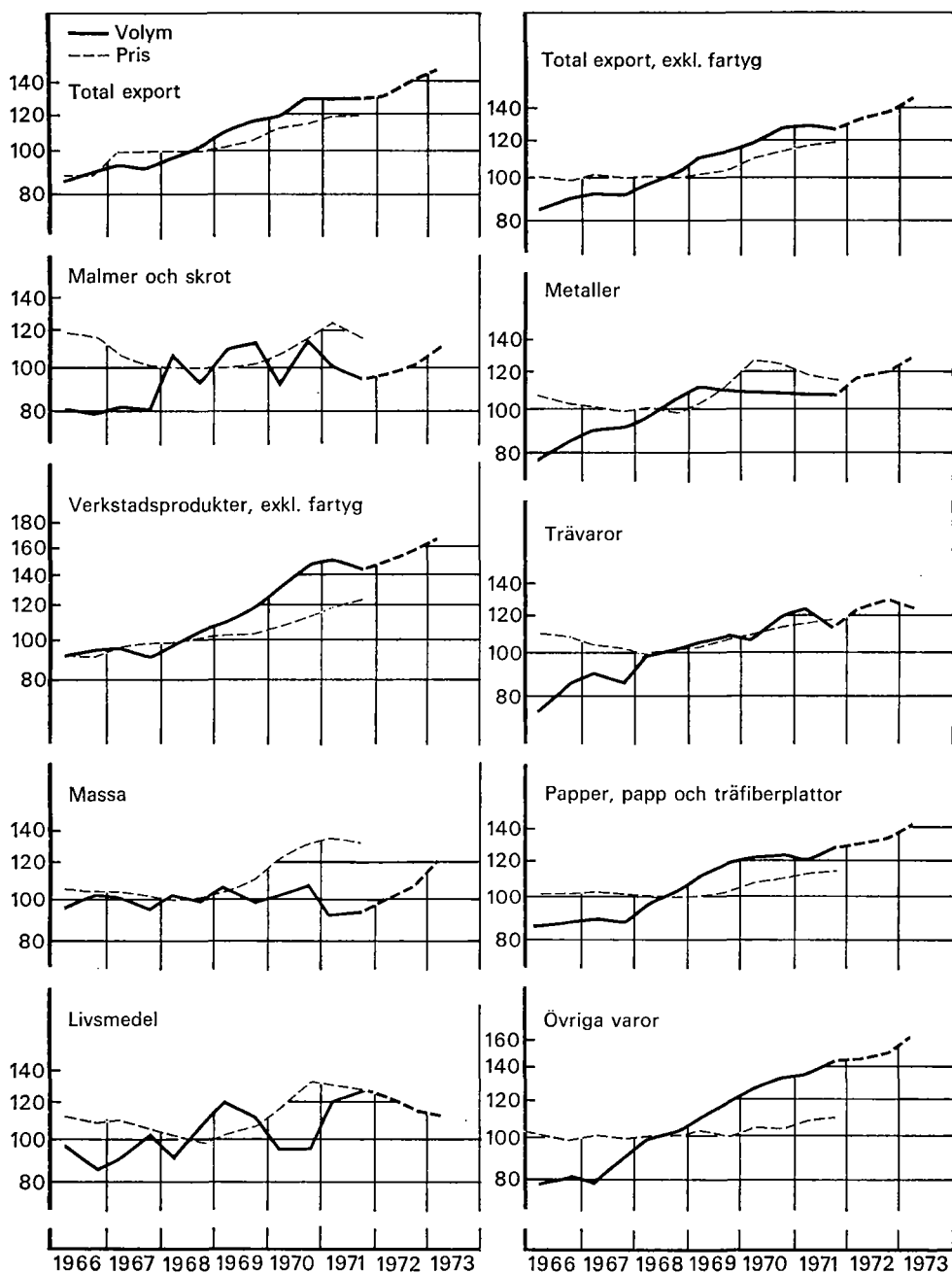
Verkstadsindustrin brukar underskatta det faktiska utfallet av exporten vid prognoser på tre halvårs sikt och vi har antagit att detta gäller även februarienkätens uppgifter för första halvåret 1973. Med en uppjustering av enkätvärdet kommer man fram till att även exporten av verkstadsprodukter skulle kunna expandera i förhållandevis hög takt under första halvåret 1973, vilket tillsammans med en stark tillväxt i exporten av övriga varor ger en kraftig ökning av den totala exporten under första halvåret 1973.

Trävaror

Den svenska exporten av sågade och hyvlade trävaror låg på en mycket hög nivå under första halvåret 1971. Bakom den kraftiga ökningen låg den gynnsamma väderleken som dels möjliggjorde säsongmässigt stora leveranser under vintermånaderna, dels stimulerade byggnadsproduktionen i flera viktiga avnämamländer. I vissa fall ledde de stora exportleveranserna — inte bara från Sverige — också till en uppbyggnad av förbrukares och mellanhänders lager. Som en reaktion låg exportleveranserna under andra halvåret 1971 betydligt lägre än under första halvåret. För den totala trävaruexporten kom också omslaget i exporten av massaved att förstärka nedgången från första till andra halvåret. Omslaget var en följd av den minskade massaproduktionen tillsammans med en lagernedskärning av massaved i Norge under senare hälften av 1971. Under 1971 som helhet ökade den totala exporten av trävaror med 5 % i volym.

Tillväxten av exporten av sågvaror med 8 1/2 % i kvantitet 1970—1971 hade nästan helt sin grund i ökade svenska andelar av Västeuropas import. Samtidigt som den svenska sågverksindustrins utbud på exportmarknaderna ökade kraftigt genom nedgången av den inhemska efterfrågan under 1971 minskade konkurrensen från övriga stora leverantörer. Kanadas andelar minskade kraftigt 1970—1971 genom en ökad export till Förenta staterna. Den betydande uppgången av bostadsbyggandet i Förenta staterna medförde ett kraftigt ökat amerikanskt importbehov 1970—1971. I Finland hölls sågvaruexporten tillbaka av

Diagram III: 2. Volym- och prisutvecklingen för exporten, totalt och uppdelat på varugrupper 1966–1973
Index: 1968 = 100. Säsongsrensade halvårsdata. Log. skala.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

brist på råvara och Sovjetunionen hade svårigheter att leverera önskade specifikationer.

Den sammantagna importen till de viktigaste avnämarländerna synes ha minskat något 1970—1971. En svag ökning av importen till Storbritannien motvägdes av minskningar av importen till Danmark och Nederländerna. Importutvecklingen torde i stort sett avspegla utvecklingen av bostadsbyggandet men sannolikt har även lagerneddragningar ägt rum i flera länder under loppet av 1971.

Priserna, som fortsatte stiga under de tre första kvartalen 1971, föll tillbaka något under slutet av året. Till en del torde detta ha varit en effekt av de kraftigt stigande lagren hos de svenska sågverken.

Under 1972 väntas, som framgår av kapitel II, bostadsbyggandet i framför allt Storbritannien och Danmark öka, medan utvecklingen av byggandet i exempelvis Nederländerna torde visa en nedgång. I Danmark och Storbritannien väntas ökningen av byggandet medföra ett ökat importbehov då möjligheterna till ytterligare lagernedskärningar torde vara begränsade. Den totala importen av trävaror till Västeuropa beräknas genom framför allt den brittiska importökningen komma att öka 1971—1972. Den svenska andelen av Västeuropas import bedöms kunna fortsätta stiga under 1972. Finlands sågverksindustri synes för närvarande vara i ett utsatt läge med hänsyn till råvarusituationen. Det amerikanska bostadsbyggandet kommer att ligga kvar på en hög nivå under 1972 medförande en betydande importefterfrågan, vilket betyder att den kanadensiska andelen av den västeuropeiska importen inte förutses öka. Vad beträffar Sovjetunionen är läget mer osäkert men med hänsyn till att svårigheterna att leverera önskade specifikationer troligen kommer att kvarstå under 1972 torde konkurrensen även därifrån bli begränsad. Bedömningen om en något ökad import och en höjd svensk andel resulterar i en exportökning 1971—1972 med 8 1/2 % och exportkvantiteten skulle därmed uppgå till ungefär 8,1 milj. kbm. under 1972.

I viss mån motvägs den fortsatta positiva utvecklingen för sågvaror av en beräknad nedgång i exporten av rundvirke. Den norska massa-industrin torde under 1972 ytterligare dra ned sin produktion, vilket innebär ett minskat behov av råvara. Därtill kommer att lagren ännu vid utgången av 1971 var förhållandevis stora.

För den totala exporten av trävaror förutses en ökning 1971—1972 med 6 1/2 % i volym. Exportpriserna bedöms falla något under första halvåret men dra sig något uppåt under senare delen av 1972. Nedgången 1971—1972 beräknas till 1 1/2 %.

Utsikterna för exporten av trävaror under första halvåret 1973 är mycket osäkra. Det amerikanska bostadsbyggandet antas emellertid minska till följd av att konjunkturuppgången i Förenta staterna medför en åtstramning av krediterna till bostadsbyggandet. En nedgång i

Tabell III: 1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1970—1972

	Exportvärde, milj. kr.			Procentuella förändringar från föregående år					
	1970	1971	1972	Volym			Pris		
				1970	1971	1972	1970	1971	1972
Trävaror	2 082	2 285	2 390	5,1	4,9	6,5	6,8	4,6	—1,5
Massa	2 965	2 802	2 975	2,4	—11,2	11	18,1	6,4	—4,5
Papper	3 094	3 215	3 525	6,7	0,4	6,5	7,1	3,5	3
Malm	1 449	1 473	1 500	—7,8	—4,6	1,5	11,8	6,5	0,5
Järn och stål	3 133	2 876	3 250	—0,2	—5,0	12,5	19,8	—3,4	0,5
Övriga metaller	854	804	840	—4,3	14,5	1	6,6	—17,8	3,5
Verkstadsprodukter, exkl. fartyg	13 319	15 433	16 730	21,1	6,0	3,5	26,3	29,3	24,5
Livsmedel	837	1 116	1 065	—17,6	29,5	—4	19,1	3,0	—0,5
Övriga varor	5 584	6 180	6 685	13,2	7,0	6	2,4	3,4	2
Totala exporten, exkl. fartyg	33 316	36 184	38 960	9,8	3,3	5,5	8,7	5,1	2
Fartyg	1 834	1 983	1 980	4,3	12,3	—5	12,7	—3,7	5
Totalt	35 150	38 167	40 940	9,6	3,8	5	8,9	4,6	2,5

¹ Värdet för 1971 avviker från den preliminära utrikeshandelsstatistiken på grund av definitiva uppgifter för järnmalm. Prisförändringarna är justerade till definitiv nivå.

² Prisförändringen för verkstadsprodukter kan endast till mindre del hänföras till rena prisökningar. De prisförändringar som redovisas i tabellen är de implicita prisförändringar som framkommer med ledning av utrikeshandels varuvisa uppgifter om exporterad kvantitet och motsvarande värdesumma och avspeglar således den genomsnittliga prisförändringen inom olika varupositioner. Därigenom registreras inte endast faktiska prisförändringar utan även kvalitetsförändringar och förändringar i fördelningen på varor av olika kvalitet inom olika varugrupper. Normalt torde huvuddelen av den registrerade prisökningen för verkstadsprodukterna kunna hänföras till denna statistiska missvisning.

Anm. 1970 års exportvärdet enligt den definitiva statistiken. Samtliga uppgifter för 1972 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

efterfrågan på trävaror i Förenta staterna skulle leda till en ökad kanadensisk aktivitet på den europeiska trävarumarknaden och därmed till en nedgång i den svenska andelen av den västeuropeiska trävaruimporten. Då denna inte kan förutses öka i någon större omfattning beräknas den svenska exporten av trävaror minska något från andra halvåret 1972 till första halvåret 1973.

Massa

Den västeuropeiska massamarknaden upplevde vid årsskiftet 1970/1971 ett häftigt omslag framför allt initierat av en vändning i lagercykeln. Massalagren hos de västeuropeiska pappersbruken byggdes upp mycket kraftigt under främst fjärde kvartalet 1970 till följd av de stigande priserna och den fortfarande under senare delen av 1970 relativt kraftigt växande pappersproduktionen. Troligen bidrog också den milda vintern till att hålla leveranserna från producenter till förbrukare uppe i högre grad än normalt för årstiden. En dämpning av pap-

perskonsumtionen inträdde emellertid i slutet av 1970 och samtidigt som papperskonsumtionen i Västeuropa visade klara tecken till stagnation under första halvåret 1971 slog lagerutvecklingen för massa om från en uppbyggnad med uppemot 1/2 miljon ton under 1970 till en nästan lika kraftig neddragning under loppet av 1971.

Utvecklingen på massamarknaden kan närmare belysas med data för de viktigaste avnämarnländerna Storbritannien och Västtyskland som tillsammans tar ca 40 % av massaexporten. Under 1970 växte pappersproduktionen i dessa länder med 1 % respektive 5 1/2 % samtidigt som lagren av massa byggdes upp kraftigt. Till följd av en nedgång i pappersförbrukningen under 1971 minskade pappersproduktionen i Storbritannien med 10 1/2 %. I Västtyskland gick tillväxten av pappersproduktionen ned till knappt 1 % 1970—1971 samtidigt som lagren av massa drogs ned med ungefär 100 tusen ton. I Storbritannien var lagernedskärningen än starkare. Den negativa lagerutvecklingen och den neddragna pappersproduktionen resulterade i en minskning av importen av massa till Storbritannien med omkring 350 tusen ton eller 25 % 1970—1971, medan den västtyska importen minskade med 175 tusen ton eller ca 15 %. Utvecklingen i dessa båda länder torde vara representativ för hela Västeuropa, vilket förklarar att den svenska exporten av massa sjönk med 11 % i volym (drygt 300 tusen ton) 1970—1971.

Genom att den svenska massan säljs i dollar ledde dollarns nedskrivning gentemot den svenska kronan och det kraftigt försvagade avsättningsläget till att exportpriserna på massa började sjunka mot slutet av 1971. Då emellertid priserna under första halvåret var stigande ökade exportpriserna med nästan 6 1/2 % 1970—1971.

Den betydande lageravvecklingen i Västeuropa förefaller ha avstannat mot slutet av 1971. Den svenska exporten av massa var oförändrad mellan första och andra halvåret 1971 avspeglade en markant uppgång under fjärde kvartalet. Det är därför troligt att lagerutvecklingen kommer att få en mera positiv inverkan på den svenska exporten under första halvåret 1972 även om man alltjämt kan räkna med en viss fortsatt neddragning av lagerhållningen under 1972 års första månader. Samtidigt torde pappersproduktionen i Västeuropa till följd av en ökad pappersefterfrågan dra sig något uppåt. Mer markerad beräknas uppgången bli under andra halvåret och med ett ökat råvarubehov har vi antagit att pappersproducenterna också drar upp sina massalager något mot slutet av 1972. För svenskt vidkommande borde detta tillsammans med ett lättat tryck från de nordamerikanska producenterna innebära att exporten av massa ökar relativt kraftigt 1971—1972. Det har kalkylerats med en exportuppgång med 11 %, vilket betyder att exporten av cellulosa kommer upp i ungefär samma kvantitet som under 1970. På prissidan torde de stora producentlagren verka i nedåtpressande riktning och exportpriserna förutses falla med 4 1/2 % 1971—1972.

Pappersproduktionen i Västeuropa beräknas fortsätta stiga i snabb takt under första halvåret 1973, vilket bör medföra ett ökat importbehov av massa. Samtidigt torde lageruppdragningen bli mer markant, vilket innebär att den svenska exporten av massa förutses öka förhållandevis kraftigt. Från andra halvåret 1972 till första halvåret 1973 kalkyleras tillväxten av massacxporten uppgå till omkring 11 %. Beträffande priserna bedöms den uppgång som beräknats komma till stånd under andra halvåret 1972 fortsätta.

Papper

Den svenska exporten av papper växte under loppet av 1970 i allt långsammare takt för att under första halvåret 1971 visa en förhållandevis kraftig tillbakagång. Under andra halvåret ökade exportleveranserna ånyo och i relativt snabb takt. Utvecklingen av importen till de båda viktigaste avnämarländerna Storbritannien och Västtyskland visar i stort sett en liknande utveckling. Den inhemska förbrukningen i dessa länder, som växte starkt under första halvåret 1970, låg under andra halvåret i stort sett stilla. Samtidigt kunde de inhemska producenterna öka sin andel av förbrukningen, vilket medförde en minskning av pappersimporten. Under första halvåret 1971 förefaller förbrukningen av papper i Västtyskland och framför allt i Storbritannien ha minskat. I Västtyskland kunde den inhemska industrin fortsätta öka sina marknadsandelar medan den brittiska pappersindustrins andelar av förbrukningen minskade. När papperskonsumtionen i Storbritannien vände uppåt under andra halvåret 1971 täcktes uppgången till sin helhet genom ökad import och från 1970 till 1971 ökade importen med 11 à 12 % trots en minskning av konsumtionen med omkring 4 %. Även i Västtyskland skedde en viss förbättring i förbrukningsutvecklingen under andra halvåret 1971 men den västtyska pappersindustrin drog ned sin produktion samtidigt som ett omslag inträffade i importutvecklingen. En förklaring till att den inhemska produktionen i dessa länder drogs ned under andra halvåret 1972 trots efterfrågeförbättringen kan vara en förskjutning i efterfrågan mellan olika kvaliteter. En annan kan vara ett lageromslag huvudsakligen för importerat papper. Man kan också tänka sig att den västtyska industrins konkurrenskraft markant försämrades genom utvecklingen av valutorna. Den svenska andelen av den brittiska importen synes ha minskat under 1971, vilket sannolikt kan föras tillbaka på den starka konkurrensen från de nordamerikanska producenterna.

Kraftiga kapacitetstillskott torde varit orsak till minskningen i råvaruländerna och stora produktionsöverskott i Nordamerika och Japan torde varit orsaken till minskningarna av den svenska exporten till råvaruländerna 1970—1971. Under 1971 minskade också den kraftigt fluktuerande exporten till öststaterna. Den totala exporten av papper exklusive tidningspapper blev därigenom i stort sett oförändrad 1970—1971.

Exporten av tidningspapper ökade 1970—1971 med 3 1/2 % efter 3 år av mycket kraftiga öknings. Medan exporten till Västtyskland minskade kraftigt visade exporten till Storbritannien en betydande tillväxt. Troligen ökade importbehovet i Storbritannien starkt under senare delen av 1971 genom nedläggningar av produktion av tidningspapper.

Med de utsikter för produktion och konsumtion som presenteras i kapitel II väntas förbrukningen av papper i Storbritannien fortsätta expandera under 1972. Samtidigt torde den brittiska pappersindustrin fortsätta förlora marknadsandelar, vilket skulle betyda en kraftig importtillväxt. Med hänsyn till att den amerikanska efterfrågan på papper borde stiga i snabbare takt under 1972 än under 1971 är det troligt att den svenska andelen av den brittiska importen ökar efter flera år av nedgång.

Medan tillväxten av pappersexporten till Storbritannien kan förutses tillta 1971—1972 kan man med hänsyn till den förutsedda fortgående dämpningen av efterfrågan åtminstone under första halvåret få räkna med en ytterst måttlig ökning av exporten till Västtyskland. Detta gäller även exporten till övriga EEC-länder. För råvaruländerna antas en ökad amerikansk förbrukning leda till att möjligheter till vissa öknings av den svenska exporten öppnar sig.

Med hänsyn till att efterfrågesituationen för tidningspapper och träfiberplattor bedöms som något svagare än för annat papper beräknas den totala exporten av papper öka med 6 1/2 % i volym 1971—1972.

Trots det svaga efterfrågeläget genomfördes vissa prishöjningar under loppet av 1971. Exportpriserna steg 1970—1971 med 3 1/2 % och med hänsyn till de prishöjningar som företogs mot slutet av året förutses exportpriserna stiga med 3 % 1971—1972.

Bedömningen om en fortsatt ökad ekonomisk aktivitet i Västeuropa under första halvåret 1973 innebär att man kan räkna med en allt mer ökad förbrukning av papper. Med denna bedömning borde den svenska exporten av papper komma att stiga i relativt snabb takt under första halvåret 1973.

Malm

Exporten av järnmalm uppgick under 1971 till 26 1/2 milj. ton, vilket innebär en nedgång med knappt 2 milj. ton jämfört med 1970. Orsaken till den låga utförseln var den kraftigt minskade stålproduktionen i de viktigaste avsättningsländerna, framför allt Västtyskland och Storbritannien. Den svenska andelen av Västeuropas import av järnmalm har sannolikt ytterligare sjunkit och torde under 1971 ha legat lägre än såväl 1969 som 1970. Troligen har de exceptionellt låga fraktsatserna en stor andel i denna utveckling genom att de transoceana gruvornas cif-priser härigenom kommit att ligga under de svenska

priserna. Devalveringen av dollarn vidgade ytterligare gapet mellan transoceanica och svenska malmpriser.

För totala malmexporten noteras en volymminskning med ca 4 1/2 % eftersom exporten av övriga malmer steg med ca 3 1/2 % i volym.

Under senare delen av 1972 förutses ett omslag i järnmalmsexporten komma att inträffa. Malmlagren på kontinenten var i slutet av 1971 fortfarande stora och en lageravveckling under första halvåret 1972 kan anses trolig genom en fortsatt låg malmimport och ökad stålproduktion. På stålsidan synes lageravvecklingen hos konsumenter och mellanhänder ha upphört. Detta borde medföra en vändning uppåt i stålefterfrågan möjligen redan under första halvåret 1972. Även i Storbritannien borde efterfrågan 1972 ha möjligheter att bli bättre än 1971.

Den svenska malmexporten skulle därmed ligga på en förhållandevis låg nivå under första halvåret 1972 för att sedan öka relativt kraftigt under andra halvåret. Exportvolymökningen förutses bli 1 1/2 % 1971—1972. Priserna antas bli i det närmaste oförändrade jämfört med 1971.

Under första halvåret 1973 bedöms stålkonjunkturen vara på uppgång. De svenska malmlleveranserna beräknas därmed fortsätta att öka eftersom då också de negativa verkningarna av lageravvecklingen under 1972 torde vara borta. Priserna kommer dock troligen att bli lägre än under första halvåret 1972.

Järn och stål

Den svenska exporten av järn och stål, som till följd av det försvagade avsättningsläget utomlands låg i stort sett stilla under 1969 och 1970, minskade under såväl första som andra halvåret 1971. Nedgången 1970—1971 uppgick till 5 % i volym. På grund av den även i Sverige starkt försvagade efterfrågan ökade emellertid exporten av handelsstål med ungefär 5 1/2 % efter en ökning med 3 1/2 % 1969—1970. Det betyder att det tidigare mönstret med en stark utbudseffekt på exporten av handelsstål upprepades under 1971. Det ökade exportutrymmet för handelsstål avspeglas i en ökning av de svenska andelarna av de nordiska ländernas import av stål. Samtidigt minskade emellertid den totala efterfrågan på järn och stål i de nordiska länderna kraftigt 1970—1971 — sannolikt som en följd av en stark lagernedskärning — varför exporten till dessa länder minskade något.

Exporten av specialstål, som minskade med 1 % 1969—1970, föll med 5 1/2 % 1970—1971. Bakom minskningarna under de två senaste åren ligger den fallande utländska efterfrågan — under 1970 i Förenta staterna och under 1971 i Västeuropa. Så t. ex. har exporten av stål till Västtyskland sedan mitten av 1970 minskat i allt snabbare takt och exporten till Frankrike föll under loppet av 1971. Däremot vände exporten av stål till Förenta staterna från en nedgång under 1970 till en

uppgång under 1971, vilket var en följd av den ökade produktionen inom Förenata staternas verkstadsindustrier. Den svenska exporten till råvaruländerna ökade relativt kraftigt 1970—1971, vilket kan ses mot bakgrund av den minskade förbrukningen av stål i Sverige och nedgången av exporten till Västeuropa.

Prisläget var totalt sett relativt stabilt under 1971. Exportpriserna på handelsstål synes ha stigit något medan priserna på rostfria produkter sjönk kraftigt efter de exceptionellt höga noteringarna i början av 1970. Priserna på den totala exporten av järn och stål sjönk med knappt 3 1/2 % 1970—1971.

Till grund för bedömningen av exportutvecklingen 1971—1972 ligger den av statistiska centralbyrån i februari 1972 utförda exportenkäten för järn- och stålverk. Järn- och stålverken överskattade så sent som i oktober/november 1971 klart exportutfallet 1971 och prognoserna hade dessförinnan efter hand justerats ned. Exporten av järn och stål till Förenata staterna, Storbritannien och Västtyskland blev lägre än vad företagen räknade med. Däremot blev utfallet något gynnsammare än beräknat beträffande exporten till de nordiska länderna och öststaterna.

För 1972 förutser de svenska järn- och stålverken en vändning uppåt i exportutvecklingen. Man räknar med en ökning av exportvärdet 1971—1972 med 12 %. Absolut sett har man dock i stort sett behållit det värde man angav i oktober/november 1971. Företagen har justerat upp sina planer och förväntningar vad gäller exporten till de nordiska länderna, Storbritannien och öststaterna medan man blivit något försiktigare beträffande exportmöjligheterna till Nordamerika och Västtyskland.

Orderläget, som det framgår av exportenkäten, förbättrades något under 1971 års sista månader men orderstockarna är fortfarande små. Med hänsyn till att exportutvecklingen vände brant uppåt under 1972 års första månader och att ett kraftigt omslag i efterfrågan på stål i de nordiska länderna kan förutses har exportmöjligheterna för de svenska järn- och stålverken bedömts som något ljusare än vad de själva har gjort och exporten av järn och stål beräknas därmed öka med ungefär 13 % i värde 1971—1972. Exportpriserna för järn och stål förutses stiga svagt under loppet av 1972, vilket innebär att de i stort sett ligger kvar på 1971 års genomsnittsnivå under 1972. Exportvolymen skulle därmed öka med ca 12 1/2 % 1971—1972.

Under första halvåret 1973 bedöms exporten av järn och stål fortsätta att expandera i relativt hög takt. Enkäten redovisar i sina uppgifter om orderingång och orderstock dock inga tecken till uppsving under första halvåret 1973, men den konjunkturbedömning som ligger till grund för exportprognoserna tyder på en stålförbrukning på klar uppgång. Man kan emellertid räkna med en markant uppbromsning av exporten av

handelsstål under första halvåret 1973 eftersom den inhemska efterfrågan då mer markerat bör vara på väg uppåt. Exporten av specialstål beräknas däremot expandera i snabb takt under första halvåret 1973.

Övriga metaller

Den svenska exporten av övriga metaller ökade 1970—1971 med 14 1/2 % i volym. Under intryck av det internationella prisfallet föll exportpriserna med nästan 18 %.

Den kraftiga nedgången i den svenska efterfrågan under 1971 medförde uppenbarligen att de inhemska producenterna av metaller och metallhalvfabrikat avsatte en större del av produktionen än normalt på exportmarknaderna. De största volymmässiga ökningarna uppvisar exporten av nickel, aluminium och bly. De mest expansiva marknaderna under 1971 var Västtyskland och Östtyskland. Till Västtyskland exporterades under 1970 endast obetydliga kvantiteter bly — under 1971 tog denna marknad nästan hälften av den svenska blyexporten. Även aluminiumexporten till Västtyskland visar en exceptionell ökning. Till Östtyskland exporterades under 1971 stora mängder koppar. Året innan var exporten obetydlig.

En uppgång av den inhemska efterfrågan under 1972 beräknas leda till att tillväxten av exporten av övriga metaller 1971—1972 blir betydligt lägre än 1970—1971. Därtill kommer att den internationella marknaden för exempelvis råaluminium, trots en beräknad efterfrågeuppgång, antas komma att präglas av ett fortsatt utbudsöverskott, vilket medför svårigheter att avsätta större svenska exportkvantiteter än under 1971. Den svenska exporten av övriga metaller förutses därför öka med 1 % i volym 1971—1972.

Vid ett internationellt konjunkturuppsving är det däremot troligt att överskottslagren av många metaller ganska snabbt försvinner, vilket borde leda till att priskurvan vänder uppåt. En tendens till prisökningar kunde också konstateras i början av 1972. Här har dock antagits att priserna på de flesta metaller förblir pressade åtminstone under första halvåret 1972. För obearbetat aluminium torde priserna förbli låga under hela 1972 eftersom sannolikt världsproduktionen ökar mer än konsumtionen. Prisindex för övriga metaller antas öka med drygt 3 1/2 % 1971—1972.

Under första halvåret 1973 torde priserna stiga kraftigt — bortåt 10 % — om det förutsätts att det råder en väl utbildad högkonjunktur i Västeuropa och Nordamerika. Exportvolymen borde också ligga något högre än andra halvåret 1972, vilket hänger samman med att det internationella utbudsöverskottet för aluminium och koppar då kan beräknas minska och lämna utrymme för ökade svenska exportleveranser.

Verkstadsprodukter

Efter den mycket kraftiga ökningen under loppet av 1969 och 1970 mattades tillväxten av verkstadsexporten markant under första halvåret 1971. Uppbromsningen berörde samtliga viktiga avsättningsländer utom Danmark och Förenta staterna. Beträffande Danmark var leveranserna av flygplan mycket stora under första halvåret 1971, vilket nästan helt förklarar den fortsatt snabba exportökningen medan exporten till Förenta staterna hölls uppe av höga leveranser av personbilar. Den kraftiga nedgången av exporttillväxten för verkstadsprodukter torde i huvudsak ha varit en följd av den minskade investeringsaktiviteten och den mattade produktionstillväxten i Västeuropa, vilket kom till synes i exportorderingången till den svenska verkstadsindustrin redan under andra halvåret 1970.

Från första till andra halvåret 1971 minskade exporten i volym räknat med nästan 4 %. Bl. a. var leveranserna av flygplan betydligt lägre än under första halvåret och även exporten av personbilar minskade påtagligt. Nedgången av personbilsexporten avspeglas i en minskning av exporten till Förenta staterna. Personbilsexporten till Förenta staterna torde under första halvåret 1971 ha blåsts upp genom forcerade leveranser före den nära två månader långa hamnarbetarstrejken på den amerikanska östkusten. Nedgången av den totala verkstadsexporten under andra halvåret 1971 torde emellertid främst ha varit en effekt av den minskade efterfrågan i de västeuropeiska länderna — en efterfrågenedgång som blev särskilt utpräglad vad gäller maskininvesteringarna.

Som grund för bedömningen av exportutvecklingen under 1972 och första halvåret 1973 har den av statistiska centralbyrån i februari 1972 utförda exportenkäten för verkstäder använts. Sedan den föregående enkäten i oktober/november 1971 har verkstadsindustrin blivit något mer optimistisk beträffande exportutsikterna och räknade i februari med att kunna öka sin export med 8 1/2 % i värde 1971—1972. Det är framför allt de mindre företagen (de med färre än 200 anställda) som justerat upp sina planer och förväntningar sedan oktober/november 1971. Den ökade optimismen hos de största företagen hänför sig i huvudsak till första halvåret 1972, vilket sannolikt avspeglar en i enkäten angiven markant uppgång av orderingången under andra halvåret 1971 avsedd att levereras under första halvåret 1972. Däremot har företagen dragit ned sina exportförväntningar beträffande andra halvåret 1972. Orderläget för detta halvår — liksom för 1972 som helhet — är fortfarande relativt svagt.

Verkstadsföretagen räknar med att öka sin export till Storbritannien och Nordamerika mycket kraftigt 1971—1972 medan de är mindre optimistiska beträffande exporten till Danmark och Finland. Vad gäller exporten till Danmark bortfaller leveranserna av flygplan nästan helt

från 1971 till 1972, vilket verkar starkt neddragande på exportutvecklingen 1971—1972.

Med hänsyn till att investeringsutvecklingen i Västeuropa, som framgår av kapitel II, kan förutses svänga uppåt under andra halvåret 1972 och att orderingången under andra halvåret 1971 var relativt hög har verkstadsindustrins planer och förväntningar som de kommer till uttryck i februarienkäten 1972 bedömts som rimliga. Den av företagen beräknade kraftiga tillväxten av exporten till Storbritannien torde förutsätta en markant investeringsuppgång under 1972 och en minst lika kraftig ökning av personbilsexporten 1972 som 1971, vilket dock bedömts som mindre troligt. Även exportmöjligheterna till Västtyskland synes ha överskattats något. Investeringarna i maskiner i Västtyskland väntas falla under första halvåret 1972 och produktionstillväxten torde bli förhållandevis svag. Däremot förefaller verkstadsföretagen ha varit för pessimistiska beträffande exporten till de nordiska länderna. Erfarenheter från tidigare exportenkäter visar att företagen vanligtvis underskattar den faktiska exportutvecklingen till Norge. För 1972 torde detta förhållande även gälla Danmark.

Med hänsyn till att efterfrågeläget i såväl Sverige som Västeuropa i övrigt inte torde medge ett tillnärmelsevis fullt kapacitetsutnyttjande i den svenska verkstadsindustrin under 1972 kan man räkna med att exporten till råvaruländerna, som tidigare har visat en i viss mening motkonjunkturrell utveckling, även under 1972 ökar förhållandevis kraftigt. Företagen är relativt försiktiga på denna punkt vilket har föranlett en uppjustering av företagens planer och förväntningar för exporten till råvaruländerna.

Exporten av verkstadsprodukter väntas således ånyo vända uppåt under första halvåret 1972 och accelerera under loppet av året. Exportökningen beräknas uppgå till 8 1/2 % i värde 1971—1972.

Under första halvåret 1973 förutses exporten i värde räknat öka i förhållandevis snabb takt. Företagen har regelmässigt underskattat den faktiska exporten vid prognoser på tre halvårs sikt, vilket har varit anledningen till en relativt kraftig uppjustering av enkätprognosen för första halvåret 1973.

Exportpriserna kalkyleras stiga betydligt långsammare under 1972 än under 1971 och prisstegringstaken förutses bromsas upp än mer under första halvåret 1973. Uppgången 1971—1972 beräknas till 4 1/2 %. Exportvolymen skulle därmed öka med 3 1/2 % 1971—1972 med en tilltagande tillväxt under loppet av 1972 och under första halvåret 1973 beräknas en volymökning av verkstadsexporten med en årstakt på 14 1/2 %.

Livsmedel

Den svenska exporten av livsmedel steg 1970—1971 med ca 29 1/2 % i volym. Den kraftigaste ökningen uppvisar spannmålsexporten till följd av de stora skördarna 1970 och 1971. Även exporten av oljefrön steg kraftigt. Exporten av köttvaror fortsatte totalt sett stiga genom en stark uppgång av exporten av fläsk. Utförseln av icke-reglerade livsmedel steg i ungefär samma takt 1970—1971 som 1969—1970 eller med ca 19 % i volym. De kraftigaste ökningarna står här fodermedlen och tobaken för.

För 1972 förutsätts att väderlek och övriga yttre faktorer blir "normala". Detta innebär att framför allt spannmålsexporten blir lägre än under 1971. Eftersom ca hälften av spannmålsexporten från 1971 års saluöverskott faller på första halvåret 1972 förblir dock utförseln relativt hög under första hälften av 1972. Exporten av kött och fläsk torde gå tillbaka eftersom produktionen av speciellt nötkött förutses sjunka något. För exporten av icke-reglerade livsmedel bedöms en lägre tillväxt än under de två föregående åren som trolig. Totala livsmedelsexporten beräknas därmed minska med ca 4 % i volym. Priserna på framför allt spannmål förutses sjunka något och priserna för hela livsmedelsexporten bedöms komma att ligga ungefär 1 % under 1971 års genomsnittsnivå.

Under första halvåret 1973 förutses värdet av utförseln bli något lägre än under andra halvåret 1972. Exportvolymen väntas sjunka med några procent samtidigt som priserna antas stiga till följd av en viss återhämtning i spannmålspriserna.

Övriga varor

Tillväxten av exporten av övriga varor halverades i det närmaste 1970—1971 jämfört med 1969—1970. Ser man till utvecklingen av övrigvaruexporten exklusive bränslen och vapen blir uppbromsningen än mer markant. Den dämpade ökningstakten under 1971 — mest påtaglig under första halvåret — hade främst sin grund i efterfrågemattningen i de nordiska länderna. Importen av övriga varor till Danmark och Finland stod i det närmaste stilla 1970—1971, medan importen till Norge fortsatte expandera om än i långsammare takt än 1969—1970. Till följd av ovanligt kraftiga andelsvinster i de nordiska ländernas import kunde den svenska exporttillväxten dock hållas förhållandevis väl uppe. Andelsvinsterna torde till en del ha varit en följd av nedgången av den inhemska efterfrågan, vilket bör ha lett till ökade ansträngningar på de dominerande marknaderna.

Den osedvanligt långsamma exporttillväxten under första halvåret 1971 var dock framför allt en följd av den minskade efterfrågan i Storbritannien. I linje med konsumtionsuppgången under andra halvåret

expanderade den svenska exporten av övriga varor till Storbritannien avsevärt under loppet av 1971. Ökningen av tillväxten för den totala övrigvaruexporten var till stor del också hänförlig till ett omslag i bränsleexporten.

Med hänsyn till de efterfrågeprognoser som presenteras i kapitel II beräknas exporten av övriga varor (exkl. vapen och bränslen) till de nordiska länderna öka i stort sett i samma takt under 1972 som under 1971. I Norge förutses efterfrågetillväxten försvagas något och importen till Danmark hämmas av importavgiften. Exportmöjligheterna på Finland borde öka i takt med en uppgång i produktion och konsumtion.

Den uppdragande faktorn för övrigvaruexporten beräknas emellertid bli det fortsatta uppsvinget i Storbritannien. Den privata konsumtionen sköt fart redan i slutet av 1971 och någon dämpning torde inte vara att emotse även om kolstrejken kan ha medfört ett visst produktionsbortfall. I EEC-länderna och framför allt Västtyskland beräknas efterfrågan komma att växa långsammare under 1972 än under 1971, vilket medför en lägre exporttillväxt för övriga varor. Tillsammans med ett omslag i vapenexporten från en nära nog fördubbling 1970—1971 till minskning 1971—1972 och en oförändrad export av bränslen resulterar länderbedömningarna i en exportökning för övriga varor totalt med 6 % i volym 1971—1972. Med den bild av efterfrågeutvecklingen i utlandet som ges i kapitel II innebär prognosen en ökad exporttillväxt under loppet av 1972. För första halvåret 1973 implicerar detta att exporten av övriga varor kan komma att växa i takt med tillväxten under senaste 10 åren (14 1/2 %).

Exportpriserna steg förhållandevis kraftigt under 1970—1971. Under 1972 och första hälften av 1973 torde prisutvecklingen bli lugnare.

Fartyg

Den totala fartygsexporten uppgick under 1971 till 2 miljarder kr. — en ökning med ca 150 milj. kr. jämfört med 1970. De svenska varvens leveranser av nybyggda fartyg till utländska redare ökade från ca 1,4 miljarder kr. 1970 till ca 1,6 miljarder kr. 1971. Av de nybyggda fartygens totala leveransvärde avsåg ca 80 % beställare i Storbritannien och Norge. Exporten av begagnade fartyg, som bl. a. innefattade den till Chile sålda kryssaren Göta Lejon, minskade dock med 50 milj. kr.

Till grund för beräkningarna för exporten av nybyggda fartyg under 1972 ligger den i mars av statistiska centralbyrån utförda varvsenkäten. Enligt denna uppgår varvens totala inneliggande orderstock avseende leveranser andra halvåret 1972 och framåt till 7,9 miljarder kr. Varvens totala inneliggande orderstock, som successivt ökat från 2,6 miljarder kr. i mars 1968 till 8,7 miljarder kr. i oktober 1971, minskade således med 800 milj. kr. mellan oktober 1971 och mars 1972. Export-

värdet för nybyggda fartyg 1972 har utifrån enkäten beräknats bli i stort sett oförändrat jämfört med 1971. De nybyggda fartygen kommer huvudsakligen att levereras till Storbritannien, Liberia och Norge. Exporten av begagnade fartyg har antagits öka något 1971—1972. Den totala exporten skulle därmed värdemässigt bli i stort sett oförändrad 1971—1972. Under första halvåret 1973 kommer fartygsutförseln, enligt varvsenkäten, ligga på en relativt hög nivå.

2. Importen 1971 och 1972

Importutvecklingen 1971

Den svenska importen som ökade med drygt 9 1/2 % i volym 1969—1970 föll tillbaka med närmare 5 1/2 % 1970—1971. Nedgången låg helt på första halvåret, då importvolymen säsongrensat sett minskade med ca 5 % jämfört med andra halvåret 1970. Mellan halvåren 1971 ökade åter importen något. Samtidigt med den volymmässiga tillbakagången steg importprisindex med 5 1/2 % 1970—1971. Således kom importvärdet för 1971 att bli endast obetydligt lägre än för året innan.

Nedgången av importen är till stor del avhängig av den mycket kraftiga minskningen i industrins investeringar i råvaror och halvfabrikat

Tabell III: 2. Importutvecklingen för olika varugrupper 1970—1972

	Importvärde, milj. kr.			Procentuell förändring från föregående år					
	1970	1971	1972	Volym			Pris		
				1970	1971	1972	1970	1971	1972
Konsumtionsvaror	8 553	8 602	9 995	6,0	-4,8	11,5	5,4	5,6	4,5
därav: textil	2 133	2 112	2 595	4,6	-5,5	18	5,8	4,8	4
verkstadsprodukter	2 215	2 197	2 645	1,1	-7,5	13	6,9	7,2	6,5
Investeringsvaror	4 367	4 465	5 090	10,6	-6,5	7,5	9,4	9,3	6
Konsumtionsråvaror	3 108	3 003	3 030	2,2	-1,8	-1,5	9,2	-1,6	2,5
därav: textil	1 526	1 484	1 425	-0,2	-4,0	-6	0,0	1,3	2
Andra industriråvaror	14 747	14 427	15 515	13,1	-4,4	3,5	8,9	2,3	3,5
därav: verkstadsprodukter	4 849	5 227	5 525	18,5	1,0	-0,5	7,9	6,7	6
råolja	985	1 275	1 355	12,0	1,3	3,5	-0,8	27,8	2,5
Byggnadsråvaror	1 277	1 279	1 470	9,2	-3,9	9,5	12,7	4,2	5
Jordbruksråvaror	697	698	700	4,4	-3,2	-0,5	5,3	3,5	1
Bränslen	2 743	3 007	3 010	13,4	-10,1	3	9,7	22,0	-3
Totalt, exkl. fartyg, flygplan, vapen	35 492	35 481	38 810	9,7	-5,2	5,5	8,2	5,4	3,5
Fartyg, flygplan, vapen	759	712	900	3,7	-16,9	..	9,4	12,9	..
Total import	36 251	36 193	39 710	9,6	-5,4	6	8,2	5,5	3,5
därav: verkstadsprodukter	11 883	12 357	13 825	12,1	-3,4	5,5	8,3	7,7	6
järn och stål	2 281	1 979	2 135	9,0	-9,7	7,5	25,0	-3,9	0,5
textil	3 908	3 821	4 270	2,7	-5,5	7,5	3,3	3,5	3,5

Anm. Samtliga uppgifter för 1972 är prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste hela 5-resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

under 1971 som följde efter den starka ökningen under 1970 — omsläget belöpte sig till ca 3 1/2 miljarder kr. i 1968 års priser. Effekterna härav på importen förstärktes ytterligare av den under loppet av 1971 nedåtriktade produktionsutvecklingen inom industrin med åtföljande låg förbrukning av insatsvaror. Således kom importminskningen för gruppen andra industriråvaror att uppgå till 4 1/2 %, vilket svarade för 1/3 av totala importnedgången.

Övriga delar av den inhemska efterfrågan utvecklades samtidigt mycket svagt — speciellt under första halvåret 1971. Den privata konsumtionen sjönk, byggnadsverksamheten avtog påtagligt och maskininvesteringarna stagnerade. Detta efterfrågebortfall fick som framgår av tabell 2 tydliga återverkningar på importutvecklingen — samtliga användningsgrupper minskade volymmässigt.

Importen av *verkstadsprodukter* minskade med 3 à 3 1/2 % 1970—1971. Nedgången koncentrerades till första halvåret, då importen minskade säsongrensat sett med 4 1/2 % för att därefter öka mellan halvåren med drygt 3 %. Främst var det personbilsimporten som präglade utvecklingen för hela gruppen. Importen av personbilar minskade kraftigt redan under andra halvåret 1970. Under första halvåret 1971 föll importen tillbaka ytterligare för att sedan öka mycket starkt. Samma utveckling uppvisade övriga konsumtionsvaror av verkstadstyp — även om svängningarna här ej var lika drastiska. Nedgången i den privata konsumtionen har starkast drabbat varaktiga konsumtionsvaror av vilka verkstadsprodukter utgör en betydande del. Minskningen i importen av dessa varor blev också följdenligt betydligt starkare än för övriga konsumtionsvaror. 1971 års svaga investeringsaktivitet ledde till att importen av investeringsvaror minskade med ca 6 % i volym. Importandelen av de under 1971 genomförda investeringarna var något lägre än under 1970, vilket troligen sammanhänger med att verkstadsindustrins leveranskapacitet höjdes i samband med sjunkande orderingång från såväl hemma- som exportmarknaderna. Importen av insatsvaror av verkstadstyp, som huvudsakligen finner sin avsättning inom verkstadsindustrin, minskade relativt svagt under första halvåret 1971. Mellan halvåren stegrades nedgången, vilket har ett samband med den minskning av verkstadsproduktionen och de reduceringar av branschens råvarulager som skedde under andra halvåret.

Industrins låga produktion för helåret 1971 verkade neddragande på *övriga insatsvaror*. De kraftigaste importminskningarna drabbade metallimporten. För *järn och stål* förstärktes importnedgången av lagerneddragningar i förbrukar- och grossistled. Av övriga metaller minskade främst koppar och nickel, den senare beroende på nedgången av produktionen inom järn- och stålverken. *Råoljeimporten* ökade 1970—1971 — om än i obetydlig omfattning jämfört med de mycket höga ökningstalen under de närmast föregående åren — vilket sammanhänger

med en kraftig dämpning av kapacitetstillväxten inom petroleumraffinaderierna.

Textilimporten minskade mycket kraftigt under 1971. Här drabbade nedgången även konsumtionsvarorna i hög grad, vilket är märkligt med hänsyn till dels den annars vanligen mycket höga importtillväxt som är utmärkande för denna varugrupp, dels de omfattande nedläggningar som skett inom den svenska beklädnadsindustrin under de senaste åren. Även importen av textila konsumtionsråvaror minskade i betydande omfattning, vilket framstår som en naturlig följd av den starka minskningen av produktionsvolymen inom textil- och beklädnadsindustrin på ca 10 %.

Importen av *bränslen* minskade med drygt 10 % under 1971, nedgången låg helt på första halvåret. En förbrukningsminskning som främst drabbade eldningsoljorna skedde under året. Bensinkonsumtionen ökade däremot något. Förbrukningsnedgången kan delvis förklaras av det förbättrade läget för vattenkraftproduktionen samt den ovanligt milda väderlek som rådde under året. Vidare drog de mer energikrävande branscherna inom industrin ned sin produktion, vilket även bidrog till att hålla förbrukningen nere.

Byggnadsindustrins påfallande låga aktivitet påverkade importen av *byggnadsråvaror* i nedåtgående riktning. Främst importen av byggnadsjärn minskade i markant omfattning.

Importprisstegringen dämpades under senare delen av 1971, vilket medförde att den genomsnittliga prisuppgången 1970—1971 stannade vid knappt 5 1/2 %. För rå- och insatsvaror påverkades prisutvecklingen av den matta efterfrågan som följde av den allmänt svaga konjunkturen i hela västvärlden. För dessa varuområden blev prisutvecklingen sålunda mycket lugn under 1971. Även instabiliteten på valutaområdet kan ha dämpat prisutvecklingen bl. a. därigenom att vissa avslut fördröjdes. Ytterligare kan som orsak nämnas de kraftigt sänkta fraktkrävna under 1971.

Den kraftiga stegringen av råoljepriserna under 1971 är till stor del en följd av utgången av förhandlingarna mellan oljeländerna och oljebolagen. Frakterna som steg kraftigt under loppet av 1970 kom dessutom att verka förhöjande på importpriserna under hela 1971 därigenom att kontrakt som ingicks under 1970 även avsåg leveranser under 1971.

Importpriserna för verkstadsprodukter och industriellt bearbetade konsumtionsvaror har fortsatt att öka relativt kraftigt under 1970—1971, vilket är ett utslag av de starka löne- och kostnadsstegringar som alltså pågått i de flesta industriländer, trots att dessa kommit i mer eller mindre starka recessioner.

Importutvecklingen 1972

Beräkningar över importtillväxten för 1972 indikerar med nu föreliggande prognoser över efterfrågeutvecklingen inom de olika sektorerna en tillväxt av importen på 6 %. Den säsongrensade tillväxten torde komma att bli ungefär lika stor båda halvåren 1972. En faktor som allmänt beräknas bidra till importökningen är den omständigheten att nedgången i såväl industrins råvarulager som handelns lagerhållning successivt väntas upphöra och andra halvåret 1972 förbytas i en klar uppgång. Under första halvåret torde främst den privata konsumtionen komma att verka uppdragande på importökningen. Även investeringsvarornas importtillväxt blir relativt hög. Däremot prognoseras importen av insatsvaror till industrin öka endast i måttlig takt och tillväxten väntas äga rum främst under andra halvåret 1972 i samband med ett omslag till snabbare stegring av industriproduktionen.

Importen av *verkstadsprodukter* prognoseras öka relativt kraftigt under första halvåret 1972, för att under andra halvåret öka i betydligt långsammare tempo. Den kraftiga tillväxten under första halvåret beror på en betydande importökning av konsumtionsvaror exklusive personbilar. Införseln av dessa väntas öka i mycket måttlig takt efter den höga tillväxten andra halvåret 1971. Importökningen för investeringsvaror förutses bli betydande under 1972. Maskininvesteringarna väntas stiga avsevärt och då någon markant ökning av orderingången till maskinindustrin ej kunnat noteras hittills har här räknats med en ökning i importandelen för investeringsvaror. Införseln av insatsvaror av verkstadstyp väntas komma att minska obetydligt under första halvåret för att sedan öka under andra halvåret — här ligger främst ett prognoserat omslag i verkstadsindustrins lagerinvesteringar i råvaror till grund för bedömningen.

Importen av *övriga insatsvaror* väntas till följd av den inhemska produktionens tilltagande ökningstakt samt ett prognoserat omslag i industrins lager av råvaror och halvfabrikat under loppet av 1972 öka främst under andra halvåret.

Importen av *textilvaror* förutses öka relativt kraftigt under loppet av 1972. Uppdragande verkar här den prognoserade ökningen av konsumtionen av beklädnadsvaror. Ökningstakten hålls dock tillbaka av en fortgående nedgång i importen av textila konsumtionsråvaror, vilka går som insatsvaror till textilindustrin. Importen av *övriga konsumtionsråvaror* beräknas däremot öka i måttlig takt.

Bränsleimporten beräknas falla tillbaka successivt från den under andra halvåret 1971 mycket högt uppdragna nivån. Räknat på helår innebär dock detta en svag uppgång 1971—1972. Bakom prognosen ligger ett antagande om normala vinterförhållanden mot slutet av 1972. Vida-

re förutsatts att en förbrukningsökning under främst senare hälften av 1972 skall emanera från industrin.

Importprisutvecklingen under 1972 förutses bli relativt måttlig.

För verkstadsprodukter och andra industriella färdigvaror förutses prisutvecklingen bli lugnare under 1972 än under 1971. Prisstegringarna för dylika varor väntas avta såväl i Västtyskland som övriga större industriländer i Västeuropa.

Priserna på järn och stål beräknas fortsätta falla ännu en bit in på 1972 till följd av att efterfrågan i Västeuropa blir dämpad. För övriga metaller vände priserna åter uppåt i början av 1972 och för helåret kalkyleras med att priserna stiger med 6 % 1971—1972.

För bränslen väntas priserna fortsätta sjunka en bit in på 1972. Under loppet av året torde emellertid priserna stabiliseras, men väntas ändå för helåret ha sjunkit jämfört med 1971.

Priserna för den totala importen beräknas stiga med ungefär 3 1/2 % 1971—1972, vilket är betydligt lägre än under de närmast föregående två åren. Med den prognoserade importvolymökningen på ca 6 % skulle importvärdet 1971—1972 härigenom öka med drygt 9 1/2 %.

Importen första halvåret 1973

En fortsatt relativt kraftig tillväxttakt av importen beräknas äga rum under första halvåret 1973. Från andra halvåret 1972 väntas ökningen säsongrensat komma att uppgå till närmare 6 % i volym.

Främst torde en kraftig tillväxt för införseln av *insatsvaror* till industrin kunna påräknas. En fortsatt uppbyggnad av industrins lager av råvaror och halvfabrikat väntas äga rum samtidigt som förbrukningen av dessa varor ökar i takt med den fortgående produktionsuppdragningen. En relativt hög fortsatt tillväxttakt i efterfrågan på *konsumtionsvaror* beräknas medföra en fortsatt hög tillväxttakt för importen av dessa varor. Även den prognoserade investeringsutvecklingen indikerar en relativt hög ökningstakt av investeringsvaror.

3. Bytes- och betalningsbalansen

Överskottet i handelsbalansen 1971 kom att uppgå till nära 2 miljarder kr., vilket innebar en omsvängning från 1970 på drygt 3 miljarder kr. Den kraftiga förbättringen förklaras av att exporten ökade ca 3 miljarder kr. eller 8 1/2 % i värde och 5 % i volym medan importen värdemässigt i stället sjönk en aning. I volym blev minskningen ca 5 1/2 %. För 1972 förutses en volymtillväxt för exporten av ungefär samma storlek som 1971 medan importvolymen förväntas öka något mera eller ca 6 %. Omräknat i värde beräknas exporten öka drygt 7 % och importen ca 9 1/2 %, vilket beräknas resultera i en positiv handelsbalans 1972 på drygt 1,2 miljarder kr., dvs. en nedgång jämfört med 1970 om drygt 700 milj. kr. (se tabell 3).

Sjöfartsnettot för 1971 har preliminärt beräknats till 2 250 milj. kr., vilket innebär en förbättring med i runt tal 200 milj. kr. jämfört med 1970. De i nettot ingående beloppen är härledda från betalningsstatistik och kan komma att revideras högst avsevärt när de definitiva beräkningarna baserade på under året utförda prestationer föreligger. Enligt betalningsbalansstatistiken ökade sjöfartens bruttointäkter i utrikes sjöfart (1970—1971) med 7 % medan motsvarande kostnadsökning under samma period stannade vid endast 6 %; den senare siffran att jämföra med 25 % 1969—1970. Under fjärde kvartalet 1971 ökade intäkterna med 3 % jämfört med fjärde kvartalet året innan, medan kostnaderna minskade kraftigt eller med 10 % vid samma periodjämförelse. Den mera dämpade utvecklingen för kostnaderna får förmodligen tillskrivas flera samverkande faktorer. Härtill har exempelvis medverkat minskningen i inhyrning av utländskt tonnage och i den mån en sådan förekommit har detta skett till ett betydligt lägre pris än tidigare. Även

Tabell III: 3. Bytes- och betalningsbalans 1968—1972

Milj. kr., löpande priser

	1968	1969	1970	1971	1972 prognos
Export av varor, fob ¹	25 403	29 459	35 150	38 152	40 940
Import av varor, cif ¹	-26 516	-30 571	-36 251	-36 193	-39 710
Handelsbalans	- 1 113	- 1 112	- 1 101	1 959	1 230
Korrigerig av handelsstatistiken ²	200	151	136	- 1	0
Sjöfartsnetto	1 959	1 963	2 034	2 250	2 200
Resevaluta	- 1 054	- 1 229	- 1 748	- 1 896	- 2 200
Övriga tjänster, netto	- 565	- 739	- 693	- 891	- 975
Korrigeringspost	700	800	800	800	800
Bytesbalans för varor och tjänster ³	127	- 166	- 572	2 221	1 055
Transfereringar, netto	- 712	- 908	- 998	- 1 314	- 1 650
Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar ⁴	- 585	- 1 074	- 1 570	907	- 595
Kapitalbalans	527	- 246	1 135	110	..
Tilldelning av SDR	—	—	196	180	178
Restpost	- 28	- 366	857	204	..
Bankernas utlandsställning ⁵	- 86	- 1 686	618	1 401	..

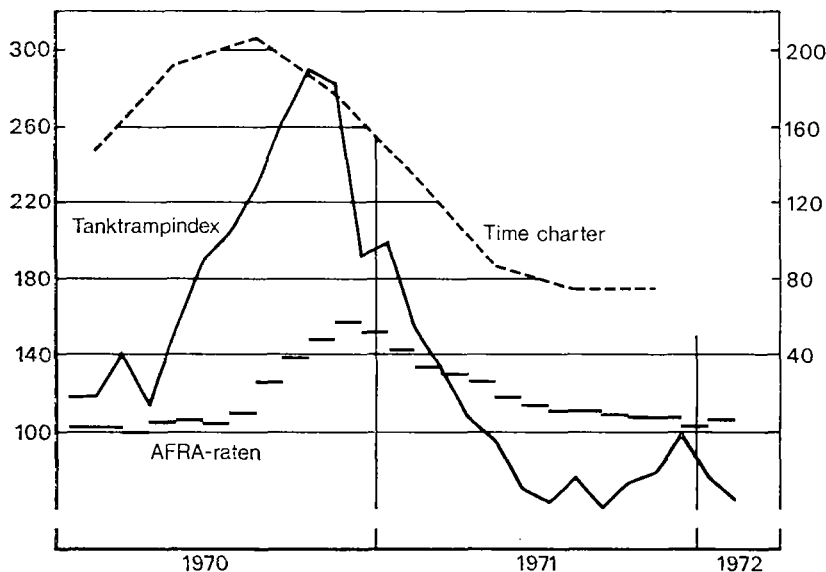
¹ Enligt handelsstatistiken.² Nettot av återutförsel och återinförsel, korrigerig av SAS' flygplansimport, i utlandet direktlandad fisk, nettoimport av icke-monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport.³ Överensstämmer — bortsett från halverad "korrigeringspost" — med saldot mellan import och export av varor och tjänster i försörjningsbalansen.⁴ Överensstämmer med riksbankens bytesbalansbegrepp.⁵ Valutareservens förändring jämte förändringar i affärsbankernas tidsposition.

Källor: Riksbanken, statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

de under senare delen av 1971 kraftigt sänkta bunkerpriserna har bidragit väsentligt. Det kan heller inte uteslutas att rederierna sökt skaffa sig kursförmåner genom att senarelägga betalningar av framför allt dollarskulder. Skulle så vara fallet kommer den kategorin transaktioner troligen att belasta första kvartalet 1972. Vidare drabbades vissa linjerederier med trafik på Förenta staterna av hamnstrejken där, som samtidigt som den förorsakade ett intäktsbortfall också gav upphov till ett kostnadsbortfall (inga lasthanteringskostnader, inga bunkerkostnader etc.) Även en något ökad uppläggning under senare hälften av 1971 kan ha bidragit. De i samband med det nya hamnarbetaravtalet i Förenta staterna höjda lönerna har hittills ej påverkat lasthanteringskostnaderna där utan väntas slå igenom först senare.

Fraktmarknadssituationen har sedan den preliminära nationalbudgeten framlades ej undergått någon märkbar förändring. Trampfракterna är ytterst låga på såväl tank- som torrlastmarknaden. En viss uppryckning kunde dock märkas kring årsskiftet 1971/1972. Denna var delvis av säsongmässig natur, men sannolikt spelade kriget Indien—Pakistan en viss roll (se diagram 3). Efter krigsslutet sjönk frakterna till

Diagram III: 3. Fraktprisutvecklingen 1970—1972

Anm. Frakterna på tanktrampmarknaden noteras efter det internationella fraktsats-systemet — det s. k. *worldscale*. *AFRA-raten* mäter fraktkostnaden för det tank-tonnage som oljebolagen sysselsätter oavsett det är tidsbefraktat eller resebefraktat och kan därför sägas utgöra ett mått på den totala transportkostnaden för olja. Den här framtagna serien avser fartyg i storleksklassen 25 000—50 000 ton dw. *Time charter index* (högra skalan) återger utvecklingen på tidsbefraktningssmarknaden och är baserat 1968 = 100

Källor: Mullion & Co. och Chamber of Shipping, London.

förutvarande låga nivå, en nivå som inte på långt när täcker drifts- och kapitalkostnaderna. Konjunkturedgången och två på varandra mycket milda vintrar har medfört en påtaglig dämpning av oljeefterfrågan, vilket resulterat i att lagerkapaciteten åtminstone för Västeuropas del för närvarande synes i det närmaste fullt utnyttjad. Här kan nämnas att råoljeproduktionen enligt preliminära beräkningar ökade endast 5,5 % 1971, vilket är den lägsta ökningen sedan slutet av 50-talet. Konsumtionen ökade ungefär lika mycket. Ökningstakten synes ha sjunkit mycket kraftigt på de flesta håll och för svenskt vidkommande räknas t. o. m. med en konsumtionsnedgång av storleksordningen 7 %. En mycket låg tonnageefterfrågan har därför blivit följden. En händelse som indirekt kom att medverka till en starkt minskad tonnageefterfrågan, främst vad avser torrlasttransporter, var den japanska nedskärningen av järn- och stålproduktionen, vilken omedelbart resulterade i en minskad råvaruefterfrågan på i första hand kol och malm. Som en direkt följd härav minskade transportbehovet, en effekt som ytterligare förstärktes genom beslut om sänkning av lagernivån för dessa råvaror. Då en förändring i de japanska skeppningarna med tiden kommit att väga mycket tungt sjönk fraktsatserna raskt ned mot en nivå långt under den lönsamma. Den låga lagerreserven kan å andra sidan vid en konjunkturuppgång medföra en snabbt stegrad tonnageefterfrågan och förbättra det i dag mycket svaga fraktmarknadsläget.

Emellertid påverkas den svenska sjöfarten inte särskilt påtagligt av kortsiktiga förändringar i fraktmarknadssituationen, främst av strukturella skäl. Närmare hälften av handelsflottan är engagerad i linjefart medan resten till övervägande del kontrakterats över längre eller kortare perioder. Dessutom är åtskilliga av de löpande kontrakten mycket förmånliga i synnerhet de som ingicks under fraktboomen 1970. Vidare kan nämnas att de negativa verkningarna av kursförändringarna i december 1971 delvis och åtminstone på kort sikt har kunnat mildras något genom företagna terminsaffärer.

Som tidigare nämnts ökade bruttointäkterna 1970—1971 med 7 %. En antagen ökning av något mindre storlek 1971—1972 skulle innebära att bruttointäkterna för första gången når upp till femmiljarderstrecket. Tillväxten är delvis motiverad av väntade förhöjningar av frakttarifferna inom linjekonferenserna,¹ men kanske främst av det nytillskott till tankflottan under 1972 på nära en miljon dödviktston, som går ut på marknaden med mycket goda fraktavslut över perioder upp till 3 år. Det rör sig om fyra fartyg om vardera ca 1/4 miljon dödviktston, som successivt levereras under året, varav det sista beräknas bli levererat

¹ Det är emellertid vanskligt att bedöma effekten av dessa tariffpåslag, dels på grund av den relativt svaga utvecklingen av världshandeln, där man för 1972 räknar med en volymökning med endast 5 % och dels på grund av en begynnande konkurrens från tramptonaget, vilket för närvarande har mycket svårt att finna lönsam sysselsättning.

under hösten. På grund av leveransschemat ger fartygen fullt genomslag i bruttointäkterna först nästa år. Kostnadsökningen som 1970—1971 blev relativt måttlig, väntas åter öka 1971—1972, bl. a. till följd av fördyrade lasthanteringskostnader i Förenta staterna där det ännu inte fastlagda stuveriarbetaravtalet kan komma att innebära ett 20 %-igt löneuppslag. Kostnadsökningen för 1972 har satts till 10 %, vilket innebär att kostnadsbeloppet kan komma att ligga kring tremiljarderstrecket och inseglingsnettot skulle därmed stanna vid ca 2 miljarder kr. Efter avdrag för passageraravgifter erlagda i svenska kronor och tillägg för utländska fartygs utgifter i Sverige erhålls ett sjöfartsnetto på i runt tal 2 200 milj. kr., eller 200 milj. kr. högre än det som antogs i den preliminära nationalbudgeten. Uppräkningen får till stor del anses motiverad av att utfallet för 1971 blev högre än det preliminärt beräknade.

Nettoutflödet av *resevaluta* blev för 1971 1 896 milj. kr., en ökning jämfört med 1970 med i runt tal 150 milj. kr. Ser man till bruttoströmmarna ökade inkomsterna med 12 % och utgifterna med 9 1/2 %. De senare ökade således väsentligt mindre 1971 än 1970 då ökningen var inte mindre än 32 %. Postens utveckling under 1972 synes icke behöva bli föremål för någon väsentlig omvärdering från den prognos som utarbetades i december. Sålunda räknas med en negativ tillväxt med ca 300 milj. kr. vilket implicerar en något större tillväxt för utgifterna än för inkomsterna (15,5 respektive 14 %).

Utfallet av *övriga tjänster* stämmer väl överens med de beräkningar som gjordes i samband med den preliminära nationalbudgeten och något nytt som skulle påverka bedömningen för 1972 från detta tillfälle har inte framkommit, varför det antagna underskottet på en knapp miljard kr. kvarstår oförändrat.

Transfereringsnettot för 1971 blev något bättre än det preliminärt beräknade, vilket bl. a. kan återföras på lägre löneutbetalningar än förutsett. Underskottet väntas växa ytterligare under 1972 med i runt tal 350 milj. kr., bl. a. till följd av ökat u-landsbistånd i form av gåvor, vilket har antagits öka med 25 % till ca 625 milj. kr. Härutöver belastas 1972 års transfereringsnetto av en beslutad nedskrivning med 109 milj. kr. av svenska statens kredit till Finland.

Utlandstransaktionerna under 1971, vad avser varor, tjänster och transfereringar gav till resultat en positiv *bytesbalans* på drygt 900 milj. kr. Överskottet i varubalansen uppvägde, som framgår av tabellen, mer än väl underskottet i tjänste- och transfereringsbalansen. För 1972 förutses ovan relaterade transaktioner utmynna i ett underskott på nära 600 milj. kr., dvs. en omsvängning på ca 1,5 miljarder kr. Försämringen av bytesbalansen kan återföras på en försvagning av såväl varubalans som tjänste- och transfereringsbalans. I tjänstebalansen inträffar exempelvis för första gången att nettoinflödet av utlandsvaluta från sjöfarten helt elimineras av nettoutflödet av *resevaluta*.

Kapitalbalansen för 1971 utmynnar i ett nettokapitalinflöde på 110 milj. kr., dvs. ett betydligt lägre inflöde än året innan. Hur de i balansen ingående posterna fördelade sig, framgår av nedanstående tablå.

	1970	1971
Statliga kapitaltransaktioner	-214	-163
Värdepappershandel	246	378
Privata långfristiga lån	899	829
Direkta investeringar	-453	-465
Övriga privata kapitaltransaktioner	657	-469
Kapitalbalans	1 135	110

Kapitaltransaktionerna med utlandet under 1971 resulterade således i en försvagning av kapitalbalansen med en dryg miljard kr., en försvagning som främst är att hänföra till omslaget i posten "Övriga privata kapitaltransaktioner". Drygt hälften av denna förändring avser delposterna kort kapital samt övriga långa tillgångar och skulder enligt riksbankens statistik. Vidare inkluderas varvens exportkrediter, krediter vid import av fartyg och flygplan samt skillnaden mellan tullvärden och betalning för importerade datamaskiner. Sistnämnda transaktioner som 1970 resulterade i en nettokredittagning på ca 300 milj. kr. slog om till en kreditgivning på ca 200 milj. kr. 1971. Till denna omsvängning på ca 500 milj. kr. bidrog varven med 450 milj. kr. Enligt varvsenkäten från mars 1972 uppstod 1971 en nettokreditgivning på ca 400 milj. kr. Även för 1972 räknar man med en nettokreditgivning, men ca 250 milj. kr. mindre.

Under *statliga kapitaltransaktioner* redovisas för 1971 ca 50 milj. kr. lägre kapitalutflöde än närmast föregående år. Nedgången kan i sin helhet återföras på ett lägre utnyttjande av medel som gjorts disponibla för IDA. Bland de statliga kapitaltransaktionerna 1972 uppträder som kapitalinflöde avvecklingen av svenska statens kredit till Finland med 189 milj. kr., varav 109 milj. kr. motsvaras av valutautflöde under transfereringar, såsom beskrivits ovan. Motposten till resterande 80 milj. kr. införs bland övriga ("privata") kapitaltransaktioner och betraktas som svensk betalning i förskott på den isbrytare som skall levereras från Finland till Sverige och för vilken finska staten enligt avtalet övertagit betalningsansvaret. Utbetalningar under utvecklingskrediter kan beräknas till ca 200 milj. kr. under året och bidrag till IDA kommer att lämnas för 176 milj. kr. De sistnämnda lämnas emellertid i form av skuldsedlar, som disponeras endast i den takt som IDA gör konkreta utbetalningar, varför nettokapitalutflödet i denna form sannolikt får reduceras med ett ganska stort belopp som här har antagits uppgå till 130 milj. kr. Tillsammans kan de statliga kapitaltransaktionerna under 1972 därmed beräknas resultera i ett nettokapitalutflöde på ca 50 milj. kr. Bortsett från den bokföringsmässiga återföringen av krediter som

tidigare getts till Finland kan emellertid kapitalutflödet beräknas stiga till ca 240 milj. kr. Om härtill läggs den beräknade ökningen av IDA:s kroninnehav i form av skuldsedlar stiger det samlade beloppet till 370 milj. kr.

Valutareserven som 1970 ökade med 394 milj. kr. fortsatte öka 1971. Vid slutet av december 1971 uppgick den till 5 480 milj. kr., vilket innebar ett tillskott med 1 208 milj. kr. från ultimo december 1970. Affärsbankernas tidsposition ökade under samma period med 193 milj. kr., varför bankernas sammanlagda utlandsställning förbättrades med 1 401 milj. kr. Ställs denna förstärkning mot kända utlandstransaktioner erhålls en restpost på 204 milj. kr., vilket är en minskning jämfört med 1970 med 648 milj. kr. Denna utveckling styrker teorin att restposten i hög grad återspeglar förändringar i de handelskrediter som icke ingår i någon annan post i betalningsbalansen eftersom omslaget på kreditmarknaden torde ha varit starkare i Sverige än hos flertalet av våra handelspartners.

IV. Produktionen

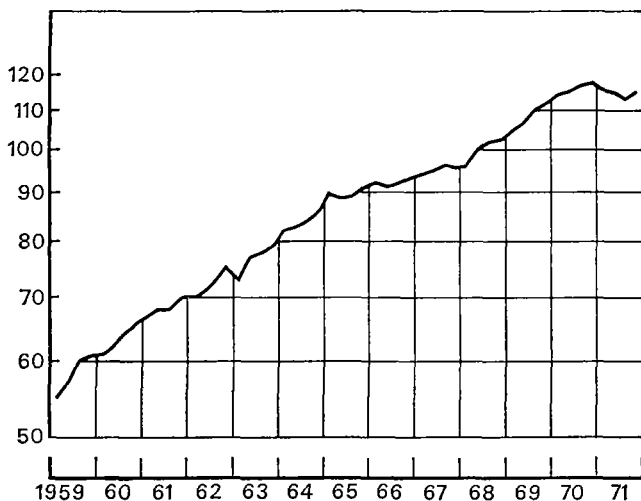
1. Industrin

Konjunkturläget inom industrin försämrades snabbt under loppet av 1971 och som framgår av diagram 1 minskade den totala industriproduktionen från fjärde kvartalet 1970 till tredje kvartalet 1971. Under fjärde kvartalet synes en återhämtning ha skett, vilken visserligen till en del kan vara betingad av ofullkomligheter i säsongrensningen men framför allt torde bero på att produktionen drogs ned mycket kraftigt under tredje kvartalet bl. a. genom produktionsuppehåll i samband med semestrarna. Produktionsminskningen under loppet av 1971 blev ungefär lika stor som uppgången under loppet av 1970, varför produktionen för hela 1971 blev praktiskt taget oförändrad jämfört med 1970.

Såsom också framgår av diagram 1 har en minskning av den totala industriproduktionen under flera på varandra följande kvartal tidigare inträffat sedan 1959, dvs. den period den nuvarande serien funnits, och den lägsta produktionsökningen per helår räknat som noterats 1959—1970 var den 2-procentiga ökningen 1966—1967. Efterfrågebortfallet kom denna gång betydligt snabbare än 1966—1967, delvis på grund av den mera dramatiska lagerutvecklingen (jfr avsnittet om lagerinvesteringarna i kapitel VII). Produktionsuppbromsningen har nu också kommit mera samtidigt för de olika branscherna och man har således inte erhållit den fasning mellan de olika branschernas utveckling som vid förra konjunkturavmattningen. Avmattningen kom då redan

Diagram IV: 1. Totala industriproduktionen 1959—1971

Volymindex: 1968 = 100. Säsongrensade kvartalsdata. Log. skala

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

1966 för bl. a. skogsindustrierna medan verkstadsindustrin då fortfarande hade en avsevärd produktionstillväxt. När skogsindustrierna åter drog upp produktionen 1967 stagnerade däremot produktionen inom verkstadsindustrin.

I tabell 1 redovisas produktionsutvecklingen 1970—1972 för de olika industribranscherna. Av denna framgår att produktionen dragits ned kraftigt inom textil- och beklädnadsindustrin, järn- och stålverken samt massaindustrin. Vidare redovisas kraftiga minskningar för de i övriggruppen ingående branscherna jord- och stenvaruindustri — ca 8 % — samt kemisk industri — 5 %. Då det gäller den senare branschen kan emellertid utvecklingen starkt ifrågasättas (se vidare nedan i avsnittet om denna bransch). Minskningar kan också noteras för pappers- samt träindustri. Även för övriga branscher har produktionsutvecklingen under 1971 nästan genomgående varit svagare än 1970 — mest påtagligt är detta för den tidigare så expansiva verkstadsindustrin.

Produktionskurvan för första kvartalet 1972 tycks av nu tillgänglig in-

Tabell IV: 1. Industriproduktionens utveckling 1970—1972
Procentuella volymförändringar från föregående år

	1970	1971	1972 prognos
Malmgruvor	0	6	0
därav: järnmalmgruvor	-1	5	0
Järn-, stål- och metallverk	3	-4	7
därav: järn-, stål- och ferrolegeringsverk	4	-5	7
Verkstadsindustri exkl. varv	10	3	1
Varv	13	5	7
Trävaruindustri inkl. träfiberplatt- industri	12	-1	4
därav: sågverk	8	3	0
Massaindustri	6	-5	5
Pappersindustri	10	-3	5
Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaks- industri	4	2	3
Textil- och beklädnadsindustri	-5	-10	-1
Övriga branscher	6	-3 ¹	3
Totala industrin	7	0	2,5

¹ Om man räknar med de i texten för övriga branscher skisserade utfallen 1970—1971 för kemisk och grafisk industri, erhålls i stället en produktionsminskning på ca 2 %. Utfallet för totala industrin påverkas dock endast i ringa utsträckning.

Anm. Ovanstående uppgifter för 1970 och 1971 baseras på statistiska centralbyråns nyligen publicerade nya beräkningar av industriproduktionen. Denna innebär bl. a. en förändring av viktsystemet genom att man övergått från 1959 till 1968 som viktbasår. Vidare har en ny branschindelning införts, den s. k. SNI-indelningen (Standard för svensk näringsgrensindelning). Samtidigt har nya indikatorer införts för några branscher; viktigast är en förändring för den kemiska industrin (se texten för denna bransch). Uppgifterna för 1970 skiljer sig på några punkter från vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten, då statistiska centralbyrån för detta år ännu endast hade genomfört en ungefärlig anpassning till den nya SNI-indelningen.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

formation att döma fortfarande vara något nedåtriktad, vilket till en del torde förklaras av att en hel del företag i anslutning till arbetstidsförkortningen låtit produktionen falla tillbaka. Detta är helt i konskvens med att de stora färdigvarulager, som finns inom industrin (jfr avsnittet om lagerinvesteringarna) måste verka hämmande på produktionen under hela första halvåret. Företagens produktionsplaner enligt den senaste konjunkturbarometern pekar också på en endast svag produktionsuppgång under andra kvartalet. Utvecklingen under första halvåret torde således komma att innebära stagnation eller endast en mycket svag produktionsökning i förhållande till andra halvåret.

För andra halvåret 1972 torde man kunna räkna med en mera påtaglig produktionsuppdagning, då de depressiva effekterna av lagren bör ebba ut och den prognoserade tilltagande ekonomiska aktiviteten bör slå igenom på produktionen.

Som framgår av tabell 1 beräknas den totala industriproduktionen för hela 1972 komma att öka med ca 2 1/2 % jämfört med 1971. De högsta ökningstalen noteras för varven samt järn- och stålverk; för de sistnämnda är omslaget från minskningen under 1971 mycket kraftigt. Även för skogsindustrin väntas en påtaglig förbättring, medan tillväxten för den tungt vägande verkstadsproduktionen beräknas bli mycket blygsam.

Första halvåret 1973 förväntas produktionen komma att växa i tilltagande takt mot bakgrund av den prognoserade stigande efterfrågan. Uppdragande verkar främst utvecklingen inom verkstadsindustrin vars produktion beräknas komma att öka kraftigt — i en årstakt på ca 8 till 9 % — efter den ovanligt svaga utvecklingen under andra halvåret 1971 och under 1972.

Efterfrågan på *järnmalm* var svag under 1971 på grund av den kraftiga avmattningen i stålkonjunkturen i Västeuropa. Leveranserna från de svenska gruvorna sjönk totalt med ca 1,8 miljoner ton i förhållande till 1970. Endast en ringa del av denna nedgång gäller leveranser till inhemska stålverk. Exporten sjönk med ca 5 1/2 % i volym. Till följd av den svaga efterfrågan drogs järnmalmsbrytningen ned under andra kvartalet och låg sedan kvar på den lägre nivån under resten av året. Trots detta blev produktionsvolymen för hela 1971 drygt 4 % högre än 1970, vilket förklaras av bortfallet i samband med gruvstrejken i början av 1970. Järnmalmsbrytningen 1971 uppgick därmed till ca 33,3 miljoner ton. Ökningen av malmlagren hos de svenska producenterna under 1971 blev betydande eller nästan 3 miljoner ton.

Efterfrågeläget under 1972 väntas bli gynnsammare än 1971. Den internationella stålkonjunkturen tycks vara på uppgång genom att neddragningarna av lagren av stål hos konsumenter och mellanhänder tycks ha upphört. En lageruppbbyggnad skulle kunna bli en kraftig stimulans för flera stålverk som under hösten 1971 arbetat med ytterst lågt kapaci-

tetsutnyttjande. Malmlagren hos förbrukarna är dock, speciellt i Väst-tyskland, mycket stora och detta leder sannolikt till att de svenska exportleveranserna under första halvåret 1972 förblir låga. Stålverken torde fortsätta att minska sina malmlager under hela 1972 men de svenska järnmalmleveranserna beräknas dock kunna öka under andra halvåret 1972.

Då malmproducenterna torde vara inställda på att hålla sina lager på rimlig nivå är det troligt att någon produktionsuppdragning inte sker förrän under andra halvåret. Mot denna bakgrund beräknas järnmalmproduktionen bli oförändrad 1971—1972. Lagren skulle därmed komma att öka ytterligare med 1,9 miljoner ton, således betydligt mindre än under 1971.

Under första halvåret 1973 förutses produktionen öka ytterligare, dock i långsammare takt än under andra halvåret 1972, eftersom den betydande lagerhållningen vid gruvorna väntas verka dämpande på produktionstillväxten.

Läget för de svenska *järn- och stålverken* präglades under 1971 av en starkt vikande efterfrågan från såväl hemma- som exportmarknaden. Hemmamarknadsleveranserna minskade i ton räknat med närmare 5 % under 1971 jämfört med 1970. Den svaga inhemska efterfrågan torde främst ha berott på den under andra halvåret minskade produktionsvolymen vid verkstäderna. Den negativa effekten härav förstärktes ytterligare av en kraftig reduktion av lagren av järn och stål inom branschen. Även varvens förbrukning av järn och stål ökade i betydligt långsammare takt under 1971 än under året innan. Liksom för verkstäderna skedde här en neddragning av järn- och stållagren. Denna var dock av betydligt mindre omfattning vartill kommer att ett omslag skedde under loppet av året med en viss lageruppbbyggnad under andra halvåret. Den under 1971 minskade byggnadsverksamheten påverkade likaså förbrukningsutvecklingen i negativ riktning.

Den svaga inhemska efterfrågeutvecklingen inom landet avspeglas också klart i importutvecklingen, vilken liksom tidigare reagerade kraftigt på förändringarna i förbrukningen. Således minskade importen med nära 9 % i volym 1970—1971.

Den svaga västeuropeiska stålmarknaden med låg förbrukning samt försök till lageranpassning drabbade de svenska järn- och stålverken under 1971 och exporten minskade med ca 3 1/2 % i volym.

Den svaga orderingången från såväl hemma- som utlandsmarknaderna ledde till att orderstockarna, som började falla under 1970 fortsatte att sjunka successivt under hela 1971. Järn- och stålverken reagerade med att dra ned produktionen redan under senare delen av 1970. Denna utveckling har sedan fortgått successivt under 1971. Totalt för helår minskade produktionsvolymen 1970—1971 med drygt 5 %. Trots produktionsneddragningar samt långt neddraget kapacitetsutnyttjande

Tabell IV: 2. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål, inkl. ämnen 1969—1972

Milj. kr., 1968 års producentpriser

	1969	1970	1971	1972 prognos
Produktion	3 587	3 687	3 486	3 725
Import	1 213	1 296	1 185	1 275
Summa tillgång	4 800	4 983	4 671	5 000
Export	1 839	1 845	1 782	2 005
Varuinsats	3 222	3 443	3 521	3 595
industri	2 906	3 138	3 219	3 280
byggnadsverksamhet	316	305	302	315
Lagerförändring	189	225	-103	-70
Saldopost	-450	-530	-529	-530
Summa användning	4 800	4 983	4 671	5 000

Källa: Konjunkturinstitutet.

ökade järn- och stålverkens färdigvarulager under de tre första kvartalen 1971. Under fjärde kvartalet synes dock en reduktion av relativt stor omfattning ha kommit till stånd. Enligt den senaste barometerenkäten ansåg dock ca hälften av företagen att färdigvarulagren fortfarande var för stora i förhållande till produktionsvolymen.

För helåret 1972 har produktionsutvecklingen bedömts med hjälp av en försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål. Den inhemska efterfrågan under första halvåret 1972 beräknas bli fortsatt svag, främst beroende på en låg förbrukning inom verkstadsindustrin och samtida fortsatta neddragningar av förbrukarlagren. En positiv effekt kan påräknas från byggnadsverksamheten. Under andra halvåret bedöms en förstärkning av efterfrågan äga rum i samband med en produktionsuppgång för verkstadsindustrin samtidigt som lageravvecklingen upphör.

Enligt marsbarometern synes exportorderingen ha vänt svagt uppåt under första kvartalet 1972 och företagen räknar med en fortsatt uppgång under andra kvartalet. Den prognoserade ökningen av exporten, vilken grundar sig på företagens uppgifter i exportenkäten för järn och stål, bedöms sålunda komma igång redan under första halvåret och fortgå i snabbare takt under andra halvåret. Som framgår av kapitel III, utrikeshandeln, har exporten för helår beräknats öka med närmare 12 1/2 % i volym 1971—1972.

Den under loppet av 1972-ökade förbrukningen inom landet medför en importtillväxt, vilken bedöms komma att äga rum främst under andra halvåret, totalt för helåret beräknas ökningen komma att uppgå till ca 7 1/2 %.

Den här prognoserade utvecklingen av avsattningsläget för järn- och stålverken väntas leda till att produktionen dras upp kraftigt redan un-

der första halvåret 1972, samtidigt som en fortsatt reducering av branschens färdigvarulager väntas äga rum. Tillväxttakten i produktionen väntas öka under andra halvåret och totalt för helår bedöms produktionsökningen komma att uppgå till 6 1/2 à 7 % 1971—1972.

För första halvåret 1973 beräknas den inhemska efterfrågan tillta i snabbare takt; dels kan man räkna med en större förbrukningsökning inom verkstäder, dels kalkyleras lagren hos förbrukare och handeln komma att öka. Producentlagren väntas samtidigt hållas ungefär oförändrade, varför man totalt sett kan påräkna viss uppbyggnad av lagren av järn och stål inom landet. Den beräknade inhemska efterfrågan väntas medföra en fortsatt relativt kraftig importtillväxt samtidigt som exporttillväxten dämpas. Den här skisserade efterfråge- och lagerutvecklingen medför en fortsatt produktionstillväxt under första halvåret 1973 på ca 10 à 12 % i årstakt.

Produktionen inom *icke-järnmetallverk* steg med endast ca 1/2 % 1970—1971. Den låga inhemska efterfrågan under 1971 har visserligen till en del kompenseras av kraftigt ökade exportleveranser av metallverkens produkter men producenterna drog samtidigt kraftigt ned sina färdigvarulager, vilket förklarar den svaga produktionsutvecklingen.

För 1972 torde den inhemska efterfrågan öka främst på grund av den betydande tillväxt av byggnadsverksamheten som väntas efter den kraftiga minskningen under 1971. Det är troligt att exportleveranserna förblir höga under åtminstone första halvåret 1972. Färdigvarulagren var mycket låga i slutet av 1971 och en uppbyggnad av dem väntas. Sammanlagt beräknas detta leda till att produktionsvolymen 1971—1972 ökar med ca 5 %.

Under första halvåret 1973 är det troligt att produktionen dras upp ytterligare som följd av den betydande tillväxt som då väntas för verkstadsproduktionen.

Produktionen inom hela sektorn *järn-, stål- och metallverk* visade för helåret 1971 en nedgång på ca 4 %.

Produktionen 1971—1972 beräknas med ovanstående utveckling för järn- och stålverk respektive icke-järnmetallverk komma att öka med ca 6 1/2 %.

Under första halvåret 1973 förutses ökningstakten för produktionen ligga vid ca 10 % (i årstakt).

Orderläget inom *varven* kan fortfarande betraktas som gott. Orderstockarna som under de senaste åren varit exceptionellt stora kulminerade i början av 1971 och har därefter trappats ned något, då varven varit obenägna att ta nya order till de under året sänkta priserna vid nybeställning av fartyg. Orderingången under 1971 var således endast ungefär hälften så stor som under 1970 men orderstockarna bedömdes i mitten av mars av företagen som lagom stora och innebär att sysselsättningen vid varven är tryggad till 1975.

Produktionen inom varven steg kraftigt under 1970, medan ökningen 1971 tycks ha stannat vid 4 à 5 %. Den återhållande faktorn för en större produktionsuppgång har under 1971 — och då speciellt under första delen av året — till övervägande del varit bristen på yrkeskunnig arbetskraft. Varven har emellertid under 1971 och början av 1972 fått ett tillskott av arbetskraft, som kan beräknas ge utslag i produktionsökningar framför allt under 1972 och man kan med hänsyn härtill räkna med att det blir möjligt för varven att öka produktionen i något högre takt än under 1971.

För att bedöma produktionsutvecklingen inom varven för hela 1972 har en kalkyl gjorts inom konjunkturinstitutet baserad på de prognoser som nu föreligger över export-, investerings- och lagerutvecklingen vad avser fartyg. Kalkylen pekar på en produktionsökning på 6 à 7 % 1971—1972. Motsvarande kalkyl har gjorts för första halvåret 1973 men är då givetvis betydligt osäkrare. Den pekar på en produktionsuppgång i något lägre takt.

Efterfrågan på *verkstadsindustrins* produkter — som under 1970 låg på en hög nivå — föll successivt tillbaka under 1971. Verkstadsindustrins orderingång ökade totalt sett med drygt 1 % i löpande priser 1970—1971 enligt statistiska centralbyråns statistik för industrins leverans- och orderläge. Ökningen på exportmarknaden uppgick till ca 2 %, medan den på hemmamarknaden stannade vid ca 1 %. Volymmässigt sett torde detta för totala orderingångens del innebära en minskning på 3 à 4 %. På hemmamarknaden föll orderingången snabbast under första halvåret, medan nedgången för exportmarknadens del inträffade under andra halvåret, allt säsongrensat sett. Elektroindustrin är den bransch som bäst lyckats hävda sin orderingång under 1971.

I löpande priser räknat var orderstockarna vid årsskiftet 1971/1972 ca 1 % större än vid föregående årsskifte. Exportorderstockarna var närmare 6 % lägre vid motsvarande jämförelse, medan orderstocken på hemmamarknaden var ca 6 % högre. Den totala orderstockens volym — som vid ingången av 1971 fortfarande var mycket stor — sjönk alltså under 1971, beroende på den snabba reduceringen av exportorderstockarna.

De skiljaktiga tendenserna i orderstockens utveckling på hemma- och exportmarknaden sammanhänger med leveransernas utveckling under 1971. På exportmarknaden ökade leveranserna med närmare 18 % i löpande priser 1970—1971 enligt ovannämnda statistikkälla, medan hemmamarknadsleveranserna endast steg med 2 % vid motsvarande jämförelse.

Den vikande efterfrågan ledde till en avsevärd dämpning av produktionstillväxten under första halvåret 1971 och därefter en sänkning av produktionsvolymen under andra halvåret samtidigt som arbetstiden förkortades 1,5 tim/vecka efter semesterstängningen. Produktionsvolym-

ökningen 1970—1971 stannade vid 3 à 3 1/2 % enligt statistiska centralbyråns preliminära produktionsvolymindex. Elektroindustrin svarade för den kraftigaste produktionstillväxten.

Enligt senaste konjunkturbarometern minskade orderingången från hemmamarknaden ytterligare under första kvartalet 1972 jämfört med fjärde kvartalet 1971, medan orderingången från exportmarknaden var tämligen oförändrad. Drygt hälften av företagen ansåg sig i mars ha för liten orderstock i förhållande till produktionsnivån, vilket innebär att omdömet om orderstocken var något mera negativt än i december 1971. Någon ökning av hemmamarknadsorderna förutses inte under andra kvartalet 1972, medan företagen däremot räknat med ökad orderingång från exportmarknaden.

Produktionsvolymen synes ha legat på en något lägre nivå under första kvartalet 1972 än under fjärde kvartalet 1971. Andelen företag med fullt kapacitetsutnyttjande, som sjunkit successivt under 1971, drog sig ytterligare något nedåt under första kvartalet. Denna andel är nu i det närmaste lika låg som vid bottenläget vid konjunkturedgången 1967. Företagen planerar ingen höjning av produktionsvolymen under andra kvartalet 1972; däremot tyder produktionsplanerna för andra halvåret på en måttlig uppdragning av produktionen.

Någon avgörande förändring i verkstadskonjunkturen väntas inte ske under första halvåret 1972. Konsumtionen av verkstadsprodukter och maskininvesteringarna förutses i stort sett stagnera efter en kraftig uppgång under andra halvåret 1971 — försäljningen av personbilar ökade exempelvis med ca 25 % säsongrensat från första till andra halvåret 1971 efter att ha minskat successivt under loppet av 1970 och framför allt första halvåret 1971. Andra halvåret 1972 beräknas konsumtionen ligga kvar på samma nivå som under första halvåret 1972 och andra halvåret 1971, medan maskininvesteringarna bedöms komma att vända uppåt. Av verkstadsenkäten och den internationella konjunkturbedömningen att döma kan man för exportleveranserna, som sjönk mellan halvåren 1971, räkna med en successiv uppgång under 1972 — särskilt markant under andra halvåret. Den totala lagerinvesteringen i verkstadsprodukter, som föll mellan halvåren 1971, väntas sjunka ytterligare under första halvåret 1972 — dock i avtagande takt. För andra halvåret kan man räkna med ungefär oförändrad total lagerinvestering — ett kalkylerat omslag från en minskning under första halvåret till en ökning under andra halvåret av verkstadsprodukter i råvarulager motvägs i det närmaste av beräknade ytterligare minskningar i övriga lagerinvesteringar. Någon produktionsuppdragning under första halvåret 1972 har inte bedömts sannolik; däremot bör exportleveransernas och maskininvesteringarnas prognoserade utveckling under andra halvåret utgöra tillräckliga förutsättningar för en uppgång i verkstadskonjunkturen och därmed för en ökande produktion.

Produktionsutvecklingen för 1972 som helhet har bedömts med hjälp av en försörjningsbalans för verkstadsprodukter (tabell 3).¹ Exportleveranserna beräknas stiga med närmare 5 % i volym — efter en ökning 1970—1971 på drygt 11 %. Leveranserna till hemmamarknaden beräknas åter öka efter minskningen 1970—1971. Den privata konsumtionen av verkstadsprodukter kalkyleras stiga med drygt 8 %, varav bilkonsumtionen beräknats öka med drygt 11 % efter att ha stagnerat 1970—1971. Investeringarna i maskiner prognoseras komma att stiga med ca 5 % — hela ökningen faller på de privata investeringarna. Lagerökningen av färdigvaror förutsätts bli väsentligt lägre än under 1971 — ca 250 milj. kr. 1972 mot 750 milj. kr. 1971. Lagren av varor i arbete, som under 1969—1970 byggdes upp mycket kraftigt för att sedan hållas tämligen oförändrade under 1971, beräknas dras ned under 1972. De totala investeringarna i lagren av verkstadsprodukter enligt balansen, vilka minskade med ca 1,2 miljarder kr. 1970—1971, förutses därmed sjunka med ytterligare drygt 500 milj. kr. 1971—1972.

För 1972 beräknas den ökade hemmamarknadsefterfrågan resultera i en importvolymökning på närmare 7 % — framför allt är det tillväxten av maskininvesteringarna som under 1972 i högre grad än tidigare väntas tillgodoses genom ökad import. Produktionen inom verkstadsindustrin bedöms därmed komma att stiga med endast drygt 1 % 1971—1972.

För första halvåret 1973 tyder verkstadsenkäten på ytterligare ökad tillväxttakt för exportleveranserna. Även för den privata konsumtionen och maskininvesteringarna kalkyleras med högre tillväxttakt än under andra halvåret 1972. Vidare beräknas en moderat uppgång i den totala lagerinvesteringen ske i förhållande till andra halvåret 1972, hänförlig till råvaror och varor i arbete. Dessa faktorer sammantagna borde åter möjliggöra en relativt hög produktionstillväxt under första halvåret 1973.

Sågverkens exportleveranser ökade under första halvåret 1971 ytterligare något från den höga nivån under andra halvåret 1970. De mycket stora leveranserna under första halvåret påverkades dock delvis av den gynnsamma väderleken och god tonnagetillgång och medförde lagerök-

¹ Den import- och exportutveckling, som redovisas i balansen, skiljer sig från den som presenteras i avsnittet om utrikeshandeln. Till en del beror avvikelserna på olika definitioner av begreppet verkstadsprodukter. Sålunda ingår här i såväl import som export t. ex. flygplan och vapen. Framför allt förklaras emellertid skillnaden av att de import- och exportprisindex som används i handelsstatistiken inte använts vid deflateringen i försörjningsbalansen, eftersom dessa sannolikt överskattat prisstegringarna. På basis av de informationer man får av exportenkäten för verkstadsprodukter har prisutvecklingen för exporten och importen bedömts och därvid har hänsyn tagits till devalveringar och revalveringar i viktiga import- och exportländer samt till den olika varusammansättningen i import och export. Det bör tilläggas att de deflateringstal som används i dessa beräkningar inte heller är identiska med dem som tillämpas vid nationalräkenskapernas fastprisberäkning av exporten.

Tabell IV: 3. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exkl. fartyg 1969—1972
Milj. kr., 1968 års producentpriser

	1969	1970	1971	1972 prognos
Produktion	22 792	25 472	25 752	26 000
Import	10 017	11 581	11 396	12 160
Summa tillgång	32 809	37 053	37 148	38 160
Offentlig konsumtion	1 683	1 431	1 782	1 560
Privat konsumtion	4 825	4 916	4 730	5 130
nyinköp av bilar	1 967	1 843	1 856	2 070
övrigt	2 858	3 073	2 874	3 060
Investeringar i maskiner m. m.	9 003	9 743	9 620	10 090
offentliga	2 171	2 589	2 600	2 580
privata	6 832	7 154	7 020	7 510
Lagerförändring	716	1 825	669	130
Export	9 806	12 048	13 397	14 030
Varuinsats	6 776	7 090	6 950	7 220
industri	2 672	2 865	2 850	2 960
byggnadsverksamhet	2 689	2 735	2 585	2 700
maskinunderhåll och reparationer	1 415	1 490	1 515	1 560
Summa användning	32 809	37 053	37 148	38 160

Anm. Denna balans mäter produktionen av de varor som definitionsmässigt klassificerats som verkstadsprodukter. Den visar för perioden 1963—1968 en systematisk underskattning jämfört med statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen (mätt i förädlingsvärde) inom verkstadsindustrin, definierad som de arbetsställen som huvudsakligen tillverkar verkstadsprodukter, och för 1968—1969 en överskattning. Avvikelsen torde emellertid inte enbart bero på denna definitionsolikhet. Den långsammare produktionsökningen enligt balansen kan sannolikt också hänföras till, dels systematiska fel i de på nationalräkenskaperna grundade beräkningarna av komponenterna på användningssidan och dels skillnaden i de prisdeflatorer som använts vid produktionsvolymberäkningarna resp. vid deflatering av nationalräkenskaperna. Försörjningsbalansens produktionsökning för prognosperioden korrigeras därför regelmässigt uppåt.

Källa: Konjunkturinstitutet.

ningar i flera importländer. En viss lageravveckling torde sedan ha skett, varför leveranserna blev lägre under andra halvåret. Totalt uppgick exporten av sågade och hyvlade trävaror under 1971 till 7,5 miljoner kbm — en ökning med drygt 8 % jämfört med 1970. Denna starka tillväxt var i stor utsträckning hänförlig till ökade marknadsandelar för svenska trävaror, då den sammantagna importen till de viktigaste svenska avnämarnländerna snarast synes ha minskat något.

Efterfrågeutvecklingen på hemmamarknaden uppvisade emellertid en diametralt motsatt bild. Den inhemska ordertillströmningen började falla redan under andra halvåret 1970 och fortsatte att krympa under hela 1971. Orsaken var främst att söka i den aktivitetsminskning inom byggsektorn som direkt resulterade i en minskad trävaruförbrukning och indirekt också ledde till en sjunkande trävaruåtgång inom snickeri- och möbelindustrin. Den inhemska leveransutvecklingen påverkades dessutom av lagerneddragningar inom handeln och förbrukarsektorerna.

Produktionstillväxten som var hög under hela 1970 stagnerade under första kvartalet 1971 och drogs sedan kraftigt ned för att begränsa de till följd av den vikande hemmamarknadsefterfrågan snabbt stigande färdigvarulagren vid sågverken. För året som helhet kom därmed produktionsökningen att stanna vid omkring 3 %, medan nettolagerökningen i producent-, handels- och förbrukarledet beräknas ha varit omkring en halv miljon kbm.

Som framgår av avsnittet om utrikeshandeln torde man kunna räkna med en ökning av Västeuropas import av trävaror under 1972 främst till följd av en ökad brittisk import. Samtidigt bedöms möjligheterna till andelsvinster för de svenska trävarorna som goda. Totalt beräknas sålunda exporten kunna öka nära 9 % 1971—1972.

På hemmamarknaden beräknas ett snabbt omslag ske i leveransutvecklingen under första delen av 1972 till följd av den kraftigt stigande byggnadsproduktionen. För hela 1972 kalkyleras med en förbrukningsökning av ca 4 %. Produktionen torde med hänsyn till de kraftigt uppbyggda producentlagren komma att hållas tillbaka särskilt under första halvåret. Med den ovan kalkylerade efterfrågeutvecklingen skulle med ett antagande om en lagerminskning av storleksordningen 350 000 m³ produktionen komma att för hela 1972 bli oförändrad jämfört med 1971.

Som en följd av en antagen minskning av byggandet i Förenta staterna kalkyleras det kanadensiska intresset för den västeuropeiska trävarumarknaden öka under första halvåret 1973. Då samtidigt Västeuropas trävaruimport inte förutses öka i någon större omfattning beräknas den svenska trävaruexporten säsongrensat sjunka något från andra halvåret 1972 till första halvåret 1973. Hemmamarknaden antas emellertid fortsätta att absorbera en ökande kvantitet varför totala leveranserna beräk-

Tabell IV:4. Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1969—1972

1 000 kbm (barr- och lövträ)

	1969	1970	1971	1972 prognos
Produktion	11 393	12 280	12 640	12 640
Import	161	150	130	130
Summa tillgång	11 554	12 430	12 770	12 770
Export	6 815	6 900	7 490	8 130
Varuinsats	5 840	6 040	5 810	6 020
industri	3 610	3 780	3 650	3 750
byggnadsverksamhet	2 230	2 260	2 160	2 270
Lagerförändring	— 451	370	500	— 350
Saldopost	— 650	— 880	—1 030	—1 030
Summa användning	11 554	12 430	12 770	12 770

Källa: Konjunkturinstitutet.

nas bli i stort sett oförändrade. Med hänsyn till att producentlagren fortfarande vid utgången av 1972 torde vara relativt stora beräknas produktionen under första halvåret 1973 öka endast svagt.

Inom gruppen *träindustri exklusive sågverk* försvagades avsättningsläget successivt under 1970 och produktionen drogs ned mot slutet av året. Produktionsneddragningen fortsatte under första halvåret 1971. Under andra halvåret skedde emellertid ett omslag i orderutvecklingen för de mer konsumtionsinriktade delarna — möbelindustrin och gruppen övrig träindustri — samtidigt som orderingången till byggnadssnickerierna slutade falla och produktionskurvan vände uppåt under andra halvåret. För året som helhet kom därför produktionsnedgången att stanna vid ca 3 %.

Den senaste konjunkturbarometern avspeglar det i början av 1972 förbättrade efterfrågeläget för denna delbransch speciellt då det gäller byggnadssnickerierna. En produktionsuppgång tycks ha skett under första kvartalet 1972 och planeras även för andra kvartalet. Kapacitetstillnyttjandet anges i konsekvens därmed ha ökat något.

Mot bakgrund av den prognoserade starka uppgången av byggnadsverksamheten och med hänsyn till den förutsedda konsumtionsökningen beräknas produktionen inom denna bransch kunna öka 6 à 7 % 1971—1972 med tyngdpunkten av ökningen på första halvåret.

För första halvåret 1973 förutses produktionen inom gruppen träindustri exklusive sågverk ytterligare komma att dras upp.

En summering av de olika utvecklingstendenserna inom träindustrins delbranscher innebär för *totala träindustrin* en produktionsminskning 1970—1971 på ca 1 % och en produktionsökning 1971—1972 på drygt 4 %.

Världsmarknaden för *avsalumassa* kännetecknades under 1971 av ett markant omslag i leveransutvecklingen. Leveranserna av papperscellulosa från Norden och Nordamerika sjönk under året med över 2 miljoner ton och stannade vid 11,4 miljoner ton. Största delen av importminskningen — nära 1,5 miljoner ton — föll på Väst Europa och orsakades främst av ett mycket kraftigt lageromslag. En så stor del som in emot 0,5 miljoner ton av den starka importökningen under 1970 hade gått till uppbyggnad av köparlagren och när lagren från årsskiftet skars ned minst lika kraftigt förklarar således enbart lagerrörelserna en minskning av leveranserna mellan 1970 och 1971 på omkring 1 miljon ton.

Av det mycket kraftiga efterfrågeomslaget framgår också klart hur starkt avsalumassasektorn påverkas vid en försvagning av massakonsumtionen. Avsalumassan utgör ju i så stor utsträckning en marginalpost i pappersindustrins totala råvaruförsörjning, då huvuddelen av massan produceras i integrerade massafabriker-pappersbruk.

Produktionstakten inom den svenska massaindustrin var fortsatt hög under en stor del av första halvåret 1971 trots den mycket kraftiga ned-

gången i leveranserna. Producentlagren steg därmed snabbt. Produktionen drogs sedan successivt ned under återstoden av 1971, men den svaga leveransutvecklingen medförde fortsatt kraftigt stigande färdigvarulager under de tre första kvartalen. Lagernivån sjönk visserligen under fjärde kvartalet till följd av en kraftig stegring av leveranserna, men för året som helhet kom ändå en betydande lageruppbyggnad till stånd.

Totalt för 1971 sjönk tillverkningen av papperscellulosa jämfört med 1970 omkring 150 tusen ton till 3 460 tusen ton. Produktionskapaciteten ökade emellertid starkt 1970—1971 och ett fullt kapacitetsutnyttjande skulle ha inneburit en produktion av omkring 3,9 miljoner ton. Det verkliga produktionsbortfallet är således av storleksordningen 450 tusen ton.

För 1972 torde man kunna räkna med en successivt stigande pappersproduktion i Västeuropa och därmed ett ökat behov av massaimport. Mot slutet av 1971 torde dessutom förbrukarlagren ha nått en låg nivå och även om man inte kan utesluta ytterligare någon lagerminskning under de första månaderna 1972, torde en stigande massakonsumtion rätt snart ge utslag i ökade leveranser. Mot slutet av året torde man dessutom räkna med en viss uppdragning av förbrukarlagren. I takt med återhämtningen i den amerikanska ekonomin och med ökade möjligheter till avsättning på den japanska marknaden beräknas vidare det nordamerikanska trycket på Västeuropa lätta. Med dessa antaganden förutses massaexporten kunna öka ca 11 % 1971—1972. Exporten av papperscellulosa 1972 skulle därmed bli av ungefär samma storleksordning som 1970. Även på hemmamarknaden beräknas leveranserna stiga under loppet av 1972.

Å andra sidan ökar produktionskapaciteten såväl i Norden som i Nordamerika varför man i produktionshänseende inte kan räkna med någon avgörande förbättring av kapacitetsutnyttjandet förrän en mer utpräglad efterfrågestegring gör sig gällande i Västeuropa. Av aviserade planer att döma synes således produktionen i den svenska massaindustrin komma att begränsas genom driftsinskränkningar under våren och sommaren. I takt med förbättringen av marknadsläget beräknas sedan produktionen dras upp mot slutet av 1972. Här har kalkylerats med i stort sett samma genomsnittliga kapacitetsutnyttjande som under 1971, vilket skulle innebära en produktionsökning på ca 4 % 1971—1972.

Denna kalkylerade produktions- och leveransutveckling implicerar en fortsatt stegring av producentlagren under 1972 där huvuddelen av lagerökningen säsongrensat sett beräknas falla på första halvåret.

Under första halvåret 1973 kan man räkna med en förhållandevis kraftig ökning av massaexporten mot bakgrund av en förutsatt fortsatt uppgång av Västeuropas pappersproduktion, samtidigt som förbrukarlagren dras upp. Kapacitetsutnyttjandet inom massaindustrin beräknas sålunda stiga under första halvåret 1973 samtidigt som producentlagren torde dras ner.

Redan i början av 1970 kunde den svenska *pappers- och pappindustrin* förmärka en dämpning i den sedan mer än 2 år kraftigt stigande ordertillströmningen från såväl hemma- som exportmarknaden. Ökningstakten avtog alltmer och mot slutet av året föll orderingången kraftigt och fortsatte att falla under första halvåret 1971. Produktionen fortfor emellertid att öka kraftigt under större delen av 1970 och producentlagren steg. Trots en successiv produktionsneddragning från slutet av 1970 steg producentlagren ytterligare under första halvåret 1971. Produktionen låg under andra halvåret kvar på första halvårets nivå och produktionsminskningen stannade därigenom vid knappt 3 %. Efterfrågeläget förbättrades under andra halvåret genom en höjd papperskonsumtion i Västeuropa och exportleveranserna ökade i relativt snabb takt. Även på hemmamarknaden synes ett omslag i leveransutvecklingen ha skett mot slutet av året. För året som helhet blev därmed exporten i stort sett oförändrad jämfört med 1970, medan inlandsleveranserna minskade nära 5 %.

För 1972 torde man kunna räkna med en ökning av pappersexporten på ca 6 % främst genom en ökad pappersförbrukning i Storbritannien. Samtidigt förutses den nordamerikanska konkurrensen på Västeuropa avta till följd av en stigande inhemsk ekonomisk aktivitet i Förenta staterna. Även på hemmamarknaden kalkyleras med stigande leveransvolym. Med hänsyn till att tyngdpunkten på leveransuppgången beräknas ligga på andra halvåret och till förekomsten av stora producentlager beräknas produktionstillväxten bli svag under första halvåret. För året som helhet beräknas produktionen stiga ca 5 % räknat i volym, vilket med den förutsedda leveransutvecklingen skulle medföra något lägre producentlager vid utgången av 1972 än ett år tidigare.

För första halvåret 1973 beräknas exporten av papper stiga i relativt snabb takt, samtidigt som även hemmamarknadsleveranserna förutses öka starkare än under föregående halvår. Mot bakgrund av denna efterfrågeutveckling beräknas producentlagren komma att minska något, samtidigt som produktionstakten dras upp.

Produktionen inom *livsmedelsindustrin inklusive dryckesvaru- och tobaksindustrin* låg under hela 1971 kvar på ungefär samma nivå, vilket för helåret innebar en ökning med knappt 2 1/2 % jämfört med 1970. Detta är en för denna bransch relativt liten uppgång. Ändå växte färdigvarulagren markant under samtliga kvartal 1971, vilket förklaras av den svaga konsumtionsutvecklingen under 1971; livsmedelskonsumtionen minskade något jämfört med 1970. Produktionsökningen hänför sig helt till den egentliga livsmedelsindustrin, som ökade sin tillverkning med ca 3 %, medan produktionen stagnerade inom dryckesvaru- och tobaksindustrin.

Med hänsyn till den prognoserade tillväxten av livsmedelskonsumtionen under 1972 kan man räkna med en något högre ökningstakt för livs-

medelsproduktionen. De stora färdigvarulagren kommer dock troligen under första hälften av 1972 att verka bromsande på produktionen, men det förutses ske en förhållandevis kraftig produktionsökning under andra halvåret. För året som helhet skulle färdigvarulagren — trots en liten uppbyggnad under andra halvåret — komma att minska något och produktionen kalkyleras öka med ca 3 % 1971—1972.

För första halvåret 1973 förutses en något högre ökningstakt i produktionen än föregående halvår. Som grund för detta ligger antagandet om fortsatt färdigvarulageruppbyggnad samt en hög konsumtion.

Produktionsvolymen inom *textil- och beklädnadsindustrin* föll kraftigt tillbaka under första halvåret 1971 för att därefter ligga kvar på samma nivå under andra halvåret. För hela 1971 kom produktionen därmed att minska med 9 1/2 % i förhållande till 1970. Starkast var tillbakagången inom beklädnadsindustrin där produktionen minskade med 15 %, medan nedgången för textilsektorn stannade vid drygt 4 1/2 %. Inom denna uppvisar emellertid triåindustrin en tillväxttakt på ca 15 % varför produktionsneddragningarna för övriga delar av textilindustrin blev betydligt kraftigare — ca 10 %.

Den betydande nedgången i beklädnadsproduktionen har framför allt sin förklaring i en mycket svag utveckling av den inhemska efterfrågan. Konsumtionen av beklädnadsvaror, som 1970 endast visade en svag ökning, minskade med ca 6 % 1971 samtidigt som lagerneddragningar ägde rum. Utvecklingen av hemmamarknadsefterfrågan ledde också till att importen minskade — något som inte inträffat under den senaste 12-årsperioden. Nedgången blev 3 %.

För 1972 har produktionsutvecklingen för beklädnadssektorn bedömts med hjälp av en försörjningsbalans. Efter den kraftiga nedgången i konsumtionen av beklädnadsvaror 1970—1971 väntas konsumtionen öka med 3 % 1971—1972. Samtidigt beräknas lagren komma att byggas upp under året. Den tilltagande inhemska efterfrågan torde medföra en kraftig importökning — ca 18 %. Exporten bedöms komma att öka i högre takt än under 1971.

Den här kalkylerade utvecklingen medför en produktionsökning på 1/2 % för beklädnadsvaror.

Textilsektorns produktionsminskning förutses fortsätta i samma takt 1971—1972 som för året innan, varför produktionen inom hela textil- och beklädnadsindustrin beräknas komma att minska ca 1 % 1971—1972.

För första halvåret 1973 skulle den prognoserade fortsatt höga tillväxten av konsumtionen medföra att produktionsvolymen för hela sektorn ligger kvar på samma nivå som under andra halvåret 1972.

De hittills berörda branscherna svarar för närmare 80 % av den totala industriproduktionen. För återstående branscher, som i tabell 1 ingår under benämningen *övriga branscher*, är produktionsutvecklingen

efter 1969 till övervägande delen tills vidare mycket bristfälligt belyst. Den i tabellen angivna utvecklingen för 1971 och 1972 syftar därför huvudsakligen till att ge en ungefärlig uppskattning av produktionsförändringen inom dessa branscher sammantaget, av vilka jord- och stenvaru-, kemisk samt grafisk industri utgör de förädlingsvärdemässigt tyngst välgående branscherna. Gruppen innefattar även papp- och pappersvaru-, gummivaru- och läderindustri. Nedan berörs utvecklingen inom dessa branscher.

Den låga aktiviteten inom byggnadssektorn under 1971 medförde att produktionen inom *jord- och stenvaruindustrin* sjönk kraftigt under loppet av 1971 och för hela 1971 blev minskningen i förhållande till 1970 drygt 8 %. Såväl orderingång som produktion tycks av den senaste barometern att döma ha fortsatt att minska under första kvartalet 1972. Med hänsyn till den prognoserade kraftiga ökningen av byggnadsverksamheten under 1972 kan man dock räkna med en snabb vändning uppåt i produktionskurvan senare under året. Detta skulle för hela 1972 innebära att produktionen ligger kvar vid 1971 års nivå.

Produktionen inom den *kemiska industrin* har ökat mycket starkt under hela 60-talet. 1969—1970 sjönk tillväxten till knappt 8 % från att ha varit 14 % ett år tidigare. Enligt statistiska centralbyråns nyligen framlagda nya månadsvisa beräkningar över industriproduktionen, minskade produktionen 1970—1971 med 5 %. Detta baseras på den nya leveransstatistiken, som endast finns fr. o. m. 1970, jämte lageruppgifter ur investeringsenkäterna, vilket måste betraktas som ett mycket bräckligt material. Enligt statistiska centralbyråns tidigare beräkningar ökade produktionen med 7 1/2 % 1970—1971. Man utgick härvid från uppgifter om sysselsättningen jämte ett antagande om produktivitetsutvecklingen, vilket erhållits genom en mekanisk framskrivning av utvecklingen t. o. m. 1969. Det använda produktivitetsantagandet har visserligen sannolikt varit för högt satt, då utvecklingen inom de delar av industrin där man kunnat mäta produktivitetsutvecklingen 1969—1971 pekar på ett fall i produktivitetstillväxten inom industrin för denna period, vilket man givetvis missar vid en mekanisk framskrivning av utvecklingen. Å andra sidan implicerar en produktionsminskning med 5 % en synnerligen drastisk försämring av produktivitetsutvecklingen 1970—1971.

Produktionsutvecklingen 1970—1971 ligger således sannolikt någonstans emellan de båda beräkningarna. Uppgifterna i konjunkturbarometern tyder på en svag tillväxt av produktionen för den kemiska industrin under 1971, svagare än under 1970. Gissningsvis kan produktionsökningen ha varit en eller ett par procent 1970—1971. Den del av branschen, för vilken den svagaste utvecklingen redovisas, innefattar bl. a. färg-, läkemedels- och tvättmedelsindustri. Denna skulle enligt statis-

tiska centralbyråns nya beräkningar ha minskat produktionen med över 10 %.

Den senaste konjunkturbarometern tyder på en tilltagande produktionsökning för den kemiska industrin under 1972. Om man räknar med ovan antagna ökning för 1970—1971 på 1 à 2 % torde det vara rimligt att räkna med 5 à 6 % i ökning för 1971—1972, vilket här har kalkylerats med.

Produktionen inom den *grafiska industrin* har enligt statistiska centralbyråns nuvarande beräkningar ökat med ca 3 % 1970—1971. Man har härvid utgått från sysselsättningsstatistik jämte produktivitetsanta-gande enligt samma metod som tidigare användes för den kemiska in-dustrin (se ovan). Liksom den gamla beräkningsmetoden för den ke-miska industrin innebär sannolikt denna metod en överskattning av pro-duktionsutvecklingen även för den grafiska industrin 1971. Av konjunkturbarometern att döma tycks produktionen snarast ha minskat något under 1971, åtminstone under första hälften av året. Detta verkar också sannolikt med hänsyn till den allmänt svaga konsumtionsutvecklingen. En sådan försvagning brukar bli kännbar för den grafiska industrin ganska snabbt. Med hänsyn till den prognoserade högre konsumtionsni-vån 1972 kan man därför räkna med en uppdragning av produktionen under loppet av 1972. Detta beräknas för helåret leda till en ungefär oförändrad produktionsnivå jämfört med 1971.

Papp- och pappersvaruindustrin minskade produktionen 1970—1971 med ca 1 1/2 %. Den svaga inhemska efterfrågeutvecklingen under 1971 väntas redan i början av 1972 vändas till en kraftig ökning och jämsides därmed förutses en snabb produktionsuppdragning. *Gummiva-ruindustrin* uppvisade för helåret 1971 en produktionsminskning på drygt 2 %. Produktionen sjönk under loppet av året och låg sista kvar-talet 9 % lägre än under första kvartalet. En kraftigt ökad orderingång i slutet av 1971 och i början av 1972 kan emellertid tydas som en vänd-ning för branschen. Produktionen förutses sålunda öka något 1972.

Produktionen inom *lädervaruindustrin* gick tillbaka 1970—1971 med ca 3 %. Den prognoserade ökningen av den privata konsumtionen 1972 efter minskningen 1971 väntas medföra en ökad orderingång och därmed stigande produktion för branschen.

Totalt för gruppen *övrig industri* sjönk produktionen 1970—1971 med ca 3 % enligt statistiska centralbyråns beräkningar. Med ovan in-lagda justeringar för den kemiska och den grafiska industrin skulle minskningen stanna vid 2 %. Ovan skisserade produktionsutveckling för 1972 skulle ge en produktionsökning för gruppen som helhet med ca 2 1/2 % 1971—1972. De stora färdigvarulagren torde komma att verka hämmande på produktionsutvecklingen under första halvåret. För andra halvåret kan man däremot räkna med en kraftig produktionsuppdrag-

ning, då effekterna av lageravvecklingen samt den kraftiga stegringen av aktiviteten inom byggsektorn slår igenom på produktionen. Färdigvarulagren väntas för helåret 1972 ligga kvar vid 1971 års nivå, medan råvarulagren förutses öka något för denna sektor som helhet.

Under första halvåret 1973 väntas orderingång och orderstock ligga på en hög nivå, vilket förutses medföra att ökningen i produktionen fortsätter i oförminskad takt jämfört med närmast föregående halvår. Såväl råvarulager som färdigvarulager torde komma att stiga.

2. Skogsbruket

Som följd av den ovan redovisade svaga produktionsutvecklingen inom skogsindustrierna beräknas förbrukningen av rundvirke successivt ha minskat under loppet av 1971. Särskilt under andra halvåret sjönk förbrukningen kraftigt främst på grund av de omfattande driftsinskränkningarna inom massaindustrin men även inom sågverken hölls produktionen då tillbaka. För året som helhet beräknas sålunda förbrukningen inom massa- och pappersindustrin ha fallit tillbaka omkring 5 %, medan rundvirkesåtgången inom sågverken ökat omkring 3 %. Exporten av rundvirke som genom stormfällningarna ökat kraftigt under 1970 var hög även under första halvåret 1971. Produktionsneddragningen inom den norska massaindustrin i förening med ett lageromslag för massaved i Norge medförde emellertid en mycket kraftig nedskärning av massavedsexporten under andra halvåret.

Skogsavverkningarna hade under 1970 ökat kraftigt främst till följd av en stark ökning av förbrukningen av rundvirke inom sågverken och massa- och pappersindustrin.

Tabell IV:5. Försörjningsbalans för rundvirke 1969—1972

1 000 kbm fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1969	1970	1971	1972 prognos
Produktion	52 800	59 990	64 840	54 810
sågtimmer	21 790	23 630	24 100	23 860
massa- och boardved	27 020	32 480	36 990	27 420
övrigt rundvirke	3 990	3 880	3 750	3 530
Import	400	570	820	550
Summa tillgång	53 200	60 560	65 660	55 360
Export	3 180	4 270	3 660	3 290
Lagerförändring	—2 590	50	6 800	—4 100
Förbrukning	52 610	56 240	55 200	56 170
sågtimmer	21 250	22 910	23 580	23 600
massa- och boardved	27 480	29 560	27 960	29 120
övrigt rundvirke	3 880	3 770	3 660	3 450
Summa användning	53 200	60 560	65 660	55 360

Källa: Konjunkturinstitutet.

Avverkningarna fortsatte att öka under de gynnsamma klimatiska förhållandena under första halvåret 1971, vilket med den ovan redovisade förbrukningsutvecklingen medförde en mycket stark ökning av massavedslagren. Trots en drastiskt minskad avverkning under andra halvåret kom sålunda skogsavverkningarna att öka hela 8 % 1970—1971. Lagerökningen kom följaktligen att bli synnerligen stark. Enligt preliminära uppgifter steg massavedslagren drygt 6,5 miljoner kbm, vilket innebär nära nog en 50-procentig ökning av lagerstocken.

För 1972 beräknas rundvirkesförbrukningen totalt stiga omkring 2 % med den starkaste förbrukningsökningen inom massa- och pappersindustrin. Exporten av massaved kalkyleras fortsätta falla tillbaka till följd av en väntad fortsatt nedgång av den norska massaproduktionen. Samtidigt kan man räkna med en kraftig minskning av de högt uppdragna massavedslagren. Här har kalkylerats med en lagerminskning av storleksordningen 4 miljoner kbm, vilket skulle innebära en minskning av avverkningarna 1971—1972 på ca 15 %.

Förbrukningen av rundvirke kommer med ovan ställda prognoser för skogsindustrierna att öka i långsammare takt första halvåret 1973 än under 1972. Samtidigt kalkyleras neddragningar av massavedslagren fortsätta, varför aktiviteten inom skogsbruket torde bli låg under vintern 1972/1973.

3. Övriga näringar och den totala produktionen

Statistiska centralbyrån har för 1971 gjort preliminära beräkningar av bruttonationalprodukten mätt från produktionssidan. I följande tablå ges en sammanställning av förändringstalen för de olika näringsgrenarnas produktionsvolym 1970—1971 samt skattningar av utvecklingen 1971—1972.

Jordbrukets produktionsvolym beräknas enligt nationalräkenskapskalkylerna ha ökat med ca 3,5 % 1970—1971. Ökningen föll helt på vegetabilieproduktionen, som ökade kraftigt till följd av den goda skörden, medan produktionen av animalier i stort sett var oförändrad. Under förutsättning av normalskörd 1972, vilket innebär en minskning av produktionen av vegetabilier med ca 13 %, beräknar statens jordbruksnämnd att jordbrukets nettoproduktion kommer att minska med 5 % 1971—1972. Animalieproduktionen förutses öka med 1,5 %. Efter att mjölkbesättningarna och därmed även mjölkproduktionen minskat under ett antal år beräknas denna öka med 3,5 % 1971—1972. Vidare väntas minskningen av kreaturskapitalet i det närmaste upphöra.

Skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten beräknas ha stigit med 5 % 1970—1971. Främst till följd av den stora lagerhållningen av massaved torde man kunna räkna med en nedgång med ca 4,5 % 1971—1972.

Som framgår av avsnitt 1 i detta kapitel stagnerade *industriproduktionen* 1971. Under 1972 väntas produktionen öka snabbast inom varvsindustrin och massa- och pappersindustrin, medan produktionen väntas minska eller vara oförändrad inom textil- och beklädnadsindustrin och malmgruvorna. För hela industrin beräknas förädlingsvärdet öka med 2,5 % 1971—1972.

Inom *elsektorn* ökade förädlingsvärdet 1970—1971 med 14 %. Ökningen låg helt på vattenkraftproduktionen och förklaras av den förbättrade vattenförsörjningen. Värmekraftproduktionen minskade med drygt 20 % och låg under 1969 års nivå. Enligt centrala driftledningen beräknas elkraftproduktionen öka med ca 5,5 % 1971—1972. I stort sett hela ökningen väntas falla på vattenkraftssidan.

Inom *byggnadsverksamheten* minskade produktionen med 4,5 % under 1971 jämfört med 1970. Som framgår av kapitel VII beräknas bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar öka med 5 % 1971—1972. Inkluderas byggnadsunderhållet uppgår ökningen till 4,5 %.

Av ovanstående följer att varu- och kraftproduktionen — främst till följd av industriproduktionens stagnation — beräknas ha varit i stort sett oförändrad 1971 jämfört med 1970, medan tillväxten 1971—1972 uppskattas till knappt 2,5 %.

Den *offentliga tjänsteproduktionen* beräknas ha stigit med 3,5 % 1970—1971 medan tillväxttakten 1971—1972 väntas stanna vid 2,5 %.

Enligt nu föreliggande beräkningar låg produktionen inom de *privata tjänstesektorerna* på en i stort sett oförändrad nivå 1970—1971. Från varuhandeln, som svarar för mer än 40 % av den privata tjänsteproduktionen anges en minskning av den reala omsättningen med 1 %, vilket förklaras av nedgången i varukonsumtionen. Liksom i den preliminära nationalbudgeten för 1972 beräknas den privata tjänsteproduktionen komma att öka med omkring 4,5 % 1971—1972. Ökningstalet har skattats med ledning av den prognoserade omsvängningen i konsumtionsutvecklingen på främst varor. Även utvecklingen av tjänstekonsumtion och investeringar förutses i hög grad bidra till produktionsuppgången, som väntas komma att beröra den helt övervägande delen av tjänstesektorerna.

Den totala tjänsteproduktionen ökade enligt ovanstående beräkningar med 1 % 1970—1971 medan ökningen mellan 1971 och 1972 förutses bli ca 4 %.

Bruttonationalproduktens tillväxt, mätt från produktionssidan, blev enligt dessa beräkningar ca 0,5 % 1970—1971. Ökningen berodde så gott som uteslutande på ökad tjänsteproduktion, och då framför allt inom den offentliga sektorn. Mellan 1971 och 1972 beräknas bruttonationalproduktens tillväxt bli ca 3,5 %. Närmare 3/4 av tillväxten förklaras av ökad tjänsteproduktion.

	Förändring i produktionsvolym		
	1970—1971	1971—1972	
	Procent	Milj. kr. i 1971 års priser	Procent
Jordbruk	3,5	— 180	— 5
Skogsbruk	5	— 150	— 4,5
Industri	0	1 170	2,5
Elkraftproduktion	14	220	5,5
Byggnadsverksamhet	— 4,5	650	4,5
<i>Summa varu- och kraft- produktion</i>	0	1 710	2,5
Offentlig sektor	3,5	790	2,5
Övriga tjänster	0	3 670	4,5
<i>Summa tjänstesektorer</i>	1	4 460	4
Total produktion	0,5	6 170	3,5

Av de olika specialkapitlen framgår att storleken på bruttonationalprodukten, mätt från användningssidan, var i stort sett oförändrad 1971 i jämförelse med 1970. För 1971—1972 kalkyleras med en ökning på ca 3,5 %. Differensen mellan beräkningarna från produktions- och användningssidan uppgår därmed till ungefär 1/2 procentenhet för 1971, medan beräkningarna i stort överensstämmer för 1972.

V. Arbetsmarknaden

1. Läget på arbetsmarknaden under 1971 och början av 1972

I den preliminära nationalbudgeten för 1972 visades att läget på den svenska arbetsmarknaden, som under 1969 och 1970 präglats av hög efterfrågan på arbetskraft, under 1971 karakteriserades av minskat resursutnyttjande. Som en följd av den försvagade arbetskraftsefterfrågan skedde en betydande minskning av nettoinvandringen till Sverige. Under 1971 uppgick sålunda immigrationsöverskottet till endast 3 100 mot 48 700 — det högsta värde som noterats — under 1970. Bakom det låga nettotalet för 1971 ligger en hög utvandring, drygt 39 500, vilken översteg det tidigare högsta värdet med 1/3. Invandringen minskade kraftigt jämfört med 1970 men får ändå betraktas som relativt hög. Den uppgick under 1971 till 42 600, vilket var nära 35 000 färre än under 1970. Starkt bidragande till den låga nettoinvandringen under 1971 var att många finländare återvände hem. Under 1971 utvandrade netto 2 200 finländare från Sverige, medan det under 1970 skedde en nettoinvandring hit av 30 400 personer med finländskt medborgarskap. Även nettoinvandringen av jugoslaviska och grekiska medborgare minskade väsentligt och var under 1971 sammanlagt 5 300 mot 10 200 1970.

På grund av skillnader i åldersstrukturen mellan invandrare och utvandrare lämnade nettoinvandringen under 1971 inte något bidrag till ökningen av befolkningen i åldersintervallet 20—64 år. Immigrationsöverskottet bestod nämligen till över 9/10 av barn och ungdomar under 20 år och i övrigt av personer över 64 år.

Medelbefolkningen i åldrarna 20—64 år ökade med 0,5 % mellan 1970 och 1971, medan ökningen från 1969 till 1970 var 0,9 %. Även om effekten av den minskade nettoinvandringen reduceras vid en jämförelse mellan genomsnittstalen 1970 och 1971 för befolkningen, torde den förklara en betydande del av den redovisade skillnaden i ökningstakt. Medelbefolkningen i åldersintervallet 16—74 år, vilken i det följande betraktas, ökade mellan 1970 och 1971 med 0,6 % till 5,9 miljoner.

Antalet sysselsatta ökade enligt statistiska centralbyrån med endast 0,2 % mellan 1970 och 1971. Bland männen minskade emellertid sysselsättningen antalsmässigt med 1,0 %, medan den bland kvinnorna ökade med 1,7 %. Större delen av ökningen bland kvinnorna hänförde sig till de gifta kvinnorna. Då dessa har betydligt kortare genomsnittlig arbetstid än männen och de icke gifta kvinnorna, bidrog denna förskjutning till att en väsentlig skillnad mellan förändringen i antalet sysselsatta och förändringen i antalet utförda arbetstimmar uppstod. Andra faktorer som verkade i samma riktning var den lagstadgade arbetstidsförkortningen samt den samlade effekten av förändringar i del-

tidsarbete, övertid och korttidsfrånvaro. Medan sålunda antalet sysselsatta ökade med 0,2 % minskade totala antalet arbetade timmar enligt statistiska centralbyrån med 1,6 %.

Sysselsättningen, mätt i utförda arbetstimmar, synes mellan 1970 och 1971 ha minskat kraftigast inom byggnadsindustrin. Även inom skogsbruk och tillverkningsindustri noterades betydande nedgångar, medan antalet arbetade timmar däremot ökade inom den offentliga sektorn.

Även om läget på arbetsmarknaden under 1971 som helhet präglades av låg efterfrågan på arbetskraft, kunde mot slutet av året vissa tecken på en vändning skönjas. Sålunda ökade antalet obesatta platser säsongrensats från oktober. Arbetslösheten, som hade stigit kraftigt fram till november 1971, bromsades upp vid slutet av året. Under första kvartalet 1972 låg arbetslösheten säsongrensats på en något lägre nivå än under sista kvartalet 1971.

Efterfrågan på arbetskraft

Serien över vid arbetsförmedlingarna obesatta platser vid månadens mitt brukar användas för att belysa arbetskraftsefterfrågans utveckling. Fr. o. m. september 1970 har antalet obesatta platser varit lägre än motsvarande månadstal ett år tidigare. Antalet obesatta platser i januari 1972 var det lägsta och antalet i februari det näst lägsta värde som registrerats för någon månad sedan seriens tillkomst 1961. I april 1972 uppgick antalet till 35 190, vilket var 18 % lägre än värdet i april 1971.

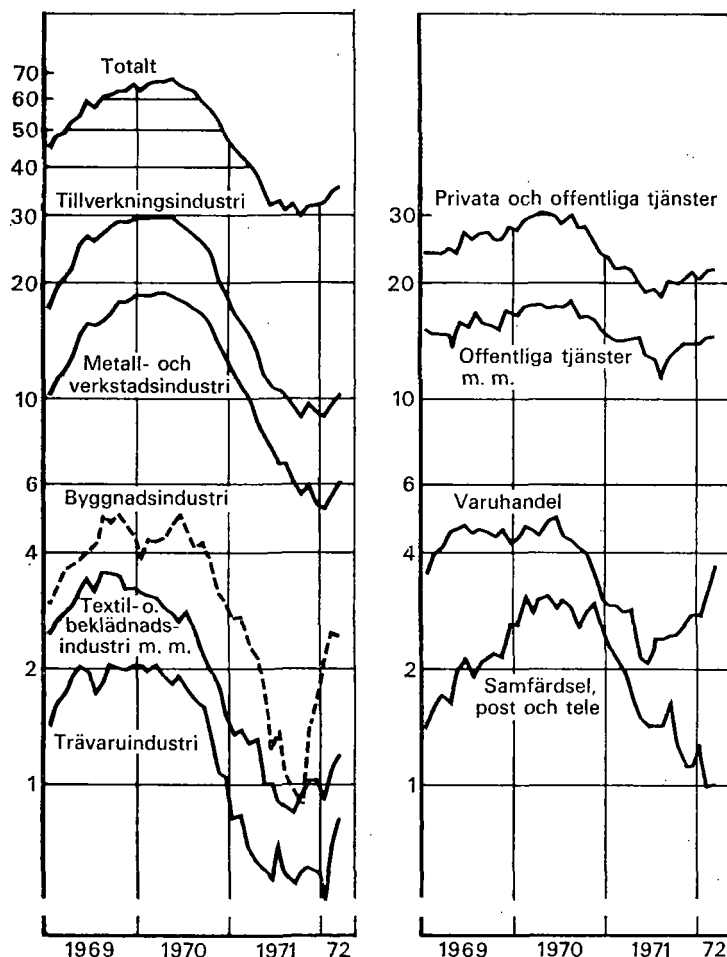
I diagram 1 återges säsongrensade kurvor över antalet obesatta platser inom några näringsgrenar. Som framgår av diagrammet minskade antalet obesatta platser snabbt under andra halvåret 1970 och första halvåret 1971. Under hösten 1971 synes emellertid en vändning ha inträtt varefter kurvan för de obesatta platserna åter började stiga.

Den bransch inom vilken denna uppgång först gjorde sig märkbar var varuhandeln. Tillsammans med varuhandeln svarade byggnadsindustrin för huvuddelen av den ökning av antalet obesatta platser som säsongrensats ägt rum mellan oktober 1971 och mars 1972. Inom byggnadsindustrin ökade de obesatta platserna kraftigast, vilket främst torde sammanhånga med de ekonomisk-politiska åtgärder, som under sommaren och hösten 1971 vidtogs i konjunkturstimulerande syfte.

Inom industrin bromsades nedgången i antalet obesatta platser upp mot slutet av året. Denna uppbromsning härrörde främst från trävaruindustrin samt textil- och beklädnadsindustrin m. m., medan minskningen inom metall- och verkstadsindustrin däremot fortgick under hela 1971. Endast svaga tecken till uppgång i antalet obesatta platser inom industrin kunde skönjas under de första månaderna 1972. Bland de privata och offentliga tjänsterna synes en långsam ökning ha börjat under hösten 1971 och fortsatt under första kvartalet 1972. Främst sammanhånga denna uppgång med den markerade vändningen inom

Diagram V:1. Antal obesatta platser vid månadens mitt 1969—mars 1972

Säsongrensade månadsdata. Tusental. Log. skala

Ann. I "offentliga tjänster m. m." ingår förutom samtliga offentliga även vissa privata tjänster såsom renhållnings-, rekreations- och reparationsverksamhet. Gruppen "privata och offentliga tjänster" omfattar samtliga obesatta platser inom tjänstesektorerna men är ej jämförbar med den i tidigare nationalbudgeter redovisade gruppen "privata och offentliga tjänster". Denna omfattade ej varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet och ej heller samfärdsel, post- och telekommunikationer.

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

varuhandeln under tredje kvartalet 1971 och ökningen av de lediga platserna inom gruppen offentliga tjänster m. m. under slutet av 1971. Däremot fortsatte minskningen av de obesatta platserna inom samfärdsel även under början av 1972.

Vid arbetsförmedlingarna registreras även det totala antalet ledig-anmälda platser under månaden. Under 1971 var antalet lediga platser (exkl. praktikarbete och militärt arbete) 21 % lägre än under 1970.

Skillnaden minskade emellertid under loppet av året. Under mars 1972 lediganmälades 6 % färre platser än under mars 1971.

Medan antalet under månaden lediganmälda platser ger en bild av utvecklingen av den totala arbetskraftsefterfrågan, speglar antalet obesatta platser vid månadens mitt utvecklingen av icke tillgodosedd efterfrågan. Antalet obesatta platser var, i förhållande till totala antalet lediganmälda platser, mindre under perioden januari—mars 1972 än under motsvarande månader 1971. Detta tyder på att uppkomna vakanser snabbare tillsattes under den förstnämnda perioden.

Även av konjunkturinstitutets barometerundersökningar framgår den svaga arbetskraftsefterfrågan under 1971 och början av 1972. Enligt undersökningarna i mars 1972 var andelen industriföretag, som uppgivit brist på yrkesarbetare 27 %, dvs. praktiskt taget oförändrad jämfört med december 1971. Inom flertalet industribranscher skedde endast smärre förändringar av bristtalen mellan de två tidpunkterna. Relativt kraftiga ökningar noterades dock inom delar av verkstadsindustrin, medan en markerad minskning skedde inom varvsindustrin. Inom sistnämnda bransch uppgav likväl i mars drygt 60 % av företagen brist på yrkesarbetare. För andra arbetare än yrkesarbetare noterades låga bristtal i samtliga industribranscher med undantag för metallframställning och varvsindustri. Bristen på tjänstemannapersonal var i mars 1972, liksom i december 1971, synnerligen liten och kvarstod endast i ett fåtal branscher. Vid den rådande lägre arbetskraftsbristen minskade nyanställningen av arbetare inom industrin. Jämsides härmed avtog även rörligheten, mätt som andelen avgångna industriarbetare i procent av antalet arbetare.

Arbetslöshet m. m.

Av den säsongrensade serien över antalet anmälda arbetslösa vid arbetsförmedlingarna framgår att arbetslösheten, som hade stigit kraftigt under större delen av 1971 började avta något mot slutet av året. Minskningen fortsatte även under de två första månaderna 1972 men från februari till april skedde på nytt en viss ökning av den säsongrensade arbetslösheten. En minskning från slutet av 1971 framträdde klarast i de syd- och mellansvenska länen utom storstadslänen, medan arbetslösheten synes ha stagnerat på hög nivå i storstadslänen och skogslänen. I tabell 1 redovisas uppgifter om den vid arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösheten. Som framgår av tabellen var antalet arbetslösa under första kvartalet 1972 i genomsnitt 21 400 fler än under samma period 1971. I april 1972 var totala antalet anmälda arbetslösa 74 400, vilket var 10 000 fler än i april 1971.

Den totala arbetslöshetsprocenten bland kassamedlemmarna uppgick enligt arbetsmarknadsstyrelsens statistik till i genomsnitt 2,6 under första kvartalet 1972 mot 2,3 under motsvarande period 1971. En vä-

Tabell V: 1. Vid arbetsförmedlingarna registrerad arbetslöshet januari—mars 1972
Månadstal resp. kvartalsgenomsnitt

	Arbetslöshetsförsäkrade				Samtliga arbetslösa	varav kvinnor
	Industri- arbetare	Bygg- nads- arbetare	Skogs- arbetare	Övriga		
<i>I. Antal registrerade arbetslösa 1972</i>						
1. Hela riket						
jan.	19 500	21 580	2 020	21 660	85 890	25 060
febr.	18 340	18 470	1 800	20 700	80 780	24 380
mars	18 290	17 930	1 810	20 730	80 060	24 190
2. Södra och mellersta Sverige						
jan.	14 430	14 270	250	12 870	55 920	16 830
febr.	13 710	12 230	240	12 770	53 730	16 770
mars	13 730	11 780	220	12 560	52 990	16 710
3. Värmland, Dalarna och Norrland						
jan.	5 070	7 310	1 770	8 790	29 970	8 230
febr.	4 630	6 240	1 560	7 930	27 050	7 610
mars	4 560	6 150	1 590	8 170	27 070	7 480
<i>II. Förändring från mot- svarande period 1971</i>						
1. Hela riket						
jan.	6 150	4 450	270	6 190	28 070	9 870
febr.	4 750	1 420	250	4 200	21 040	8 260
mars	3 240	—1 840	130	3 780	15 090	7 480
1 kv.	4 710	1 340	220	4 720	21 400	8 540
2. Södra och mellersta Sverige						
jan.	4 760	3 440	80	4 250	21 360	7 260
febr.	3 810	1 320	70	3 060	17 000	6 470
mars	2 800	—1 400	40	2 920	12 490	5 880
1 kv.	3 790	1 120	60	3 410	16 950	6 540
3. Värmland, Dalarna och Norrland						
jan.	1 390	1 010	190	1 940	6 710	2 610
febr.	940	100	180	1 140	4 040	1 790
mars	440	—440	90	860	2 600	1 600
1 kv.	920	220	160	1 310	4 450	2 000

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

sentligt kraftigare relativ ökning registrerades emellertid bland de icke arbetslöshetsförsäkrade. Medan antalet arbetslösa kassamedlemmar ökade med drygt 1/5 mellan första kvartalet 1971 och samma kvartal 1972 nästan fördubblades antalet icke försäkrade arbetslösa.

Arbetskraftsundersökningarna visar, såsom framgår av tabell 2, i likhet med arbetsförmedlingarnas statistik en väsentligt högre arbetslöshet

Tabell V:2. Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari—mars 1971 och 1972

		Januari	Februari	Mars	Första kvartalet
<i>I. Antal arbetslösa 1972</i>					
Hela riket		136 100	122 400	108 900	122 500
Storstadslänen		44 200	37 800	33 400	38 500
Skogslänen		43 000	28 900	34 500	35 400
Övriga län		48 900	55 700	40 900	48 500
<i>Förändring från 1971</i>					
Hela riket		31 600	28 300	10 400	23 400
Storstadslänen		7 400	9 600	5 700	7 600
Skogslänen		15 100	1 000	4 300	6 800
Övriga län		9 200	17 700	300	9 100
<i>II. Relativa arbetslöshetstalet</i>					
Hela riket	1972	3,5	3,1	2,8	3,1
	1971	2,7	2,4	2,5	2,5
Storstadslänen	1972	3,0	2,5	2,2	2,6
	1971	2,5	1,9	1,9	2,1
Skogslänen	1972	5,4	3,6	4,3	4,4
	1971	3,6	3,5	3,7	3,6
Övriga län	1972	3,0	3,4	2,5	3,0
	1971	2,4	2,3	2,5	2,4

Källa: Statistiska centralbyrån.

under första kvartalet 1972 än under samma kvartal 1971. Beträffande den regionala utvecklingen är emellertid överensstämmelsen mellan dessa två uppgiftskällor mindre god, vilket främst torde sammanhånga med olikheter i mätmetoderna. Då arbetskraftsundersökningarna utförs i form av stickprov bör man dock, främst vid studium av uppdelat material och begränsade perioder, ta hänsyn till den statistiska osäkerhet, som vidlåder materialet.

Under januari—mars var i genomsnitt 36 230 personer anställda i beredskapsarbeten (exkl. s. k. T-arbeten och arbeten för specialanvisade) att jämföra med 13 760 under dessa månader 1971. I arbetsmarknadsutbildning deltog under samma perioder i genomsnitt 52 720 respektive 46 900.

Under 1971 berördes totalt 37 000 arbetstagare, därav 30 900 inom industrin, av till arbetsmarknadsstyrelsen inkomna varsel om personalinskränkningar. Dessutom varslades 8 580 personer om förkortad arbetsvecka. Under januari—mars 1972 berördes sammanlagt 6 220 arbetstagare av varsel om personalinskränkningar mot 9 740 under samma månader 1971. De största minskningarna i antalet berörda av varsel noterades inom verkstads-, trävaru- samt textil- och beklädnadsindustrin.

2. Arbetsmarknaden 1972

För bedömningen av arbetsmarknadsläget under 1972 görs i det följande en kalkyl i två steg. Först görs en uppskattning av det sannolika utbudet av arbetskraft. Detta sätts sedan i relation till den förändring av sysselsättningen, som följer av näringsgrensvisa kalkyler över arbetskraftsefterfrågan. Därvid erhålls en indikation på i vilken riktning utnyttjandet av arbetskraft kommer att utvecklas.

Mellan 1971 och 1972 beräknas medelfolkmängden i åldrarna 16—74 år öka med 0,3 %. I åldrarna 20—64 år väntats ökningen bli 0,1 %. Dessa beräkningar baseras på en befolkningsprognos enligt vilken nettoinvandringen under 1972 kommer att bli större än under 1971 och uppgå till 7 000 personer. Vidare antas att nettoinvandrarernas åldersfördelning kommer att bli ungefär densamma som under senare delen av 60-talet. Om invandringen och utvandringen under 1972 helt skulle uppväga varandra, dvs. om nettomigrationen blir 0, skulle endast en försumbar försvagning av ökningstakten i de ovan nämnda åldersgrupperna inträffa.

En faktor av väsentlig betydelse för arbetskraftsutbudet är vidare förändringen i de relativa arbetskraftstalen. Dessa tal anger hur stor andel av befolkningen i en viss grupp som befinner sig i arbetskraften, dvs. antingen är sysselsatt eller arbetslös. Om de relativa arbetskraftstalen utvecklas enligt den trend som iakttas för perioden 1964—1971¹ ökar totala arbetskraften med 20 000 personer, eller 0,5 % mellan 1971 och 1972. Av denna ökning skulle de ändrade relativa arbetskraftstalen svara för 0,3 % och befolkningstillväxten för 0,2 %. Antalet män i arbetskraften väntas minska med 0,3 %, medan antalet kvinnor beräknas öka med 1,8 %.

I detta steg av kalkylen skall inte ingå något antagande om ändrad arbetslöshet. Utbudet av antalet sysselsatta beräknas därför utvecklas i samma takt som antalet personer i arbetskraften, dvs. med 0,5 %. Då frånvaron (exkl. semester) antas förbli oförändrad torde även antalet personer i arbete såsom utbud öka med 0,5 %.

Antalet utförda arbetstimmar kommer att utvecklas svagare än antalet personer i arbete, på grund av ändringar i medelarbetstiden under 1972. Förkortningen av veckoarbetstiden från 42,5 till 40 timmar, vilken skall vara helt slutförd i början av 1973, beräknas medföra att medelarbetstiden för anställda minskar med 3,5 % under 1972. Om även företagare inkluderas torde emellertid förkortningen av medelarbetstiden bli någon tiondels procentenhet mindre.

Beträffande efterfrågan på arbetskraft anknyts i det följande till prognoserna över produktionsutvecklingen under 1972, vilka redovisas i kapitel IV.

¹ För personer i åldrarna 16—19 år har trenden 1966—1971 extrapolerats.

Utifrån dessa prognoser samt genom antaganden om produktivitetstillväxten har sysselsättningsförändringen räknad i timmar uppskattats. Hänsyn har även tagits till arbetstidsförkortningens effekt, varefter förändringen av antalet sysselsatta personer har erhållits. För ekonomin som helhet har antagits att produktiviteten kommer att öka kraftigare 1972 än 1971, främst som en följd av en allmänt ökad ekonomisk aktivitet men även i någon mån genom arbetstidsförkortningens inverkan.

Följande tablå visar den beräknade sysselsättningsutvecklingen mellan 1971 och 1972 för anställda, dels i antal arbetstimmar, dels i antal personer. Värdena är, utom för totalen, avrundade till närmast hela och halva procenttal.

	Produk- tion	Produk- tivitet	Sysselsätt- ning i tim- mar	Arbets- tidsför- kortning	Sysselsättning i antal
Jordbruk och fiske	— 5	7	— 11	5	— 6,5
Skogsbruk	— 4,5	8	— 11,5	—	— 11,5
Industri	2,5	7	— 4,5	3,5	— 1
Elkraftsproduktion	5,5	6	— 0,5	5	4,5
Byggnadsverksamhet	4,5	4	0,5	2,5	3,5
Privata tjänster	4,5	5,5	— 1	4	3
Offentlig sektor	2,5	—	2,5	3,5	6,5
Totalt	3,4	4,9	— 1,4	3,5	2,2

Inom *jordbruket* ökade under 1971 antalet arbetade timmar bland de anställda med nära 3 %. Inför 1972 beräknas, under förutsättning om normalskörd, sysselsättningen minska kraftigt räknat såväl i antal personer som i antal timmar. Inom *skogsbruket* väntas produktion minska med 4,5 % 1972. Såsom avsnitt 2 i kapitel IV visar skulle den kalkylerade kraftiga nedskärningen av massavedslagren medföra en minskning av avverkningarna med ca 15 % mellan 1971 och 1972. Då arbetstidsförkortningen redan slutförts inom skogsbruket, kommer den beräknade nedgången i antal arbetstimmar att innebära en lika kraftig procentuell minskning av antalet sysselsatta.

Från 1970 till 1971 skedde praktiskt taget ingen förändring av produktionsvolymen inom *industrin*. Enligt prognosen kommer emellertid flertalet industribranscher att uppvisa en gynnsammare utveckling under 1972, då produktionen inom totala industrin väntas tillväxa med ca 2,5 %. Samtidigt beräknas produktiviteten öka till nära nog samma nivå som genomsnittet för perioden 1960—1970. Nettoeffekten av denna produktivitetstillväxt och förkortningen av veckoarbetstiden skulle för totala industrin under 1972 innebära en minskning av antalet sysselsatta med ungefär 1 %.

Produktionen inom *byggnadsverksamheten*, som 1971 minskade relativt kraftigt beräknas under 1972 visa en betydande uppgång. Med den

prognoserade produktionsökningen och den antagna produktivitetstillväxten skulle antalet sysselsatta under 1972 öka med drygt 3 %.

Inom de *privata tjänsterna* skedde 1970—1971 en svag minskning av antalet anställda. Sysselsättningen räknat i antal personer beräknas emellertid öka under 1972. En betydande del av denna ökning torde falla på varuhandeln även om vissa extra produktivitetsvinster förutses i samband med arbetstidsförkortningen. Förutom inom varuhandeln väntas antalet sysselsatt öka främst inom samfärdseln.

Inom *näringslivet*, här definierat som den totala ekonomin exklusive den offentliga sektorn, beräknas antalet anställda öka med omkring 1 % mellan 1971 och 1972. Om även företagare inberäknas torde ökningen komma att uppgå till ungefär hälften härav.

Inom den *offenliga sektorn* ökade antalet anställda med drygt 6 % från 1970 till 1971. Ökningen beräknas bli lika stor 1971—1972. Uttryckt i timmar blir uppgången drygt 2,5 %.

De näringsgrensvisa kalkylerna synes sammantaget visa att arbetskraftsefterfrågan, uttryckt i antal arbetstimmar för anställda, skulle minska med 1—1,5 % från 1971 till 1972. Detta skulle innebära en ökning av antalet sysselsatta med drygt 2 %, en siffra som reduceras med omkring 1/2 procentenhet om även företagare inberäknas.

Den beräknade förändringen av arbetskraftsefterfrågan kan ställas i relation till den väntade utvecklingen av arbetskraftsutbudet, en ökning med 0,5 %. Detta skulle innebära en minskning av den genomsnittliga arbetslöshetsprocenten med omkring en enhet från 1971 till 1972. Detta värde får emellertid endast ses som en indikation på vilken riktning utnyttjandet av arbetskraft förändras. Det skall däremot inte betraktas som en prognos över hur arbetslösheten faktiskt kommer att utvecklas.

Sålunda skulle avvikelser från de antagna produktivitetstalen medföra motsvarande förändringar av arbetslöshetsprocenten. Härtill kommer att ändringar i frånvarofrekvens och övertidsarbete kan påverka arbetskraftsefterfrågan. Vidare är det tänkbart att utbud och efterfrågan kan komma att visa ökad obalans på vissa delarbetsmarknader, vilket kan komma att begränsa arbetslöshetens nedgång. Om slutligen de relativa arbetskraftstalen utvecklas i samma takt som 1971 skulle utbudet av arbetskraft under 1972 öka med omkring 0,4 % utöver de 0,5 % som antagits i det föregående.

Sammanfattningsvis framgår av ovanstående att en viss ökning av sysselsättningen, främst inom tjänstesektorerna, torde äga rum mellan 1971 och 1972. Även inom byggnadsverksamheten (och elkraftproduktionen) väntas antalet anställda öka. För de varuproducerande sektorerna som helhet torde emellertid, såsom en trolig följd av en stegrad produktivitetstillväxt främst inom industrin, en mindre sysselsättningsminskning inträffa.

VI. De enskilda konsumenternas ekonomi

Den osäkerhet som omgav antagandena i den preliminära nationalbudgeten för 1972 vad beträffar löneglidning, skattekvot och sparkvot har knappast minskat genom utfallet av den preliminära beräkning för hushållens inkomster och konsumtion 1971 som nu föreligger. Den privata konsumtionen sjönk mellan 1970 och 1971 med 1 % i volym mot tidigare antagna 1/4 %, vilket bidrog till att höja sparkvoten ytterligare mellan samma år. Sparkvoten beräknas nu ha stigit från 3,3 % 1970 till 6,6 % 1971. Ökningen kan väntas slå tillbaka på konsumtionen 1972 men ovissheten om i vilken grad detta kan komma att ske utgör ett osäkerhetsmoment i prognosen 1972.

Inbetalningarna av preliminär A-skatt den sista skatteterminen avseende inkomståret 1971 blev opåräknat stora varför den höga makroekonomiska marginalskattekvot som tidigare beräknats för 1970—1971 höjdes ytterligare. En del tänkbara förklaringsfaktorer till denna höjning diskuteras nedan.

Faktorinkomsterna förutses i nu föreliggande beräkningar öka med knappt 8 1/2 % 1971—1972 mot en ökning på 8 % 1970—1971. Lönesummeökningen har genom en antagen högre förtjänstökning för de anställda beräknats bli ungefär 1 procentenhet större 1971—1972 än 1970—1971 då den ökade med 9 %. Inkomstöverföringarna ökade kraftigt 1970—1971 till följd av barnbidragshöjningar och stora ökningar av basbeloppet med höjande effekt på pensionsutbetalningarna. Mellan 1971 och 1972 beräknas ökningstakten bromsas upp avsevärt och uppgå till ca 15 %. Inbetalningar av direkta skatter, avgifter m. m. väntas öka ungefär i samma takt som inkomstöverföringarna. Hushållens disponibla inkomster beräknas öka med ungefär 7 1/2 % 1971—1972 mot en ökning på drygt 10 % året innan. Effekterna av skattereformen 1971 kalkyleras ha höjt disponibelinkomstnivån 1971 med drygt 3 procentenheter. Det är ungefär lika mycket som mervärdesskatten höjde den genomsnittliga konsumentprisnivån 1971. Den reala disponibla inkomstens ökning beräknas ha uppgått till drygt 2 1/2 % 1970—1971. Totalt höjdes prisnivån med 7,4 % mellan 1970 och 1971, vilket är den största årliga prisstegring som noterats i Sverige sedan Koreakrisen. Mellan 1971 och 1972 förutses prisnivån stiga med i genomsnitt 4,8 %, vilket skulle resultera i en real disponibel inkomstökning på 2 1/2 %. Faktorinkomsternas utveckling efter inkomstskatt och prishöjningar, vilket utgör ett närmvärde på den förvärvsarbetande befolkningens reallt behållna inkomster, visar dock en påtagligt svagare ökningstakt än de totala disponibla inkomsterna. Mellan 1970 och 1971 beräknas ökningen uppgå till 1 % och för 1971—1972 förutses ökningen uppgå till endast 1/4 %. Detta

är ökningstal som ligger klart lägre än de som kan räknas fram för exempelvis de tre närmast föregående åren då ökningen uppgick till i genomsnitt drygt 2 1/2 %. För första halvåret 1973 har en real disponibel inkomst beräknats som ligger knappt 2 1/2 % över den beräknade nivån motsvarande halvår 1972.

Den privata konsumtionen minskade enligt preliminära beräkningar mellan 1970 och 1971 med 1 % i volym. De snabba prisstegringarna under 1971 kan ha påskyndat substitueringen av relativt sett dyra varor med billigare varor. Deflateringen av omsättningsstatistiken, som utgör det huvudsakliga underlaget för beräkningarna av varukonsumtionen, kan därför tänkas ha överdrivit priseffekten i och med att deflateringen sker av förhållandevis stora aggregat av varor.

Sparandet mer än fördubblades mellan 1970 och 1971. Sparkvoten blev ungefär lika stor som i slutet av 50-talet. Sparkvotshöjningen sätts i samband med momshöjningen 1971 (som orsakade tydliga rekyleffekter i början av 1971), stram kreditmarknad, utdragna och konfliktfyllda avtalsförhandlingar, snabbt ökande arbetslöshet och till mindre del även med vissa sparstimulerande åtgärder. För en avstämning av den här beräknade sparandeökningen hos hushållen mot kreditmarknadsstatistiken hänvisas till kapitel IX.

För 1972 har antagits en successivt sjunkande sparkvot. Mellan åren 1971 och 1972 har antagits en konsumtionsökning på 4 %, vilket säsongrensat implicerar en mycket måttlig kvartalsvis ökning från fjärde kvartalet 1971. Sparkvoten skulle därmed reduceras med knappt 1 1/2 procentenhet 1972, vilket är mindre än hälften av den ökning som noterades mellan 1970 och 1971.

För första halvåret 1973 har sparkvoten antagits bli oförändrad räknat från det närmast föregående halvåret. Den privata konsumtionen skulle därmed ligga 3 1/4 % högre än första halvåret 1972.

1. De disponibla inkomsterna

Löner

En summering av de sektorvisa lönesummeberäkningarna ger till resultat en ökning av den totala lönesumman på 9 % mellan 1970 och 1971. En obetydlig dragning uppåt har därmed skett i förhållande till det ökningstal, som redovisades i den preliminära nationalbudgeten 1972.

I de föreliggande beräkningarna har sysselsättningskomponenten jämfört med tidigare knutits fastare till utvecklingen av det totala antalet av anställda utförda arbetstimmar enligt arbetskraftsundersökningarna.¹

¹ En annan förändring gentemot tidigare är att fr. o. m. beräkningarna för 1970—1971 sysselsättningskomponenten efter att tidigare ha varit additiv gjorts multiplikativ med summan av de båda förtjänstkomponenterna i och för beräkning av ökningstalet för lönesumman.

Antalet av dessa beräknas för anställda ha minskat med 0,9 % mellan 1970 och 1971. Sysselsättningskomponenten påverkas i positiv riktning av övergång till högre betalda arbeten men har för 1971 kalkylerats till — 0,7 %.

Samtidigt beräknas timförtjänsterna ha ökat med 9,8 %. Därav var 7 procentenheter avtalsmässiga lönehöjningar medan löneglidningen stannade på 2,8 %.

Industriarbetarlönernas utveckling mellan 1970 och 1971 är svårbedömd. Beräkningar med utgångspunkt från den kvartalsvisa lönesumme-statistiken pekar på en förtjänstutveckling på närmare 11 %. Den månatliga förtjänststatistiken stördes mycket påtagligt av de utdragna avtalsförhandlingarna. Uppgifter om de retroaktiva utbetalningarnas inverkan på förtjänsttalen föreligger endast för vissa månader, vilket medför osäkerhet vid tolkningen av förtjänststatistiken. Denna antyder emellertid en något lägre timförtjänstutveckling än den från lönesumme-statistiken erhållna. Det finns anledning att tro att differensen åtminstone delvis beror på variationer i antalet utbetalningstillfällen mellan 1970 och 1971. Den timförtjänstökning som från företagets kostnadssynpunkt på sikt är den intressanta, skulle därmed vara den lägre. Det är inte möjligt att bestämma ett exakt värde för timförtjänstökningen enligt detta lägre alternativ, men grovt angivet torde den ligga kring 10 %.

Industriföretagens arbetskraftskostnader ökade mellan 1970 och 1971 också på grund av dels ökningen i den allmänna arbetsgivaravgiften, dels höjda ATP- och sjukförsäkringsavgifter. Sammantaget bidrog ökningen i dessa tre kostnadsposter till en uppgång i timkostnaderna för arbetarpersonal med 1,4 %.

För 1972 beräknas den totala lönesumman öka med 10 %. Sysselsättningskomponenten har satts till — 1 %, vilket svarar mot ett antagande om en ytterligare något större nedgång i antalet arbetstimmar av anställda. Avtalet, exklusive de retroaktiva betalningar som är hänförliga till 1971, beräknas bidra med 8,6 procentenheter och löneglidningen med 1,9. Den återstående differensen beror på de nämnda retroaktiva betalningarna i januari 1972. Den mycket höga avtalskomponenten förklaras av att den övervägande delen av arbetstidsförkortningen förlagts till 1972.

För första halvåret 1973 har antagits en lönesummeökning på 8,5 % jämfört med motsvarande halvår 1972. Sysselsättningskomponenten antas bidra med 0,8 procentenheter och förtjänstkomponenterna med 7,7. De däri ingående avtalsmässiga ökningarna beräknas till 5,1 % och löneglidningen svarar alltså för de återstående 2,6 procentenheterna.

Övriga inkomster

Faktorinkomsterna som ökade med 8 % mellan 1970 och 1971 väntas öka i obetydligt snabbare takt 1971—1972 eller med knappt 8 1/2 % till följd av antagna högre förtjänstökningar för anställda 1972. Jordbrukarbefolkningens inkomster 1971 och 1972 har uppreviderats kraftigt jämfört med beräkningarna till den preliminära nationalbudgeten. Vad gäller 1972 är detta främst en följd av en reviderad bedömning av den s. k. inflationsregelns inverkan på utfallet av jordbruksavtalet.

Tabell VI: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1970—1972
Milj. kr., löpande priser

	1970	1971	1972 prognos	Procentuell förändring	
				1970— 1971	1971— 1972
1. Faktorinkomst ¹	113 349	122 382	132 723	8,0	8,4
Egentliga löner ²	91 463	99 688	109 722	9,0	10,1
Enskilda företagares inkomster	8 878	9 203	9 610	3,7	4,4
Kapitalinkomster ³	1 305	1 427	1 514	9,3	6,1
Ofördelad restpost	11 703	12 064	11 877	3,1	—1,6
2. Inkomstöverföringar till hushåll	21 299	25 229	28 942	18,5	14,7
Egentliga inkomstöverföringar ⁴	7 278	8 879	10 313	22,0	16,2
därav: Barnbidrag	1 593	2 145	2 172	34,7	1,3
Bostadsbidrag ⁵	699	773	1 351	10,6	74,8
Socialförsäkringsutfall	14 021	16 350	18 629	16,6	13,9
därav: Folkpensioner ⁶	7 903	9 216	10 535	16,6	14,3
ATP	1 166	1 660	2 220	42,4	33,7
3. Direkta skatter, avgifter m. m.	39 947	43 313	49 704	8,4	14,8
4. Hushållens nettoutbetalningar till det offentliga (3—2)	18 648	18 084	20 762	—3,0	14,8
5. Skadeförsäkringsutfall	858	883	1 025	2,9	16,1
6. Skadeförsäkringspremier	904	914	1 030	1,1	12,7
7. Disponibla inkomster (1—4+5—6)	94 655	104 267	111 956	10,2	7,4
8. Privat konsumtion	91 578	97 374	106 069	6,3	8,9
9. Sparande ⁷ (7—8)	3 077	6 893	5 887	124,0	—14,6
10. Sparkvot (9:7)	3,3	6,6	5,3	3,3 ⁸	—1,3 ⁸

¹ Arbetsgivaravgifter till socialförsäkring, tillräknade pensionsavgifter för statliga och kommunala myndigheter, för kommunala affärsverk samt för icke-finansiella företag är ej medtagna som löneförmåner i denna post. Summan av dessa avgifter uppgick 1970 till 12 100 milj. kr., 1971 till 14 227 milj. kr. och beräknas 1972 uppgå till 15 767 milj. kr.

² Inkl. direkt utbetalda pensioner från statliga affärsverk samt från industri och handel.

³ Inkl. räntor på privata försäkringsfonder (exkl. skadeförsäkring).

⁴ Inkl. transfereringar från utlandet och utbetalda pensioner från stat och kommun.

⁵ Exkl. kommunala bostadstillägg till folkpensionärer.

⁶ Inkl. kommunala bostadstillägg till folkpensionärer.

⁷ Inkl. privat försäkringssparande. Detta uppgick 1970 till 2 109 milj. kr., 1971 till 2 412 milj. kr. och beräknas uppgå till 2 628 milj. kr. 1972.

⁸ Förändring mätt i procentenheter.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

De enskilda företagens inkomster väntas därmed också öka i något snabbare takt 1972 än 1971.

Kapitalinkomsterna förutses i nu föreliggande beräkningar öka i något långsammare takt 1971—1972 än mellan de närmast föregående åren till följd av diskontosänkningarna under 1971. Dessutom väntas inlåningsökningen i bankerna bli betydligt mindre 1972 än 1971.

De egentliga inkomstöverföringarna (barnbidrag, omskolningsbidrag, bostadsbidrag m. m.) ökade med 22 % mellan 1970 och 1971. Härtill bidrog framför allt beloppshöjningen av de allmänna barnbidragen — från 225 kr. till 300 kr. per kvartal. Även omskolningsbidragen ökade emellertid i relativt stor utsträckning till följd av en kraftigt utökad arbetsmarknadsutbildning. De kommunala inkomstöverföringarna fortsatte att öka i snabb takt eller med ca 24 %.

Mellan 1971 och 1972 väntas de egentliga inkomstöverföringarna komma att öka i en något långsammare takt än året innan. Ökningen torde ändå komma att uppgå till ca 16 %. De allmänna barnbidragen väntas tillväxa endast svagt. Däremot förutses en betydande ökning av bostadsbidragen. Under januari 1972 utbetalades ett särskilt statligt bostadstillägg till barnfamiljer uppgående till tre gånger det belopp som utbetalades i december 1971. Den 1 april träder dessutom de nya reglerna för såväl de statliga som de statsbidragsberättigade bostadstilläggen i kraft. De totala bostadstilläggen till barnfamiljer väntas därför komma att öka med inte mindre än 75 % mellan 1971 och 1972. De kommunala inkomstöverföringarna, exklusive bostadstilläggen, väntas öka med ca 16 %.

Socialförsäkringsutfallet beräknas öka något långsammare 1971—1972 än 1970—1971. Den basbeloppsreglerade delen — främst folkpensioner och ATP — väntas till följd av de förutsedda lägre prisökningarna under 1972 öka i något svagare takt än mellan de två närmast föregående åren, trots utbetalningarna av det extra pensionstillskott som offentliggjordes av regeringen i det s. k. oktoberpaketet 1971.

Hushållens inbetalningar av direkta skatter och avgifter m. m. ökade 1970—1971 med endast 8,4 %. På grund av skattereformen 1971 ökade den preliminära A-skatten med endast 8,5 %. Sänkningen av den statliga direkta skatten reducerade, enligt en kalkyl utförd av riksrevisionsverket, den preliminära A-skatten med ungefär 2,9 miljarder kr. I de gamla preliminärskattetabellerna beräknades kommunalskatteavdraget på basis av samma års inkomster och kommunalskattesats. Med stigande inkomster och/eller kommunalskatter överskattades därmed avdraget, som egentligen skulle vara lika med den faktiskt inbetalade kommunalskatten två år tidigare. Denna överskattning av avdragen har försvunnit i de nya tabellerna och preliminärskatteuttaget har därmed höjts. Skattereformens inverkan är således betydligt större med avseende på den slutligt påförda skatten än på preliminärskatten. Kommunalskattehöj-

ningarna 1971 bidrog däremot till att höja preliminärskatten med 0,8 miljarder kr. Det innebär således att om 1970 års skattesatser hade använts även 1971, så skulle den preliminära A-skatten ha varit ungefär 2,1 miljarder kr. högre än de nu faktiskt influtna beloppen. Den sålunda beräknade ökningen av den preliminära A-skatten skulle ha utgjort närmare 60 % av den totala lönesummeökningen, dvs. den makroekonomiska marginalskattekvoten skulle ha uppgått till 59 %. Den sålunda beräknade marginalskatten enligt det gamla skattesystemet kan jämföras med motsvarande kvoter för de närmast föregående åren. Dessa varierar mellan 42 och 50 % och uppgick mellan 1969 och 1970 till 45 %. Ökningen 1971 är av sådan storleksordning att den fordrar ett närmare studium. Den kan tänkas bero på ett flertal olika faktorer. Den skulle kunna tyda på felaktigheter i lönekalkylen eller skattningen av skattereformens effekter. Skulle exempelvis den antagna lönesummeökningen vara för liten eller skulle effekterna av skattereformen vara överskattade så reduceras marginalskattekvoten. En betydligt osäkrare faktor och sämre statistiskt belyst är dock den praktiska tillämpningen av preliminärskattetabellerna. 1970 års preliminärskattetabeller användes på vissa håll fortfarande i januari 1971 i väntan på nya tabeller, vilket bidrog till ett högre uttag. Vidare medför den obligatoriska särbeskattningen att båda makarna numera i ökad utsträckning får en preliminär skatt som tillnärmelsevis överensstämmer med den slutliga. Dessutom kan övergången till den nya kolumnindelningen i preliminärskattehänseende ha medfört en striktare klassificering än tidigare. Med nu tillgänglig statistisk information — före det att taxeringsutfallet för 1971 är känt — är det mycket svårt att avgöra vilken vikt som skall tillmätas de här uppräknade förklaringsfaktorerna. Dessa faktorer tillsammans med det ovan nämnda sloandet av kommunalskatteavdraget bör ha verkat höjande på preliminärskatteuttaget och som följd härav bör nettot av fyllnadsskatten 1972 och kvarskatten 1973 minus överskjutande skatt 1972 — samtliga avseende inkomståret 1971 — bli avsevärt mindre negativt för hushållen än tidigare år.

Fyllnadsskatten beräknas således öka endast obetydligt 1971—1972 medan den överskjutande skatten 1972 däremot väntas öka kraftigt. Som framgår av tabell 2 väntas således nettoinbetalningarna av hushållens fyllnadsskatt, kvarskatt och överskjutande skatt redan under 1972 sjunka något.

Någon ytterligare skärpning av preliminärskatteuttaget i förhållande till den slutliga skatten utöver den som ägt rum under 1971 väntas inte ske under de följande åren. Det innebär att den beräknade marginalskattekvoten för 1971—1972 (vid oförändrade kommunalskattesatser från föregående år) kan förmodas sjunka. Till detta bidrar sannolikt också den antagna större sysselsättningsökningen 1972 än 1971. De nyanställdas marginalskatt i här använd mening blir densamma som deras

Tabell VI: 2. Hushållens direkta skatter och avgifter 1968—1972

Milj. kr., löpande priser

	1968	1969	1970	1971	1972
1. Prel. A-skatt	24 537	27 531	32 212	34 944	40 917
2. Prel. B-skatt	3 119	3 352	3 562	3 644	3 700
3. Fyllnadsskatt	743	894	1 213	1 334	1 350
4. Kvarskatt	1 704	1 736	1 910	2 023	2 518
5. Överskjutande skatt	2 156	2 309	2 589	2 836	3 388
6. Netto (3+4-5)	291	321	534	521	480
7. Övriga skatter och avgifter	2 677	2 843	3 639	4 204	4 607
8. Summa direkta skatter och avgifter (1+2+6+7)	30 624	34 047	39 947	43 313	49 704

Källor: Statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket och konjunkturinstitutet.

genomsnittliga skatt. En sysselsättningsökning verkar således neddragande på den totala makroekonomiska marginalskattekvoten. Med hjälp av ett på tidigare erfarenhet baserat samband mellan marginalskattekvoter och sysselsättningsutveckling har här skattekvoten antagits komma att ligga omkring 50 % 1971—1972. Detta skulle ge en ökning av den preliminära A-skatten mellan 1971 och 1972 på drygt 17 %. Övriga skatter och avgifter väntas stiga i en lägre takt eller med närmare 10 %. Därmed förutses hushållens direkta skatter och avgifter m. m. öka med knappt 15 %.

De disponibla inkomsterna

Faktorinkomsterna 1972 beräknas tillväxa i ungefär samma takt som mellan 1970 och 1971. Efter inkomstöverföringar och reduktion för direkta skatter reduceras ökningstakten för de disponibla inkomsterna till knappt 7 1/2 % 1971—1972 mot drygt 10 % året innan. Den höga ökningstakten 1970—1971 beror, som framgått ovan, på effekterna av skattereformen 1971. Eftersom dessa åtgärder finansierades genom höjd mervärdeskatt utjämnas skillnaderna i ökningstakt för de disponibla inkomsterna de båda åren sedan hänsyn tagits till prishöjningarna, såsom kommer att redovisas i efterföljande avsnitt. De reala disponibla inkomsterna beräknas nämligen öka med 2,5 % 1971—1972 mot 2,6 % mellan 1970 och 1971.

För första halvåret 1973 har lönesummeökningen satts till 8 1/2 % jämfört med första halvåret 1972. Totala faktorinkomstökningen uppgår därmed till 8 %. Inkomstöverföringar och direkta skatter, avgifter m. m. har båda antagits öka med ca 13 %. De disponibla inkomsterna skulle därmed första halvåret 1973 ligga ca 7 % högre än under samma period 1972 och den reala ökningen mellan samma halvår väntas uppgå till ca 2 1/2 %.

2. Konsumentpriserna

Prisutvecklingen 1971

Från december 1970 till december 1971 steg konsumentpriserna enligt långtidsindex med 7,5 %. Enligt korttidsindex för december 1971 var uppgången 7,3 %, räknat från långtidsindex för december 1970. Den uppjustering som skett i långtidsindex är i första hand att hänföra till bostadsposten, där lägenhetsposten, som till skillnad från egnahemsposten haft en prisuppgång, givits en högre vikt i långtidsindex. Det är också i främsta rummet bostadspostens utveckling som förklarar att uppgången i konsumentprisindex mot slutet av 1971 blev något högre än som räknades med i den preliminära nationalbudgeten 1972.

Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1970 och 1971 har prisnivån stigit med 7,4 %. Vid s. k. implicitprisberäkning, då även förändringar i konsumtionens sammansättning kvartalvis beaktas, har erhållits en genomsnittlig uppgång med likaledes 7,4 %.

Prishöjningarnas fördelning på olika delar av konsumtionen framgår av nedanstående sammanställning.

Genomsnittliga prisförändringar december 1970—december 1971

	Procent
Livsmedel	12,0
Tjänster (Exkl. bostad)	10,7
Kläder och skor	9,2
Diverse varor	7,6
Inventarier och husgeråd	6,2
Alkohol och tobak	5,8
Bränsle och drivmedel	2,6
Bostad	1,7

Den största uppgången redovisas för livsmedelspriserna. Dessa steg främst i januari 1971 då höjd mervärdeskatt medförde en uppgång med närmare 6 % samt i juli och augusti på grund av jordbruksöverenskommelsen och de lättnader som samtidigt skedde i prisregleringen för distribution och förädling. Uppgången för tjänster förklaras främst av taxehöjningarna inom post och tele samt resor och transporter i oktober. För grupperna kläder och skor, inventarier och husgeråd samt diverse varor gäller med vissa undantag att priserna stigit till följd av höjd mervärdeskatt. Vidare skedde allmänt lättnader i prisregleringen innan denna upphävdes vid utgången av 1971. Posterna bränslen och drivmedel samt bostad har inte nämnvärt påverkats av skärpt indirekt beskattning. Bränslen och drivmedel har stigit betydligt långsammare än under 1970, bl. a. beroende på att den internationella prisstegringen på eldningsolja upphört under loppet av 1971. För bostäder redovisas en svagare prisuppgång, vilket beror på de fyra diskontosänkningarna i

Tabell VI: 3. Konsumentprisförändringar 1960—1972 uppdelade på komponenter (dec.—dec.)

	1960—1965		1965—1970		1971	1972
	To- talt	Per år	To- talt	Per år		pro- gnos
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång totalt	22,3	4,1	23,5	4,3	7,5	4,5
därav hänförs till:						
ändring av indirekta skatter	5,5	1,0	4,2	0,8	3,2	—
ändring av internationellt bestämda priser	1,9	0,3	2,7	0,5	0,7	0,4
ändring av jordbrukspriser	2,4	0,4	1,0	0,2	0,5	0,6
ändring av bostadssprissättning	2,5	0,5	5,0	0,9	0,3	1,1
ändring av diverse taxor	1,0	0,2	1,6	0,3	0,8	0,3
trendavvikelse i priserna på vissa färskvaror	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
restfaktor	8,7	1,6	9,0	1,6	1,9	2,0

mars, april, september och november 1971 med neddragande effekter på cgnahemsposten.

I tabell 3 har indexhöjningarna under 60-talet och 1971 samt den prognostiserade indexhöjningen för 1972 delats upp på komponenter. Dessa visar bidraget till den totala prisuppgången av ändringar i den indirekta beskattningen, jordbrukspriserna, bostadsposten och de internationella priserna. Vidare framgår inverkan från den offentliga taxerättningen (post, tele, resor med kollektiva transportmedel) och en trendavvikelse i priserna på vissa färskvaror (inhemska grönsaker, bär, äpplen samt färsk fisk). Den restfaktor som kvarstår kan hänföras till från internationell konkurrens skyddade näringsgrenar exklusive de i tabellen redan beaktade sektorerna bostadsförvaltning, offentliga nytigheter och jordbruk.

Av tabellen framgår att konsumentprisnivåns uppgång 1971 varit betydligt högre än genomsnittet för 60-talet. Det kan noteras att de indirekta skatternas bidrag (3,2 av de 7,5 procentenheter) har varit avsevärt högre än både genomsnittet för 60-talet och 1970.¹ Även de internationella prisernas direkta inverkan liksom kostnadsgenomslaget i den från internationell konkurrens skyddade sektorn, dvs. restfaktorernas bidrag, har varit större än genomsnittet för 60-talet men något mindre än 1970 och detta till följd av den internationella konjunkturedgången samt prisstoppet under 1971. Jordbruksprissättningens och taxornas bidrag har legat högre än genomsnittet för 60-talet och även högre än 1970. Bostadsprisernas uppgång har däremot varit något lägre, vilket är en följd av de räntesänkningar som genomfördes 1971.

¹ Vid dessa beräkningar har endast beaktats de prishöjande effekter som följer av skärpta skatteregler. Sådana höjningar av skattesatserna som vid stigande prisnivå åtföljer oförändrade procentuella värdeskatte har däremot till sina verkningar inräknats i den s. k. restfaktorn.

Vid en jämförelse mellan prognos¹ och utfall för 1971 kan skillnaden delvis hänföras till en underskattning av storleken på de taxehöjningar som inträffade under hösten 1971 (0,8 % mot prognostiserade 0,3). Därtill kunde vid prognostillfället inte tillfullo bedömas i vilken omfattning lönekostnadsstegringarna genom dispensgivning från prisstoppet skulle tillåtas slå igenom på prisnivån. Restfaktorns värde kom därför att underskattas (1,9 % mot prognostiserade 1,3). Tillsammans med en viss överskattning vad gäller den internationella prislektionen förklarar de nu nämnda faktorerna så gott som hela avvikelsen mellan prognos och utfall för totalindex.

Prisutsikter för 1972

Från december 1971 till mars 1972 har konsumentprisindex stigit med 1,5 %. Prisuppgången förklaras delvis av den höjning av jordbrukspriserna som skedde vid årsskiftet 1970/1971 i enlighet med jordbruksöverenskommelsen och kan i övrigt främst återföras på kostnadsgenomslag inom sektorer, som är skyddade från internationell konkurrens.

Från mars 1971 till mars 1972 har konsumentprisindex stigit med 5,4 %.

Vid bedömning av prisutsikterna för 1972 — eller närmare bestämt för hela perioden december 1971—december 1972 — har liksom tidigare följande faktorer beaktats:

1. Lönekostnadsstegringarnas sannolika genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsområdena (restfaktor och diverse taxor i tabellen).

2. Speciella prisförändringar som sker i anslutning till särskilda regler och beslut (avser bl. a. bostäder och jordbruksprodukter).

3. Direkta återverkningar av den internationella prisutvecklingen.

4. Tillfällighetsbetonade prisförändringar (posten trendavvikelse för vissa färskvaror i tabellen).

5. Föreslagna ändringar i den indirekta beskattningen.

(1) Med utgångspunkt i avsnittet om lönerna har arbetsgivarnas kostnad per timme i genomsnitt för samtliga anställda antagits stiga med 11 %. Lönekostnadernas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade områdena förutsätts få ett för denna lönestegrings-takt normalt värde. Återverkan på totalindex har satts till 2,3 %, varav 0,3 % faller på ändring i diverse taxor.

(2) Bostadspriserna väntas öka under 1972 med trolig inverkan på totalindex om 1,1 %. Kalkylen utgår från oförändrad räntenivå. För varje procentenhets ändring av denna i ena eller andra riktningen påverkas totalindex med ca 0,5 %. Jordbruksprisernas inverkan på totalindex har tentativt satts till 0,6 %.

¹ Se reviderad nationalbudget för 1971.

(3) De faktiska importpriserna och därmed de internationellt bestämda priserna på importkonkurrerande varor beräknas under 1972 stiga i lägre takt än under 1970 och 1971. Den direkta inverkan på totalindex kalkyleras till 0,4 %, vilket ligger ungefär i linje med genomsnittet för 60-talets senare hälft.

(4) Tillfällighetsbetonade prisförändringar på vissa färskvaror som grönsaker, färsk fisk m. m. är svåra att förutse. Som en möjlig effekt har kalkylerats med en höjning av totalindex med 0,1 % på grund av sådana prisrörelser.

Sammanfattas de olika priseffekterna under punkterna 1—4 ovan erhålls som resultat en uppgång av konsumentpriserna med 4,5 % under loppet av 1972. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1971 och 1972 fås en trolig förändring med 5,0 %.

För implicitprisindex, vars prisförändringstal brukar påverkas av förskjutningar i konsumtionens sammansättning, har den årliga uppgången systematiskt varit något mindre än för konsumentprisindex. Mellan genomsnittslägena för 1971 och 1972 har en förändring i implicitprisindex med 4,8 % ansetts rimlig.

3. Den privata konsumtionen

Enligt preliminära beräkningar sjönk den privata konsumtionen med 1 % i volym mellan 1970 och 1971, medan värdet av konsumtionen ökade med 6,3 %. De reala disponibla inkomsterna ökade samtidigt med 2,6 % varför sparkvoten forsatte att stiga även 1970—1971. Ökningen uppgick till 3,3 procentenheter. En del tänkbara förklaringsfaktorer till denna unika stegring kommer att diskuteras nedan i anknytning till de olika varugruppernas utveckling. Totala konsumtionsvolymen första kvartalet 1971 låg knappt 4 % under motsvarande kvartal 1970. Andra kvartalet underskred volymen endast obetydligt nivån 1970 och för tredje och fjärde kvartalen 1971 var konsumtionen ungefär densamma som under samma kvartal 1970. Det innebär likväl att ökningstakten säsongrensat fr. o. m. andra kvartalet 1971 fram till årets slut var omkring 6 % i årstakt.

Varugruppernas utveckling under året är något olika beroende på deras varierande inkomstelasticiteter men även på de tidsmässiga förskjutningar av inköpen som inträffade i samband med höjningar av den indirekta beskattningen 1970. Livsmedelskonsumtionen som ökade med drygt 1 1/2 % de tre första kvartalen 1970 jämfört med samma period 1969 steg fjärde kvartalet med knappt 3 % inför mervärdeskattens höjning vid årsskiftet 1970/1971. Denna tidigareläggning av inköpen förklarar således en del av minskningen av livsmedelskonsumtionen på 1 1/2 % första kvartalet 1971 jämfört med samma kvartal 1970. Under andra och tredje kvartalen var konsumtionsvolymen ungefär densamma

Tabell VI: 4. Konsumtionsutvecklingen 1969—1971
1968 års priser

	Milj. kr.	Procentuell volymförändring		Procentuella bidrag till totala konsumtionsvolymförändringen	
		1969— 1970	1970— 1971	1969— 1970	1970— 1971
1. Varaktiga varor	10 559	1,2	—6,1	0,2	—0,8
1.1 Bilar	2 887	—7,0	0,4	—0,2	0,0
1.2 Övriga varaktiga varor	7 672	4,3	—8,3	0,4	—0,8
2. Icke varaktiga varor	42 238	1,9	—1,0	1,0	—0,5
2.1. Livsmedel	20 280	2,0	—0,8	0,5	—0,2
2.2. Övriga icke varaktiga varor	21 958	1,7	—1,2	0,5	—0,3
3. Tjänster	27 890	1,1	0,9	0,4	0,3
3.1. Bostäder	13 920	1,8	2,6	0,3	0,5
3.2. Övriga tjänster	13 970	0,4	—0,8	0,1	—0,2
4. Summa inhemsk konsumtion	80 687	1,5	—1,0	1,6	—1,0
5. Turistnetto	1 435	31,1	1,0	0,4	0,0
6. Hushållens totala konsumtion	82 122	8,0	—1,0	2,0	—1,0
7. Hushållens disponibla inkomster	84 085	3,0	2,6		

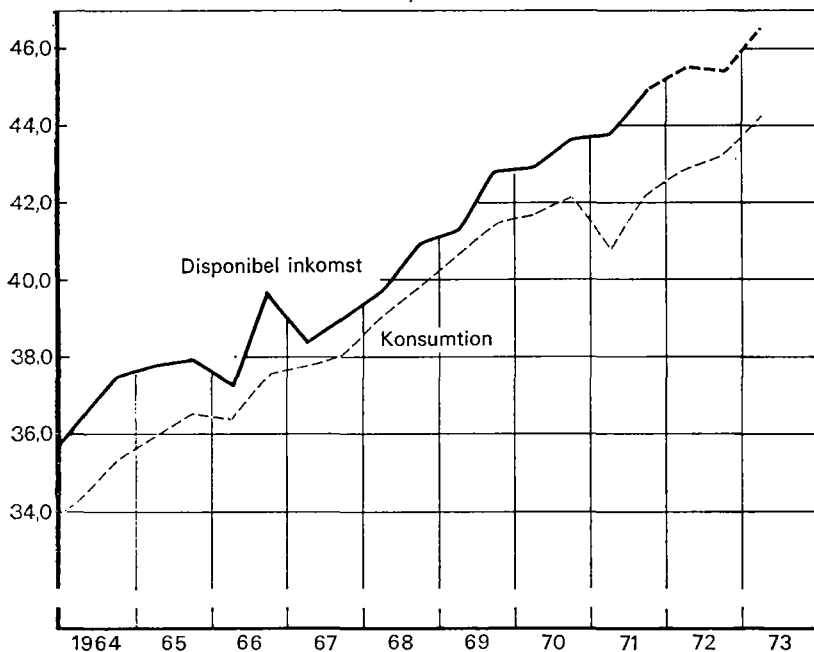
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

som 1970. Fjärde kvartalet 1971 låg däremot, delvis till följd av de nyss nämnda inköpen 1970, ca 2 1/2 % lägre. Helårets livsmedelskonsumtion sjönk därmed med 0,8 % under 1970 års nivå. Livsmedelskonsumtionen, som tidigare visat sig vara mycket litet konjunkturkänslig, har inte minskat något år sedan 1956—1957. En ytterligare tänkbar förklaring till nedgången 1971 kan vara de mycket snabba prisstegringarna för livsmedel med 10 % 1970—1971 som är de största sedan Korca-inflationen. Omfördelningen av konsumtionsutgifterna mot en ökad andel livsmedel kan till följd av en viss tröghet i konsumtionsvanorna förmodas ha skett i långsammare takt än prisstegringarna, varför konsumtionsvolymen reducerades.

Studerar man de övriga icke varaktiga varornas utveckling under 1971 finner man att nedgången första kvartalet 1971 var påtaglig trots att man inte där kan märka samma forcering av inköpen fjärde kvartalet 1970 som för livsmedlen. För en stor del av de övriga icke varaktiga varorna — exempelvis för sprit och vin, tobak och bensin — höjdes mervärdeskatten redan 1 november 1970. Därefter föll konsumtionen

Diagram VI:1. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1964—1973

Miljarder kronor. 1968 års priser. Säsongsrensade halvårsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

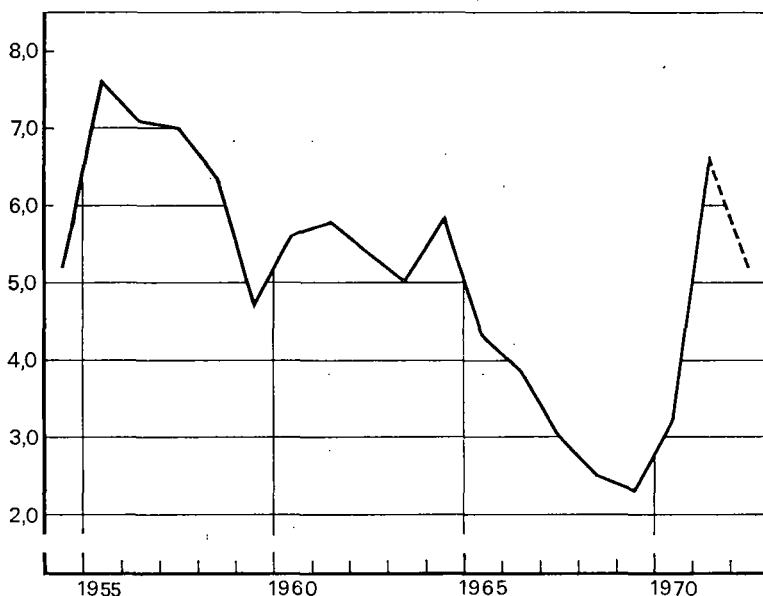
av dessa varor tillbaka, varför nettoeffekten på hela fjärde kvartalets konsumtion kan antas ha varit relativt liten. Att konsumtionen var låg första kvartalet 1971 sammanhänger sannolikt med den milda vintern 1971 som verkade dämpande på inköpen av exempelvis kläder och sportartiklar. Dessutom bidrog uppenbarligen, som tidigare påpekats, det ovissa läget på arbetsmarknaden i samband med de centrala avtalsförhandlingarna till en allmän återhållsamhet med utgifterna.

Bilinköpen, som började sjunka redan 1970 säsongsrensat sett, fortsatte att sjunka i ungefär samma takt första kvartalet 1971. Till en del kan detta sammanhånga med det strama kreditmarknadsläget. Därefter steg inköpen åter och med stegrad ökningstakt under 1971. Den säsongsrensade ökningen mellan tredje och fjärde kvartalen 1971 uppgick till hela 18 %. En ökning som dock bör ses mot bakgrund av de aviserade prishöjningarna efter prisregleringens avskaffande från årsskiftet 1971/1972. Nyregistreringarna i januari och februari 1972 var också till följd av detta förhållandevis höga. Nyregistreringarna återspeglar med en viss förskjutning försäljningen av personbilar.

Konsumtionen av övriga varaktiga varor sjönk mycket kraftigt första kvartalet 1971 efter en påtaglig "köprush" fjärde kvartalet 1970. Trots en tydlig återhämtning redan andra kvartalet 1971, låg konsumtionen

Diagram VI: 2. Hushållens sparkvot¹ 1954—1973

Helår, procent.

¹ Hushållens sparkvot är beräknad som hushållssparandets andel av de disponibla inkomsterna. Sparandet har erhållits som skillnaderna mellan disponibla inkomster och privat konsumtion.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

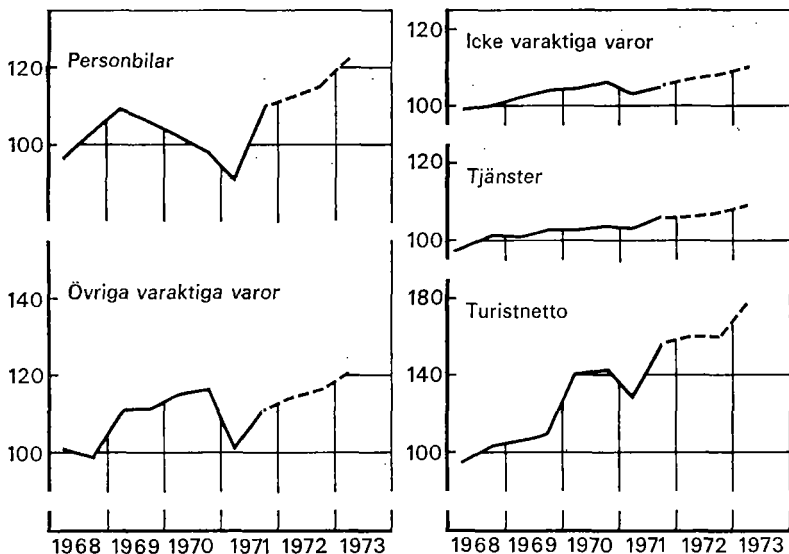
av varaktiga varor de tre sista kvartalerna 1971 klart under motsvarande kvartalsvärden för 1970. Helårets konsumtion underskred det närmast föregående med drygt 8 %. Utfallet kan kanske till en del återföras på den inriktning på låginkomstgrupperna som präglade avtalsrörelsen 1971. Stocken av varaktiga varor är inte jämnt fördelade över olika inkomstskikt utan innehavet av varaktiga varor visar snarare en viss positiv korrelation med inkomsten. Avtalsutfallet för dessa grupper kan därför ha tvingat fram en uppbromsning av ersättningarna för förslitna kapitalvaror. Samtidigt kan de relativt sett lägre inkomstskikt som fått påtagliga inkomstförbättringar med hänsyn till exempelvis arbetsmarknadsläget delvis skjutit sådana inköp på framtiden.

Bostadskonsumtionen påverkas av naturliga skäl inte på samma sätt som övriga tjänster och varugrupper av de speciella förhållanden som var rådande 1971. Konsumtionen av övriga tjänster, som till viss del är mycket rigid, det gäller exempelvis försäkringstjänster, radio- och TV-licenser och fackföreningstjänster, låg frånsett tredje kvartalet 1971 klart under motsvarande kvartalsnivåer 1970.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att nedgången första kvartalet 1971 vad gäller konsumtionen av livsmedel och varaktiga varor exklusive bilar till en del förklaras av de tidigare lagda inköp som

Diagram VI: 3. Privat konsumtion fördelad på varugrupper 1968—1973

Index: 1968 = 100. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

gjordes före momshöjningarna i november 1970 och januari 1971. En grov kalkyl ger vid handen att denna "köprush" fjärde kvartalet 1970 kan uppskattas till totalt ca 400 milj. kr. räknat i 1970 års prisnivå. Korrigeras den totala privata konsumtionen 1970—1971 med denna term för att bättre motsvara den faktiskt konsumerade volymen så påverkas utvecklingen 1970—1971 påtagligt. Godtas dessutom den korrigering för turistnettot 1970 på ca 300 milj. kr. som diskuterats i tidigare rapporter med anledning av att förhandsinköp av turistvaluta våren 1970 synes ha dragit upp turistnettot, så förvandlas totala konsumtionsminskningen 1970—1971 på 1 % till ungefär 0 %.

Den reala disponibla inkomsten ökade obetydligt första halvåret 1971, säsongrensat med 0,3 % från andra halvåret 1970, till följd av kraftiga kommunalskattehöjningar och uteblivna avtalshöjningar av lönerna. Trots detta steg hushållens sparkvot (beräknad som andelen hushållssparande av de disponibla inkomsterna) med knappt 4 % på grund av den påtagliga nedgången i den privata konsumtionen. Enligt det normala mönstret skulle en dylik svag utveckling av de realt disponibla inkomsterna närmast ha verkat neddragande på sparkvoten.

Inkomstökningen andra halvåret 1971 på drygt 2 1/2 % var påtagligt större än under första halvåret 1971, vilket i och för sig bör ha haft en positiv inverkan på sparkvoten. Den kraftiga sparkvotshöjningen första halvåret 1971 visade sig emellertid vara tillfällig och sannolikt delvis orsakad av extrema omständigheter och den reducerades

i själva verket under andra halvåret 1971 dock endast med 1 procentenhet. Den kvartalsvisa nedgången i sparkvoten under loppet av 1971 var emellertid påtaglig. Under fjärde kvartalet 1971 var den nere på ungefär samma nivå som under fjärde kvartalet 1970 om man då bortser från det beräknade belopp som användes för att göra inköp inför mervärdeskattehöjningarna. Ett antagande om oförändrad sparkvot för 1972 räknat från andra halvåret 1971 skulle innebära att konsumtionen 1972 skulle stagnera på den säsongrensade nivå som uppnåddes fjärde kvartalet 1971. Sparkvotsutvecklingen mellan de två sista kvartalen 1971 indikerar dock en benägenhet hos hushållen till en fortsatt neddragning av sparkvoten som kan förväntas fortsätta även 1972. Den återhållande effekten på konsumtionen från den höga arbetslösheten och risken för framtida friställning kan förmodas bli allt mindre under loppet av 1972. Den ovan nämnda ökningen av den överskjutande skatten kan dessutom komma att ytterligare förstärka julhandeln 1972. En successiv neddragning av sparkvoten från andra halvåret 1971 har mot bakgrund härav ansetts rimlig. Utbetalningar av retroaktiva lönehöjningar, av extra bostadstillägg och pensionstillskott bidrar till en kraftig ökning av de disponibla inkomsterna under första kvartalet 1972. En viss eftersläpning av konsumtionen väntas medföra att sparkvoten tillfälligtvis höjs något mellan fjärde kvartalet 1971 och första kvartalet 1972. Konsumtionen väntas dock öka med halvannan procent från andra halvåret 1971 till första halvåret 1972 säsongrensat sett. Mellan halvåren 1972 förutses ökningen uppgå till knappt 1 %. Detta skulle resultera i en total konsumtionsökning mellan helåren 1971 och 1972 på 4 %. Av sparkvotsökningen 1970—1971 på knappt 3 1/2 % skulle därmed knappt 1 1/2 % tas tillbaka under 1972.

För första halvåret 1973 har antagits en i stort sett oförändrad sparkvot jämfört med andra halvåret 1972, vilket skulle implicera en konsumtionsökning på 3 1/4 % mellan första halvåren 1972 och 1973.

VII. Investeringarna

1. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1972

Enligt i stort sett definitiva beräkningar ökade de totala bruttoinvesteringarna med 3 % i volym 1969—1970. Uppgången kan till stora delar återföras på ökade offentliga investeringar, varav främst kommunala, medan de privata investeringarna uppvisade mycket måttliga ökning. Fördelas investeringarna efter investeringsanslag framkommer vidare att maskininvesteringarna i huvudsak svarade för tillväxten medan byggnadsinvesteringarna endast ökade måttligt.

De nu aktuella beräkningarna för 1971 antyder att ett betydande omslag i investeringsaktiviteten ägde rum mellan 1970 och 1971. Beräkningarna visar på en minskning på 2,5 %, vilket överensstämmer med de kalkyler som lades fram i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Neddragningen av tillväxten från 1969—1970 till 1970—1971 är lika kraftig på byggnads- som maskinsidan — av storleksordningen 6 %. Anmärkningsvärd är dock den kraftiga minskningen på 5 % av byggandet. Minskade byggnadsinvesteringar återfinns inom flera redovisade byggnadssektorer; särskilt skall emellertid det betydande omslaget i kommunernas byggnadsinvesteringar noteras. Vissa institutionella förklaringar som senareläggningar och fördröjningar i den kommunala beslutsprocessen i samband med den under våren 1971 uppkomna arbetsmarknadskonflikten har troligen bidragit till denna utveckling. Av avgörande betydelse torde dock vara det starkt försämrade finansieringsläget, vilket delvis kan återföras på åtstramningen på kreditmarknaden 1969—1970. Denna kan ha lett till att kommunerna höjt sin likviditetspreferens. Som följd härav kan kreditrestriktionerna ha fått reala effekter som gjort sig gällande med fördröjd verkan.

Även de statliga affärsverken och myndigheterna tycks ha minskat sina byggnadsinvesteringar mellan 1970 och 1971. Vidare fortsatte bostadsbyggandet att minska främst till följd av en mycket låg igångsättning i början av 1971. Däremot tycks en ökning av industrins byggnadsinvesteringar ha ägt rum, vilket i rådande konjunkturläge får betraktas som anmärkningsvärt. Härvid är att märka att tillväxten företrädesvis avser statliga företag. Förklaringen till att de privata industriföretagen dock visat någon ökning av sina byggnadsinvesteringar torde bl. a. vara de omfattande frisläppen ur investeringsfonderna som medgavs från mitten av 1971.

De totala maskininvesteringarna tycks ha ökat med 1 % i volym 1970—1971. Exkluderas emellertid investeringarna i handelsflottan föreligger även här en minskning om än av en relativt måttlig omfattning. Liksom på byggnadssidan kan en betydande minskning av de

Tabell VII: 1. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1971 samt prognos för 1972

	1971 i milj. kr., löpande priser	Procentuell förändring i 1968 års priser					
		1966— 1967	1967— 1968	1968— 1969	1969— 1970	1970— 1971	1971— 1972
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
Permanenta bostäder	8 602	14,5	1,5	3,5	—3,5	— 4,5	2,0
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	338	— 2,0	3,0	—13,5	—6,0	2,0	2,0
Egentlig industri	2 280	— 3,0	—15,5	7,0	0,0	4,0	6,0
Handel m. m. ¹	1 721	—11,0	—14,5	12,0	4,0	— 6,5	17,5
Statliga affärsverk	1 106	—16,5	— 7,5	16,0	—10,5	— 2,0	11,0
Statliga myndigheter inkl. militära ²	1 587	— 6,5	2,5	— 4,0	2,5	— 2,5	15,0
Kommunala investeringar exkl. bostäder och industri	7 962	14,0	13,0	5,5	8,0	—10,5	2,0
Övriga investeringar	1 375	12,5	—14,5	— 3,0	1,5	9,0	5,5
Summa	24 971	6,0	0,5	4,5	1,0	— 5,0	5,0
<i>Maskiner m. m.</i>							
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	1 001	— 5,0	0,0	6,0	—5,5	7,0	4,5
Egentlig industri	5 260	— 3,5	2,0	7,5	7,5	2,5	6,0
Handel m. m.	1 278	— 0,5	4,0	6,5	2,5	— 6,5	10,0
Statliga affärsverk	1 700	12,5	8,5	9,5	21,5	2,0	—8,5
Statliga myndigheter	354	21,5	— 3,0	6,5	—3,0	— 6,0	1,5
Kommunala investeringar exkl. industri	1 057	31,0	2,0	— 2,5	23,5	—15,0	14,5
Övriga investeringar	2 943	0,5	— 6,0	— 3,0	2,5	7,5	24,0
därav: handelsflottan	519	— 0,5	—40,5	—25,5	—31,5	134,0	103,5
Summa	13 593	2,0	0,5	4,0	7,0	1,0	9,0
Summa, exkl. handelsflottan	13 074	2,0	3,5	5,5	8,0	— 1,5	5,0
<i>Totalt</i>							
Permanenta bostäder	8 602	14,5	1,5	3,5	—3,5	— 4,5	2,0
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske ³	1 338	— 4,0	8,5	— 1,5	—6,0	17,0	2,5
Egentlig industri	7 540	— 3,5	— 4,0	7,5	5,0	3,0	6,0
Handel m. m. ¹	2 999	— 7,0	— 7,0	9,5	3,5	— 6,5	13,5
Statliga affärsverk	2 806	— 4,0	0,5	12,5	6,5	0,0	—1,0
Statliga myndigheter inkl. militära ²	1 941	— 2,0	1,5	— 2,5	1,5	— 3,0	12,5
Kommunala investeringar exkl. bostäder och industri	9 019	15,5	11,5	4,5	9,5	—11,0	3,5
Övriga investeringar	4 318	4,0	— 9,0	— 3,0	2,0	8,0	19,0
Summa ³	38 563	4,5	0,5	4,0	3,0	— 2,5	6,5
Summa, exkl. handelsflottan	38 044	5,0	1,5	4,5	3,5	— 3,5	5,0

¹ Här i innefattas bl. a. flertalet fristående kontorsbyggnader.² Inkl. statliga väginvesteringar.³ Här i innefattas investeringar i avelsdjur m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

Anm. Procenttalen är avrundade till hela och halva procenttal. I övriga investeringar ingår förutom privata även vissa offentliga investeringar, nämligen investeringar i statliga kraftaktiebolag och statliga delen av SAS.

Nedan redovisas byggnadsunderhållets procentuella förändring i 1968 års priser.

1966—1967	1967—1968	1968—1969	1969—1970	1970—1971	1971—1972
3,5	2,5	2,5	2,5	—2,0	3,5

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell VII: 2. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1971 samt prognos för 1972 för privat, statlig och kommunal sektor

	1971 i milj. kr., löpande priser	Procentuell förändring i 1968 års priser					
		1966— 1967	1967— 1968	1968— 1969	1969— 1970	1970— 1971	1971— 1972
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
Privata							
inkl. bostäder	10 480	3,0	—7,5	6,5	—2,5	— 2,0	5,5
exkl. bostäder	5 455	— 3,0	—14,5	5,5	1,0	0,5	9,0
Statliga							
inkl. bostäder	2 955	— 9,5	—0,5	1,5	—2,5	0,0	13,5
exkl. bostäder	2 952	— 9,5	—0,5	2,0	—2,5	0,0	13,5
Kommunala							
inkl. bostäder	11 536	15,5	9,0	3,0	5,5	— 8,5	2,5
exkl. bostäder	7 962	14,0	13,0	5,5	8,0	—10,5	2,0
Summa							
inkl. bostäder	24 971	6,0	0,5	4,5	1,0	— 5,0	5,0
exkl. bostäder	16 369	2,0	0,0	5,0	4,0	— 5,0	6,5
<i>Maskiner m. m.</i>							
Privata	9 896	— 2,0	—2,0	5,0	3,5	1,5	12,5
Statliga	2 640	12,0	11,0	2,5	16,5	7,5	—7,0
Kommunala	1 057	31,0	1,5	—2,5	23,5	—15,5	14,5
Summa	13 593	2,0	0,5	4,0	7,0	1,0	9,0
<i>Totalt</i>							
Privata ¹							
inkl. bostäder	20 375	0,5	—4,5	6,0	0,5	0,5	9,0
exkl. bostäder	15 350	— 2,5	—6,0	5,0	2,5	2,0	11,5
Statliga							
inkl. bostäder	5 595	— 2,0	4,0	2,0	5,5	3,5	4,0
exkl. bostäder	5 592	— 2,5	4,0	2,0	5,5	3,5	4,0
Kommunala							
inkl. bostäder	12 593	17,0	8,5	2,5	7,0	— 9,0	3,5
exkl. bostäder	9 019	15,5	11,5	4,5	9,5	—11,0	3,5
Summa ¹							
inkl. bostäder	38 563	4,5	0,5	4,0	3,0	— 2,5	6,5
exkl. bostäder	29 961	2,0	0,5	4,5	5,5	— 2,0	7,5

¹ Här i innefattas investeringar i avelsdjur m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

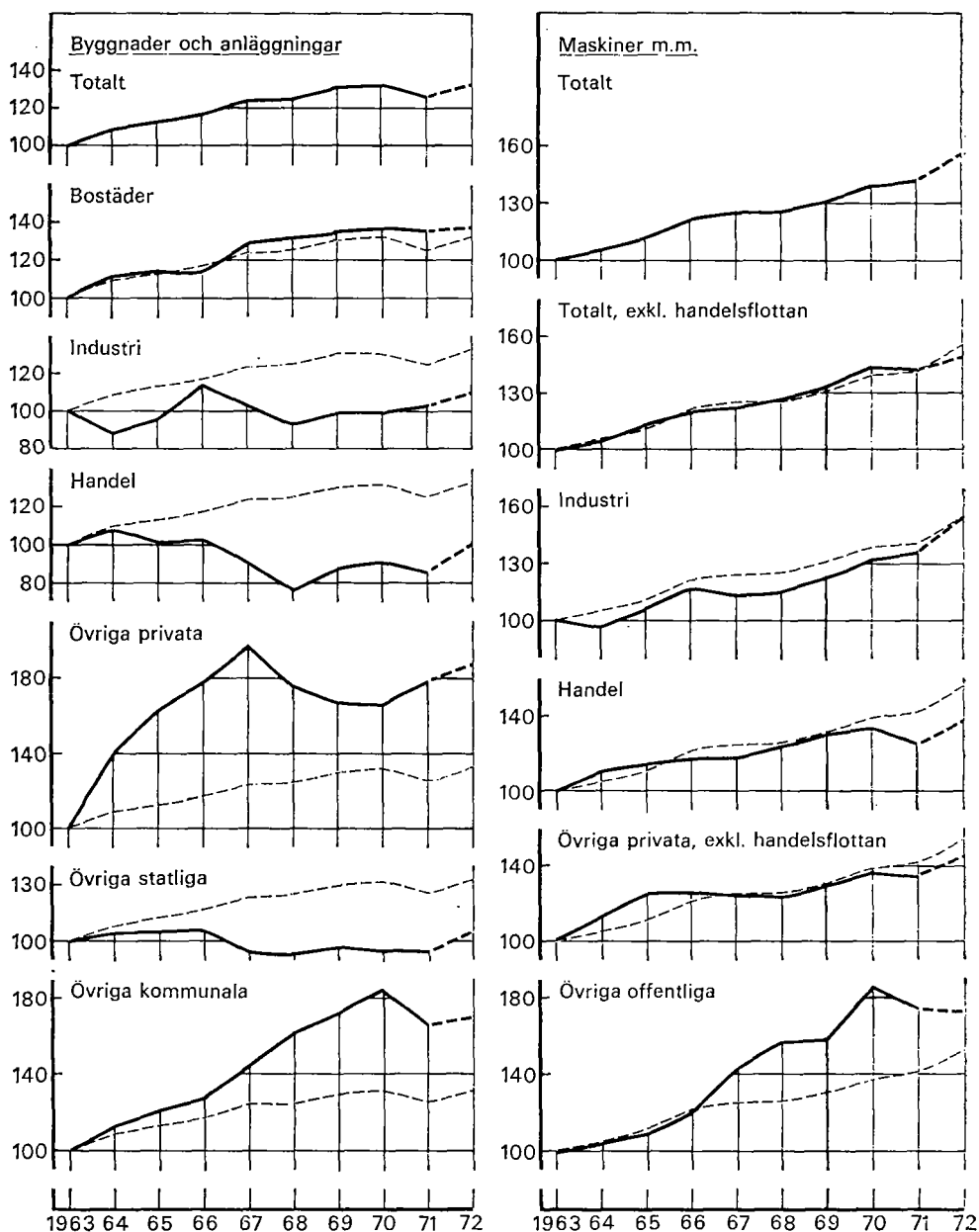
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

kommunala investeringarna noteras. Däremot anger beräkningarna en ökning av de statliga maskininvesteringarna — en ökning som främst kan lokaliseras till de statliga bolagen. För industrin totalt torde även på maskinsidan ha inträffat en viss ökning av investeringsvolymen. De statliga bolagen svarar helt för denna uppgång. Det 20-procentiga investeringsavdraget kan ha motverkat eljest märkbara tendenser till neddragning av de privata industriföretagens maskininvesteringar.

Investeringsberäkningarna för 1971—1972 visar på en betydande uppgång av de totala investeringarna. Efter den minskning på 2,5 % som skett synes en uppgång om 6,5 % vara att vänta 1972. För omslaget

Diagram VII: 1. Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1963—1972

Index: 1963 = 100. 1968 års priser

Anm. I varje deldiagram är resp. total inlagd som en tunt streckad kurva.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

svarar såväl de privata som de kommunala investeringarna medan någon större förändring i tillväxttakten inte förutses för de statliga. Vid uppdelning på byggnads- respektive maskininvesteringar visar sig att en betydande omsvängning i utvecklingen för båda dessa investeringskategorier är att vänta. Uppgången på byggnadssidan utgör 5 % medan ökningen av maskininvesteringarna uppgår till 9 %.

Uppgången på byggnadssidan är lika markant på den privata som på den offentliga sidan. Inom den privata sektorn förutses industrins byggnadsinvesteringar fortsätta att öka samtidigt som en kraftig höjning av byggnadsaktiviteten sker inom handeln. Uppgången i den senare sektorn är till stor del en följd av den kraftigt höjda igångsättningen under senare hälften av 1971 efter upphävandet av den 25-procentiga investeringsavgiften. För bostadsinvesteringarna anger den nu aktuella prognosen en ökning med 2 % efter de två senaste årens minskningar. Till uppgången bidrar en ansvällning av antalet igångsatta småhus mot slutet av 1971. Med sina förhållandevis korta byggnadstider kan dessa väntas ge full effekt på byggandet under 1972.

Inom det offentliga byggandet förutses en kraftig ökning av de statliga byggnadsinvesteringarna. Detta bör ses i samband med de åtgärder som vidtogs under hösten 1971 för att möta de uppkomna sysselsättningsproblemen i byggsektorn. Även de kommunala byggnadsinvesteringarna väntas öka något efter den kraftiga minskningen 1971. Det skall dock noteras att ökningen bärs upp av de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringar, vilka enligt en i november 1971 insamlad enkät väntas expandera högst avsevärt under 1972. För de kommunala myndigheternas och affärsverkens investeringar enbart synes en viss fortsatt minskning trolig.

På maskinsidan anger beräkningarna en uppgång med 9 % totalt 1971—1972 — en uppgång som reduceras till 5 % om de starkt fluktuerande investeringarna i handelsflottan exkluderas. Kraftiga ökningsförutses för både de privata och de kommunala maskininvesteringarna; de statliga däremot synes av inhämtad information att döma komma att minska något. Av de privata maskininvesteringarna, vilka torde påverkas positivt av det även under 1972 gällande investeringsavdraget, tycks betydande öknings vara att vänta för såväl industrins som handelsn investeringar. En fördelning av industrienkätens uppgifter på skilda storleksgrupper antyder en fortsatt minskning av småföretagens investeringar 1972. För de allra största företagen tycks den uppåtriktade investeringsutvecklingen sedan 1968 fortsätta även under 1972. För mellangrupperna förefaller ett omslag 1972 från minskningar de två senaste åren till en betydande ökning trolig. Enligt tillgänglig information blev just dessa grupper mest drabbade av kreditåstramningen 1969—1970. Ett ackumulerat behov torde delvis förklara de expansiva planerna 1972. Prognoserna baserar sig på uppgifter inhämtade kring

månadsskiftet februari/mars från de investeraende företagen. På den statliga sidan väntas affärsverkens maskininvesteringar minska — främst inom televerket samt i viss mån statens järnvägar.

I samband med denna prognosomgång har även ett försök gjorts att uppskatta investeringsutvecklingen för det första halvåret 1973. Informationsunderlaget för den tidsperioden är ytterst bristfällig — så t. ex. saknas helt uppgifter från kommunerna samt vissa privata sektorer. På grund av den osäkerhet som behäftar dessa kalkyler har en siffermässig precisering av investeringsprognosen för första halvåret 1973 bedömts ogörlig. Vad gäller utvecklingen inom byggsektorn har beräkningarna lett fram till en i stort sett oförändrad aktivitet vid en jämförelse mellan de första halvåren 1972 och 1973. Härvid har kommunernas byggnadsinvesteringar antagits öka i en måttlig omfattning. För vissa andra sektorer antyder beräkningarna att byggandet kan väntas öka något främst inom handeln och den statliga sektorn. Däremot förefaller en minskning av bostadsbyggandet och industrins byggnadsinvesteringar trolig. För den senare sektorn utgår beräkningarna från en i februari/mars inhämtad specialenkät.

Maskininvesteringarna väntas totalt sett öka något. Underlaget för denna bedömning är synnerligen sparsamt och prognoserna har i flera fall fått ske på mycket lösa grunder. För de privata maskininvesteringarna föreligger i huvudsak endast information om industrin. Av den s. k. specialenkäten att döma kan en fortsatt uppgång under första halvåret 1973 bedömas ske. På den offentliga sidan kan en ökning av affärsverkens maskininvesteringar emotses — åtminstone enligt den information som kunnat inhämtas från respektive verk.

2. Investeringsutvecklingen inom olika områden

*Bostäder*¹

De totala bostadsinvesteringarna, som minskade med 3,5 % mellan 1969 och 1970, fortsatte enligt fortfarande preliminära beräkningar att minska under 1971. Totalt beräknas således bostadsinvesteringarna ha

¹ Som nämnts, dels i konjunkturinstitutets höstrapport, dels i den preliminära nationalbudgeten för 1972, har definitionen avseende påbörjandetidpunkt i statistiska centralbyråns bostadsbyggnadsstatistik ändrats fr. o. m. 1971. Numera registreras tidpunkten för grundbottenbesiktning och inte som tidigare schaktningstidpunkten. Denna definitionsändring innebär att den under 1971 publicerade påbörjandestatistiken måste korrigeras till att avse schaktningstidpunkt för att kunna utgöra underlag till bostadsberäkningarna enligt den modell som använts vid institutet. Detta gäller främst flerfamiljshusen, medan den nya definitionen vad beträffar småhusen endast medför smärre avvikelser gentemot den gamla definitionen.

I tabell 3 redovisas antalet lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen enligt den äldre definitionen, där således flerfamiljshusigångsättningen under 1971 har beräknats av institutet, medan tabell 4 redovisar motsvarande uppgifter enligt den nu officiella statistiken. Investeringsberäkningarna baseras således på de uppgifter över igångsättningen som redovisas i tabell 3 och fortsättningsvis kommer endast påbörjandet enligt den äldre definitionen att behandlas.

minskat med 4,5 % mellan 1970 och 1971. Flerfamiljshusen minskade härvid med 4,5 % och småhusen med 5 %, medan ombyggnadsverksamheten ökade med 5 %.

Den fortsatta investeringsnedgången kan främst förklaras av en minskad igångsättning. Som framgår av tabell 3 minskade antalet påbörjade lägenheter från 105 000 1969 till 100 450 1970. Under första halvåret 1971 minskade igångsättningen ytterligare — ca 5 000 färre lägenheter påbörjades under detta halvår jämfört med första halvåret 1970.

Bostadsbyggnadsplanen för 1971 bestod av ett garanterat program omfattande 95 000 lägenheter samt en projektreserv på 10 000 lägenheter. Till följd av den under 1971 växande arbetslösheten inom byggnadssektorn utvidgades det garanterade programmet så att 6 000 lägenheter ur projektreserven togs i anspråk. Den statligt belånade delen av programmet, motsvarande 89 000 lägenheter med 1967 och 1968 års genomsnittliga våningsyta, gav, till följd av en alltsedan 1968 successiv neddragning av den genomsnittliga våningsytan, utrymme för en igång-

Tabell VII: 3. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1967—1972 samt första halvåret 1973

	Totalt			Därav flerfamiljshus		
	Påbörjade ¹	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade ¹	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut
1967	99 800	100 200	115 750	71 500	71 900	93 700
1968	107 400	106 250	116 900	77 150	77 600	93 250
1969	105 500	109 050	113 350	71 250	77 350	87 150
1970	100 450	109 850	103 950	69 600	75 250	81 500
1971	101 250	107 200	98 000	66 000	75 250	72 250
1972	(100 000)	(104 000)	(94 000)	(67 000)	(69 000)	(70 250)
1970 1 kv.	19 100	25 450	107 000	15 650	17 900	84 900
2 kv.	29 700	29 850	106 850	19 300	20 650	83 550
3 kv.	25 900	22 550	110 200	17 900	15 750	85 700
4 kv.	25 750	32 000	103 950	16 750	20 950	81 500
1971 1 kv.	18 100	24 200	97 850	14 950	16 800	79 650
2 kv.	26 100	28 900	95 050	17 500	20 700	76 450
3 kv.	25 400	23 800	96 650	16 600	16 800	76 250
4 kv.	31 650	30 300	98 000	16 950	20 950	72 250
1972 1 kv.	(18 700)			(14 750)		
2 kv.	(26 650)			(17 400)		
3 kv.	(28 650)			(18 750)		
4 kv.	(26 000)			(16 100)		
1973 1 kv.	(18 700)			(14 850)		
2 kv.	(26 650)			(17 400)		

¹ Med påbörjandemånad avses den månad då schaktning, sprängning eller utfyllnadsarbetena påbörjas. Siffrorna över 1971 är beräknade av konjunkturinstitutet.

Anm. Samtliga inom parentes angivna uppgifter är prognoserade.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell VII: 4. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen enligt statistiska centralbyråns officiella statistik 1970—1971

	Totalt			Därav flerfamiljshus		
	Påbörjade ¹	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade ¹	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut
1970	106 600	109 850	96 800	75 750	75 250	74 400
1 kv.	20 250	25 450	94 850	16 800	17 900	72 800
2 kv.	32 200	29 850	97 200	21 800	20 650	73 950
3 kv.	25 950	22 550	100 600	17 900	15 750	76 100
4 kv.	28 200	32 000	96 800	19 250	20 950	74 400
1971	103 450	107 200	93 050	68 200	75 250	67 350
1 kv.	16 100	24 200	88 700	12 950	16 800	70 550
2 kv.	26 450	28 900	86 250	17 850	20 700	67 700
3 kv.	26 650	23 800	89 100	17 850	16 800	68 750
4 kv.	34 250	30 300	93 050	19 550	20 950	67 350

¹ Med påbörjandemånad avses månad för grundbottenbesiktning och/eller de egentliga byggnadsarbetenas påbörjande.

Källa: Statistiska centralbyrån.

sättning av 92 500 statligt belånade lägenheter. Den under 1971 successiva utvidgningen av bostadsramarna medförde således att totalt 105 500 lägenheter inklusive ca 1 000 lägenheter finansierade via ramarna för förbättringslån skulle ha kunnat påbörjas under 1971.

Förutom den ovan nämnda utvidgningen av bostadsramarna släpptes i oktober 1971 det privatfinansierade bostadsbyggandet fritt fram till årets slut, dvs. igångsättningstillstånd erfordrades inte för småhus påbörjade under oktober—december 1971. Effekten av detta frisläpp beräknades i oktober till 1 500 lägenheter. En av AMS i början av 1972 utförd undersökning visar emellertid att ca 5 500 lägenheter kom att beröras av frisläppet. Huvuddelen av dessa registrerades i bostadsbyggnadsstatistiken under oktober—december 1971 — en mindre del kom troligen att registreras under januari—februari 1972. Om ett frisläpp av denna omfattning tillkommit utöver ett fullt utnyttjande av de medgivna ramarna skulle sammanlagt ca 110 000 lägenheter igångsatts 1971. Den totala igångsättningen under 1971 uppgick emellertid till 101 300 lägenheter, fördelät på flerfamiljshus med 66 000 och på småhus med 35 300 — den officiella statistiken över flerfamiljshusigångsättningen har härvid, som tidigare omtalats, korrigerats. Detta innebar att den totala igångsättningen under 1971 översteg 1970 års påbörjande med ca 1 000 lägenheter trots den "tröga" igångsättningen under första halvåret 1971 (se tabell 3). Därmed understeg den faktiska igångsättningen de medgivna bostadsbyggnadsramarna, trots den höga igångsättningen under senare delen av året.

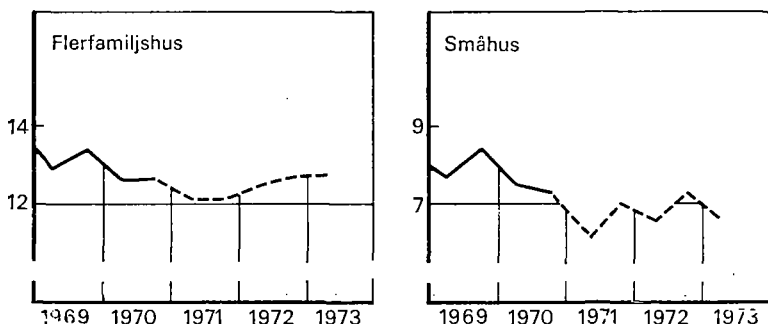
För 1972 omfattar bostadsbyggnadsplanen ett garanterat program på 95 000 lägenheter samt en projektreserv på 10 000 lägenheter. De statligt belånade lägenheterna motsvarar 87 000 lägenheter med 1967 och 1968 års genomsnittliga våningsyta. I investeringsberäkningarna har, med hänsyn bl. a. till den successiva neddragningen av den genomsnittliga våningsytan, räknats med en total igångsättning omfattande 100 000 lägenheter. Denna igångsättningsprognos implicerar ett antagande om att endast en ringa del av projektreserven kommer att påbörjas under 1972.

Andelen påbörjade lägenheter i småhus utgjorde knappt 31 % 1970. Under 1971 steg denna andel till 34 % till följd av frisläppet av privatfinansierade småhus. För 1972 har räknats med en småhusandel på 33 %.

Vid fördelning av det totala påbörjandet på månad har hänsyn tagits till arbetsmarknadsstyrelsens rekommendationer till länsarbetsnämnderna, att styra tillståndsgivningen så att huvuddelen av de privatfinansierade lägenheternas påbörjandetidpunkt förläggs till tredje och fjärde kvartalen. Investeringsberäkningar har även utförts för första halvåret 1973. Härvid har igångsättningen antagits bli oförändrad jämfört med första halvåret 1972.

I diagram 2 redovisas medianbyggnadstiden i antal månader för påbörjade lägenheter i flerfamiljshus och småhus. Medianbyggnadstiden för flerfamiljshus minskade från 13,5 månader påbörjade andra halvåret 1969 till 12,5 månader första halvåret 1970 och låg sedan kvar på denna nivå under andra halvåret. Mot bakgrund av den låga byggaktiviteten under 1971 samt den ur byggnadssynpunkt gynnsamma vintern 1971/1972 har för påbörjade lägenheter första halvåret 1971 kalkylerats med något förkortade byggnadstider. För andra halvåret har byggnadstiderna antagits ligga kvar på första halvårets nivå. Som framgår av tabell 1 väntas aktiviteten inom byggnadssektorn väsentligt öka under 1972, vilket beräknas leda till en viss successiv förlängning

Diagram VII: 2. Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1969—1973

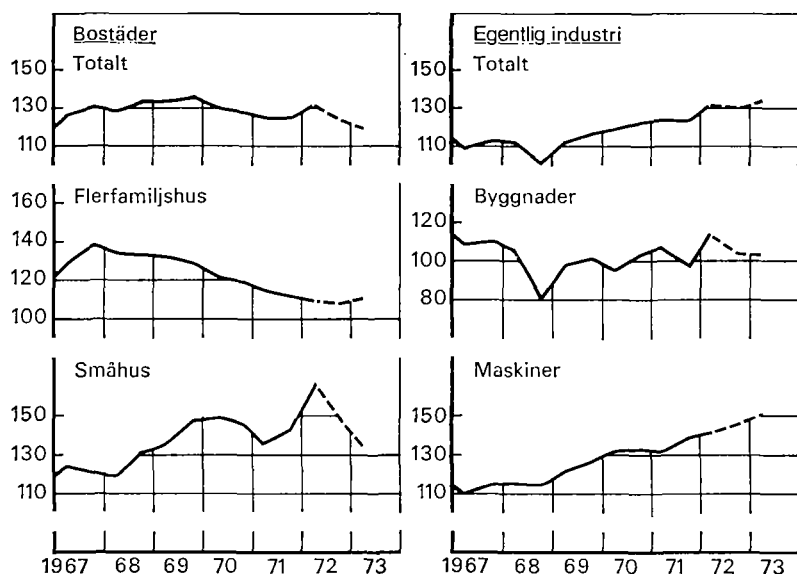
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

av byggnadstiderna för lägenheter påbörjade under 1972. För lägenheter påbörjade första halvåret 1973 har kalkylerats med oförändrade byggnadstider jämfört med närmast föregående halvår.

Småhusens medianbyggnadstider, som är kända fram t. o. m. första halvåret 1971, har under en följd av år legat på en i stort sett oförändrad nivå. Tvärt emot tidigare år minskade emellertid byggnadstiderna något mellan första och andra halvåret 1970. Framför allt två faktorer torde ha bidragit till denna förkortning. För det första var vintern 1970/1971 mycket mild och för det andra tycks höjningen av mervärdeskatten den 1 januari 1971 ha bidragit till en uppsnabbning av färdigställandet — under december 1970 färdigställdes nämligen ett betydligt större antal lägenheter än normalt. Mellan andra halvåret 1970 och första halvåret 1971 minskade byggnadstiderna med ca en månad. Förkortningen torde bl. a. kunna förklaras dels av den låga aktiviteten inom den totala byggnadssektorn under 1971, dels av statistikomläggningen. Någon korrigering av statistiken över småhusisgångsättningen, såsom sker för flerfamiljshusen, har nämligen inte ansetts nödvändig då skillnaden mellan den gamla och den nya definitionen enligt tillgängliga uppgifter är ringa. Detta hindrar dock inte att statistikomläggningen i vissa lägen kan spela en viss roll. För påbörjade småhus andra halvåret 1971 har i investeringsberäkningarna kalkylerats med något förlängda byggnadstider. Liksom för flerfamiljshusen, har för småhus påbörjade under 1972 räknats med ytterligare förlängda byggnadstider.

Diagram VII: 3. Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1967—1973

Index: 1963 = 100. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

De totala bostadsinvesteringarna 1972 beräknas utifrån ovan redovisade förutsättningar öka med 2 % jämfört med 1971. Investeringarna i flerfamiljshus beräknas minska med 5,5 % medan småhusinvesteringarna ökar med 13 %. Den kraftiga ökningen för småhusen beror till stor del på att den under fjärde kvartalet 1971 mycket stora igångsättningen framför allt kommer att avse nedlagda kostnader under första halvåret 1972 beroende på småhusens relativt korta byggnadstider. Som framgår av diagram 3 väntas småhusinvesteringarna kulminera under första halvåret 1972 för att därefter successivt sjunka fram t. o. m. första halvåret 1973. Flerfamiljshusinvesteringarna uppvisar däremot en i stort sett oförändrad nivå från första halvåret 1972 till första halvåret 1973. Under 1971 färdigställdes 107 200 lägenheter — en minskning med 2 600 jämfört med 1970. För 1972 har antalet färdigställda lägenheter beräknats till 104 000.

Egentlig industri

Med investeringsenkäten från februari 1972 som huvudsakligt underlag kan nu industrins investeringar för 1971 och 1972 bedömas. Februarienkätens uppgifter för 1971 har uppkorrigerats någon procentenhet mot bakgrund av tidigare års konstaterade systematiska avvikelser mellan preliminära och definitiva enkätuppgifter. Sammantaget pekar den nu aktuella enkätundersökningen på en ökning av den egentliga industrins totala investeringar med 3 % i volym 1970—1971 — härav beräknas byggnadsinvesteringarna ha ökat med 4 % och maskininvesteringarna med 2,5 %.

Oaktat den osäkerhet som allttjämt vidlåder investeringsundersökningarna torde av den nu aktuella enkäten att döma en ökning av industrins investeringar under 1971 vara säkerställd. Som delvis framgår av tabell 3 har industriinvesteringarna i med 1971 jämförbara konjunkturlägen antingen minskat eller stagnerat. Skillnaden i investeringsbeteende torde framför allt förklaras av graden av rådande konjunkturavmattning samt omfattningen av insatta ekonomisk-politiska åtgärder vid respektive tillfällen. Säkerligen har de under 1971 vidtagna åtgärderna i form av frisläpp ur investeringsfonderna samt ett 20-procentigt avdrag på kostnaden för anskaffade maskiner och inventarier medverkat till den realiserade investeringsökningen. Därtill bör även läggas den lättnad på kreditmarknaden som successivt inträdde från årsskiftet 1970/1971. Mot bakgrund av det mycket låga kapacitetsutnyttjandet inom industrin under 1971 framstår lika fullt en ökning av industriinvesteringarna som mycket anmärkningsvärd. Härvid är att märka att ökningen i sin helhet faller på de statliga industriföretagen.

Företagens planer för 1972 framgår av tabellerna 5—7. I jämförelse med planerna från närmast föregående enkätundersökning i november 1971 har industrin uppjusterat sina planer med ca 900 milj. kr. I regel

Tabell VII:5. Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin 1971 och 1972 enligt investeringsenkät i februari 1972

Milj. kr.

	Byggnader och anläggningar		Maskiner m. m.	
	Verkställda 1971	Planerade 1972	Verkställda 1971	Planerade 1972
Gruv- och stenbrytningsindustri	126	143	182	250
Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksindustri	239	176	399	309
Beklädnadsindustri	29	79	94	92
Träindustri	160	151	315	257
Massa-, pappers- och pappersvaruindustri	315	194	1 058	1 066
Kemisk industri, gummivaru-, petroleum- och kolindustri	164	284	525	645
Jord- och stenförädlingsindustri	48	45	118	150
Järn-, stål- och metallverk	153	197	575	753
Verkstadsindustri och manufakturverk	893	915	1 384	1 533
Övrig förädlingsindustri	64	62	183	223
Summa egentlig industri	2 191	2 246	4 833	5 278
El-, gas- och vattenverk	1 775	2 103	745	840
Totalt	3 966	4 349	5 578	6 118

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar.

Källa: Statistiska centralbyrån.

drar industrin upp sina planer mellan successiva enkäter; storleken varierar erfarenhetsmässigt med konjunkturläget. Det finns dock anledning att påminna om att de åtgärder som beslöts före och kring årsskiftet 1971/1972 troligen kunnat påverka planerna först vid denna enkätundersökning. Föreliggande uppjustering överstiger klart motsvarande förändring för ett år sedan men ligger samtidigt under den för 1969.

Industrins planer på hel- och halvår 1972 samt planer och utfall för tidigare år återges omräknade till procentuella förändringstal i fasta priser i tabellerna 6—7. Härav framgår att industrins planer på byggnadssidan ojusterat pekar på en minskning med 4 %. För första halvåret anger de omräknade planerna en betydande ökning vilken av tidigare erfarenheter att döma bör nedjusteras avsevärt. För andra halvårets planer syns däremot en kraftig uppjustering vara befogad. Den faktiska investeringsutvecklingen på halvår ligger normalt betydligt senare i tiden än vad planerna regelmässigt antyder, vilket troligen återspeglar en alltför optimistisk uppfattning om möjligheterna att realisera planerna på utsatt tid.

För helårsplanen på byggnadssidan pekar erfarenheterna från tidigare

Tabell VII: 6. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1962—1972

Procentuell förändring i fasta priser

	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1968- 1969	1969- 1970	1970- 1971	1971- 1972
<i>Byggnader och anläggningar</i>										
Planerat i februari samma år ¹	-13	-22	11	24	-23	-23	-9	6	0	-4
Faktiskt inträffad förändring	0	-16	-1	31	-1	-16	8	0	4	(6)
Differens	13	6	-12	7	22	7	17	-6	4	(10)
<i>Maskiner m. m.</i>										
Planerat i februari samma år ¹	-15	-12	9	10	-9	-4	19	16	5	4
Faktiskt inträffad förändring	0	-2	12	5	0	2	8	9	3	(6)
Differens	15	10	3	-5	9	6	-11	-7	-2	(2)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1971—1972 har använts det preliminära utfallet för 1971.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

år på att en uppjustering troligen kommer att ske. De enda undantagen från en sådan utveckling under den redovisade perioden är de båda högkonjunkturåren 1965 och 1970 då investeringsverksamheten begränsades av en restriktiv byggnadsreglering respektive en åtstramad kreditmarknad. De här antagna justeringarna har lett till en uppräkning med 10 procentenheter, vilket innebär en prognoserad ökning på 6 % för 1971—1972. Uppjusteringen har med hänsyn till konjunkturutslikterna antagits bli större än de uppdragningar som skett de två senaste åren.

När det gäller industrins maskininvesteringar kan ett över halvåret likartat uppjusteringsmönster iakttas som det på byggnadssidan. Planerna för första och andra halvåret bör således i konsekvens härmed ned- respektive uppjusteras. Den numeriska storleken är naturligtvis även på maskinsidan ytterst vanskelig att precisera. Den valda uppjusteringen på helår, som innebär en prognoserad ökning med 6 %, har utgått från ett antagande om ett tilltagande efterfrågetryck i ekonomin under loppet av 1972. Inkluderas även industrins investeringar i bilar samt hantverkets maskininvesteringar har för 1971—1972 räknats med en uppgång på 6 %. Tillsammans taget visar prognosen för den egentliga industrins totala investeringar därmed på en ökning med 6 % i volym 1971—1972.

Även ett försök att bedöma industrins investeringsverksamhet för första halvåret 1973 har genomförts. Till grund härför har legat en specialenkät som statistiska centralbyrån insamlat i samband med den

Tabell VII: 7. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1962—1972

Procentuell förändring i fasta priser

	Första halvåret									
	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1968- 1969	1969- 1970	1970- 1971	1971- 1972
<i>Byggnader och anläggningar</i>										
Planerat i februari samma år ¹	12	-16	15	52	9	10	-1	31	37	23
Faktiskt inträffad förändring	17	-22	-8	27	5	-9	-11	-3	15	(8)
Differens	5	-6	-23	-25	-4	-19	-10	-34	-22	(-15)
<i>Maskiner m. m.</i>										
Planerat i februari samma år ¹	-5	4	22	29	8	20	37	38	15	26
Faktiskt inträffad förändring	-8	1	8	9	-3	7	-3	12	1	(9)
Differens	-3	-3	-14	-20	-11	-13	-40	-26	-14	(-17)
	Andra halvåret									
	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1968- 1969	1969- 1970	1970- 1971	1971- 1972
<i>Byggnader och anläggningar</i>										
Planerat i februari samma år ¹	-31	-27	8	3	-46	-48	-16	-10	-23	-24
Faktiskt inträffad förändring	-12	-11	5	35	-5	-21	24	2	-3	(6)
Differens	19	16	-3	32	41	27	40	12	20	(30)
<i>Maskiner m. m.</i>										
Planerat i februari samma år ¹	-23	-24	0	-3	-22	-21	5	1	-2	-12
Faktiskt inträffad förändring	7	-5	15	2	2	-2	10	6	6	(4)
Differens	30	19	15	5	24	19	5	5	8	(16)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1971—1972 har använts det preliminära utfallet för 1971.

Ann. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

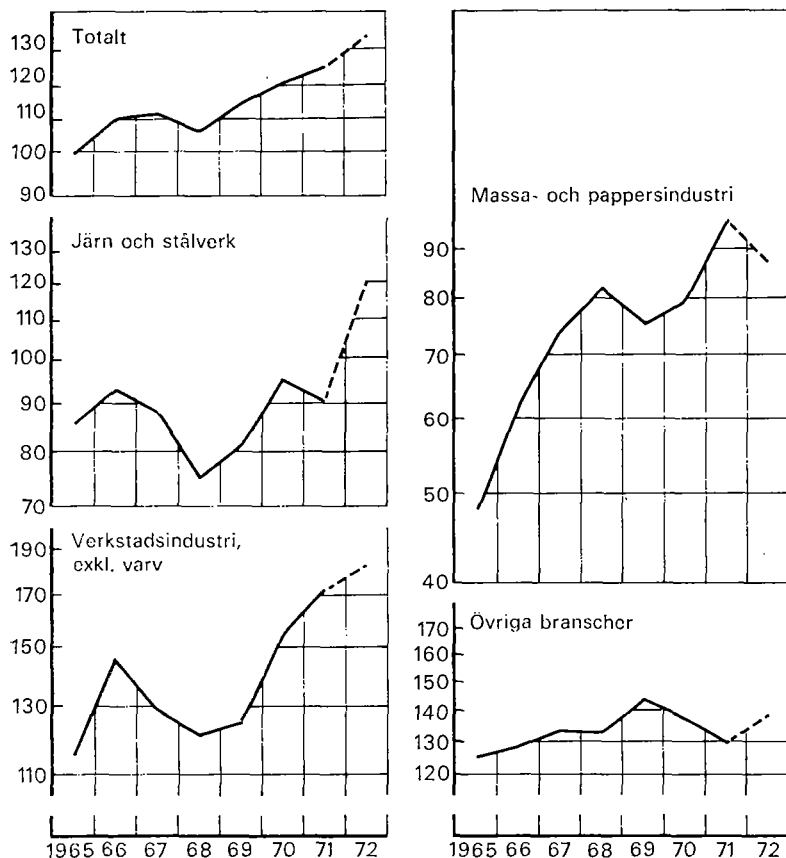
reguljära enkäten i februari. Urvalet företag har varit relativt begränsat och främst varit inriktat på att täcka de allra största företagen. På grund av det mindre urvalet samt det begränsade antalet undersökningar som hittills genomförts måste med nödvändighet tolkningen av de erhållna planerna ske med största försiktighet. Här har därför valts att inte ange en siffermässigt preciserad prognos. Bedömningen grundar sig på den allmänna konjunkturutvecklingen som skisseras i

det sammanfattande kapitlet. Mot denna bakgrund synes specialenkäten tyda på i stort sett stagnerande industriinvesteringar totalt sett. Med tanke på att industriinvesteringarna stöddes av en rad åtgärder under 1972 torde denna utveckling implicera en förhållandevis stark investeringsvilja. En uppdelning efter investeringsobjekt antyder en viss fortsatt uppgång för maskininvesteringarna medan däremot minskade byggnadsinvesteringar nu förefaller troliga under första halvåret 1973. (jfr diagram 3.)

I diagram 4 redovisas investeringsutvecklingen för de ur investeringshänseende tyngst vägande industribrancherna. Branschuppgifterna för 1971 och 1972 har schablonmässigt korrigerats på samma sätt som ovan angivits för industrin som helhet. Järn- och stålverken planerar en

Diagram VII: 4. Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1966—1973

Index: 1962 = 100. 1968 års priser. Log. skala

Anm. De branschvisa prognoserna är något osäkrare än prognosen för totala industrin. Investeringar i bilar är exkluderade liksom hantverkets investeringar.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

betydande ökning av investeringsverksamheten under 1972 efter den minskning som tycks ha inträffat under 1971. För verkstadsindustrins del ökade investeringarna 1971. För denna bransch har investeringarna därmed ökat oavbrutet sedan 1968. Även 1972 planeras en investeringsökning. Inom massa- och pappersindustrin ökade investeringarna under 1971 medan en viss minskning kan emotes 1972. I förhållande till de i november 1971 angivna planerna har dock en avsevärd uppjustering skett. För industrin i övrigt tycks minskningen under fjolåret förbytas i en viss uppgång 1972.

Handel m. m.

Byggnadsinvesteringarna inom gruppen handel m. m. minskade mellan 1970 och 1971 med 6,5 %. Investeringarna i fristående lokaler¹ minskade härvid med 7 % medan investeringarna i butikslokaler i bostadshus minskade med 4,5 %.

Investeringsminskningen i fristående lokaler kan främst förklaras av en mycket låg igångsättning under andra halvåret 1970 till följd av den då ikraftvarande investeringsavgiften — igångsättningen sjönk med 20 % i volym mellan 1969 och 1970. Investeringarna i butikslokaler i bostadshus, som beräkningstekniskt följer investeringsutvecklingen för flerfamiljshus, minskade till följd av en alltsedan 1969 successiv minskning i antalet påbörjade flerfamiljshuslägenheter (se tabell 3).

Till grund för beräkningarna över 1972 års byggnadsinvesteringar i fristående lokaler ligger dels en enkät insamlad i februari av statistiska centralbyrån avseende faktiska och planerade investeringar inom varuhandel, bank- och försäkringsföretag, dels en konstruktion baserad på uppgifter över totala kostnader för påbörjade byggnadsprojekt.

Investeringarna i varuhandel, bank- och försäkringsföretag beräknas enligt företagens planer öka med drygt 20 % i volym mellan 1971 och 1972. Handelsenkäten har emellertid endast insamlats sedan augusti 1969, varför det fortfarande är svårt att bedöma kvaliteten på planuppgifterna.

Den totala igångsättningen av byggen för fristående lokaler, vilken sjönk betydligt mellan 1969 och 1970, ökade med 80 % i volym mellan 1970 och 1971, som en följd av investeringsavgiftens upphävande — ökningen kan framför allt hänföras till andra halvåret. En, jämfört med tidigare år, ovanligt stor andel av den totala igångsättningen 1971 omfattade s. k. "stora byggnadsprojekt", dvs. projekt med byggnadstider som väsentligt överstiger den genomsnittliga för byggnadsprojekt inom gruppen handel m. m. Prognosen över 1972 års igångsättning

¹ Byggnadsinvesteringarna inom gruppen handel m. m. består till 4/5 av investeringar i fristående lokaler och till resterande del av butikslokaler i bostadshus. Med investeringar i fristående lokaler avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teatrar, biografier, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning.

implicerar en mer "normal" andel stora byggnadsprojekt. För 1972 har räknats med en minskning i igångsättningen i fristående lokaler i volym med 20 % jämfört med 1971 års höga nivå.

De totala investeringarna i fristående lokaler beräknas, enligt den ovan nämnda beräkningsmetodiken som baseras på uppgifter över igångsättning och byggnadstider, öka med 20 % mellan 1971 och 1972 — en ökning som ligger väl i linje med vad enkäten från varuhandel, bank- och försäkringsföretagen pekar mot. Investeringarna i butikslokaler i flerfamiljshus beräknas minska med 5,5 % mellan 1971 och 1972. Totalt beräknas därmed byggnadsinvesteringarna inom gruppen handel m. m. öka med 17,5 %.

Maskininvesteringarna inom gruppen handel m. m. minskade med 6,5 % mellan 1970 och 1971. Med utgångspunkt från den ovan nämnda handelssenkäten har maskininvesteringarna beräknats öka med 10 % i volym 1972 jämfört med 1971. Härvid har hänsyn tagits till att investeringsavdraget även gäller under 1972.

De totala byggnads- och maskininvesteringarna inom gruppen handel m. m. minskade med 6,5 % mellan 1970 och 1971. Mellan 1971 och 1972 visar ovan redovisade beräkningar på en ökning på 13,5 %.

Den exceptionellt höga igångsättningen under framför allt andra halvåret 1971 torde medföra att byggnadsinvesteringarna inom gruppen handel m. m. under första halvåret 1973 kommer att bli något större än under motsvarande halvår 1972. Detta trots att igångsättningen antagits minska mellan 1971 och 1972. Härvid har kalkylerats med en igångsättning under första halvåret 1973 av samma omfattning som under första halvåret 1972.

Mot bakgrund av de prognoserade höga byggnadsinvesteringarna under helåret 1972 samt under första hälften av 1973 har maskininvesteringarna bedömts fortsätta öka under första halvåret 1973.

Handelsflottan

Investeringarna i handelsflottan, dvs. inköp av nybyggda fartyg från svenska och utländska varv minus nettoutförsel av begagnade fartyg, ökade från 223 milj. kr. 1970 till 519 milj. kr. 1971. Det var framför allt leveranserna från svenska varv som ökade kraftigt. Dessutom minskade försäljningen av begagnade fartyg med ca 100 milj. kr. mellan 1970 och 1971.

Enligt en i mars insamlad varvsenkät kommer leveranserna av nybyggda fartyg från svenska varv att fortsätta öka kraftigt under 1972. Även leveranserna från utländska varv beräknas öka betydligt enligt en under våren insamlad enkät från ett urval svenska redare avseende deras beställningar hos utländska varv. Totalt beräknas således leveranserna av nybyggda fartyg öka med 70 % mellan 1971 och 1972. Med beaktande av att exporten av begagnade fartyg väntas bli något

större under 1972 än 1971, beräknas de totala investeringarna i handelsflottan öka med drygt 100 % mellan 1971 och 1972.

Att döma av den information som föreligger vid beräkningstillfället angående leveranser av nybyggda fartyg under första halvåret 1973 tycks investeringarna i handelsflottan bli betydligt lägre under första halvåret 1973 än motsvarande period föregående år.

Statliga investeringar

Under loppet av sommaren och hösten 1971 vidtogs successivt åtgärder för att utvidga den statliga investeringsverksamheten som ett led i strävandena att mildra arbetslösheten inom framför allt byggnads- och anläggningsverksamheten. De olika åtgärderna har närmare beskrivits i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Enligt fortfarande preliminära beräkningar synes de totala statliga investeringarna ha ökat med ca 3,5 % i volym 1970—1971, vilket är en något lägre ökningstakt än under året innan, då investeringarna ökade med ca 5,5 %.

Den högre investeringsvolymen under 1971 härrör uteslutande från de statliga maskininvesteringarna då byggnadsinvesteringarna synes ha blivit av i det närmaste samma omfattning som under året innan. Såväl de statliga myndigheternas som de statliga affärsverkens byggnadsinvesteringar minskade emellertid mellan 1970 och 1971 medan de statliga bolagens ökade i relativt stor omfattning.

Myndigheternas minskade byggnadsinvesteringar förklaras främst av att det statliga vägbyggandet — inklusive det icke-ordinarie — fortsatte att minska. Den utökning av vägbyggandet i form av beredskapsarbeten som skedde under hösten 1971 synes således inte ha räckt till en ökning av vägbyggandet. Omfattningen av dessa beredskapsarbeten synes dessutom ha blivit mindre än vad som tidigare hade räknats med. Byggnadsarbetena inom ramen för allmänna fastighetsfonden fortsatte emellertid att öka.

Affärsverkens lägre byggnadsverksamhet sammanhänger framför allt med en fortsatt minskning av televerkets byggnadsinvesteringar och en svag volymmässig nedgång av statens järnvägars byggnads- och anläggningsarbeten. Däremot fortsatte vattenfallsverkets byggnadsinvesteringar att expandera.

Även när det gäller de statliga maskininvesteringarna, som beräknas ha ökat med ca 7,5 % i volym 1970—1971, var det framför allt de statliga bolagens investeringsverksamhet som ökade. De statliga myndigheternas maskininvesteringar synes ha minskat med ca 6 % medan affärsverkens endast ökade svagt — med ca 2 %. Det var härvid framför allt vattenfallsverket men även i viss mån televerket som ökade sina maskininvesteringar. Statens järnvägars maskininvesteringar minskade däremot efter en kraftig ökning under året innan.

Utifrån enkäter, som insamlats från affärsverk och myndigheter, beräknas de totala statliga investeringarna komma att öka med ca 4 % i volym mellan 1971 och 1972.

De statliga byggnadsinvesteringarna beräknas öka med inte mindre än 13,5 % 1972 efter att året innan närmast ha stagnerat. Ökningen av byggnadsinvesteringarna emancerar såväl från de statliga myndigheterna (en ökning med 15 %) som från affärsverken (en ökning med 11 %). Större delen av denna investeringsökning beräknas falla på första halvåret. De vidtagna stimulansåtgärderna synes nämligen då få full effekt. Investeringsvolymen under andra halvåret väntas bli betydligt lägre men ändå överstiga nivån för andra halvåret 1971. I jämförelse med vad som hade beräknats till den preliminära nationalbudgeten för 1972 innebär trots allt ovan redovisade ökningstakt för myndigheternas byggnadsinvesteringar en viss neddragning.

Den kraftiga ökningen av affärsverkens byggnadsinvesteringar härrör från en beräknad utökning av televerkets och vattenfallsverkets byggnadsinvesteringar. Däremot förutses en fortsatt nedgång i statens järnvägars byggnadsinvesteringar.

De totala statliga maskininvesteringarna, som beräknas ha ökat med ca 7,5 % i volym 1970—1971, förutses komma att minska med ca 7 % mellan 1971 och 1972. Det är härvid de statliga affärsverkens maskininvesteringar som beräknas minska medan myndigheternas och bolagens förutses komma att öka svagt.

Affärsverkens minskade maskininvesteringar (en minskning med ca 8,5 %) härrör i huvudsak från minskade maskininvesteringar inom televerket. Även för statens järnvägars maskininvesteringar förutses en fortsatt minskning. Vattenfallsverkets maskininvesteringar synes fortsätta att expandera.

De statliga myndigheternas maskininvesteringar beräknas öka med ca 1,5 %.

Den ovan nämnda enkäten från affärsverken och myndigheterna ger även information om investeringsplanerna för första halvåret 1973. Dessa planer pekar mot en investeringsnivå för de statliga byggnadsinvesteringarna som visserligen är lägre än den rekordhöga nivån under första halvåret 1972 men som ändå skulle innebära en betydande ökning i förhållande till andra halvåret 1972. De statliga maskininvesteringarna, som halvårsvis successivt ökade under 1971 och, enligt nuvarande beräkningar, synes fortsätta att öka under 1972, skulle enligt planerna fortsätta att öka även under första halvåret 1973. En stark reservation måste dock här göras. De uppgifter som insamlas från affärsverk och myndigheter korrigeras normalt för bl. a. en "systematisk missvisning". Vad gäller planerna för första halvåret ett år framåt i tiden saknas emellertid det erfarenhetsmaterial som behövs härför. Vad som ovan har redovisats för de statliga investeringarnas utveckling

under första halvåret 1973 är således enbart de planuppgifter som berörda verk själva har lämnat.

Kommunala investeringar

Enligt nu föreliggande beräkningar ökade de kommunala investeringarna (exkl. bostäder) med ca 9,5 % i volym 1969—1970. I jämförelse med vad som tidigare uppgivits innebär detta en viss nedrevidering av den kommunala sektorns investeringsverksamhet under 1970. Visserligen uppger den definitiva finansstatistiken för 1970 ett högre investeringsbelopp än vad de preliminära uppgifterna pekade mot. Trots detta har dock kommunerna inför mervärdeskattens höjning den 1 januari 1971 tidigare lagt en hel del betalningar, vilket föranlett att nationalräkenskaperna i viss mån frångått finansstatistikens uppgifter.¹

I den enkät till primärkommuner och landsting, som insamlades i slutet av februari 1972, redovisas det preliminära utfallet för kommunernas investeringar under 1971. I jämförelse med vad som uppgavs i den enkät som insamlades i oktober 1971, har kommunerna överlag nedjusterat sina egna investeringsuppgifter (normalt sker i stället en upprevidering mellan enkäterna i oktober och februari).

Primärkommunernas egna uppgifter vad gäller byggnadsinvesteringarna pekar nu mot en minskning med nästan 18 % i volym mellan 1970 och 1971. Landstingen däremot redovisar en ökning av sina byggnadsinvesteringar med ca 7,5 %. För de kommunala myndigheterna och affärsverken totalt skulle detta innebära en minskning med drygt 15 %. Kommunernas egna uppgifter har emellertid inte helt godtagits. Dels tenderar kommunerna att i februarienkäten underskatta det bakomliggande årets investeringar, dels har som ovan nämnts ca 100 milj. kr. överflyttats från 1970 till 1971. De kommunala myndigheternas och affärsverkens byggnadsinvesteringar beräknas efter dessa justeringar ha minskat med ca 10 % i volym mellan 1970 och 1971 (jfr. tabell 9).

De kommunala myndigheternas och affärsverkens maskininvesteringar redovisas i februarienkäten ha minskat med ungefär 18,5 % i volym 1970—1971. Primärkommunerna redovisar härvid en minskning av sina maskininvesteringar med ca 22 % och landstingen med ca 9 %. Kom-

¹ Till grund för nationalräkenskapernas beräkningar över de kommunala investeringarna ligger den kommunala finansstatistiken. Denna är emellertid i huvudsak en ren kassabokföring. I normala fall torde dock finansstatistikens uppgifter kunna användas som mått på den reala utvecklingen utan några större olägenheter. Mervärdeskattens höjning från 10 % till 15 % den 1 januari 1971 synes emellertid ha medfört att kommunerna i osedvanligt stor utsträckning verkställde utbetalningar före årsskiftet. Finansstatistiken skulle således visa för höga investeringar för 1970 och i konsekvens härmed för låga investeringar för 1971. Finansstatistikens uppgifter har därför i nationalräkenskaperna justerats så, att ca 100 milj. kr. överflyttats från fjärde kvartalet 1970 till första halvåret 1971 i hopp om att härmed ge en bättre bild av den reala utvecklingen. Vid fastställandet av denna överflyttning har bl. a. sysselsättningsutvecklingen inom den kommunala investeringsverksamheten studerats.

munerna tenderar emellertid att i februarienkäten överskatta det bakomliggande årets maskininvesteringar. Enkätens uppgivna minskning har därför nedjusterats till en antagen investeringsminskning på drygt 22 % i volym 1970—1971 (jfr. tabell 9). I konsekvensens namn borde naturligtvis en justering av finansstatistiken 1970 ha skett även vad gäller maskininvesteringarna. Kommunernas maskininköp är emellertid förhållandevis små, vartill kommer att hållpunkter i det närmaste måste saknas för en dylik korrigering. Det har därför inte ansetts ändamålsenligt att på denna punkt vidta någon sådan justering.

Primärkommunernas och landstingens samlade investeringar skulle härmed ha minskat med drygt 10 % mellan 1970 och 1971 — en utveckling som starkt avviker från förhållandena under 60-talet, då de kommunala investeringarna uppvisade en obruten kraftig expansion.

Till den kommunala sektorns investeringar räknas i nationalräkenskaperna även den investeringsverksamhet som bedrivs inom de kommunägda bolagen och stiftelserna. Såsom framgick av den preliminära nationalbudgeten för 1972 har dessa investeringar under de sista åren av 60-talet ökat i en mycket snabb takt. Sannolikt som en direkt följd av investeringsavgiftens införande våren 1970 synes emellertid en tillfällig nedgång av bolagens byggnadsinvesteringar ha skett under 1971. Någon ny information över dessa bolags investeringar under 1971 föreligger inte utan de uppgifter som framkom i enkäten i oktober 1971 måste fortfarande användas. Bolagens och stiftelsernas byggnadsinvesteringar uppges i denna ha minskat med inte mindre än 30 % mellan 1970 och 1971 medan deras maskininvesteringar uppges ha fortsatt att expandera — med ca 23 %.

Den kommunala sektorns totala investeringar skulle härmed ha minskat med ca 11 % i volym 1970—1971, varvid byggnadsinvesteringarna beräknas ha minskat med 10,5 % och maskininvesteringarna med 15,5 % (jfr. tabell 8).

Den ovan nämnda enkäten från februari ligger även till grund för bedömningen av 1972 års kommunala investeringar. I jämförelse med

Tabell VII: 8. Investeringsutvecklingen inom den kommunala sektorn (exkl. bostäder) 1966—1972

	1971 års investeringar i löpande priser	Procentuell förändring i fasta priser					
		1966—1967	1967—1968	1968—1969	1969—1970	1970—1971	1971—1972
Kommunala myndigheter och affärsverk	8 373	13,5	12,5	2,0	6,5	—10,0	0,0
Kommunala bolag och stiftelser	646	86,0	—16,5	72,5	63,0	—22,5	47,0
Summa kommunala investeringar	9 019	15,5	11,5	4,5	9,5	—11,0	3,5

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

den enkät som insamlades i oktober 1971, och som låg till grund för beräkningarna till den preliminära nationalbudgeten för 1972, har kommunerna överlag nedreviderat sina investeringsplaner. De under hösten vidtagna åtgärderna för att i viss mån stimulera den kommunala byggnads- och anläggningsverksamheten, bl. a. höjdes statsbidragsprocenten för kommunala beredskapsarbeten och reningsverk, har således till synes inte satt några större spår i kommunernas investeringsplaner.

Kommunernas egna planer vad gäller 1972 års byggnadsinvesteringar pekar nu mot en volymmässig minskning med knappt 5 % jämfört med 1971 (jfr. tabell 9). Detta är första gången under åtminstone den period som omfattas av tabell 9 som kommunerna i februari uppger en förväntad investeringsminskning. Det förefaller troligt att kommunernas besvärliga finansiella situation under 1970 och kanske framför allt under 1971 har medfört en allmänt utbredd försiktighet inför 1972. Såsom framgår av kapitel VIII och IX torde emellertid kommunernas finansiella läge komma att avsevärt förbättras under 1972 — inte minst beroende på kraftigt ökande skatteinkomster. Erfarenhetsmässigt beviljas under loppet av ett år en hel del tilläggsanslag till kommunernas kapitalbudgeter. Det förefaller rimligt att räkna med, att med en successiv förbättring av den finansiella situationen, tilläggsanslag kommer att beviljas även under 1972. Kommunernas egna planer vad gäller byggnadsinvesteringarna har därför uppjusterats med 3 procentenheter till en antagen minskning med 2 % i volym 1971—1972 (jfr. tabell 9). De kommunala myndigheterna och affärsverkens byggnadsinvesteringar skulle härmed komma att fortsätta att minska under 1972 — även om takten i nedgången inte skulle bli av samma omfattning som under året innan.

Kommunernas egna planer vad gäller 1972 års maskininvesteringar pekar mot en ökning med ca 5 % jämfört med 1971. Som synes av tabell 9 tenderar emellertid kommunerna att i enkäten i februari regelmässigt underskatta det innevarande årets maskininköp. Den förbättrade finansiella situationen torde även vad gäller maskininvesteringarna medföra en under årets lopp utökad investeringsram. Kommunernas egna planer har därför uppjusterats till en antagen ökning mellan 1971 och 1972 med ca 12 % i volym.

Till grund för bedömningen i den preliminära nationalbudgeten för 1972 av de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsverksamhet under 1972 låg en i oktober—november insamlad enkät. Någon ny information om dessa bolags investeringar föreligger ej utan novemberenkätens uppgifter måste fortfarande användas. Detta innebär att samma osäkerhet härom föreligger och samma starka reservationer måste göras som i den preliminära nationalbudgeten. Godtas emellertid enkätens uppgifter skulle bolagens byggnadsinvesteringar åter expandera under 1972 efter den tillfälliga, mycket kraftiga nedgången

Tabell VII: 9. Planerade och faktiska förändringar i primärkommunernas och landstingens investeringar 1962—1972

Procentuell förändring i 1968 års priser

	1962– 1963	1963– 1964	1964– 1965	1965– 1966	1966– 1967	1967– 1968	1968– 1969	1969– 1970	1970– 1971	1971– 1972
<i>Byggnader och anläggningar</i>										
Planerat i februari samma år	16	13	10	11	13	8	9	7	—	—5
Faktisk förändring ¹	18	15	9	4	13	11	4	3	—10	(—2)
Differens	2	2	—1	—7	0	3	—5	—4	—	(3)
<i>Maskiner och apparater</i>										
Planerat i februari samma år	16	17	—5	3	11	6	8	17	—	5
Faktisk förändring ¹	21	24	5	16	16	14	—4	22	—22	(12)
Differens	5	7	10	13	5	8	—12	5	—	(7)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1971—1972 har använts det preliminära utfallet för 1971. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Anm. 1. Uppgifterna avser kommunala myndigheter och affärsverk men ej kommunägda bolag och stiftelser.

Anm. 2. Till följd av arbetskonflikten inom kommunerna våren 1971 insamlades inga planuppgifter i februari 1971.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

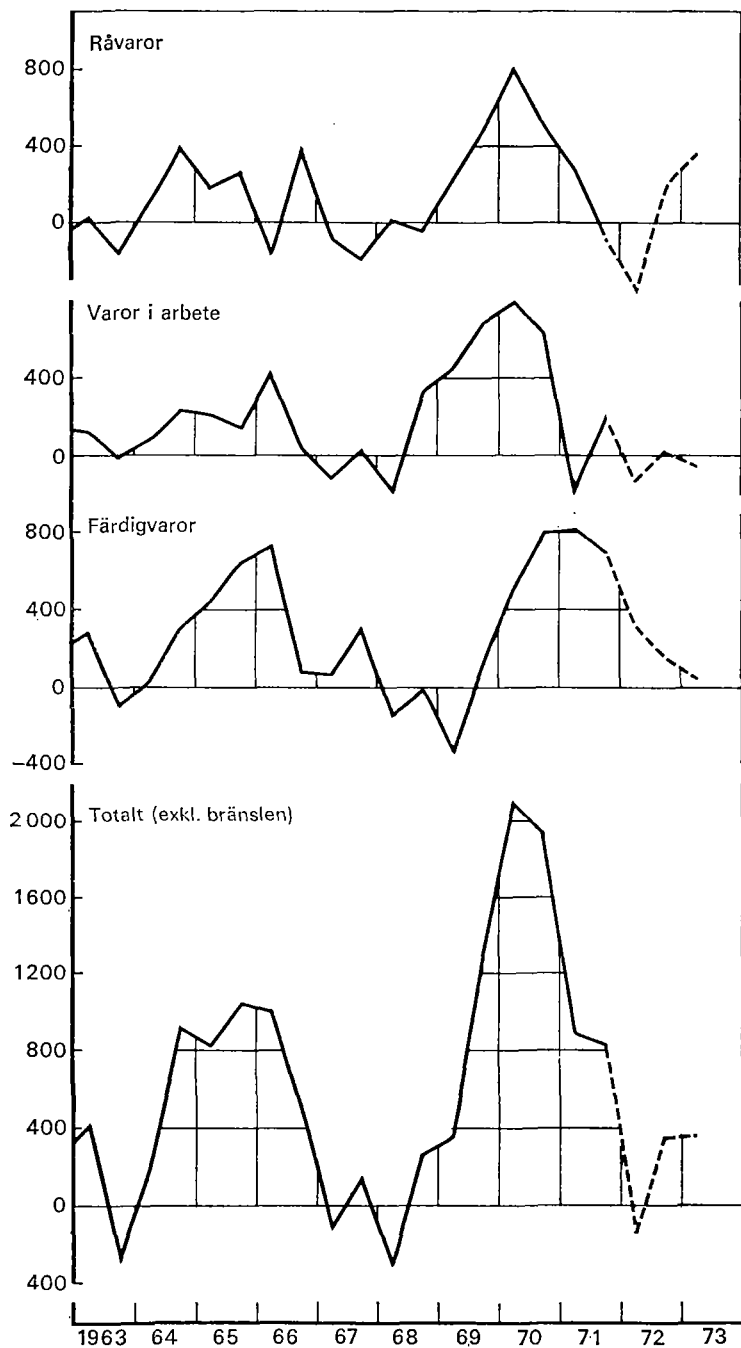
under året innan. Bolagens maskininvesteringar skulle fortsätta sin obrutna expansion.

Den kommunala sektorns byggnadsinvesteringar skulle härmed komma att öka med ca 2 % och dess maskininvesteringar med inte mindre än 14,5 % i volym mellan 1971 och 1972. De sammanlagda kommunala investeringarna skulle komma att öka med ca 3,5 % efter den kraftiga minskningen under året innan. Ökningstakten är dock betydligt lägre än t. ex. genomsnittet för 60-talet.

3. Lagerinvesteringar

Som framgår av nedanstående tablå samt diagram 5 kännetecknas 1970 och 1971 av en starkt dramatisk lagerutveckling inom *industrin* med en massiv lageruppbbyggnad under 1970 och en därpå följande kraftig uppbromsning av lagerinvesteringarna under 1971. Ökningen av lagerinvesteringarna från 1969 till 1970 med ca 2 1/2 miljard kr. i 1968 års priser följdes av en ungefär lika kraftig minskning av lagerinvesteringarna från 1970 till 1971 — således ett omslag på ca 5 miljarder kr. Ökningen av industrins lagerinvesteringar 1969—1970 motsvarar ca 1 1/2 % av bruttonationalprodukten och minskningen 1970—1971 var förhållandevis lika betydande. Som också framgår av diagrammet var lagersvängningarna inom industrin i samband med konjunkturavmattningen 1966—1967 inte alls lika kraftiga.

Diagram VII: 5. Totala industrins lagervolymförändringar 1963–1973
Milj. kr. 1968 års priser. Säsongsrensade halvårsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Total lagerförändring, milj. kr., 1968 års priser

	1969	1970	1971	1972
Industri	1 651	4 109	1 759	170
Handel	244	97	— 425	400
Jordbruk	— 28	2	— 41	0
Skogsbruk	— 18	— 14	150	— 50
Summa	1 849	4 194	1 443	520

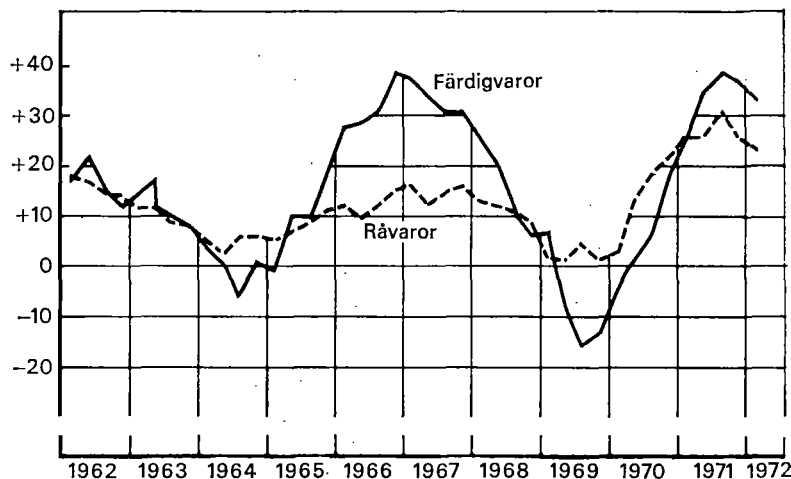
Lageruppbbyggnaden kulminerade under första halvåret 1970, då man kunde notera en markant topp framför allt för råvarulagren. Från och med andra halvåret 1970 bromsades tillväxten av lagren av råvaror och varor i arbete upp kraftigt, medan ökningen av färdigvarulagren fortsatte att växa fram t. o. m. första halvåret 1971. Under andra halvåret dämpades färdigvarulagrens tillväxt påtagligt samtidigt som en minskning av råvarulagren inträffade. Sammantaget innebär denna utveckling att den totala lagerökningen för hela 1971 inom industrin stannade vid drygt 1 1/2 miljard kr. Lagerökningarna under 1970 som helhet var tämligen jämnt fördelade på råvaror, varor i arbete och färdigvaror, medan de under 1971 hänförde sig övervägande till färdigvaror.

Lagerökningen under 1969 och 1970 gällde främst verkstadsindustrin. Under 1969 hänförde sig sålunda drygt 80 % och under 1970 ca 2/3 av den totala lageruppbbyggnaden till denna industri. Under 1971 sjönk dess andel emellertid till mindre än hälften av industrins totala lagerökning. Under första halvåret 1971 svarade i stället skogsindustrierna för den dominerande andelen av lageruppbbyggnaden — speciellt kraftigt ökade råvarulagren där och om skogsindustrierna exkluderades, skulle man erhålla en minskning av råvarulagren för hela den övriga delen av industrin sammantaget. Under andra halvåret 1971 hänförde sig den övervägande delen av lagerökningarna till annan industri än verkstads- och skogsindustrierna, medan man för skogsindustrierna t. o. m. noterar en lagerminskning, vilken hänför sig till råvarulagren.

De senaste årens lagerutveckling har lett till att industriföretagen vid utgången av 1971 hade en massiv lagerbuffert — trots minskningen av råvarulagren under andra halvåret 1971. Lageromdömena enligt den senaste konjunkturbarometern låg också fortfarande mycket högt i mitten av mars även om en liten nedtrappning skett de senaste två kvartalen. Speciellt gäller detta omdömena om råvarulagren, som fortfarande ligger avsevärt högre än den högsta punkten under konjunkturavmattningen 1966—1967 (se diagram 6). Värdet av råvaruinköpen som minskade under hela 1971, har fortsatt att minska även första kvartalet 1972 och någon ökning väntas inte heller ske under andra kvartalet. Med hänsyn härtill väntas en fortsatt kraftig minskning av råvarulagren ske under första halvåret 1972. Under andra halvåret däremot väntas en omsvängning till en uppbbyggnad av råvarulagren

Diagram VII: 6. Bedömning av lagren inom industrin enligt "konjunkturbarometern" 1962—1972

Nulägesomdöme

Anm. För vidare information om konjunkturbarometern se statistikbilagan till konjunkturinstitutets rapport Konjunkturläget.

Källa: Konjunkturinstitutet.

komma att ske samtidigt med en ökad tillväxt av industriproduktionen. Lageruppdragningen under andra halvåret väntas dock bli avsevärt mindre än minskningen under första halvåret, varför man för hela detta år skulle få en minskning av råvarulagren med sammanlagt ca 150 milj. kr. Lageruppdragningen väntas fortsätta och förstärkas något under första halvåret 1973 jämsides med den beräknade successivt stigande aktiviteten inom industrin.

Färdigvarulagren tycks nu vara lika högt uppdragna som vid konjunkturavmattningen 1966—1967 och man får räkna med en mycket stark strävan hos företagen att hålla dem tillbaka under hela 1972. Produktionen har således dämpats under loppet av 1971 och början av 1972 för att vara bättre anpassad till den rådande efterfrågan. Även för andra kvartalet och för andra halvåret 1972 är företagens produktionsplaner enligt konjunkturbarometern försiktigt hållna. Detta i kombination med den prognoserade ökade inhemska efterfrågan under 1972 torde leda till en bättre balans mellan produktion och efterfrågan och därmed till avsevärt mindre investeringar i färdigvarulager under 1972 än under 1971.

Det stöd till lageruppbbyggnad som riksdagen beslutade om i slutet av 1971 motverkar till en del tendenserna till att hålla ökningarna av färdigvarulagren nere. Effekterna kan emellertid till en del falla även på såväl 1972 som 1973, då stödet utgår till lagerökningar under det räkenskapsår som avslutas närmast före den 1 mars 1973. Industrins totala

ökningar av färdigvarulagren är emellertid nu något högre satta än vid den preliminära nationalbudgeten, vilket till en del förklaras av beräknade effekter av lagerstödet 1972. Detta gäller t. ex. skogsindustrierna, vars färdigvarulager nu beräknas öka något under 1972 i stället för den minskning som tidigare beräknats ske.

Investeringarna i färdigvarulagren väntas fortsätta att avta under 1972. Under första halvåret beräknas en halvering av lageruppbyggnaden ske jämfört med andra halvåret 1971 och under andra halvåret 1972 väntas ytterligare en halvering av lagerökningen inträffa. Även under första halvåret 1973 väntas en minskning av investeringarna i färdigvarulagren ske.

Lagren av varor i arbete väntas minska något under första halvåret och förbli ungefär oförändrad under andra halvåret 1972.

Totalt beräknas lagren inom *industrin* därmed minska med ca 150 milj. kr. under första halvåret och öka med ca 325 milj. kr. under andra halvåret, dvs. en ökning för hela 1972 på ca 170 milj. kr. i 1968 års priser. Lagerökningen under 1972 beräknas i ännu högre grad än 1971 vara koncentrerad till färdigvarorna — en lageruppdragning för dessa med närmare 500 milj. kr. motverkas av en minskning för råvaror och varor i arbete. För första halvåret 1973 uppgår den beräknade lagerökningen till totalt 350 milj. kr. helt hänförlig till råvarulagren.

Lagerökningen under 1972 kalkyleras ske inom andra industribranscher än verkstads- och skogsindustrier. Inom skogsindustrierna väntas en kraftig minskning av råvarulagren helt upphävas av en fortsatt ökning av färdigvarulagren och inom verkstadindustrin beräknas en minskning av framför allt varor i arbete ske, vilken väntas upphävas av en ungefär lika stor ökning av färdigvarulagren. Den beräknade lagerökningen under första halvåret 1973 väntas helt hänföra sig till råvarulagren, varvid metall- och verkstadsindustri utgör den dominerande sektorn.

Som framgår av den tidigare tablån skulle lagren inom *handeln* — omfattande detalj-, parti- och nybilhandeln — enligt nu tillgängliga uppgifter ha ökat endast svagt under 1970. En kraftig ökning inom parti- och bilhandeln har nästan helt tagits ut av en minskning inom detaljhandeln.

Den kraftiga lageruppbyggnaden under 1970 tillsammans med den hastiga konjunkturförsämringen ledde till att partihandeln speciellt i början av 1971 betraktade sina lager som för stora och strävade att få ner dem. Detta lyckades också och man kan notera en minskning för hela 1971 på ca 100 milj. kr. i 1968 års priser, en nedgång som säsongrensat sett framför allt tycks ligga på andra halvåret. Enligt den senaste konjunkturbarometern för *handeln* tycks minskningen av råvaruinköpen nu praktiskt taget ha ebbat ut och man torde kunna räkna med en uppdragning av partihandelns lager framför allt under andra halvåret

1972 i samband med den prognoserade tilltagande ekonomiska aktiviteten. Även för första halvåret 1973 kan man på samma grunder räkna med en fortsatt uppdragning av dessa lager.

Efter en lagerökning i början av 1971 i samband med det icke förutsedda dramatiska fallet i konsumtionen drogs inköpen inom detaljhandeln ner kraftigt och man lyckades under resten av året realisera den önskade lagerneddragningen. Med hänsyn till den prognoserade höjda konsumtionsnivån under 1972 och första halvåret 1973 kan man räkna med successiv, jämn uppbyggnad av detaljhandelns lager under 1972 och första halvåret 1973.

Skogsbrukets lagerförändringar beräknas som skillnaden mellan normal årlig skogstillväxt och årlig avverkning plus förändring av i skogen lagrad avverkad skog. Dessa lager sammantagna minskade under 1969 och 1970 men ökade kraftigt under 1971 enligt nu tillgängliga uppgifter. Den stora ökningen av avverkningarna under 1971 reducerade visserligen kraftigt lagerinvesteringen i växande skog men samtidigt skedde en exceptionellt stark tillväxt av i skogarna lagrat virke. För 1972 väntas de sistnämnda lagren reduceras avsevärt, varför man trots den prognoserade kraftiga minskningen av avverkningarna under 1972 för skogsbruket totalt beräknar erhålla en med ca 50 milj. kr. minskad lagerhållning.

VIII. Den offentliga verksamheten

1. Allmänt

Vid presentationen av den offentliga sektorn i detta kapitel tillämpas i allt väsentligt samma definitioner och avgränsningar som i det institutionellt uppdelade nationalräkenskapssystemet. Sektorn är uppdelad i tre delsektorer nämligen staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn.

Affärsverksamhet som drivs av staten förs i huvudsak till företagssektorn. Statens kapitaltillskott till affärsverken betraktas som en kapitaltransferering av icke finansiell natur. Verksamheten som bedrivs i fastighetsfonder och vissa andra kapitalfonder uppfattas inte här som affärsmässig. Dessa fonder har upplösts och deras transaktioner med andra sektorer än staten hänförs till den statliga myndighetssektorn.

När det gäller kommunerna, betraktas deras affärsdrivande verksamhet som en del av den kommunala myndighetssektorn. Detta medför att kapitaltillskottet från de kommunala myndigheterna till affärsverksamheten kommer att registreras som sektorintern realinvestering.

Socialförsäkringssektorn har ställning av mellanled mellan å ena sidan staten och kommunerna och å andra sidan hushållssektorn och företagssektorn. Inbetalningar av avgifter från hushåll och arbetsgivare avseende socialförsäkring leds, eventuellt via staten, fram till socialförsäkringssektorn. Alla utbetalningar av socialförsäkringsförmåner betraktas som utgående från socialförsäkringssektorn. Utbetalningar för detta ändamål som belastar staten eller kommunernas budgeter anses som transfereringar till socialförsäkringssektorn.

Den offentliga sektorn tar direkt i anspråk en betydande del av bruttonationalproduktens resurser i form av varor och tjänster. I det följande skall göras en uppskattning av den offentliga sektorns efterfrågan på varor och tjänster t. o. m. 1972. Bedömningarna av de tre delsektorernas utveckling har på vissa punkter reviderats jämfört med den preliminära nationalbudgeten för 1972. Speciellt kan detta sägas gälla för de kommunala samt statliga konsumtions- och investeringsutgifterna 1971 och 1972. Skillnader av sådan typ har kortfattat redovisats vid beskrivningen av respektive delsektors utveckling. En del av de offentliga sektorernas utgifter består av transfereringar till andra sektorer. Dessa utgifter medför inte utan vidare att reala resurser tas i anspråk. Transfereringar från staten och socialförsäkringssektorn till kommuner och hushåll ger dock i betydande utsträckning upphov till efterfrågan på varor och tjänster. Den offentliga sektorn ställer inte bara direkta krav på reala resurser. I det följande redovisas även vissa uppskattningar av den påverkan på kreditmarknaden som kan utgå från

den offentliga sektorn. Innebörden av denna påverkan utvecklas sektorsvis i kapitlet om kreditmarknaden.

För att ge en samlad bild av den offentliga sektorns reala och finansiella anspråk summeras de tre delsektorerna till en konsoliderad offentlig sektor. Avslutningsvis görs så vissa beräkningar över den offentliga sektorns inverkan på den samlade efterfrågan, varvid sektorn utvidgas till att innefatta även de av statsmakterna i stor utsträckning kontrollerade investeringsfonderna och bostadsbyggandet. Den tekniska beskrivningen av tillvägagångssättet har allt sedan den reviderade nationalbudgeten för 1969 relativt utförligt relaterats i varje nationalbudget. Det har därför denna gång bedömts som möjligt att endast lämna en summarisk redogörelse.

2. Staten

Jämfört med den preliminära nationalbudgeten för 1972 har vissa justeringar skett vad gäller bilden av den statliga sektorns utveckling under 1971. Såväl de statliga konsumtions- som investeringsutgifterna 1971 har reviderats nedåt. För konsumtionens del kan den volymmässiga ökningen nu skattas till knappt 4,5 %, dvs. ca en procentenhet lägre än enligt de tidigare antagandena. De statliga myndigheternas investeringar beräknas ha minskat med 3 % i volym. Sammantaget torde statens utgifter för konsumtion och investeringar 1971 ha vuxit med drygt 3,5 % i fasta priser, vilket innebär en nedjustering om knappt 1,5 procentenheter. Med tanke på bruttonationalproduktens nära nog stagnation under 1971 kan likväl den statliga verksamheten sägas ha utgjort ett förhållandevis expansivt element inom samhällsekonomin.

Under 1972 förutses den statliga sektorns konsumtions- och investeringsutgifter växa snabbare än bruttonationalprodukten, eller med 4,2 %. Sammantaget motsvarar detta i stort antagandena i den preliminära nationalbudgeten. Statens konsumtionsutgifter har emellertid nu antagits öka något snabbare medan däremot investeringsutgifterna nedreviderats i motsvarande mån. Statens finansiella sparande för 1972 beräknas uppvisa en relativt kraftig försämring. Förklaringen härtill synes vara dels att inkomstutvecklingen väntas bli svagare än vad som tidigare förutsågs, dels att ökade utgifter för budgetåret 1971/72 under våren 1972 presenterats på tilläggsstat. Huvudparten av det försvagade finansiella sparandet beräknas falla på första halvåret 1972. Allmänt sett torde den statliga budgeten vid nuvarande utformning komma att utöva ett relativt restriktivt inflytande under andra halvåret 1972, då vissa ekonomisk-politiska stimulansåtgärder upphör.

I tabell 1 har statens inkomster och utgifter för kalenderår respektive budgetår redovisats. Som framgår av tabellen består *statsinkomsterna* i huvudsak av direkta och indirekta skatter samt s. k. övriga inkomster. Den senare gruppen utgörs bl. a. av inkomst från kapital och rörelse.

Tabell VIII: 1. Statens inkomster och utgifter 1970—1972

Milj. kr.

	Kalenderår		Budgetår			
	1970 utfall	1971 prel. utfall	1972 prognos	1970/71 utfall	1971/72 prel. beräkn.	1972/73 enl. kompl. prop.
1. Inkomster	38 650	44 610	48 720	41 796	47 580	50 935
1. 1. Direkta skatter	16 707	16 630	17 540	16 658	17 780	18 370
1. 2. Indirekta skatter	18 474	23 890	26 180	21 273	25 340	27 675
1. 3. Övriga inkomster	3 469	4 090	5 000	3 865	4 460	4 890
2. Utgifter	38 069	43 270	48 220	40 202	47 430	49 845
2. 1. Transfereringar	22 821	26 000	29 140	24 274	28 780	30 485
2. 1. 1 Till hushåll	3 985	4 980	5 590	4 485	5 530	5 695
2. 1. 2 Till socialförsäkringssektorn	5 555	6 260	7 210	5 648	6 830	7 170
2. 1. 3 Till kommuner	9 241	9 450	10 710	9 246	10 570	11 760
2. 1. 4 Till företag	1 574	2 510	2 640	2 085	2 750	2 500
2. 1. 5 Bidrag till internationell verksamhet	608	660	1 040	572	782	1 300
2. 1. 6 Ofördelat	1 858	2 140	1 950	2 138	2 315	2 060
2. 2. Konsumtion	13 385	15 320	16 800	14 042	16 020	17 100
2. 3. Realinvestering	1 863	1 950	2 280	1 886	2 630	2 260
3. <i>Finansiellt sparande (1—2)</i>	<i>581</i>	<i>1 340</i>	<i>500</i>	<i>1 594</i>	<i>150</i>	<i>1 090</i>
4. Utlåning och andra finansiella transaktioner	3 694	4 610	4 540	4 300	4 560	4 810
4. 1 Därav finansierat inom fonderna	60	70	80	74	80	90
5. Totalsaldo (1—2—4÷4.1)	—3 053	—3 200	—3 960	—2 632	—4 330	—3 630
6. Nettoförändringar i transaktioner vid sidan av riksstaten (utgiftsökning: —)	— 155	560 ¹	..	202	..	..
7. Av riksgäldskontoret redovisat budgetutfall	—3 208	—2 640	..	—2 430	..	..

¹ Den osedvanligt stora avvikelser mellan det budgetsaldo som redovisas av riksgäldskontoret resp. riksrevisionsverket förklaras i stor utsträckning av skilda redovisningsprinciper för vissa investeringsbemyndiganden. Från riksgäldskontorets sida har dessa bemyndiganden kassamässigt redovisats på kalenderåret 1970. I riksbokföringen har dock den anslagsförbrukning till vilken dessa belopp är knutna av riksrevisionsverket ansetts vara att hänföra till kalenderåret 1971.

Ann. 1. Beloppen för skatterna är något lägre än de belopp som återfinns i nationalräkenskaperna beroende på att olika registreringstidpunkter används. Nationalräkenskaperna redovisar de skatter som erläggs, avseende en viss period, medan här angivna tal avser belopp som strömmar in till staten i resp. period. Stigande beskattningsunderlag och viss fördröjning i uppbördssystemet ger upphov till differensen mellan de två beloppen.

Ann. 2. Vid omvandlingen av budgetsiffrorna för budgetåret 1972/73 till kalenderårssiffror för 1972 måste delvis ganska approximativa metoder användas, varför en viss osäkerhet vidlåder uppskattningen av framför allt de enskilda utgiftsposternas storlek.

Ann. 3. Tabellens uppgifter i posterna 1—5 baseras på riksrevisionsverkets och finansdepartementets data, vilka till övervägande del är kassamässiga. Vissa undantag härvidlag föreligger dock, varför exakt överensstämmelse inte nås med riksgäldskontorets statistik rörande budgetutfallen, redovisad i post 7. Sådan överensstämmelse nås först sedan totalsaldona i post 5 justerats för nettoförändringarna i transaktionerna vid sidan av riksstaten—här i form av residualberäkning.

De direkta skatterna utgörs till största delen av till staten inflytande skatter på inkomst och förmögenhet minskade med återbetalningar av överskjutande skatt och kommunalskattemedel. Dessutom bortdras avgifter som visserligen uppbärs av staten men som är avsedda för socialförsäkringssektorn. De viktigaste av dessa är arbetsgivares och enskil-

das avgifter till sjukförsäkringen samt enskildas folkpensionsavgifter. Ökningen av de direkta skatterna uppgick 1970 till inemot 25 %. För 1971 beräknas däremot tillväxten helt ha uteblivit. Den markanta skillnaden i utvecklingen mellan 1970 och 1971 förklaras i första hand av den skattereform som trädde i kraft den 1 januari 1971 och som vid införandet beräknades komma att medföra ett bortfall av direkta skatter för statens del på drygt 3 miljarder kr. 1971. Härtill kommer den jämfört med 1970 svagare ökningen av lönesumman. Som framgått av kapitel VI förutses lönesumman växa snabbare 1972 än under 1971. Bland annat som en följd härav kan inkomsterna på inkomstskattetiteln beräknas öka betydligt snabbare än 1971 men likväl betydligt långsammare än under 1970. En orsak till den alltså dämpade tillväxten av inkomsterna på inkomstskattetiteln är eftersläpande effekter av 1970 års skatteomläggning i form av väsentligen större återbetalningar av överskjutande skatt än beräknade inbetalningar av kvarskatt. Vidare kommer slutavräkningen till kommunerna under detta år att avse skatteuppbörden under 1970, ett år med stark tillväxt av inkomstskatteunderlaget. Nettot på inkomstskattetiteln, dvs. de direkta skatterna, har mot denna bakgrund antagits växa med knappt 5,5 %.

De *indirekta skatterna* består i huvudsak av mervärdeskatten, punktskatter på vissa varor och tjänster, tullar samt den allmänna arbetsgivaravgiften. Även den del av fordonsskatten som kan antas motsvara hushållens andel har förts till denna kategori av skatter. De indirekta skatternas andel av de totala skatteinkomsterna har under det senaste årtiondet kraftigt ökat för att 1971 uppgå till över 50 %. Den takt med vilken de indirekta skatterna växer är av naturliga skäl starkt avhängig av förändringar i skatte- och avgiftssatser. Under 1971 förekom justeringar av mervärdeskatten, den allmänna arbetsgivaravgiften och energiskatten. En närmare redogörelse för dessa höjningar återfinns i den preliminära nationalbudgeten för 1972. I första hand som en effekt av dessa höjningar beräknas de indirekta skatterna ha vuxit med inemot 30 % 1971. För 1972 har inga förändringar i skatte- och avgiftsregler antagits. De indirekta skatternas tillväxttakt förutses på grund härav avta högst väsentligt eller till knappt 10 %.

Övriga statsinkomster, som består av inkomster från rörelse och kapital, inkomster från vissa nominellt prissatta tjänster samt vissa kalkylmässiga poster, beräknas ha ökat med knappt 20 % 1971. Den kraftiga ökningen berodde i första hand på en ojämn fördelning mellan hälften av respektive budgetår, vilket kom att medföra en osedvanligt låg nivå för dessa inkomster under 1970. För 1972 förutses en tillväxt av ungefär samma omfattning som under 1971.

De *totala statsutgifterna*, exklusive finansiella transaktioner, beräknas ha ökat med ca 10 % 1970. De konjunkturstimulerande åtgärder som vidtagits under loppet av 1971 har bidragit till en snabbare tillväxt 1971,

knappt 14 %. För 1972 förutses statsutgifterna växa något långsammare eller med drygt 11 %. Detta hindrar inte att en snarast accelererad ökning av statsutgifterna förutses för första halvåret 1972 som en följd av vidtagna ekonomisk-politiska stimulansåtgärder.

Den tyngst vägande delen av statsutgifterna, eller ca 60 %, utgörs av *transfereringar*. Under 1971 steg de totala transfereringarna med ca 14 %, medan tillväxten 1972 beräknas till 12 %. Överföringarna till kommun respektive socialförsäkringssektor behandlas närmare i avsnitten rörande dessa båda sektorer. Transfereringarna till hushållen ökade mycket snabbt, eller med ca 25 % under 1971. Denna höga ökningstakt förklaras i första hand av beloppshöjningen av barnbidragen 1 januari 1971. För 1972 förutses inkomstöverföringarna till hushållen stiga med drygt 12 %. Posten transfereringar till företag domineras av kapitaltransfereringar till affärsverken. Ur de ofördelade transfereringarna har denna gång utbrutits transfereringar till internationell verksamhet — en post som väntas visa en stark ökning under 1972. Resterade delar av de ofördelade transfereringarna — i huvudsak statsräntor samt vissa statistiska avstämningsposter — har inte ansetts meningsfulla att fördela på sektorer.

De statliga *konsumtionsutgifterna* består till mer än hälften av personalkostnader. För 1971 beräknas den statliga konsumtionen ha vuxit med knappt 15 % i värde och 4,5 % i volym. Som framgått av det tidigare var detta en svagare ökning än vad som beräknades i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Även de olika delkomponenterna i konsumtionsutgifterna uppvisar nu en något annorlunda bild än vad som tidigare antogs. Sålunda beräknas sysselsättningen inom den statliga sektorn ha vuxit snabbare, eller med ca 3,5 %. Däremot har tillväxten för inköpen av löpande förbrukning kraftigt nedreviderats — från ca 16 % till drygt 8 %. Detta skulle kunna tyda på att de konjunkturmässigt betingade, ökade statliga industribeställningarna inte fick fullt ut den genomslagskraft som tidigare antogs. En andra förklaring skulle kunna vara att momshöjningen den 1 januari 1971 medfört att fler inköp än vad som förut stod klart hade tidigarelagts till 1970. Under 1972 förutses konsumtionens volymökning begränsas till drygt 3 %. En stor del av denna relativa retardation faller på statens löpande förbrukning. **Exklusive den löpande förbrukningen beräknas de statliga konsumtionsutgifternas tillväxt snarast tillta under 1972.** Uttryckt i löpande priser förutses å andra sidan försvagningen av konsumtionstillväxten bli mera markerad. Detta sammanhänger i första hand med en beräknad lägre ökning av statstjänstemannalönerna.

Investeringsverksamheten inom statliga myndigheter beräknas ha ökat med knappt 5 % under 1971. Detta motsvarar en real nedgång om ca 3 %. Denna utveckling kan synas något förvånande med tanke på de ökade beredskapsarbeten och andra stimulansåtgärder som fastställdes

under sommaren och hösten 1971. Som framgår av kapitel VII väntas emellertid effekterna härav i huvudsak falla på första halvåret 1972. Sålunda beräknas de statliga myndigheternas investeringar 1972 komma att stiga med 17 % i värde och drygt 12 % i volym.

Utvecklingen av statens inkomster och utgifter har inneburit att statens *finansiella sparande* förbättrats under senare år — från ett underskott om knappt 900 milj. kr. 1968 till ett överskott om ca 1 300 milj. kr. 1971. Under 1972 väntas denna tendens temporärt komma att brytas. Som tidigare redovisats beräknas statsutgifterna växa några procentenheter snabbare än statsinkomsterna. Med dessa förutsättningar förutses en reduktion av statens finansiella sparande 1972 om ca 850 milj. kr. Nedgången torde i huvudsak kunna förklaras av konjunkturavmattningens återverkningar såväl på inkomstsidan som utgiftssidan.

Omfattningen av *utlåning och andra finansiella transaktioner* ökade mycket kraftigt under 1971. Tillväxten uppgick till ca 1 miljard kr., vilket innebar att de finansiella transaktionerna detta år utgjorde drygt 4,5 miljarder kr. Under 1972 förutses de finansiella transaktionerna bli av ungefär samma omfattning. Det bör i detta sammanhang påpekas att omvandlingen från budgetår till kalenderår är gjord under ganska stor osäkerhet varför utfallet så småningom kan visa sig medföra justeringar och förskjutningar mellan åren. Detta gäller framför allt utlåning och andra finansiella transaktioner.

Totalbudgetens saldo, dvs. skillnaden mellan statens samtliga inkomster och utgifter visade under 1971 ett underskott om 3,2 miljarder kr., vilket var en försvagning jämfört med 1970 om ca 200 milj. kr. Enligt riksgäldskontorets enbart kassamässiga statistik skulle å andra sidan saldot ha förbättrats under 1971. Huvudorsaken till denna differens i uppfattningen anges i noten till tabell 1. För 1972 beräknas statens totala utgifter överstiga inkomsterna med knappt 4 miljarder kr. Huvudparten av denna försvagning jämfört med 1971 väntas falla på första halvåret 1972. Det kan nämnas att mellan budgetåren 1971/72 och 1972/73 antas budgetunderskottet sjunka från 4,3 miljarder kr. till 3,6 miljarder kr.

3. Kommunerna

I stora drag överensstämmer den nuvarande bilden av den kommunala sektorns ekonomi 1971 med de antaganden som presenterades i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Den största skillnaden synes vara att de kommunala utgifterna, och då främst den kommunala konsumtionen och transfereringarna till hushållen, kom att öka något snabbare än vad som tidigare antogs. Som en följd härav beräknas kommunernas finansiella sparande ha försvagats något under 1971. På grundval av bl. a. kommunenkäten i februari har såväl konsumtions-

som investeringstillväxten för 1972 reviderats nedåt. Vad gäller konsumtionen motiveras neddragningen jämfört med den preliminära nationalbudgeten främst av att nyrekryteringar som en följd av arbetstidsförkortningen förefaller bli något mindre omfattande än vad som tidigare antagits. Det finansiella stöd för vissa kommunala investeringar, som ingick som ett led i de finanspolitiska lättnaderna under hösten 1971, väntas visserligen ge vissa effekter under 1972 men kommunernas allmänt spända finansiella läge har trots detta bedömts komma att resultera i en nära nog stagnation av investeringsvolymen 1972. Ovanstående utveckling av de kommunala konsumtions- och investeringsutgifterna förutses leda till en markant förbättring av sektorns finansiella sparande 1972. Förbättringen har skattats till ca 1,3 miljarder kr., dvs. betydligt mer än enligt de preliminära beräkningarna. Efter denna översiktliga bild lämnas i det följande en mera detaljerad redogörelse för den kommunala sektorns utveckling 1971 och 1972.

Kommunernas *inkomster* består till drygt hälften av skatteintäkter. Statsbidrag och övriga inkomster svarar för ca 1/4 vardera. I övriga inkomster ingår bl. a. inkomster från försäljning av avgiftssatta tjänster och inkomster från rörelse och kapital. Skatteinkomsterna, som ökade med drygt 9 % 1970, beräknas ha stigit betydligt snabbare 1971, eller med drygt 16 %. Skillnaden mellan de båda åren förklaras så gott som helt av utvecklingen av den genomsnittliga kommunala utdebiteringen per skattekrona. Denna höjdes 1971 med 1,54 kr. att jämföra med 0,75 kr. 1970. För 1972 har utdebiteringen stigit med 1,24 kr. Tillsammans med ett ökat skatteunderlag torde detta medföra att de kommunala skatteinkomsterna växer kraftigt även under 1972. Härtill kommer den ökning av förskottsutbetalningar av kommunalskattemedel till i huvudsak inflyttningskommuner som trätt i kraft vid ingången av 1972. Totalt beräknas kommunernas skatteinkomster växa med över 20 % 1972. Även statsbidragen kan väntas stiga snabbare 1972 än under 1971.

Den övervägande delen av de kommunala *utgifterna* består av konsumtionsutgifter, varav ca 7/10 utgörs av personalkostnader. Den kommunala konsumtionen beräknas ha vuxit i ungefär samma takt 1970 och 1971, dvs. med ca 17 % i värde. I volym räknat uppvisar dock de båda åren en relativt olikartad utveckling med en ökning med ca 4 % 1971 att jämföra med en ökning om ca 9 % 1970. En väsentlig förklaring härtill synes ha varit skillnader vad gäller inköpen för löpande förbrukning. Dessa steg under 1970 med inemot 15 % i volym mot ca 7 % 1971. Bakom den kraftiga tillväxten 1970 torde i stor utsträckning ha legat tidigare lagda inköp inför momshöjningen den 1 januari 1971. Som inledningsvis anfördes indikerar den senaste kommunenkäten en viss ytterligare nedrevidering av de kommunala löneutgifterna under 1972. Försvagningen av kommunernas finansiella ställning under senare år väntas även för andra delar av den kommunala konsum-

tionen leda till att den dämpning reallt sett som kom till uttryck under 1971 består under 1972. Beräkningarna för 1972 tyder på en värdeökning av den totala konsumtionen om 14 % medan volymuppgången kan skattas till knappt 3 %.

Investeringsverksamheten hos kommunala myndigheter och affärsverk har under senare delen av 60-talet normalt varit en starkt expansiv faktor i samhällsekonomin. 1971 kom dock att starkt avvika från detta mönster. Orsakerna härtill behandlas närmare i kapitel VII. Enkätutfallet för 1972 tyder på en fortlöpande nedrevidering av kommunernas investeringsplaner. Det kan antas att detta huvudsakligen skett av finansiella skäl. Parallellt härmed synes de investeringsfrämjande åtgärder som regeringen vidtog i oktober 1971 i stor utsträckning ha utnyttjats av kommunerna dock utan att detta totalt sett synes ha medfört en uppjustering av investeringsplanerna. För 1972 förutses sålunda nu en stagnation av investeringsvolymen. I värde räknat kan uppgången skattas till ca 5,5 %.¹

En summering av kommunernas konsumtions- och investeringsutgifter visar att dessa ökade med drygt 11 % i värde 1971. I volym däremot var dessa utgifter nära nog oförändrade jämfört med 1970. För 1972 förutses en ungefär oförändrad tillväxt i löpande priser. Volymtillväxten väntas uppgå till ca 2 %. Med tanke på att bruttonationalprodukten 1972 beräknas öka med ca 3,5 % innebär detta likväl att den kommunala verksamheten snarast kommer att utvecklas svagare än den totala produktionen.

Kommunernas *transfereringsutgifter* beräknas ha uppgått till drygt 7 miljarder kr. 1971. Den största utgiftsposten utgörs av transfereringarna till hushållen, vilka kan skattas till ca 3 miljarder kr. Under 1972 väntas tillväxten för dessa transfereringar stiga med inemot 25 %. Även de ofördelade transfereringarna, dvs. överföringar som inte fördelats på sektorer, har ökat kraftigt under senare år. De transfereringar som här avses består till en stor del av ränteutgifter. De totala transfereeringsutgifterna 1972 kan beräknas öka i ungefär samma takt som under 1971 eller med ca 14 %.

De finansiella konsekvenserna av ovan redovisade beräkningar innebär att kommunernas *finansiella sparande* försvagades 1971 med något hundratal milj. kr. Detta kan likväl sägas vara en mera positiv utveckling än 1970 då det finansiella sparandet försvagades med drygt 1,3 miljarder kr. Det under 1971 lättade kreditmarknadsläget synes ha medfört att huvudparten av kommunernas finansiella underskott kun-

¹ För de kommunala bolagen väntas som framgår av kapitel VII en ökad investeringsvolym. De investeringssiffror för kommunala myndigheter och affärsverk som här anges avviker något från dem som redovisas i kapitel VII. För att nå överensstämmelse med kreditmarknadsstatistikens uppgifter om kommunernas finansiella ställning har i investeringsbeloppen inkluderats kommunernas byggande i egen regi (tjänstebostäder o. dyl.). Dessa investeringar är dock av relativt begränsad storlek (1971 drygt 200 milj. kr.).

Tabell VIII: 2. Kommunernas inkomster och utgifter 1971—1972

(Exkl. bostäder, kommunala bolag och stiftelser)

	Milj. kr.		Förändring 1971—1972	
	1971	1972	Milj. kr.	Procent
<i>I Löpande priser:</i>				
1. Inkomster	40 240	46 700	6 460	16,0
1.1 Skatter	21 880	26 570	4 690	21,5
1.2 Statsbidrag	9 450	10 710	1 260	13,5
1.3 Övriga inkomster	8 910	9 420	510	5,5
2. Utgifter	42 450	47 690	5 240	12,5
2.1 Transfereringar	7 220	8 280	1 060	14,5
2.1.1 Till hushåll	3 270	4 030	760	23,0
2.1.2 Till socialförsäkringssektorn	990	1 100	110	11,0
2.1.3 Till staten	210	190	- 20	- 9,5
2.1.4 Ofördelat	2 750	2 960	210	7,5
2.2 Konsumtion	26 640	30 360	3 720	14,0
2.3 Realinvestering	8 590	9 050	460	5,5
3. Saldo (1—2)	- 2 210	- 990	1 220	.
4. Netto av mark- och fastighetsköp	490	400	- 90	.
5. Finansiellt sparande (3—4)	- 2 700	- 1 390	1 310	.
6. Likviditetsförändring	- 260	800	1 060	.
7. Nettoupplåning (5—6)	2 440	2 190	- 250	.
<i>1971 års priser:</i>				
Konsumtion	26 640	27 390	750	3,0
Realinvestering	8 590	8 580	- 10	0

Anm. Posten nettoupplåning omfattar upplåning på och utanför kreditmarknaden. Procenttalen är avrundade till jämna hela resp. halva procent.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

nat täckas via upplåning på och utanför den reguljära kreditmarknaden. En viss fortsatt likviditetsförsvagning har emellertid inte kunnat undvikas. Kombinationen av snabbt stigande inkomster och dämpad konsumtions- och investeringsökning beräknas medföra en markant förbättring av kommunernas finansiella sparande under 1972. De reala kalkyler som här presenterats indikerar som tidigare nämnts en förstärkning om ca 1,3 miljarder kr.

Som närmare motiveras i kapitel IX kan förbättringen av det finansiella sparandet 1972 till stor del väntas ta formen av en konsolidering av kommunernas likvida ställning. En sådan utveckling skulle ligga väl i linje med erfarenheterna från tidigare konjunkturförbättringar. Av tabell 2 framgår även att en viss minskning av den totala nettoupplåningen bedömts som sannolik. Det bör dock framhållas att bakom beräkningarna av kommunernas upplåning 1972 ligger ett antagande om en markant minskning av den omfattande tillfälliga upplåning som skedde under 1970 och 1971. En nedgång av nettoupplåningen uteslu-

ter därför inte en i stort bibehållen upplåning på den organiserade kreditmarknaden.

4. Socialförsäkringssektorn

Till socialförsäkringssektorn har förts vissa verksamheter som kan anses utgöra led i den samhälleliga trygghets- och socialpolitiken. Sektorn omfattar allmän sjukförsäkring, yrkesskadeförsäkring, frivillig sjukpensionsförsäkring, folkpensionering, tilläggs-pensionering och frivillig pensionsförsäkring. Sektorn är till sin natur en statistisk konstruktion, varför dess gränser inte genomgående sammanfaller med berörda institutioners. När man studerar de samhällsekonomiska effekter som utgår från socialförsäkringssektorn har man i regel inget primärt intresse för sektorns efterfrågan på varor och tjänster. Denna är nämligen helt obetydlig. Det som uppmärksammas är i stället de finansiella flödena mellan socialförsäkringssektorn och övriga sektorer i samhällsekonomin.

Den bedömning som nu kan göras av utvecklingen för socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter under 1971 överensstämmer i stort med den som redovisades i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Vad gäller 1972 förutses i första hand en något snabbare inkomstökning än vad som tidigare antagits. Som en följd härav har tillväxten av sektorns finansiella sparande 1972 uppreviderats med ca 250 milj. kr.

Socialförsäkringssektorns *inkomster* ökade med 16,5 % 1971. För 1972 väntas ökningen bli mindre, eller ca 11,5 %. Inkomsterna består dels av avgifter från de försäkrade eller deras arbetsgivare, dels av bidrag från stat och kommun, dels slutligen av ränteinkomster. Avgifter-

Tabell VIII: 3. Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1971—1972

	Milj. kr.		Förändring 1971—1972	
	1971	1972	Milj. kr.	Procent
1. Inkomster	25 560	28 470	2 910	11,5
1.1. Avgifter	15 300	16 660	1 360	9,0
1.2. Bidrag från stat och kommun	7 250	8 310	1 060	14,5
1.3. Ränteinkomster	3 010	3 500	490	16,5
2. Utgifter	17 040	19 360	2 320	13,5
2.1. Konsumtion	520	580	60	11,5
2.2. Transfereringar till hushållen	16 350	18 630	2 280	14,0
2.3. Övrigt	170	150	— 20	— 12,0
<i>Finansiellt sparande (1—2)</i>	<i>8 520</i>	<i>9 110</i>	<i>590</i>	.

Anm. Procenttalen är avrundade till jämna halva resp. hela procent.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

na, som svarar för ca 60 % av sektorns totala inkomster, väntas öka med 9 % 1972, vilket är betydligt mindre än 1971 då ökningen uppgick till drygt 17 %. Orsakerna till denna halvering av avgiftsinflödets tillväxt är till stor del av teknisk natur såsom närmare redovisas i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Härtill kommer att avgiftshöjningarna 1972 är av mindre omfattning än under 1971. Bidragen från stat och kommun, som 1971 steg med drygt 13 %, väntas under 1972 stiga ytterligare någon procentenhet snabbare. Ränteinkomsternas ökningstakt är mycket snabb, vilket sammanhänger med den kraftiga fonduppbyggnad som sker inom sektorn. 1972 väntas ränteinkomsterna öka med 16,5 % mot knappt 23 % 1971.

Socialförsäkringssektorns *utgifter* består till mycket liten del av administrationskostnader (dvs. konsumtion). Den största delen utgörs av utbetalningarna till hushållssektorn. Drygt 16 miljarder kr. utbetalades 1971 mot ca 14 miljarder 1970 och för 1972 väntas utbetalningarna stiga till drygt 18,5 miljarder kr. Drygt hälften av dessa utbetalningar utgörs av folkpensionsförmåner, medan sjukförsäkringsförmånerna svarar för ca 1/5.

Transaktionerna över en konstruerad socialförsäkringssektor visar att sektorns *finansiella sparande* — dess nettoutlåningsmöjligheter — under senare år ständigt har ökat. Tillskottet beräknas ha uppgått till drygt 700 milj. kr. 1970 och ca 1 200 milj. kr. 1971. Förstärkningen under 1972 väntas bli knappt 600 milj. kr. Sparandet har så gott som uteslutande skett inom AP-fonderna. Hur detta sparande har utbudits på kreditmarknaden och fördelats på olika låntagargrupper framgår av kapitel IX.

5. Den konsoliderade offentliga sektorn

Den offentliga sektorn har i de tre föregående avsnitten presenterats uppdelad på tre delsektorer, varav en, socialförsäkringssektorn, är en i hög grad konstruerad sektor. Utan att därmed underskatta innebörden av det kommunala självstyret kan sägas att statsmakterna har stort inflytande över — och ansvar för — de offentliga delsektorernas utgifter och inkomster och även över de finansiella transaktionerna dem emellan. Därför är det i betydande utsträckning statsmakterna, som avgör i vilken sektor de med en reform följande direkta utgifterna skall falla och vilken sektor som i någon bemärkelse skall svara för finansieringen. Därmed kan hela den offentliga sektorn i viss mån uppfattas som ett instrument för statsmakternas ekonomisk-politiska intentioner. Mål kan nås genom förändringar i variabler som statsmakterna kontrollerar, men som formellt är att hänföra till en annan sektor än den statliga. Det kan därför vara missledande att endast utifrån föränd-

ringar i statens budget dra slutsatser om bl. a. den av statsmakterna bedrivna ekonomiska politiken.

När delsektorerna konsolideras innebär detta att transfereringarna dem emellan elimineras. Konsolideringens syfte är att beräkna den offentliga sektorns anspråk på reala resurser samt dess nettotransaktioner med hushålls- och företagssektorerna. Den konsoliderade offentliga sektorns omslutning kan sägas antyda omfånget av de ekonomiska flöden som det offentliga normalt antas direkt kunna påverka genom sin politik. En del ekonomiska resurser används direkt av det offentliga för produktion av varor och framför allt tjänster. Andra medel återförs såsom transfereringar till de privata sektorerna med mer eller mindre stark styrning i vad avser deras slutliga användning. Sektorns inkomstöverskott, i bemärkelse av skillnader mellan totala inkomster och samtliga utgifter för konsumtion, realinvestering och icke finansiella transfereringar, benämns finansiellt sparande. Denna post innefattar finansiella transfereringar (utlåning m. m.) samt eventuellt saldo.

Den konsoliderade offentliga sektorns *inkomster* beräknas ha ökat med drygt 16,5 % 1971. Under 1972 väntas tillväxten bli något lägre eller ca 12 %. Den svagare inkomstförstärkningen 1972 sammanhänger i första hand med den jämfört med 1971 mera begränsade tillväxten av de statliga indirekta skatteintäkterna. Den tilltagande ökningstakten för de direkta skatterna väntas inte kunna motväga detta förhållande.

Tabell VIII: 4. Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1971—1972

	Milj. kr.		Förändring 1971—1972	
	1971	1972	Milj. kr.	Procent
1. Inkomster	93 500	104 680	11 180	12,0
1.1 Skatter	62 400	70 290	7 890	12,5
1.2 Socialförsäkringsavgifter	15 300	16 660	1 360	9,0
1.3 Övriga inkomster	15 800	17 730	1 930	12,0
2. Utgifter	86 340	96 460	10 120	11,5
2.1 Transfereringar	33 320	37 390	4 070	12,0
2.1.1 Till hushåll	24 600	28 250	3 650	15,0
2.1.2 Till företag	2 510	2 640	130	5,0
2.1.3 Ofördelat	6 210	6 500	290	4,5
2.2 Konsumtion	42 480	47 740	5 260	12,5
2.3 Realinvestering	10 540	11 330	790	7,5
3. Finansiellt sparande (1—2)	7 160	8 220	1 060	

Anm. Delsektorerna är inte fullständigt konsoliderade då det kan förutsättas att en del av de ofördelade transfereringarna även återfinns bland övriga inkomster. Procenttalen är avrundade till hela resp. halva procent.

Källa: Finansdepartementet.

Utgifterna förutses öka med ca 12 % under 1972, vilket är något långsammare än under 1971 då de växte med drygt 15 %. Sektorns utgifter för konsumtions- och investeringsändamål beräknas endast ha ökat med knappt 1,5 % i volym, vilket i första hand förklaras av en stark uppbromsning av de kommunala och statliga investeringarna. Sammantaget beräknas dessa ha sjunkit under 1971 med ca 9 % i volym och 2 % i värde. Såväl inom den statliga som kommunala sektorn steg däremot konsumtionsutgifterna med drygt 4 % i volym. Grupperad efter institutionell tillhörighet är ett slående drag i utvecklingen under 1971 kommunsektorns nära nog oförändrade utgiftsnivå för konsumtions- och investeringsändamål. Detta representerar en markant förändring jämfört med 60-talet då dessa utgifter normalt uppvisade kraftiga ökningstal. Under 1972 förutses den offentliga sektorns konsumtions- och investeringsutgifter stiga med 11,5 % i värde, dvs. i ungefär samma takt som under 1971. I volym däremot beräknas en viss acceleration av tillväxttakten äga rum. Ökningen 1972 har som framgår av tabell 5 skattats till knappt 3 %. Den snabbare volymökningen är att hänföra till en omkastning av investeringsutvecklingen. Konsumtionstillväxten inom sektorn väntas däremot avta med ca 1,5 procentenheter. Institutionellt torde i första hand kommunsektorns tillväxt expandera under 1972. Jämfört med den preliminära nationalbudgeten har en neddragning om 0,7 procentenheter av den offentliga sektorns reala utgiftsökning för konsumtion och investeringar ägt rum. Nedjusteringarna berör samtliga komponenter i tabell 5 exklusive statlig konsumtion.

För 1971 kan den offentliga sektorn enligt här använd definition beräknas ha tagit i anspråk ca 29 % av bruttonationalproduktens resurser. Inkluderas offentlig affärsverksamhet enligt de definitioner som används i nationalräkenskaperna stiger denna andel till drygt 31 %. Bruttonationalproduktens tillväxt under 1972 förutses nu komma att uppgå till knappt 3,5 % och eftersom ökningen av den offentliga sektorns direkta efterfrågan under samma period beräknas bli knappt 3 % kommer det offentliga att 1972 ta i anspråk en svagt mindre andel av de tillgängliga resurserna än under 1971. Detta utesluter inte en växande andel 1972 räknat utifrån löpande priser eftersom kostnaderna normalt stiger snabbare inom den offentliga sektorn än vad gäller inom samhällsekonomin i övrigt.

Som ovan nämnts går en del av den offentliga sektorns inkomster tillbaka till de privata sektorerna. Dessa inkomstöverföringar är till viss del komponenter i socialförsäkringsprogrammet och finansieras ibland med försäkringstekniskt beräknade avgifter från hushållen, medan andra överföringar är avsedda att bidra till en omfördelning mellan olika inkomstskikt. En mindre del av sektorns inkomster går som subventioner tillbaka till företagssektorn och kan således beräknas komma hushållssektorn tillgodo i form av lägre priser. Totalt beräknas transfere-

Tabell VIII: 5. Den offentliga sektorns konsumtions- och investeringsutgifter 1971—1972

	Milj. kr.	Volymförändring i procent		Värdeförändring i procent	
		1970— 1971	1971— 1972	1970— 1971	1971— 1972
Statlig konsumtion	15 320	4,5	3,0	14,5	9,5
Statlig investering	1 950	—3,0	12,5	5,0	17,0
Totalt	17 270	3,5	4,0	13,5	10,5
Kommunal konsumtion	26 640	4,0	3,0	17,0	14,0
Kommunal investering	8 590	—10,0	0,0	—3,5	5,5
Totalt	35 230	0,0	2,0	11,5	12,0
Summa offentlig sektor	52 500	1,5	3,0	12,0	11,5
Summa offentlig konsumtion	41 960	4,5	3,0	16,0	12,5
Summa offentlig investering	10 540	—9,0	2,5	—2,0	7,5

Anm. Socialförsäkringssektorns konsumtionsutgifter har här exkluderats.

Källa: Finansdepartementet.

ringarna från den offentliga sektorn till hushåll och företag öka i långsammare takt 1972 än 1971, eller med ca 12 % mot knappt 21 %.

Schematiskt kan man säga att inemot 60 % av det offentligas inkomster används för att direkt efterfråga reala tillgångar och att ungefär 1/3 av inkomsterna återförs till de privata sektorerna genom olika former av inkomstöverföringar. Den resterande delen upptas av det finansiella sparandet. Det *finansiella sparandet* förstärktes under 1971 med omkring 1,9 miljarder kr. För 1972 förutses en betydligt svagare ökning, eller ca 1 miljard kr. Försvagningen av det finansiella sparandets tillväxt faller helt på den statliga sektorn samt socialförsäkringssektorn. Kommunernas finansiella sparande väntas däremot, som tidigare framgått, förbättras relativt markant.

6. Beräkning av budgeteffekter

Det är inte möjligt att på grundval enbart av förändringar i budgetens saldo eller i det finansiella sparandet göra några fullständiga bedömningar av statsbudgetens verkningar på samhällsekonomin i sin helhet. En given förändring i budgetsaldot eller i det finansiella sparandet kan nämligen orsakas av ett stort antal kombinationer av förändringar i budgetens delposter, där varje kombination kan ha sin karakteristiska effekt på samhällsekonomin. Ett analogt resonemang kan givetvis tillämpas vad gäller de kommunala budgeterna. Under de senaste åren har i nationalbudgetarbetet använts en förenklad modell

som avser att på ett överskådligt sätt sammanfatta effekterna på samhällsekonomin inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i en sammantagen offentlig sektor innefattande staten, kommunerna, bostadsinvesteringarna, socialförsäkringssystemet och investeringsfonderna, vilka tillsammans utgör basen för finanspolitiken i vidaste bemärkelse. En naturlig följd av denna syftning har varit att innehållet i staten och kommunerna fått vidgas till att även avse statliga affärsverk och bolag samt kommunala bolag och stiftelser.

Den principiella och tekniska beskrivningen av tillvägagångssättet vid modellberäkningarna har allt sedan 1969 utförligt relaterats i varje nationalbudget. Det har därför denna gång bedömts som möjligt att endast lämna en summarisk redogörelse. För en utförligare beskrivning hänvisas sålunda till föregående nationalbudgeter.

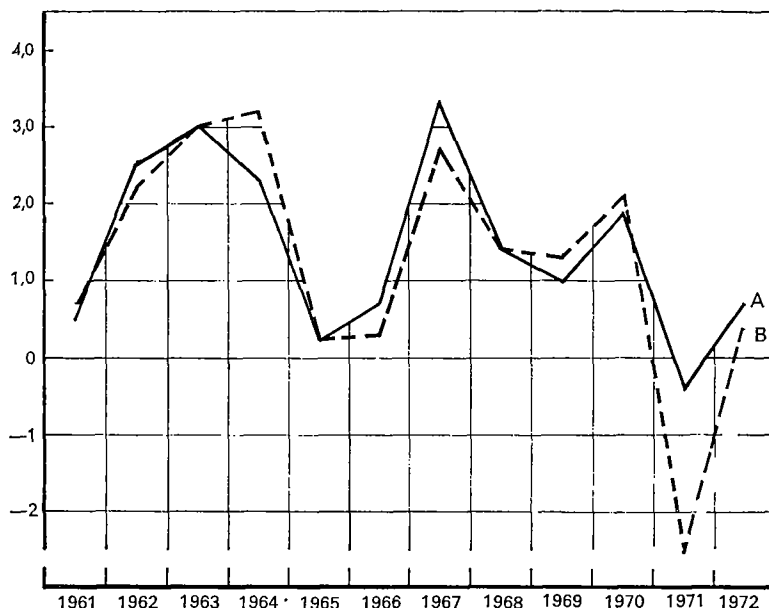
I modellen uppdelas som ett första led förändringar i statens och kommunernas budgeter i två huvuddelar. Först beräknas förändringen i statens och kommunernas konsumtion och investeringar, vilken kan sägas vara ett mått på den efterfrågan på reala faktorer som dessa utövar. Härutöver införs den grova approximationen att alla icke finansiella in- och utbetalningar i form av löneutbetalningar, varuinköp, transfereringar samt olika former av skattemedelsindragningar har — bortsett från teckenskillnader — likvärdiga effekter på den icke offentliga efterfrågan, dvs. i huvudsak hushållens och företagens efterfrågan. Slutsatsen blir då att förändringen av statens och kommunernas utgiftsoverskott (av det finansiella sparandet) ger en föreställning om inverkan på de andra sektorernas efterfrågan.

Bostadsbyggandet har, liksom stat och kommun, direkt effekt på efterfrågan på reala faktorer och påverkar dessutom resten av samhällsekonomin genom förändringar i sitt negativa finansiella sparande. Bostadssektorns negativa sparande antas, med vissa korrigeringar, motsvara sektorns investeringar i löpande priser. När det gäller socialförsäkringssystemet och investeringsfonderna är det närmast förändringen i deras finansiella sparande, som antyder deras inverkan på den privata sektorns efterfrågan.

De direkta effekterna av förändringar i verksamhetens volym inom de offentliga sektorerna summeras med de indirekta effekter, som följer av den genom flödesförskjutningar i det finansiella sparandet föranledda förändringen av de icke offentliga sektorernas disponibla intäkter. Härvid har summariskt förutsatts att dessa båda slag av förändringar är likvärdiga med hänsyn till effekterna på aktiviteten i samhällsekonomin och såtillvida summerbara. Det har vidare antagits att man i dessa fall kan insätta en multiplikator lika med 1. Effekten av budgetens förändringar erhålls sålunda som summan av förändringarna av det offentliga köp av varor och tjänster och, med negativt förtecken, förändringen i det finansiella sparandet, varvid båda termerna förses med en

Diagram VIII: 1. Den offentliga sektorns kalkylerade inverkan på samhällsekonomin 1961—1972

Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

A = Den sammantagna offentliga sektorns inverkan på den samlade efterfrågan.

B = Den sammantagna offentliga sektorns inverkan på den samlade efterfrågan då vissa automatiska effekter på det offentliga inkomster eliminerats.

multiplikator av $+1$.¹ Denna summa uttrycks slutligen, liksom alla komponenter och totaleffekten, i procent av bruttonationalprodukten i fasta priser.²

De resultat som erhålls när modellen appliceras på den sammantagna offentliga sektorn och dess här använda delsektorer framgår i nedanstående uppställning, vilken även ger en uppfattning om de kalkylerade efterfrågeeffekter som utgår från de olika delsektorerna. I diagram 1 återfinns en grafisk presentation av den efterfrågepåverkan som beräknas utgå från den sammantagna offentliga sektorn. Som framgår av diagrammet visar denna påverkan relativt kraftiga variationer såväl mellan 1970 och 1971 som mellan 1971 och 1972. Den beräknade svagt negativa totaleffekt för 1971 som diagrammet indikerar innebär en kraftig omsvängning i negativ riktning. Detta förklaras i första hand av den oväntat starka dämpningen av den kommunala utgiftsexpansio-

¹ Modellen kan uppfattas som en i vissa avseenden förenklad och schematisk version av en något mera komplicerad modell för beräkningar av budgeteffekter som har utarbetats av professor Bent Hansen för OECD:s räkning (OECD: "Fiscal Policy in seven countries 1955—1965", Paris 1969). Denna modell relaterades utförligt i den reviderade nationalbudgeten för 1969.

² Genom nationalräkenskapernas omläggning av basår för fastprisberäkningarna har två olika år utnyttjats. För perioden 1961—1968 har liksom tidigare utgått från 1959 medan 1968 utnyttjats för perioden 1969—1972.

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
Staten	-2,3	1,1	1,6	0,2	0,1	0,9	0,7	0,6	-0,2	0	0,1	0,8
därav direkt efterfrågan	0,1	0,8	0,5	0,3	0,7	0,3	-0,4	0,3	0,2	0,5	0,5	0,4
Kommunerna	1,3	1,0	1,7	1,6	0,1	0,5	1,5	1,5	1,2	2,3	0	-0,2
därav direkt efterfrågan	0,7	0,8	1,3	1,1	0,2	0,9	1,6	1,3	1,1	1,5	-0,1	0,5
Bostadsbyggandet	0,7	0,8	0,8	1,2	0,3	-0,2	1,4	0,2	0,5	-0,2	-0,3	0,3
därav direkt efterfrågan	0,3	0,4	0,4	0,5	0,2	-0,1	0,7	0,1	0,2	-0,2	-0,2	0,1
Socialförsäkringssystemet, investeringsfonderna	0,8	-0,3	-1,0	-0,7	-0,4	-0,4	-0,2	-0,9	-0,5	-0,2	-0,2	-0,2
Totaleffekt	0,5	2,5	3,0	2,3	0,2	0,7	3,3	1,4	1,0	1,9	-0,4	0,7
Totaleffekt när vissa automatiska inkomstförändringar eliminerats	0,7	2,2	3,0	3,2	0,2	0,3	2,7	1,4	1,3	2,1	-2,6	0,4

nen liksom av en fortsatt volymnedgång av bostadsinvesteringarna. Grupperat efter utgiftsart kan en betydande del av omsvängningen i den direkta efterfrågepåverkan mellan 1970 och 1971 hänföras till en sjunkande investeringsvolym.

Jämfört med den preliminära nationalbudgeten för 1972 medför den här angivna bilden av den offentliga sektorns utveckling inga större förändringar. Nu liksom då skattas totaleffekten till $-0,4\%$. Visserligen har den statliga sektorns konsumtions- och investeringsutgifter liksom kommunernas investeringar reviderats ned men i gengäld har den kommunala konsumtionen uppjusterats samtidigt som kommunernas, och i viss mån statens, finansiella sparande antas ha blivit svagare.

De konjunkturstimulerande åtgärder som vidtagits under sommaren och hösten 1971 har i stor utsträckning berört här aktuella verksamheter och då i första hand bostadsbyggandet samt kommunala och statliga investeringar. Problem att i modellen exakt uppskatta effekterna härav är dock betydande inte minst med tanke på behovet att på ett rimligt sätt fördela stimulansåtgärdernas genomslagskraft kalenderårsvis. Mycket tyder dock på att huvudparten av åtgärderna kan väntas få full genomslagskraft först under första, och möjligen även i någon utsträckning under andra halvåret 1972. Endast till en mindre del synes effekterna ha kommit till uttryck under 1971, något som i viss mån kan förklara de ovan nämnda nedrevideringarna av de statliga och kommunala investeringsavgifterna samt den statliga konsumtionen.

Den här beskrivna modellen för den offentliga sektorns inverkan på samhällsekonomin har allt sedan 1969 använts även för prognosändamål. Det kan därför finnas anledning att något beröra hur dessa prognoser i de senaste årens preliminära respektive reviderade nationalbudgeter stått sig i relation till det slutliga utfallet liksom att antyda några orsaker till de avvikelser som förekommit.

Tabell VIII: 6. Den offentliga sektorns kalkylerade inverkan 1969—1971
 Avvikelser mellan prognos och utfall

	Aggregerad absolutavvikelse 1969—1971 i procentenheter	
	PNB	RNB
Stat	1,5	2,6
därav direkt efterfrågan	1,3	0,6
Kommunerna	1,8	1,7
därav direkt efterfrågan	1,3	1,5
Bostadsbyggandet	0,4	0,4
Socialförsäkringssystemet, investerings- fonderna	0,4	0,4
Totaleffekt ¹	3,7	1,7

¹ Totaleffekt innan vissa automatiska inkomstförändringar eliminerats.

Källa: Finansdepartementet.

I tabell 6 har absolutavvikelseorna mellan prognos och utfall för de tre åren 1969—1971 återgivits. Som framgår av tabellen minskar normalt skillnaden i beräknad totaleffekt mellan prognos och faktiskt utfall från de preliminära till de reviderade nationalbudgeterna (dvs. totaleffekt innan vissa automatiska inkomstförändringar eliminerats). Tabellen indikerar vidare att den mellan prognostidpunkterna ökade tillförlitligheten på totalnivån för de berörda åren i stor utsträckning förklaras av att prognosfelen för delkomponenterna går i olika riktning. Såväl för den statliga som kommunala sektorn synes sålunda avvikelserna mellan prognos och utfall vara betydande. Någon minskning av dessa avvikelser mellan den preliminära och reviderade nationalbudgeten är svår att spåra. Skillnaderna mellan prognos och utfall för bostadsbyggandet samt för socialförsäkringssystemet och investeringsfonderna har däremot varit av liten omfattning för de berörda åren.

Vad gäller staten synes i första hand de indirekta efterfrågeeffekterna, dvs. genom det finansiella sparandet, ha varit besvärliga att prognosera. Detta kan också sägas vara naturligt med tanke på att t. ex. konjunkturpolitiskt betingade ändringar i den ekonomiska politiken normalt kan väntas komma starkast till uttryck i form av förändringar i statens finansiella sparande. En andra förklaring torde vara de stora svårigheterna att på ett tillförlitligt sätt beräkna de statliga skatteinkomsterna. Härvid föreligger en skillnad jämfört med kommunerna vars inkomster är betydligt mera "låsta" vid prognostillfället. I motsats till staten har också för kommunernas del de direkta efterfrågeeffekterna visat sig vara svårast att förutse för 1969—1971.

Rent allmänt bör betonas att de avvikelser mellan prognos och utfall som ovan diskuterats inte får tolkas så att prognosernas värde av enbart detta skäl starkt reduceras. Prognoserna utgår nämligen från vissa an-

taganden rörande den ekonomiska politiken. En senare genomförd omläggning av politiken måste sålunda komma att påverka den offentliga sektorns reala och finansiella utveckling på ett från prognoserna avvikande sätt. Snarare torde man kunna påstå att prognosernas värde ligger i möjligheterna att belysa konsekvenserna av de för tillfället gällande ekonomisk-politiska riktlinjerna.

Under de tre senaste åren har som tidigare nämnts kommunsektorn uppvisat en från staten starkt avvikande utveckling. Variationerna i den kommunala efterfrågan har varit påtagliga, vilket illustreras i nedanstående tablå över utfallet 1969—1971. En stor del av såväl prognosavvikelserna enligt tabell 6 som de kraftiga utfallsvariationerna i tablån förklaras av svängningar i kommunernas direkta efterfrågan för konsumtions- och investeringsändamål.

	1969	1970	1971	Summa
Stat	-0,2	0	0,1	-0,1
Kommuner	1,2	2,3	0	3,5
Totaleffekt	1,0	1,9	-0,4	2,5

Vid ett enbart konjunkturpolitiskt betraktelsesätt synes, trots stundtals starka styrimpulser från statsmakternas sida, utvecklingen av kommunernas direkta efterfrågan under den aktuella perioden ha varit mindre gynnsam. I och för sig skulle därför frågan kunna ställas i vad mån kommunernas utveckling under senare år strider mot modellens grundläggande förutsättning om en i stora drag enhetligt styrd konsoliderad offentlig sektor. Svaret torde delvis vara avhängigt av vilken tidsperiod som avses. Inom den kommunala sektorn kan nämligen förändringar i statsmakternas ekonomiska politik i många fall först antas påverka det finansiella sparandet. I ett andra, senare, led kan effekterna härav väntas direkt påverka de kommunala konsumtions- och investeringsutgifterna.¹ En rimlig hypotes skulle mot en sådan bakgrund kunna vara att försämringen av kommunernas finansiella sparande 1970 var en orsak till den negativa direkta efterfrågan från denna sektor under 1971. I vissa fall synes m. a. o. kommunernas direkta efterfrågan reagera på statsmakternas styrimpulser först efter en ur konjunktursynpunkt längre tidsperiod. I den mån ett sådant antagande visar sig vara riktigt skulle det kunna hävdas att kalkyler över den kommunala verksamhetens omfattning under prognosperioden i högre grad än hittills borde ta fasta på det finansiella sparandets utveckling under tidigare år.

De resultat som erhålls för 1972 när modellen appliceras på den sammantagna offentliga sektorn är en positivt verkande förändring motsvarande knappt 1 % av bruttonationalprodukten. Hela denna föränd-

¹ Härvid bortses från åtgärder som direkt berör vissa delar av kommunernas konsumtion eller investeringar.

ring beräknas falla på den direkta efterfrågepåverkan. Förstärkningen jämfört med 1971 av de direkta efterfrågeeffekterna berör såväl stat och kommuner som bostadsbyggande. De sammanlagda indirekta effekterna väntas, som framgår av tablån, lämna ett svagt negativt bidrag trots en stark försvagning av det statliga finansiella sparandet. Detta förklaras så gott som helt av en antagen kraftig förbättring av kommunernas finansiella sparande.

Jämfört med motsvarande beräkningar till den preliminära nationalbudgeten har en viss nedjustering av den kalkylerade totaleffekten ägt rum. Neddragningen av de kommunala konsumtions- och investeringsutgifterna beräknas t. ex. nu, tillsammans med den ovan angivna utvecklingen av sektorns finansiella sparande, medföra en totalt sett negativ inverkan på samhällsekonomin om ca 0,2 procentenheter att jämföra med en tidigare antagen positiv effekt av motsvarande storleksordning.

I den använda modellen är förändringar i den utvidgade offentliga sektorns finansiella sparande en av variablerna som bestämmer de efterfrågeeffekter som utgår från den offentliga sektorn. Till följd av skattesystemets konstruktion påverkas det offentliga inkomster i hög grad av förändringar i aktiviteten i samhällsekonomin och det offentliga utgifter torde inte heller vara helt opåverkade därav. Förändringar i det finansiella sparandet som är resultat av förändringar i den samhällsekonomiska aktiviteten är, i varje fall till den del de utgör effekten av opåräknade eller oregelbundna förändringar, svåra att uppfatta som något utslag av medveten efterfrågepåverkan utgående från det offentliga. Det kan därför vara av intresse att försöka konstruera en serie över det finansiella sparandets utveckling under antagande om ett normaliserat realekonomiskt förlopp. Det synes härvid rimligt att utgå från en tillväxt av bruttonationalprodukten motsvarande den potentiella tillväxten. Här har helt skönsmässigt valts att anse att den potentiella tillväxten för perioden 1960—1964 ungefärligen motsvaras av den genomsnittliga tillväxten från 1958 till 1964. För tiden därefter har antagits en årlig potentiell tillväxt motsvarande den tillväxt som uppnåddes 1965. I den mån bruttonationalproduktens faktiska tillväxt avviker från den potentiella, har en del av avvikelserna endera tillfallit det offentliga i form av skatter eller socialförsäkringsavgifter eller alternativt bortfallit därifrån.

Den metod som valts för att beräkna det finansiella sparande, vilket skulle ha framkommit om tillväxttakten hade motsvarat den potentiella, innebär att till det faktiska finansiella sparandet har lagts eller dragits ifrån det belopp som framkommer, när den faktiska årliga skattekvoten har applicerats på skillnaden mellan den realiserade och hypotetiska bruttonationalprodukttillväxten respektive år. Detta hypotetiska finansiella sparande har ersatt det faktiska i modellen och en kurva utvisan-

de det resultat som då erhålls har inlagts i diagrammet. Som synes är det en mindre skillnad mellan de efterfrågeeffekter som de två kurvorna indikerar. Skillnaden kan sägas vara ett tentativt mått på effekter av renodlad budgetautomatik, dvs. den del av förändringen som kan återföras på oväntade eller oregelbundna förändringar i beskattningens inkomstunderlag. Det är naturligt att de två kurvorna nära sammanfaller under år då den faktiska tillväxten i stort sett motsvarar den potentiella. Såsom också kan väntas går kurvorna isär (och kan eventuellt förbli på avstånd från varandra), när samhällsekonomin övergår från en situation med en tillväxt som nära motsvarar potentiell tillväxt till en tillväxttakt som i ena eller andra riktningen påtagligt avviker från den potentiella. Detta var fallet bl. a. 1964 och i än högre grad under 1971, vilket tydligt framgår i diagrammet.

IX. Kreditmarknaden¹

När konjunkturen försvagades mot slutet av 1970 lättades det tidigare strama kreditläget. Under loppet av 1971 lättades kreditpolitiken efterhand ytterligare. I den överenskommelse, avseende första halvåret 1971, som träffades i början av januari 1971 mellan riksbanken och affärsbankerna slopades utlåningstaket för den s. k. övriga utlåningen, dvs. andra lån än bostadsbyggnadskrediter. Syftet härmed var att ge ökat utrymme åt industrins investeringar, medan restriktivitet för olika former av konsumtionskrediter fortfarande skulle iakttagas. Likaså skulle gällande likviditets- och kassakvoter bibehållas oförändrade. Detta innebar en kassakvot på 1 % för samtliga affärsbanker respektive en likviditetskvot på 30 % för de fem större jämte Sparbankernas bank och

Tabell IX: 1. Kreditmarknaden 1970—1971

Nettobelopp, milj. kr.

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
<i>1970</i>					
Riksbanken	1 600	5	30	— 5	1 630
Affärsbankerna	— 840	300	1 990	— 140	1 310
Andra banker	1 090	225	1 640	1 010	3 965
Enskilda försäkringsinrättningar	375	60	745	710	1 890
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	760	685	3 275	2 035	6 755
Allmänheten ²	225	5	15	235	480
Summa	3 210	1 280	7 695	3 845	16 030
<i>1971</i>					
Riksbanken	1 525	—	— 30	30	1 525
Affärsbankerna	1 360	435	595	2 820	5 210
Andra banker	— 700	350	1 680	1 170	2 500
Enskilda försäkringsinrättningar	— 90	140	1 735	910	2 695
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	955	820	4 140	3 270	9 185
Allmänheten ²	— 415	5	45	515	150
Summa	2 635	1 750	8 165	8 715	21 265

¹ Exkl. återlån samt exkl. förvärv av utländska obligationer och bankers förlagsbevis.

² Inkl. investeringsbankens kortfristiga placeringar.

Källa: Riksbanken.

¹ Termerna kreditgivning, inlåning, utlåning och upplåning har använts i betydelsen av flöden. Med utlåning menas sålunda förändringar i stocken utestående krediter.

Jordbrukets bank samt 24 % för övriga affärsbanker. I överenskommelsen ingick även förenklade och uppmjukade regler för bankernas upplåning i riksbanken. För postbanken, sparbankerna och försäkringsbolagen gällde fortfarande överenskomna placeringskvoter. Vidare skulle centralkassorna avsätta 1/3 av sin inlåning i likvida medel.

Förutsättningarna för att möta konjunkturförsvagningen med kreditpolitiska medel förbättrades av den gradvisa och totalt ganska kraftiga sänkningen av ränteläget utomlands. Det svenska diskontot sänktes till 6 1/2 % fr. o. m. den 19 mars och till 6 % fr. o. m. den 23 april 1971. Den för första halvåret gällande överenskommelsen med affärsbankerna förlängdes visserligen vid halvårsskiftet men den lättare kreditpolitiken fullföljdes genom ytterligare två diskontosänkningar (9 september och 11 november) med 1/2 procentenhet vardera gången. Efter diskontosänkningen i september borttogs kravet på restriktivitet även för andra krediter än sådana avsedda att finansiera industrins investeringar. Under slutet av 1971 fördes överläggningar mellan riksbanken och sparbankerna, postbanken samt centralkassorna för jordbrukskredit om en övergång från det tillämpade systemet med placeringskvoter till likviditetskvoter av samma slag som gäller för affärsbanker. Överläggningarna resulterade i att fr. o. m. ingången av 1972 skall sparbanker och centralkassor uppfylla en likviditetskvot på 20 % eller en marginal sådan på 25 % och postbanken en kvot på 27 %.

Den expansiva kreditpolitiken under 1971 ledde till en mycket omfattande kreditförmedling på den organiserade marknaden och en förbättring av likviditeten hos olika låntagargrupper. Enligt tabell 1 uppgick kreditgivningen under året till drygt 21 miljarder kr., dvs. en ökning med över 30 %. Näringslivet mer än fördubblade sin upplåning. Kommunernas upplåning, som under ett flertal år minskade, ökade på nytt. Även bostadskreditgivningen blev mer omfattande än året innan.

1. Den sektorvisa ut- och upplåningen

Likviditetsökningen hos affärsbankerna ledde till stora placeringar för dessa banker i kortfristiga statspapper. Affärsbankernas kreditgivning till staten blev härigenom väsentligt större 1971 än 1970. Omfattande avlyft av bostadsbyggnadskrediter till kapitalmarknaden samt ett dämpat bostadsbyggande medförde att tillväxten av bankernas utestående byggnadskrediter reducerades. För 1971 växte dessa sålunda med 400 milj. kr. mot 755 milj. kr. under 1970. Då samtidigt affärsbankernas förvärv av hypoteksobligationer var avsevärt lägre 1971 än 1970 minskade deras totala kreditgivning till bostadssektorn med ungefär 1,4 milj. kr.

Omslaget i kreditgivningen från *andra banker* — sparbanker, post-

Tabell IX: 2. Statens budgetutfall och upplåning 1970 och 1971
Milj. kr.

	1970			1971		
	1 halv- året	2 halv- året	helår	1 halv- året	2 halv- året	helår
Långa obligationslån	1 135	130	1 265	750	1 705	2 455
Övrig upplåning	-3 135	5 080	1 945	-3 530	3 710	180
Budgetsaldo	2 000	-5 210	-3 210	2 780	-5 416	-2 635 ¹

¹ Som närmare framgår av kapitel VIII (noten till tabell 1) beräknas dock budgetunderskottet enligt riksbokföringen ha vuxit från 3 miljarder kr. 1970 till 3,2 miljarder kr. 1971.

Källor: Riksgäldskontoret och riksbanken.

banken, centralkassor för jordbrukskrediter — från ett stort belopp under kalenderåret 1970 till ett förhållandevis litet under 1971, sammanhänger i stor utsträckning med kastningarna kring årsskiftet i postgirots ställning i samband med mervärdeskattens höjning 1 januari 1971.

För de *enskilda försäkringsinrättningarna* möjliggjordes under 1971 en ökning av utlåningen på kreditmarknaden genom en relativt kraftig kapitaltillväxt hos livförsäkringsbolagen. Den största delen av ökningen placerades i bostadsobligationer.

Allmänna pensionsfondens kapitaltillväxt uppgick till 8,3 miljarder kr. 1971 mot 7,1 miljarder 1970. Fondens kreditkapacitet utnyttjades så gott som helt för att tillgodose de stora behoven från obligationsmarknaden. Återlånen däremot blev lägre 1971 än 1970 främst beroende på de alternativa finansieringssätt som stod näringslivet till buds. Framför allt ökade fonden sitt innehav av företags- och bostadsobligationer. Till stor del finansierades värdepappersköp genom kortfristig bankfinansiering. Sålunda växte fondens bankkulder med 1,1 miljard kr. Totalt steg fondens utlåning med 2,4 miljarder kr. under 1971, dvs. dubbelt så mycket som ökningen av kapitaltillväxten.

Förändringar i *statens* kassamässiga budgetutfall och upplåning har i tabell 2 fördelats på halvår. Som framgår av tabellen var det under första halvåret säsongmässigt återkommande inkomstöverskottet på statsbudgeten betydligt större 1971 än 1970. Den långfristiga upplåningen var under samma tid avsevärt mindre. Under andra halvåret 1971 blev statsbudgetens utgiftsöverskott ungefär 200 milj. kr. större än motsvarande halvår 1970. Samtidigt ökade emellertid statens netto-upplåning på den långa marknaden avsevärt. Staten emitterade under 1971 långa obligationslån till ett värde av 2 600 milj. kr. mot 1 600 milj. kr. 1970. Huvudparten, eller ca 1 800 milj. kr., av emissionsbeloppet 1971 föll på andra halvåret. Den ändrade inriktningen av stats-skuldpolitiken under loppet av 1971 kan i viss utsträckning förmodas

ha varit föranledd av en strävan att motverka en alltför kraftig likviditetsförstärkning inom kreditväsendet.

Kommunernas finansieringsbehov var redan 1970 av betydande omfattning. Det ökade 1971 med ytterligare något hundratal milj. kr. Deras totala upplåning ökades likaså, men ej tillräckligt för att förhindra en fortsatt åtstramning av kommunernas likviditetsläge. Likviditetsneddragningen 1971 blev dock betydligt lägre än 1970 eller ca 250 milj. kr. (tabell 3).

Kommunernas upplåning utanför kreditmarknaden ökade avsevärt under 1970. Detta var i och för sig inte anmärkningsvärt med tanke på deras begränsade upplåningsmöjligheter på kreditmarknaden i samband med kreditåtstramningen 1970 samt den kraftiga försvagningen av deras finansiella sparande detta år. Något oväntat var dock att kommunernas upplåning utanför kreditmarknaden ökat ungefär lika mycket 1971 som 1970. Eftersom kreditpolitiken lättades 1971 samtidigt som det finansiella sparandet försvagades obetydligt, kunde man snarare ha väntat sig en minskning av denna upplåning. Den fortsatta tillväxten av kommunernas upplåningsbehov resulterade emellertid i en tillväxt av kommunernas upplåning både på och utanför den organiserade kreditmarknaden.

Med tanke på den reellt sett stagnerande utgiftsnivån 1971 för konsumtion och investeringar kunde det synas naturligt att den tillfälliga upplåningen utanför marknaden kommit till uttryck i en förbättring av likviditeten. Detta torde också ha varit fallet för många kommuner. Tillgänglig statistik visar emellertid att kommunerna parallellt med denna upplåningsökning även kraftigt ökade sin utlåning bl. a. till kommunala stiftelser och bolag. Tydligt är att de interkommunala transaktionerna varit relativt betydande under 1971 och att man haft tendenser till en utanför det reguljära kreditsystemet organiserad utjämning mellan överskott och underskott av likviditet inom den kommunala sektorn. Detta tenderade närmast att minska kommunsektorns externa kreditanskaffning.

Som framgår av tabell 3 var det i första hand landstingen som lånade från andra kommuner. Denna utveckling bryter av mot landstingens tidigare utveckling med tanke på att de under 60-talet i stort sett skattefinansierat sina utgifter. Utvecklingen 1971 får ses mot bakgrunden av en kraftig försämring av deras finansiella sparande 1971 och begränsade lånemöjligheter på den organiserade kreditmarknaden. Primärkommunerna förbättrade å andra sidan sitt finansiella sparande, vilket tydligen medgivit en ökad utlåning.

Bostadsinvesteringarna beräknas ha minskat med 4,3 % i volym 1971, vilket värdemässigt skulle motsvaras av en ökning med ca 275 milj. kr. Nettoutbetalningarna av statliga lån till bostadsändamål var ungefär 450 milj. kr. lägre 1971 än 1970. Samtidigt ökade bostadssek-

Tabell IX: 3. Kommunernas upplåning, utlåning, förändring av likvida medel samt finansiella sparande 1969—1971

Milj. kr.

	1969	1970	1971
<i>Totalt</i>			
Likviditetsförändring	185	— 815	— 260
Utlåning	95	315	765
Upplåning	1 550	2 120	3 215
på marknaden (SCB)	1 305	1 335	1 905
utanför marknaden	245	785	1 310
Finansiellt sparande	—1 270	—2 630	—2 710
<i>Primärkommuner</i>			
Likviditetsförändring	35	— 730	— 260
Utlåning	65	315	630
Upplåning	1 340	1 930	2 205
på marknaden (SCB)	1 145	1 225	1 415
utanför marknaden	195	705	790
Finansiellt sparande	—1 240	—2 345	—1 835
<i>Landsting</i>			
Likviditetsförändring	150	— 85	0
Utlåning	30	— 10	135
Upplåning	210	190	1 010
på marknaden (SCB)	160	110	490
utanför marknaden	50	80	520
Finansiellt sparande	— 30	— 285	— 875

Källa: Konjunkturinstitutet.

torns upplåning på kreditmarknaden med 470 milj. kr. Ökningen av den totala kreditgivningen motsvarade alltså inte helt den beräknade ökningen av investeringarna. En av anledningarna härtill är att upplåningen på kreditmarknaden avser nettoplaceringar och inkluderar förutom finansiering av bostadsbyggande även lån mot säkerhet i äldre fastigheter samt dessutom finansiering av tomtkostnader.

Som framgår av tabell 4 ökade bostadssektorns nettoupplåning på obligationsmarknaden med drygt 1 miljard kr. 1971. En omsvängning av bostadsobligationsköpen ägde 1971 rum bland de olika bankinstituten. Sålunda uppgick affärsbankernas obligationsköp netto endast till 200 milj. kr. 1971 mot 1 235 milj. kr. 1970. Däremot var både de enskilda och offentliga försäkringsinrättningarnas bostadsobligationsköp betydligt mer omfattande 1971 än 1970. Det större utrymmet för bostadsfinansiering på kapitalmarknaden under 1971 resulterade som tidigare framhållits i omfattande avlyft och därigenom även i en minskning av affärsbankernas totala kreditgivning.

Näringslivets fasta investeringar ökade 1971 med drygt en miljard kr. samtidigt som lagerinvesteringarna minskade kraftigt. Totalt sjönk näringslivets investeringar härigenom med knappt 2 miljarder kr. Parallellt härmed försämrades näringslivets vinster. Sålunda minskade, enligt

Fabel IX: 4. Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1969—1971

Nettobelopp, milj. kr.

	1969	1970	1971
Obligationer	6 465	5 600	6 740
Bostadsbyggnadskrediter hos affärsbankerna	— 505	755	400
Bostadslån hos andra kreditinstitut	1 925	1 340	1 025
Summa	7 885	7 695	8 165

Källa: Konjunkturinstitutet.

statistiska centralbyrån, företagens driftsöverskott med 16 % 1971, eller med drygt 5 miljarder kr. Denna vinstförsämring var emellertid ojämnt fördelad mellan företagsskatterna. De enskilda företagens driftsöverskott beräknas nämligen enligt statistiska centralbyrån ha ökat med ca 3 % medan bolagens skulle ha minskat med ca 45 %. En sådan ojämnhet förefaller dock vid ett första påseende något svår att förklara. I de enskilda företagens driftsöverskott ingår emellertid en tämligen väl belagd vinstförbättring inom jord- och skogsbruket, liksom vissa speciella poster och en restpost av icke oväsentlig storlek. Inkomsterna 1971 för resterande övriga företagare skulle sålunda enligt föreliggande beräkningar ha varit i stort oförändrade jämfört med 1970.

Även med korrigeringar av ovan antydd typ kvarstår en betydande och svårförklarad skillnad mellan bolag och enskilda företagares inkomster. Som ett rent räkneexempel kan nämnas att om försämringen av det totala driftsöverskottet om 16 % varit representativt även för de delar av de enskilda företagens inkomster som rimligen kan tänkas ha haft en parallell utveckling skulle inkomstskattkalkylerna för hushållssektorn 1971 märkbart påverkas. Tentativt skulle man nämligen komma till det resultatet att inkomsterna för hushållssektorn i dess helhet skulle behöva sänkas med ca en halv miljard kr. och hushållens beräknade sparkvot med ca en halv procentenhet.

I detta kapitel, liksom i nationalbudgeten i övrigt, har som huvudalternativ valts att för hela näringslivet räkna med en vinstförsämring 1971 om ca 3 miljarder kr. — ett antagande som innebär en viss nedjustering av den förutsatta försämringen av bolagsvinsterna.¹ Näringslivets finansiella sparande torde vid en vinstförsämring om 3 miljarder ha försämrats med ca 1 miljard kr. mellan 1970 och 1971. De beräkningar över näringslivets finansiella sparande som har kunnat göras pekar också på en utveckling i denna riktning.

¹ Det bör dock observeras att också för 1970 är det driftsöverskott som kan göras förenligt med kreditmarknadsstatistikens uppgifter nivåmässigt lägre än enligt nationalräkenskaperna. Procentuellt antas däremot driftsöverskottet även enligt kreditmarknadsstatistikerna ha minskat 1971 i ungefär samma takt som enligt nationalräkenskaperna.

I försöken att klarlägga företagens finansieringssituation bör man skaffa sig en uppfattning om deras upplåning utanför den organiserade kreditmarknaden. En indikation på denna utveckling ger förändringen i bankernas garantiförbindelser. Dessa ökade betydligt långsammare 1971 eller med 8 % jämfört med 1969 och 1970, då ökningen var 25 % respektive 28 %. Denna utveckling av garantiförbindelserna speglar lättningen på kreditmarknaden 1971.

Som mått på näringslivets upplåning utomlands används de i betalningsbalansen registrerade privata kapitaltransaktionerna, dvs. direkta investeringar, långfristiga och kortfristiga lån, värdepappersförvärv samt den s. k. restposten. Dessa transaktioner gav 1970 ett netto-medelsinflöde om 2,2 miljarder kr. medan samma inflöde 1971 uppgick till endast 450 milj. kr. Även om de långfristiga transaktionerna uppvisade en inte oväsentlig nedgång kunde minskningen i upplåningen utomlands med 1,7 miljarder kr. i stor utsträckning hänföras till de kortfristiga lånen och restposten. Speciellt kan nämnas en omsvängning av varvens exportkrediter, vilka utgör en dominerande delpost i posten övriga kapitaltransaktioner. Restposten 1971 stannade på ca 200 milj. kr. mot ca 850 milj. kr. 1970. I den mån förskjutningar av handelskrediter utgör ett väsentligt element i restposten kan nedgången i denna antas ha inneburit en lägre upptagning av handelskrediter utomlands och/eller en större handelskreditgivning till utlandet. Enligt statistiska centralbyråns undersökningar om företagens utländska tillgångar och skulder skulle handelskreditgivningen till utlandet ha varit betydligt större 1971 än 1970.

Som tidigare framhållits ökade näringslivets upplåning på den inhemska organiserade kreditmarknaden med närmare 5 miljarder kr. 1971, varav drygt en miljard kr. på obligationsmarknaden (tabell 5). Industrins obligationsemissioner låg också på en hög nivå 1971. Sålunda emitterades industriobligationslån till ett värde av 1 760 milj. kr. 1971 mot 730 milj. kr. 1970. Även via aktiemarknaden tillfördes företagen kapital i något större utsträckning 1971 än 1970. Huvuddelen av kreditökningen till näringslivet 1971 svarade dock affärsbankerna för eller med inte mindre än 3,2 miljarder kr.

Under 1970 gjordes nettoavsättningar på 175 milj. kr. av investeringsfondsmedel i riksbanken. Investeringsfondfrisläppen 1971 ledde till nettouttag från riksbanken med ungefär 200 milj. kr. Förändringen uppgick sålunda till närmare 400 milj. kr.

Försämringen av näringslivets finansiella sparande samt dess minskade upplåning utomlands och utanför kreditmarknaden medförde i och för sig ett ökat kreditbehov som i någon mån motvägdes av nettouttagen från investeringsfonderna. Den starka kreditexpansionen 1971 torde ha inneburit att företagen kraftigt förbättrade sin likviditet. Detta förhållande indikeras också i diagram 1 över industrins och handelns lik-

Tabell IX: 5. Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1969—1971

Nettobelopp, milj. kr.

	1969	1970	1971
Obligationer och förlagslån	1 385	1 335	2 430
Aktier	840	450	685
Upplåning hos affärsbankerna	435	— 355	2 835
Upplåning hos andra kreditinstitut	1 585	2 415	2 765
Summa	4 245	3 845	8 715

Källa: Konjunkturinstitutet.

viditetsutveckling. Därtill kom en ökning av beviljade men icke utnyttjade krediter, vilket innebar ytterligare disponibla likvida medel.

I tabell 6 har gjorts en sammanställning över förändringen av näringslivets upplåning på kreditmarknaden, de privata bruttoinvesteringarna samt industrins och handelns likviditetsutveckling. Tabellen visar en ökning av upplåningen och en minskning av investeringarna som 1971 var större än sammanlagt för de två lågkonjunkturåren 1967 och 1968. Likviditetsförbättringen för industri och handel var av ungefär samma storleksordning för de båda perioderna. Ur tabellen kan vidare utläsas att de privata bruttoinvesteringarna minskat de år kreditpolitiken varit expansiv samtidigt som likviditetsuppbyggnaden varit kraftig. Detta till synes paradoxala förhållande kan tänkas bero på att utrymmet på kreditmarknaden ökat framför allt under sådana perioder då företagen företrädesvis varit inställda på att förstärka likviditeten snarare än att investera. Tabellen kan till en viss del sägas belysa den tidsförskjutning som råder innan kreditpolitiska förändringar får återverkningar på den reala investeringsutvecklingen. Sätillvida kan tabellen stödja ett antagande om att en eventuellt minskad upplåning 1972 inte

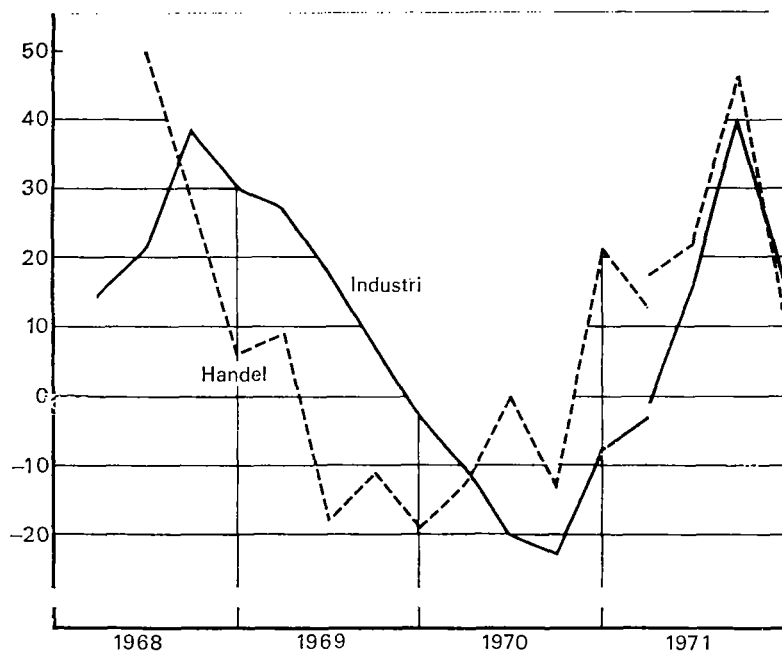
Tabell IX: 6. Förändring av näringslivets upplåning på kreditmarknaden, de privata bruttoinvesteringarna (exkl. bostäder) samt industrins och handelns likviditetsutveckling 1967—1971

Milj. kr.

	1967	1968	1969	1970	1971
Upplåning på kreditmarknaden	1 290	1 450	—3 080	—400	4 870
Bruttoinvesteringar	—1 375	—285	1 955	4 215	—2 140
Privata fasta investeringar	105	—685	515	1 350	1 020
Lagerinvesteringar	—1 480	400	1 440	2 865	—3 160
Likviditet	1 090	745	—2 040	— 5	1 625

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram IX: 1 Industrins och handelns likviditetsutveckling 1968—1971
 Procentuell förändring från motsvarande tidpunkt föregående år

Ann. Med likvida medel avses kassa-, bank-, postgirotillgodohavanden samt kortfristiga penningplaceringar. Uppgifterna avser industriföretag med fler än 500 anställda och handelsföretag med mer än 200 anställda och har totalundersökts.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet

behöver stå i strid med den i kapitel VII förutsatta accelerationen av de privata investeringarnas tillväxt.

2. Inlåning och sparande

Som framgår av tabell 7 ökade den totala bankinlåningen relativt kraftigt båda halvåren 1971 jämfört med motsvarande halvår 1970. Under hela 1971 ökade den totala inlåningen med 3,4 miljarder kr. Omsvängningen i inlåningsutvecklingen ägde rum redan under andra halvåret 1970 efter den drastiska uppbromsningen under 1969 och första halvåret 1970. Inlåningsökningen 1971 koncentrerades till affärs- och sparbanker. Jämfört med 1970 är i första hand sparbankssektorns inlåningstillväxt påtaglig, något som torde stå i samband med den nedan berörda nära nog fördubblingen av hushållens sparkvot. Under första kvartalet 1972 har inlåningen fortsatt att växa i snabb takt.

Av större intresse än en institutionell uppdelning torde vara att försöka dela upp bankinstitutens inlåning på låntagarkategorier. Härmed skulle en större anknytning kunna nås till de reala beräkningar och kal-

Tabell IX: 7. Inlåningsutvecklingen halvårsvis 1970 och 1971 samt januari—mars 1971 och 1972

Milj. kr.

	1970		1971		1971	1972
	1 halv- året	2 halv- året	1 halv- året	2 halv- året	jan.— mars	jan.— mars
Affärsbankerna	— 535	2 585	770	3 625	2 145	3 420
Sparbanker (större)	1 085	— 205	1 965	630	2 210	2 300
Postbanken	515	1 120	100	620	— 925	395
Postsparbanken	625	15	1 005	415	890	705
Postgiro	— 110	1 105	— 905	205	— 1 815	— 310
Jordbrukskassor	105	445	200	580	160	95
Totalt	1 170	3 945	3 035	5 455	3 590	6 210

Källa: Bankstatistiken.

kyler som presenteras i övriga kapitel. De statistiska svårigheterna att åstadkomma en sådan uppdelning är dock betydande. Först när det inom statistiska centralbyråns ram pågående arbetet med en ny och mera utbyggd kreditmarknadsstatistik är avslutat, torde mera konsistenta sammanställningar av denna typ vara möjliga att genomföra. Denna gång har likväl gjorts ett försök till en uppdelning, främst motiverad av behovet att kreditmarknadsmässigt söka verifiera den i kapitel VI antagna kraftiga ökningen av hushållens sparkvot (tabell 8). Huvudproblemet vid beräkningarna har varit att försöka härleda den del av inlåningen inom affärsbankssektorn som faller på hushåll respektive företag. Som synes av tabellen har en avsevärd restpost inte kunnat undvikas för vissa år. En stor del härav har sin grund däruti att inlåningen på postgiro hänförs till denna post.

Informationen för *kommuner* pekar på att en inlåningsuppgång inleddes först under första halvåret 1971. Denna fortsatte under andra halvåret 1971 om än i något lägre takt. Av den totala inlåningsökningen på 3,4 miljarder kr. 1971 svarade kommunerna för ungefär en halv miljard kr. Enligt uppgifter om inlåningens fördelning på olika låntagarkategorier i vissa affärsbanker torde den kraftiga inlåningsökningen under andra halvåret 1970 huvudsakligen vara att hänföra till *företagssektorn*. Företagsinlåningen torde ha fortsatt att öka snabbt 1971, ehuru i något lägre takt än under 1970. Denna utveckling överensstämmer i stort med den bild man har av likviditetsutvecklingen inom industri och handel enligt statistiska centralbyrån. Däremot torde, som framgår av tabellen, den ansenliga inlåningsökningen 1971 kunna hänföras till *hushållssektorn*.

Enligt nationalräkenskaperna har, som framgår av kapitel VI, *hushållens* sparkvot, mätt som relationen mellan hushållens sparande och

Tabell IX: 8. Inlåningen fördelad på kategorier 1968—1971

Milj. kr.

	1968	1969	1970	1971
Kommuner	305	145	—795	—260
Företag	3 665	—1 385	780	2 145
Hushåll	4 560	4 300	4 025	7 325
Restpost	590	315	1 105	—720
Summa	9 120	3 375	5 115	8 490

Anm. För företagen har endast deras affärsbanksinlåning skattats. I restposten ingår företagets och statens postgirotillgodohavanden. Tabellen är ytterst grovt beräknad och bör därför tolkas med viss försiktighet.

Källa: Konjunkturinstitutet.

disponibla inkomster, varierat under perioden 1965—1970 inom relativt trånga gränser, 2,0 %—4,3 %, för att 1971 göra ett hopp till 6,6 %. I hushållens sparande enligt nationalräkenskaperna ingår fondbildningen inom enskilda försäkringsbolag. Denna är lämplig att bryta ut ur hushållens finansiella sparande vid en jämförelse av detta med hushållens sparande enligt kreditmarknadsstatistiken. Den senare uppfattar nämligen inte försäkringssparandet som inlåning från hushållssidan.

För att kunna jämföra det hushållssparande som framkommer i nationalräkenskaperna med kreditmarknadsstatistikens måste beräkningarna över hushållsinlåningen kompletteras med övriga former av likviditetstillskott liksom med sektorns upplåning. I hushållens likviditetstillskott ingår förutom hushållens inlåning ökningen i sedelmängden liksom förvärv av värdepapper. Till upplåningen har endast räknats s. k. personliga lån hos affärsbankerna. Häri ingår även vissa krediter till mindre företag. Även i nationalräkenskaperna räknas dock enskilda företagare till hushållssektorn. Vidare ingår i nationalräkenskapernas hushållssparande bostadssparande i form av amorteringar och kontantbetalningar. Vid jämförelse med det monetära sparandet borde korrigering för dylika poster göras. Likaledes borde "enskilda företagares" självfinansiering av investeringar i rörelse och jordbruk exkluderas ur hushållens sparande enligt nationalräkenskaperna. En ytterligare felkälla av kanske större omfattning är att hela den kraftiga ökningen av allmänhetens sedelmängd 1971 — vilken huvudsakligen sammanhänger med inskränkningen av checker som betalningsmedel — här förts till hushållssektorn.

Som framgår av nedanstående tablå ökade hushållssparandet något 1970 efter en svag utveckling 1969. Den påfallande kraftiga ökningen av "övrigt sparande" 1971 avspeglas i kreditmarknadsstatistiken. Överensstämmelsen mellan hushållens "övrigt sparande" enligt nationalräkenskaperna och deras monetära sparande enligt kreditmarknadsstatistiken förefaller sålunda vara god. Det bör dock än en gång betonas att

skattningen av hushållsinlåningen är ytterst grov. Med en så stark inlåningsökning som 1971 slår 1 % förändring av den antagna andelen hushållsinlåning relativt kraftigt på det monetära sparandet, eller med närmare en halv miljard kr. Den osäkerhetsmarginal som i det föregående tentativt antagits för enskilda företagens bidrag till hushållssparandet rörde sig likaledes kring 1/2 miljard kr.

	1969	1970	1971
Övrigt sparande enligt nationalräkenskaperna	-230	735	3 515
Monetärt sparande enligt kreditmarknadsstatistiken	185	515	3 195
Differens	-415	220	320

3. Riksbanken och affärsbankerna

Vid kreditpolitiska bedömningar ägnas normalt affärsbankernas likviditetsutveckling ett stort intresse. Anledningen härtill är i första hand det samband som råder mellan banksystemets likviditetssituation och dess utlåningskapacitet. I affärsbankernas likvida tillgångar ingår bl. a. deras nettofordran på riksbanken. I syfte att försöka klargöra fordringsförhållandet mellan riksbanken och affärsbankerna har i tabell 9 förändringarna i riksbankens tillgångar och skulder grupperats på ett sådant sätt att riksbankens nettoskuld gentemot affärsbankerna representeras på ena sidan av balansen i form av saldot mellan affärsbankernas checkräkning och deras upplåning i riksbanken. Av posterna på *riksbanksbalansens* tillgångssida beror valutareserven i första hand på ut-

Tabell IX: 9. Riksbankens tillgångar och skulder halvårsvis 1970 och 1971 samt januari—mars 1971 och 1972

Nettoförändring, milj. kr.

	1970		1971		1971	1972
	1 halv- året	2 halv- året	1 halv- året	2 halv- året	jan.— mars	jan.— mars
Valutor	- 245	455	1 090	350	565	1 105
Svenska skattkam- marväxlar och ob- ligationer	-1 435	2 505	-1 765	2 945	-975	-1 385
Övriga tillgångar (netto)	- 65	- 750	- 420	-1 050	220	235
Totalt	-1 745	2 210	-1 095	2 245	-190	- 45
Affärsbankernas checkräkning i riksbanken	- 30	40	- 25	70	- 60	- 50
Utlåning till affärs- bankerna (-)	-1 715	2 170	-1 070	2 175	-130	5

Källa: Riksbankens veckorapport och konjunkturinstitutet.

Tabell IX: 10. Affärsbankernas tillgångar och skulder halvårsvis 1970 och 1971 samt januari—mars 1971 och 1972

Nettoförändring, milj. kr.

	1970		1971		1971	1972
	1 halv- året	2 halv- året	1 halv- året	2 halv- året	jan.— mars	jan.— mars
Kassa, obligationer och valuta	1 245	— 110	935	405	50	225
Utlåning	105	585	1 670	2 145	305	2 230
Totalt	1 350	475	2 605	2 550	355	2 455
Inlåning från allmän- heten	— 535	2 585	770	3 625	2 145	3 420
Nettoskuld till riks- banken	1 745	— 2 210	1 095	— 2 245	190	45
Nettoskuld till riks- gäldskontoret	345	— 280	280	— 70	40	— 125
Nettoskuld till övriga inhemska finans- institut	615	— 915	725	420	655	160
Övriga skulder (netto)	— 820	1 295	— 265	820	— 2 675	— 1 045

Källa: Bankinspektionen.

vecklingen av bytesbalansen. De övriga kan uppfattas som i huvudsak på kort sikt mera direkt påverkbara av den ekonomiska politiken.

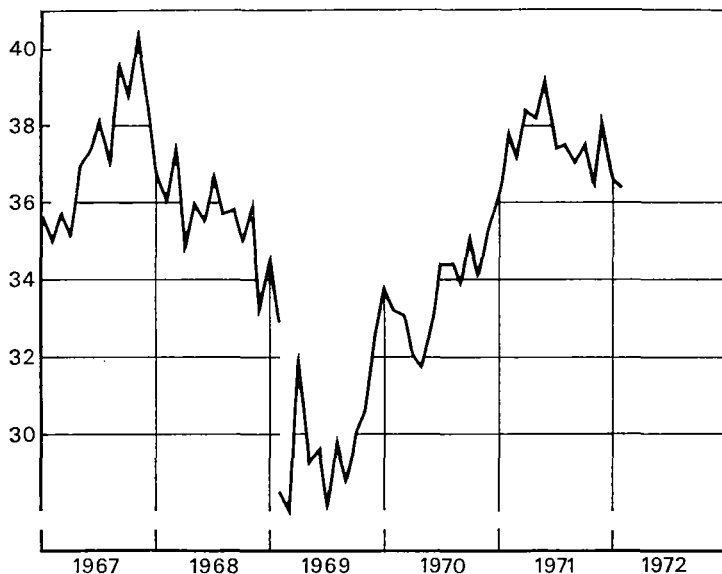
Lättandet av penningpolitiken under 1971 kom under första halvåret till uttryck i en avsevärt starkare utveckling av banklikviditeten än första halvåret 1970. Den kraftiga omkastningen av valutaflödet neutraliserades endast i begränsad utsträckning genom minskat riksbanksinnehav av statspapper. Förbättringen av affärsbankslikviditeten under andra halvåret 1971 var lika stor som ett år tidigare. Riksbankens innehav av statspapper ökade mer och även frisläppet av investeringsfonder gav en betydande expansiv effekt. Ökningen av sedelmängden var emellertid ovanligt stor andra halvåret 1971 och verkade i motsatt riktning. (Uttag på investeringsfonder ingår med positivt och förändringar i sedelmängden med negativt tecken i posten "övriga tillgångar".) Under de första månaderna 1972 har affärsbankernas nettoposition mot riksbanken inte undergått några större förändringar.

I *affärsbankernas* likvida tillgångar inräknas förutom deras ställning gentemot riksbanken, även ställningen gentemot staten, deras sedelkassa, vissa andra obligationer än statsobligationer samt valutainnehavet, dvs. i stort sett posterna kassa, obligationer, valuta och nettoskuld gentemot riksbanken och riksgäldskontoret i tabell 10.

Lättnaden i kreditpolitiken 1971 medgav en mycket stor utlåning från affärsbankerna — mer än 5 gånger så stor som året innan. Inlåningen ökade emellertid ännu kraftigare och synes som tidigare nämnts främst

Diagram IX: 2. Affärsbankernas likviditetskvoter 1967—1972

Likvida tillgångar i procent av skulder vid slutet av varje månad. Genomsnitt för samtliga banker, säsongrensat

Anm. På grund av ändrade beräkningssätt av likviditetskvoterna förekommer brott på kurvan.

Källa: Riksbanken och konjunkturinstitutet.

ha härrört från både företag och hushåll. Samtidigt erhöles betydande belopp som insättning från övriga finansinstitut, främst sparbanks. Härigenom gavs utrymme inte bara för ovannämnda förbättring av nettopositionen mot riksbanken utan även för en ökning av övriga likvida tillgångar — kassa, obligationer och valuta. På grund av ökningen på skuldsidan (dvs. i huvudsak inlåningen) kom dock likviditetskvoten att få en för 1971 i stort sett nedåtgående riktning (jämför diagram 2).

4. Utblick mot 1972

I nationalbudgetens övriga kapitel har vissa prognoser presenterats vad gäller inkomst- och utgiftsutvecklingen för olika sektorer av samhällsekonomin 1972. Utifrån dessa prognoser kan vissa skattningar göras av de finansieringsbehov som synes stå i överensstämmelse med den reala utvecklingen. Möjligheterna till en sådan "översättning" från reala prognoser till finansieringsprognoser varierar dock mellan de låntagarkategorier som sedvanligt presenteras i detta kapitel. Det finns anledning att i det följande återkomma till dessa svårigheter, speciellt vad gäller näringslivet.

För *statens* del försvåras bedömningarna av lånebehovet genom den

stora differens i budgetutfall för 1971 som föreligger mellan riksbokföringen och det kassamässiga utfallet.¹ Med utgångspunkt från riksbokföringen förutses som framgår av kapitel VIII underskottet i totalbudgeten 1972 stiga med ca 750 milj. kr. till knappt 4 miljarder kr. I den mån en liknande ökningstakt skulle visa sig komma att gälla även för det kassamässiga utfallet torde statens upplåningsbehov för 1972 öka till i runt tal 3,5 miljarder kr.

De bedömningar som gjorts av den *kommunala* inkomst- och utgiftsutvecklingen 1972 tyder på en tillväxt av det finansiella sparandet med ca 1 300 milj. kr. En stor del härav kan antas komma att utnyttjas för en förbättring av det ansträngda likviditetsläget liksom för en avveckling av den omfattande tillfälliga upplåningen utanför marknaden. En förbättring av kommunernas likviditet allmänt sett kan också väntas bidra till en viss minskning av de tidigare berörda interna finansiella transaktionerna inom kommunsektorn. Det kvarstående negativa finansiella sparandet, liksom den för flera kommuner likväl besvärande likviditetssituationen 1972, talar sålunda för att lånebehovet på den organiserade kreditmarknaden inte undergår några större förändringar 1972 jämfört med 1971.

Den värdemässiga uppgången av *bostadsinvesteringarna* 1972 kan skattas till ca 670 milj. kr. Eftersom utbetalningarna av de statliga bostadslånen förmodligen kommer att öka i motsvarande utsträckning torde bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1972 inte förändras nämnvärt jämfört med 1971.

I den mån de reala kalkylerna för 1972 infrias framstår sålunda liksom i den preliminära nationalbudgeten för 1972 en nettoupplåning av storleksordningen 13 till 14 miljarder kr. för dessa tre sektorer som sannolik. Detta skulle något överstiga motsvarande upplåning 1971.

Den största osäkerheten gäller dock sedvanligen bedömningen av näringslivets upplåning. Detta kan knappast sägas vara förvånande med tanke på det stora antal antaganden om faktorer som vinst- och likviditetsutveckling, upplåning utomlands m. m. som måste göras för att från investeringsprognoserna i kapitel VII söka härleda ett rimligt kreditbehov på den inhemska organiserade kreditmarknaden. Totalt sett pekar investeringsprognoserna på ett ökat investeringsbelopp 1972 om ca 2 miljarder kr. Näringslivets vinster har dock här förutsatts öka något efter den kraftiga nedgången 1971, varför en viss del av investeringsökningen kan antas bli självfinansierad. Den största osäkerheten i finansieringskalkylen torde dock röra näringslivets likviditetsutveckling. Man kan knappast räkna med att det i väsentlig grad föreligger behov av ökad likviditet. I den mån den likviditetsuppbyggnad som ägt rum 1971 har avsetts att användas till finansiering under 1972 skulle anspråken på extern upplåning kunna sänkas jämfört med 1971 utan

¹ Orsakerna här till behandlas närmare i kapitel VIII (noten till tabell 1).

att näringslivets planer för 1972 skulle behöva påverkas. Sammanställningarna i tabell 6 över näringslivets upplånings- och investeringsutveckling skulle delvis kunna sägas stödja ett sådant antagande. Vid den konjunkturutveckling och utformning av den allmänna ekonomiska politiken som förutses i nationalbudgeten synes ett rimligt utvecklingsalternativ mot en sådan bakgrund kunna vara att den totala kreditgivning-
en på den organiserade marknaden snarast minskar något 1972 jämfört med 1971.

Innehåll	Sid.
I. <i>Sammanfattande översikt</i>	2
II. <i>Det internationella läget</i>	19
1. Sammanfattande översikt	19
2. Länderöversikter	38
III. <i>Utrikeshandeln</i>	58
1. Exporten	58
2. Importen 1971 och 1972	76
3. Bytes- och betalningsbalansen	80
IV. <i>Produktionen</i>	87
1. Industrin	87
2. Skogsbruket	104
3. Övriga näringar och den totala produktionen	105
V. <i>Arbetsmarknaden</i>	108
1. Läget på arbetsmarknaden under 1971 och början av 1972	108
2. Arbetsmarknaden 1972	114
VI. <i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	118
1. De disponibla inkomsterna	117
2. Konsumentpriserna	124
3. Den privata konsumtionen	127
VII. <i>Investeringarna</i>	133
1. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1972	133
2. Investeringsutvecklingen inom olika områden	138
3. Lagerinvesteringar	155
VIII. <i>Den offentliga verksamheten</i>	161
1. Allmänt	161
2. Staten	162
3. Kommunerna	166
4. Socialförsäkringssektorn	170
5. Den konsoliderade offentliga sektorn	171
6. Beräkning av budgeteffekter	174
IX. <i>Kreditmarknaden</i>	182
1. Den sektorvisa ut- och upplåningen	183
2. Inlåning och sparande	190
3. Riksbanken och affärsbankerna	193
4. Utblick mot 1972	195

Tabellförteckning	Sid.
I. 1. Reviderad försörjningsbalans 1971—1972	12
2. Bytesbalansen 1970—1972	13
II. 1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länder- områden 1970—1972	19
2. Konsumentpriser 1960—1971	24
3. Timförtjänsten för industriarbetare 1960—1971	25
III. 1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1970—1972	65
2. Importutvecklingen för olika varugrupper 1970—1972	76
3. Bytes- och betalningsbalans 1968—1972	81
IV. 1. Industriproduktionens utveckling 1970—1972	88
2. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål, inkl. ämnen 1969—1972	91
3. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exkl. fartyg 1969— 1972	96
4. Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1969— 1972	97
5. Försörjningsbalans för rundvirke 1969—1972	104
V. 1. Vid arbetsförmedlingarna registrerad arbetslöshet januari— mars 1972	112
2. Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari— mars 1971 och 1972	113
VI. 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1970— 1972	120
2. Hushållens direkta skatter och avgifter 1968—1972	123
3. Konsumentprisförändringar 1960—1972 uppdelade på komponenter	125
4. Konsumtionsutvecklingen 1969—1971	128
VII. 1. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1971 samt prognos för 1972	134
2. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1971 samt prognos för 1972 för privat, statlig och kommunal sektor	135
3. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1967—1972 samt första halvåret 1973	139
4. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen enligt statistiska centralbyråns officiella stati- stik 1970—1971	140
5. Verkställda resp. planerade investeringar inom industrin 1971 och 1972 enligt investeringsenkät i februari 1972	144
6. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1962—1972	145
7. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1962—1972	146
8. Investeringsutvecklingen inom den kommunala sektorn (exkl. bostäder) 1966—1972	153
9. Planerade och faktiska förändringar i primärkommunernas och landstingens investeringar 1962—1972	155

VIII. 1. Statens inkomster och utgifter 1970—1972	163
2. Kommunernas inkomster och utgifter 1971—1972	169
2. Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1971—1972	170
4. Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1971—1972	172
5. Den offentliga sektorns konsumtions- och investeringsutgifter 1971—1972	174
6. Den offentliga sektorns kalkylerade inverkan 1969—1971	178
IX. 1. Kreditmarknaden 1970—1971	182
2. Statens budgetutfall och upplåning 1970 och 1971	184
3. Kommunernas upplåning, utlåning, förändring av likvida medel samt finansiella sparande 1969—1971	186
4. Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1969—1971	187
5. Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1969—1971	189
6. Förändring av näringslivets upplåning på kreditmarknaden, de privata bruttoinvesteringarna (exkl. bostäder) samt industrins- och handelns likviditetsutveckling 1967—1971	189
7. Inlåningsutvecklingen halvårsvis 1970 och 1971 samt januari—mars 1971 och 1972	191
8. Inlåningen fördelad på kategorier 1968—1971	192
9. Riksbankens tillgångar och skulder halvårsvis 1970 och 1971 samt januari—mars 1971 och 1972	193
10. Affärsbankernas tillgångar och skulder halvårsvis 1970 och 1971 samt januari—mars 1971 och 1972	194

Diagramförteckning	Sid.
II. 1. Bruttonationalprodukten 1963—1971 i olika länder och länderområden	21
2. Den kortfristiga ränteutvecklingen i vissa länder 1969—1972	32
III. 1. Utvecklingen av exporten, exkl. fartyg, till olika länder och länderområden 1966—1971	59
2. Volym- och prisutveckling för exporten, totalt och uppdelat på varugrupper 1966—1973	63
3. Fraktprisutvecklingen 1970—1972	82
IV. 1. Totala industriproduktionen 1959—1971	87
V. 1. Antal obesatta platser vid månadens mitt 1969—mars 1972	110
VI. 1. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1964—1973	129
2. Hushållens sparkvot 1954—1972	130
3. Privat konsumtion fördelad på varugrupper 1968—1973	131
VII. 1. Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1963—1972	136
2. Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1969—1973	141
3. Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1967—1973	142
4. Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1966—1973	147
5. Totala industrins lagervolymförändringar 1963—1973	156
6. Bedömning av lagren inom industrin enligt "Konjunkturbarometern" 1962—1972	158
VIII. 1. Den offentliga sektorns kalkylerade inverkan på samhälls-ekonomi 1961—1972	176
IX. 1. Industrins och handelns likviditetsutveckling 1968—1971	190
2. Affärsbankernas likviditetskvoter 1967—1972	195

Långtidsbudget för perioden 1972/73—1976/77

Bilaga 2

LÅNGTIDSBUDET FÖR PERIODEN 1972/73—1976/77

1. Inledning

1.1 Långtidsbudgetens syfte och allmänna uppläggning

Långtidsbudgetens syfte är i första hand att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Den utarbetas årligen inom finansdepartementets budgetavdelning och redovisas för riksdagen som en bilaga till den reviderade finansplanen.

Långtidsbudgeten utgör på *utgiftssidan* en kalkyl över omfattningen av de finansiella och reala resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda målsättningar skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. På *inkomstsidan* förutsätts nu gällande skatteregler bestå. Dessa har sedan applicerats på en antagen utveckling av skatteunderlagets tillväxt.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. Långtidsbudgeten är sålunda varken en plan eller ett program för den önskvärda utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Långtidsbudgetens syfte är att ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut. Mot denna bakgrund kan förslag om nya aktiviteter bedömas och omprövningar av redan gällande program aktualiseras.

Den skattereform som föreslås i prop. 1972: 95 har inte beaktats i långtidsbudgeten. Effekterna på inkomstsidan av de framlagda förslagen är framför allt en lägre ökning för inkomstskatten och en större intäkt från mervärdeskatten och vissa andra indirekta skatter. På utgiftssidan ökar enligt förslaget framför allt de allmänna barnbidragen och folkpensionerna mera än vad som framgår av långtidsbudgeten. För den totala statsbudgeten har förslagen beräknats få en neutral effekt, dvs. budgetsaldot blir opåverkat.

1.2 Principerna för utgiftsbedömningarna

De beräkningar av den framtida utgiftsutvecklingen som redovisas i det följande syftar endast till att ange *konsekvenserna* av redan fattade beslut. Beroende på beslutets eller åtagandets karaktär och utformning kan dessa konsekvensberäkningar komma att läggas upp på olika sätt.

Följande typfall avser att belysa hur beräkningarna utformats i några olika situationer.

1. I vissa fall har statsmakterna *beloppsmässigt kvantifierat* en utgiftsnorm. Detta gäller i allmänhet utgifter av transfereringskaraktär. De sålunda kvantifierade programmen kan vara av olika slag:

a) För vissa aktiviteter föreligger målsättningar som gäller t. v. och som inte innefattar standardhöjningar. Detta gäller t. ex. de allmänna barnbidragen som utgår med fastställt belopp för alla barn under 16 år. Här kommer den beräknade anslagsutvecklingen att helt styras av antagandena om befolkningsutvecklingen.

b) För vissa verksamheter innefattar den kvantifierade målsättningen även *standardhöjningar* under hela eller en del av den tid som omfattas av långtidsbudgeten. Konsekvenserna av ett sådant åtagande har tagits i beräkningarna så att utgifterna successivt höjs i enlighet med det beslutade åtagandet. Ett exempel härpå är anslaget till folkpensioner. I långtidsbudgeten har således lagts in utgifterna för den årliga standardstegringen i form av pensionstillskott.

c) Slutligen finns på några områden *tidsbegränsade* program. I dessa fall har i allmänhet utgifterna antagits falla bort i och med att programmet upphör. Ett exempel är programmet för bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin, vilket löper ut budgetåret 1973/74. Några utgifter för detta ändamål under åren därefter har därför inte lagts in i långtidsbudgeten.

I den mån det är klart orealistiskt att räkna med att anslagen kommer att falla bort efter programperiodens slut underskattas givetvis omfattningen av de framtida resursanspråken. I en del fall har statsmakterna även låtit förstå att tidsbegränsade program avses bli förlängda i en eller annan form utan att formella beslut ännu fattats härom. Det gäller t. ex. det regionalpolitiska stödet. Utgifterna för program av denna karaktär förutsätts ligga kvar på oförändrad nivå. I fråga om vissa avtal inom sjukvården, som löper ut under långtidsbudgetperioden men som avses bli förnyade, har vidare schablonmässigt antagits oförändrad anslagsnivå.

2. I andra fall har statsmakterna *kvantifierat målen* men inte preciserat de finansiella konsekvenserna härav. Sådana målpreciseringar återfinns exempelvis på bostadsbyggandets område. I dessa fall har i långtidsbudgeten tagits upp de resurser som beräknats nödvändiga för att uppnå de fastställda målen. Eftersom beräkningarna avser de erforderliga resursinsatserna utgår de från vissa antaganden om rationalisering och produktivitet.

3. För de flesta anslag *saknas* av statsmakterna *kvantifierade mål* för den framtida verksamheten. I dessa fall har konsekvensbedömningen gjorts från andra och i allmänhet mera skönsmässiga utgångspunkter.

a) En i vissa fall användbar metod är att utgå från oförändrad kvali-

tet på den statliga tjänsteproduktionen som den upplevs av den enskilde konsumenten. Detta innebär att produktionen får anpassas till förändringar i efterfrågan. Vid beräkningen av insatsen av resurser måste emellertid hänsyn tas till produktivitetsutvecklingen, som i allmänhet måste förutsättas vara sådan att en över tiden oförändrad efterfrågan kan tillgodoses med successivt minskade resursinsatser. Denna metod är i princip den som används för bl. a. de flesta myndighetsanslag, dvs. utgifter för löner och omkostnader. Det bör dock understrykas att stora svårigheter föreligger att rätt bedöma efterfråge- och produktivitetsutvecklingen. Antagandena måste göras mycket schablonartade.

b) För de statliga verksamhetsgrenar som förekommer på statsbudgetens utgiftssida i huvudsak som *investering*, bl. a. kommunikationsverken och vägbyggandet, föreligger särskilda svårigheter att avgöra vilken anslagsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till förändringar i efterfrågan. Detta sammanhänger främst med svårigheterna att precisera sambandet mellan investeringar och efterfrågan. Exempelvis kan det vara svårt att förutse konsekvenserna på längre sikt för investeringsanslagen av gjorda åtaganden i fråga om driftutgifter. För att få ett praktiskt användbart kriterium har beräkningarna här lagts upp så att investeringarna ökar i takt med efterfrågan sedan hänsyn tagits till en förväntad produktivitetsutveckling.

c) Inom vissa områden saknas kontinuerlig investeringsverksamhet av större omfattning. Däremot aktualiseras punktvis vissa större projekt utan att dessa i och för sig innebär höjd målsättning för verksamheten. Som exempel kan nämnas uppförandet av förvaltningsbyggnader. I den mån en utbyggnad inte följer av fastlagda program har en allmän skälighetsbedömning fått göras.

1.3 Beräkningsunderlag

Långtidsbudgeten omfattar endast i statsbudgeten ingående utgifter och inkomster. Härav följer att affärsverkens driftutgifter och andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår i beräkningarna. Detsamma gäller en stor del av socialförsäkringssystemet, bl. a. AP-fondens utgifter och inkomster.

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av långtidsbedömningar som utförts av myndigheterna. Den slutliga bedömningen av anslagsutvecklingen har gjorts inom finansdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande fackdepartement.

Vid en diskussion av den statliga utgiftsutvecklingen under de framförliggande budgetåren är det naturligt att göra jämförelser med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser kan visa bl. a. i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i utvecklingen på skilda delområden gör sig gällande.

Som jämförelsematerial kommer i det följande att användas statistiken över budgetutfallen för budgetåren 1966/67—1970/71. För budgetåret 1971/72 föreligger slutredovisning först hösten 1972. Detta budgetår har därför inte tagits med i kalkylerna.

Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppen för budgetåret 1972/73 enligt 1972 års reviderade finansplan. Två olika beräkningar har utförts, dels en i fasta priser och löner, dels en i löpande priser och löner. I tabellerna 4 och 5 i avsnitt 3 redovisas de totala utgifternas utveckling enligt dessa beräkningar. I samma avsnitt finns också utgifterna i fasta priser fördelade på ändamålsgrupper.

För att uppnå jämförbarhet med den redovisade framtida utgiftsutvecklingen är det nödvändigt att även den historiska perioden avspeglar utgiftsförändringar i fasta priser. Omräkningen av utgifterna från löpande priser till fasta priser har gjorts med hjälp av olika indexserier. För vissa utgiftsgrupper finns direkt användbara indextal. Detta gäller t. ex. de kvantitativt viktiga direkta inkomstöverföringarna. Dessa har omräknats efter konsumentprisindex. För andra grupper saknas direkt tillämpbara indexserier. Detta gäller t. ex. de anslag som innehåller omkostnader. För dessa komponenter har använts konsumentprisindex sedan denna rensats från varugrupper som inte är relevanta för den statliga konsumtionen.

Den angivna metodiken för volyMBERÄKNING innebär således att för de utgiftsgrupper som innefattar transfereringar och finansiella transaktioner (utlåning) anges den nytta i reala termer som resursöverföringen representerar för mottagaren. För de utgifter som innebär statlig konsumtion eller investering anger volyMBERÄKNINGARNA statens efterfrågan på reala resurser.

2. Samhällsekonomisk bakgrund

2.1 Inledning

Den offentliga sektorn tar i dag i anspråk ca 1/3 av de totala ekonomiska resurserna. Detta sker i form av statliga och kommunala konsumtions- och investeringsutgifter varav de statliga motsvarar drygt hälften av kommunernas. Den offentliga sektorns tillväxttakt har i synnerhet under 1960-talet legat på en hög nivå. Den offentliga konsumtionen ökade med i genomsnitt ca 5 % årligen under perioden 1966—1971, vilket bör ses i relation till ökningen av den totala produktionen, som under samma period uppgick till i genomsnitt 3,3 %. Visserligen har en betydligt lägre tillväxttakt kunnat observeras inom den offentliga sektorn under 1970-talets första år -- i första hand orsakad av en långsammare tillväxttakt för de kommunala utgifterna --, men

satt i relation till de samlade produktionsresursernas långsammare tillväxttakt under dessa år framstår ökningstakten inom den offentliga sektorn som betydande.

Den statliga budgetplaneringens uppgift är bl. a. att ge underlag för en avvägning mellan olika sektorer i enlighet med den ekonomiska politikens allmänna målsättningar. Den offentliga sektorns efterfrågan på varor och tjänster och övrig påverkan på ekonomin i sin helhet måste utvecklas på ett sådant sätt att balans mellan totala anspråk och tillgängliga resurser upprätthålls. Genom att redovisa vilken resursmängd som är in-tecknad av redan fattade beslut utgör långtidsbudgeten ett hjälpmedel för en sådan avvägning.

2.2 Resursutveckling och produktionstillväxt

Samhällsekonomin tillväxt är i huvudsak beroende av förändringar i arbetskraftstillgång och produktivitet. Enligt 1970 års långtidsutredning kommer befolkningen i yrkesverksamma åldrar att öka mycket svagt under hela 1970-talet. De naturliga befolkningsförändringarna leder sålunda till en ökning av arbetskraften med mindre än 1 % för hela 1970-talet. Samtidigt kan nettoinvandringen beräknas medföra ett årligt tillskott till arbetskraften med i genomsnitt ca 10 000 personer under perioden. Antalet män och ej gifta kvinnor i arbetskraften väntas minska, medan däremot relativt kraftiga ökningar kan beräknas för gruppen gifta kvinnor, vilket förklaras av en beräknad ökning av de gifta kvinnornas förvärvsfrekvens. Sammantaget innebär de här nämnda förutsättningarna att antalet personer i arbetskraften kan beräknas öka med ca 0,5 % årligen under 1970-talet.

Den beslutade förkortningen av den lagstadgade arbetstiden från 42,5 timmar i veckan till 40 timmar kommer att vara helt genomförd den 1 januari 1973, varför någon minskning av arbetsvolymen av detta skäl inte beräknas för långtidsbudgetperioden. Trots den nyssnämnda ökningen av antalet personer i arbetskraften beräknas volymen arbetstimmar bli i stort sett konstant, vilket bl. a. sammanhänger med att in-slaget av deltidarbete väntas öka. Därmed skulle tillväxten i bruttonationalprodukten (BNP) bli nästan helt avhängigt av produktivitetsutvecklingen.

I långtidsutredningen angavs den möjliga ökningen av den totala produktionen, dvs. kapacitetstillväxten, till i genomsnitt 3,8 % per år under hela femårsperioden 1971—1975. Detta svarade i sin tur mot en förutsättning om att arbetskraftens produktivitet skulle öka med nära 5 % årligen. I utredningen konstaterades att kapacitetsutvecklingen under femårsperiodens lopp kunde beräknas bli ojämn med hänsyn till att arbetstidsförkortningen skulle vara genomförd under femårsperiodens första del och att arbetskraftsvolymen därefter skulle vara i stort sett

Tabell 1. Produktions- och arbetsinsats

	Genomsnitt per år, procent		
	1962—1967	1967—1972	1972—1977
Antal arbetstimmar	—0,7	—0,7	—0,1
Produktion per arbetstimme	+5,5	+4,2	+4,1
Bruttonationalprodukt	+4,8	+3,5	+4,0

oförändrad. De genomsnittliga BNP-ökningarna för den period under vilken förkortningen genomfördes angavs till ca 3 % varefter den kunde beräknas stiga till nära 5 % om året.

Det kan nu konstateras att huvuddelen av arbetstidsförkortningen uttagits redan kring årsskiftet 1971/72. Samtidigt kan konstateras att den realiserade BNP-ökningen för 1970-talets första år ligger väsentligt lägre än vad utredningen beräknade för dessa första år av femårsperioden. Enligt den reviderade nationalbudgeten beräknas BNP-ökningen för perioden 1970—1972 uppgå till endast 1,8 % per år.

Till en väsentlig del synes denna lägre utvecklingstakt kunna förklaras av det lägre kapacitetsutnyttjande som konjunkturdämpningen förorsakat. Det finns anledning förutsätta att — i takt med att detta kapacitetsutnyttjande ökar under åren 1972 och 1973 — en del av den försämring av produktionsutvecklingen som inträffade under åren 1970 och 1971 kommer att kunna inhämtas. BNP-tillväxten kommer i så fall att temporärt accelerera utöver den takt som förutsetts av långtidsutredningen.

Den klart lägre produktivitetstillväxt som kunnat observeras under åren 1970 och 1971 kan möjligen vara konjunkturrellt betingad. Det är dock ännu osäkert hur denna utveckling skall tolkas. I avvaktan på den avstämning av långtidsutredningens beräkningar som avses bli genomförda har här valts ett något lägre produktivitetsantagande. Tillsammans med den gjorda förutsättningen om arbetskraftsvolymens utveckling leder detta till att BNP förutsätts öka med 4 % årligen. Mot bakgrund av de kalkyler som i anslutning till 1970 års långtidsutredning gjordes över utvecklingen på längre sikt har denna utvecklingstakt bibehållits för hela perioden t. o. m. år 1977.

Det bör dock betonas att dessa förutsägelser måste omges med en betydande osäkerhetsmarginal. Utvecklingen under 1970-talets första del har inneburit så kraftiga kortsiktsvariationer att det är mycket svårt att avgöra om den långsiktiga utvecklingen förändrats i förhållande till långtidsutredningens bedömningar.

3. Utgiftsutvecklingen

I detta avsnitt redovisas statsutgifternas utveckling under långtidsbudgetperioden. Redovisningen omfattar de totala utgifterna över statsbudgeten. Dessa redovisas grupperade efter ändamål. De elva största ändamålsgrupperna, vilka tillsammans svarar för ca 90 % av utgifterna under budgetåret 1972/73, särredovisas. En redovisning av de totala utgifternas utveckling lämnas i tabell 4 på s. 31. Beräkningarna redovisas i fasta priser och utgår från de utgifter för budgetåret 1972/73 som redovisas i den reviderade finansplanen. För vissa anslag som är direkt knutna till prisindex redovisas också utgifternas utveckling i löpande priser. Till grund för dessa beräkningar ligger ett antagande om att priserna skall stiga med 3 % om året fr. o. m. budgetåret 1973/74. En redovisning av de totala utgifternas utveckling i löpande priser lämnas i tabell 5 s. 32.

3.1 Utbildning och forskning

Denna ändamålsgrupp omfattar de statliga utgifterna för utbildningsväsendet och för den civila forskning som bedrivs av staten eller med statligt stöd. Ändamålsgruppen har indelats i undergrupper, varav de största är grundskolan, gymnasiala skolor, högre utbildning och forskning samt studiesociala ändamål. Till högre utbildning och forskning har förts bl. a. anslagen till universitet och högskolor, undervisnings-sjukhusen samt de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I denna undergrupp ingår även de statliga utgifterna för forsknings- och utvecklingsverksamhet på atomenergiområdet. Studiesociala

Utbildning och forskning

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
			1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
<i>Totala utgifter</i>	+ 4,9	10 510	+ 323	+ 27	+ 156	+ 104	+ 3,1	+ 1,4
därav								
grundskolan	+ 6,8	4 031	— 37	— 55	+ 93	+ 31	— 0,4	+ 0,2
gymnasiala skolor	+ 2,0	1 708	+ 4	+ 24	+ 29	+ 24	— 0,2	+ 1,2
högre utbildning och forskning	+ 9,3	2 878	+ 91	+ 56	+ 33	+ 46	+ 3,2	+ 1,9
studiesociala ändamål m. m.	+ 6,5	1 284	+ 250	— 20	— 25	— 25	+ 19,5	+ 3,3

ändamål omfattar det statliga studiestödet till samtliga kategorier av studerande.

Den starka ökningen av de statliga utgifterna för utbildning och forskning under perioden 1966/67—1970/71 återspeglar den intensiva reformverksamhet som ägt rum inom området. Av tablån framgår att utgifterna under långtidsbudgetperioden beräknas öka i en väsentligt lägre takt, vilket bl. a. är ett uttryck för att huvuddelen av de utbildningspolitiska reformer som beslutades under 1960-talet nu är genomförda.

Den nioåriga *grundskolan*, vars genomförande beslutades år 1962, kommer att vara fullt utbyggd i samtliga kommuner läsåret 1972/73. Den nya läroplanen för grundskolan, som successivt började införas läsåret 1970/71, kommer läsåret 1972/73 att tillämpas i samtliga årskurser. Denna reform innebär framför allt att högstadiet blir mindre differentierat, vilket ger alla ungdomar en i huvudsak gemensam grundutbildning.

Utvecklingen för grundskolans del styrs i betydande utsträckning av befolkningsutvecklingen. Elevantalet i grundskolan beräknas läsåret 1972/73 uppgå till ca 998 000. Antalet elever stiger successivt under perioden och beräknas läsåret 1976/77 ha ökat till ca 1 051 000. Ökningen är mest markant på mellanstadiet, medan högstadiet ökar först under periodens två sista år. På grund av förändringar i åldersgruppernas storlek väntas intagningen i årskurs 1 minska fr. o. m. läsåret 1974/75. Behovet av lärare beräknas öka med 500—1 200 om året.

Anslagsutvecklingen styrs förutom av elevutvecklingen även av klassstorlekarna. På låg- och högstadiet ligger klasstorlekarna väl i nivå med de beräkningar som låg till grund för 1962 års grundskolebeslut. På mellanstadiet beräknas klasstorlekarna successivt anpassas till denna något högre nivå. Den nya läroplanen beräknas medföra en viss minskning av lärarbehovet. Anslagsutvecklingen påverkas dessutom i stor utsträckning av de regler som styr utbetalningen av statsbidragen till kommunerna.

Enligt 1968 års riksdagsbeslut ersattes gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan av en ny skolform, *gymnasieskolan*, fr. o. m. höstterminen 1971. Beslutet innebar även att den mera yrkesinriktade utbildningen fick en bredare inriktning och en längre genomsnittlig studietid. Som en följd av detta byggs läsåret 1972/73 gymnasieskolan ut med en andra årskurs på de nya yrkeslinjerna.

Läsåret 1972/73 beräknas antalet intagningsplatser i den direkt grundskoleanknutna delen av gymnasieskolan motsvara drygt 92 % av årskullen 16-åringar. På längre sikt bedöms praktiskt taget alla ungdomar gå vidare till fortsatt utbildning efter grundskolan. Ökningen beräknas falla på de utpräglade yrkesinriktade linjerna.

Reformeringen av *vuxenutbildningen* år 1967 innebar en kraftig för-

stärkning av resurserna för såväl utbildningen i studieförbundens regi som de kommunala skolorna för vuxna och de riksrekryterande statliga vuxenskolorna i Norrköping och Härnösand. I propositioner till 1970, 1971 och 1972 års riksdagar har framlagts förslag om nya betydelsefulla steg i utbyggnaden av vuxenutbildningen. Det statliga stödet har härigenom förbättrats i olika avseenden. Utgifterna för vuxenutbildning antas öka under hela långtidsbudgetperioden.

Beräkningen av anslagsutvecklingen inom undergruppen *högre utbildning* baseras vad avser universiteten och högskolorna på i huvudsak två faktorer. För de fria fakulteterna har den beräknade närvaron uppskattats mot bakgrund av prognoser från statistiska centralbyrån och universitetsmyndigheterna som gjorts i samband med anslagsframställningarna för budgetåret 1972/73. Antalet närvarande studerande på de fria fakulteterna beräknas enligt dessa prognoser minska under perioden. För de spärrade fakulteterna har beräknats det medelsbehov som under långtidsbudgetperioden uppstår till följd av hittills fattade beslut om intagningskapaciteten. Den kostnadsminskning som beräknas uppstå till följd av det sjunkande antalet studerande på de fria fakulteterna uppvägs helt av de kostnadsökningar som betingas av den redan beslutade utbyggnaden av de medicinska, odontologiska och tekniska utbildningsvägarna. Hänsyn har tagits till kostnader för utbyggnaden av *högre teknisk utbildning* i övre Norrland i enlighet med förslag i en proposition som förelagts 1972 års vårriksdag. Vidare har statsmakterna tidigare beslutat om en väsentlig utbyggnad av antalet utbildningsplatser vid socialhögskolorna. Uppförande och iordningställande av lokaler för universiteten och högskolorna kommer likaledes att ställa betydande krav på anslag under långtidsbudgetperioden.

Medel till *forskning och utveckling* anvisas över riksstaten genom anslagen till dels de statliga forskningsråden, styrelsen för teknisk utveckling, AB Atomenergi m. fl., dels universiteten och högskolorna. Ökningen av anslagen till direkta forsknings- och utvecklingsändamål har under de senaste åren varit betydande och för långtidsbudgetperioden förutses en fortsatt ökning. Anslaget till AB Atomenergi minskar dock under första hälften av perioden i enlighet med en av riksdagen antagen plan. Ett fortsatt deltagande i det europeiska och nordiska forsknings-samarbetet enligt fattade beslut har förutsatts vid anslagsberäkningarna. Hänsyn har härvid tagits till bl. a. en nyligen framlagd proposition om utformningen av den fortsatta rymdverksamheten.

Anslagen till *studiesociala ändamål*, som omfattar såväl bidrag som krediter till studerande, har till följd av utbildningsväsendets expansion och de studiesociala reformerna ökat kraftigt under de senaste åren.

I en proposition till 1972 års vårriksdag har föreslagits att fr. o. m. budgetåret 1973/74 alla elever över 20 år överförs från studiehjälpsystemet till studiemedelssystemet. De finansiella effekterna av detta har

Folkpensioner m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1966/67 —1970/ 71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentu- ell för- ändring 1972/73 —1973/ 74	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1972/73 —1976/ 77
			1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77		
<i>Totala utgifter</i>	+6,3	10 342	+557	+369	+363	+355	+5,4	+3,8
därav								
folkpensioneringen	+6,2	9 428	+526	+342	+323	+315	+5,6	+3,8
sjukförsäkringen	+8,1	880	+30	+29	+40	+40	+3,5	+3,7

beaktats i de här presenterade beräkningarna. Det ökade antalet vuxen-studerande beräknas under långtidsbudgetperioden medföra ett ökat studiemedelsbehov, men samtidigt väntas återbetalningarna av studielån och studiemedel stiga, vilket totalt beräknas innebära anslagsminskningar under de tre sista åren i perioden. Den stora ökningen av medelsbehovet till budgetåret 1973/74 förklaras av att anslagen till studiesociala ändamål har räknats ned med drygt 200 milj. kr. för budgetåret 1972/73 på grund av att stora reservationer förväntas på fonderna. Medelsbehovet ökar därför med motsvarande belopp till budgetåret 1973/74. Utgifterna för studiemedel har beräknats med utgångspunkt i en antagen höjning av basbeloppet till 7 300 kr. under början av budgetåret 1972/73.

3.2 Folkpensioner m. m.

Denna ändamålsgrupp domineras av utgifterna för folkpensioneringen. Vidare ingår statens bidrag till sjukförsäkringen samt utgifter för vissa yrkesskadeersättningar och för den allmänna försäkringens administration. Med undantag av administrationskostnaderna, som är statlig konsumtion, utgörs hela ändamålsgruppen av transfereringar till hushållen.

Utgifterna för *folkpensionerna* har under perioden 1966/67—1970/71 stigit med i genomsnitt 6,3 % per år räknat i fasta priser. Ökningen beror dels på att antalet pensionärer stigit under denna tid, dels på att vissa standardförbättringar genomförts. Antalet folkpensionärer uppgick i början av år 1972 till ca 1 430 000, varav ca 990 000 ålderspensionärer.

Vid 1969 års riksdag fattades beslut om ett nytt system för standardhöjning av folkpensionerna under åren 1969—1978. För folkpensionärer som inte uppbär ATP eller har låg ATP utgår s. k. pensions-tillskott. Detta utgjorde under budgetåret 1969/70 3 % av basbeloppet

och ökar därefter årligen för att vid tioårsperiodens slut utgöra 30 % av basbeloppet. Den 1 juli 1972 uppgår pensionstillskottet till 12 % av basbeloppet. Tillskottet utgår med samma belopp oberoende av civilstånd, dvs. makar erhåller dubbelt tillskott. För ifrågavarande pensionärer kommer folkpensionen år 1978 att för ensamstående utgöra 120 % av basbeloppet och för makar 200 % av basbeloppet. Motsvarande andelar var den 1 juli 1968 90 resp. 140 %.

Den 1 juli 1970 trädde ändrade regler i kraft för förtidspensionering. Personer med tungt eller pressande arbete fick därigenom ökade möjligheter att få folkpension före 67 års ålder. I en proposition till värriksdagen 1972 har lagts fram förslag om viss ytterligare utvidgning av möjligheterna till förtidspensionering att gälla fr. o. m. den 1 juli 1972. Bl. a. med hänsyn härtill har antalet förtidspensioneringar antagits fortsätta att öka under långtidsbudgetperioden. Till följd av förändringar i befolkningens ålderssammansättning beräknas vidare antalet ålderspensionärer komma att öka med ca 23 000 årligen. Eftersom allt fler pensionärer får ATP beräknas emellertid antalet ålderspensionärer med pensionstillskott, som beräknas uppgå till i runt tal 800 000 personer, komma att minska med ca 18 000 per år.

Vid beräkningen av folkpensionsanslaget i *fasta priser* under långtidsbudgetperioden har utgångspunkten varit gällande basbelopp om 7 100 kr. Vidare har antagits att basbeloppet höjs i början av budgetåret 1972/73 till 7 300 kr. Beräkningarna omfattar därefter endast sådana utgiftshöjningar som följer av ett ökat antal folkpensionärer och de fortgående höjningarna av pensionstillskotten.

Utgifterna för folkpensioner ökar budgetåret 1973/74 med ca 375 milj. kr., vartill kommer effekterna av en beräknad merbelastning på ca 150 milj. kr. av anslaget för 1972/73 till följd av ökad förtidspensionering. Effekten av det ökade antalet pensionärer och av pensionstillskottens höjning framgår av nedanstående tablå (milj. kr.).

Kompensationen för prisstegringar följer utvecklingen av basbeloppet vilket i sin tur följer konsumentprisindex. Folkpensionens årsbelopp var den 1 juli 1966 4 585 kr. för ensamstående och 7 150 kr. för makar. Motsvarande belopp inkl. pensionstillskott var den 1 juli 1971 6 831 kr. resp. 10 902 kr. och beräknas den 1 juli i år uppgå till 7 242 kr. för ensamstående och 11 644 kr. för makar.

Med en antagen prisstegring om 3 % årligen fr. o. m. 1973 skulle ut-

	Utgiftsförändring till			
	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77
Ökat antal pensionärer	+174	+180	+173	+180
Höjda pensionstillskott	+177	+164	+150	+135
<i>Summa</i>	<i>+351</i>	<i>+344</i>	<i>+323</i>	<i>+315</i>

Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67— 1970/71	Anslag 1972/ 73	Anslagsförändring till				Procentu- ell föränd- ring 1972/ 73—1973/ 74	Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73— 1976/77
		1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77		
+10,8	9 428	+762	+723	+584	+575	-18,1	+6,4

vecklingen av folkpensionsanslaget i löpande priser bli följande (milj. kr.)

Under perioden 1966/67—1970/71 genomfördes ett flertal reformer inom *sjukförsäkringen*. År 1967 slopades karensdagarna och sjukpenningen höjdes väsentligt. År 1968 höjdes läkemedelsrabatterna och ersättningen för läkarvårdskostnader. Sjukförsäkringens utgifter för tilläggssjukpenning och läkemedelsrabatter finansieras emellertid genom arbetsgivar- och egenavgifter till försäkringen, varför reformverksamheten inte helt kommer till uttryck i anslagsutvecklingen under perioden. Den 1 januari 1970 genomfördes ett nytt system för en enhetlig ersättning för läkarvård meddelad av läkare i offentlig tjänst. I samband med övergången till obligatorisk särbeskattning har hemarbete utan arbetsinkomst befriats från sjukförsäkringsavgiften. För att täcka avgiftsbortfallet har statsbidraget till sjukvårdsförsäkringen höjts.

Anslagsberäkningen för långtidsbudgetperioden utgår från oförändrade bestämmelser, taxor och statsbidragsregler. Till följd av förändringar i folkmängden och förskjutningar i åldersstrukturen beräknas sjukförsäkringsutgifterna öka under perioden. Vidare beräknas utgifterna för sjukvårdsförsäkringen öka till följd av den fortgående utbyggnaden av den öppna vården. Sjukfrekvensen inom resp. åldersgrupp beräknas bli oförändrad.

Kostnaderna för genomförande av den tandvårdsförsäkring som 1973 års riksdag avses komma att få ta ställning till har inte medräknats i detta sammanhang. Eftersom utredningsarbetet om formerna för försäkringen pågår, saknas ännu underlag för beräkningar.

3.3 Totalförsvar

Utgifterna inom ändamålsgruppen totalförsvar avser till helt övervägande del det militära försvaret. Därutöver ingår civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt övriga delar av totalförsvaret. Utgifterna för totalförsvarsändamål uppgår budgetåret 1972/73 till ca 12,5 % av de totala statsutgifterna. Försvarets andel av de sammanlagda statliga konsumtions- och investeringsutgifterna är däremot avsevärt högre och uppgår till ca 35 %.

Totalförsvaret

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
		1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
+0,1	7 404	—3	+1	—3	—2	—0,0	—0,0

Kungl. Maj:t har i en proposition till vårriksdagen 1972 mot bakgrund av en säkerhetspolitisk bedömning lagt fram förslag till framtida inriktning av det militära försvaret och civilförsvaret samt totalförsvaret i övrigt.

Beträffande det militära försvaret förordas i denna proposition att resurserna används på sådant sätt att en framtida styrketillväxt underlättas även om detta medför en lägre operativ styrka under de närmaste åren än vad som eljest vore möjlig. Försvaret skall byggas på den allmänna värnpliktens grund. För att begränsa kostnaderna för de värnpliktigas utbildning kommer emellertid grundutbildningen att något förkortas. Om valet står mellan olika vapensystem skall hellre anskaffas ett större antal tekniskt mindre kvalificerade vapensystem än ett fåtal kvalificerade. Fjärrstridsförbanden, vilka bl. a. innehåller attackflyg och ubåtar, ges på sikt en lägre prioritet än andra system. I syfte att inom den givna ramen skapa så stort utrymme som möjligt för materielanskaffning har överbefälhavaren fått i uppdrag att under en femårsperiod minska antalet anställda inom försvaret räknat brutto med omkring 2 500.

I propositionen föreslås en utgiftsram för budgetåret 1972/73 om något mer än 6 950 milj. kr. vilket är 90 milj. kr. mer än en fortsatt tillämpning av tidigare gällande försvarsramar skulle ge. Den föreslagna ramen består av ett basbelopp om 6 470 milj. kr. uttryckt i prisläget februari 1971. Härtill har lagts en preliminärt beräknad priskompensation budgetåret 1972/73 enligt nettoprisindex om 480 milj. kr.

Enligt grundtanken i det nya planeringssystemet skall riksdagen inte föreslås besluta om en flerårig utgiftsram. Planeringen för de närmaste fem åren måste dock enligt propositionen ske med utgångspunkt i en viss planeringsram. Med hänsyn till att stor restriktivitet med statsutgifterna måste iaktas de närmaste åren bör denna planeringsram utgå horisontellt från det nämnda basbeloppet. Härtill kommer kompensation för prisstegringar enligt nettoprisindex.

För att belysa utvecklingen av de militära försvarsutgifterna även i löpande priser har beräkningar gjorts på grundval av de prisanta-ganden som tillämpas vid beräkningen av statsinkomsterna.

Tabell 2. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna 1972/73—1976/77 i löpande priser

(Milj. kr.)

	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77
Militär ram	6 951,7	7 160,0	7 375,0	7 595,0	7 820,0
varav priskompensation	(480,0)	(690,0)	(905,0)	(1 125,0)	(1 350,0)
Förändring från föregående budgetår		+208,3	+215,0	+220,0	+225,0

Denna planeringsram medger att ungefär 2 000 milj. kr. årligen kan användas för materielanskaffning. Till de större anskaffningsprogrammen hör infanterikanonvagnar, terrängbilar och luftvärnsrobotar för armén, patrullbåtar och kustartilleribatterier för marinen samt fortsatt anskaffning av attackversionen av flygplanet Viggen och utveckling av jaktversionen av Viggen för flygvapnet.

Beträffande *civilförsvaret* föreslås att planeringen bör utgå från att befolkningen kan komma att beröras av biverkningar vid bekämpning av militära mål i samband med en invasion eller vid markstrid varvid i första hand konventionella stridsmedel används. Liksom i fråga om det militära försvaret bör civilförsvarsåtgärderna ges långsiktig inriktning. Vissa begränsningar i den operativa styrkan kan godtas under de närmaste åren. Exempel härpå är att manskapsutbildningen något begränsas.

För budgetåret 1972/73 föreslås en utgiftsram om 126,8 milj. kr. Denna ram består av ett basbelopp om 118 milj. kr. uttryckt i prisläget februari 1971, till vilket har lagts en preliminärt beräknad kompensation enligt nettoprisindex för budgetåret 1972/73 om 8,8 milj. kr. Planeringen de närmaste fem åren bör enligt propositionen utgå horisontellt från det nämnda basbeloppet. Härtill kommer kompensation för prisstegringar. Denna planeringsram medger bl. a. att skyddsmasker kan anskaffas i nuvarande takt. Det bör observeras att denna planeringsram endast avser de civilförsvarsåtgärder som finansieras över fjärde huvudtiteln. Andra åtgärder såsom byggande av normalskyddsrum, verkskydd och kommunernas utgifter för skyddsrum m. m. finansieras på annat sätt. Dessa kostnader har under de senare åren varit ungefär lika stora som de som belastar statsbudgeten och bärs direkt av enskilda och kommuner.

Övrigt *totalförsvaret* omfattar beredskapsåtgärder inom en rad skilda funktioner, t. ex. livsmedelsförsörjningen, industriproduktionen, energiförsörjningen, kommunikationerna, hälso- och sjukvården, polisverksamheten och det psykologiska försvaret. Verksamheten inom dessa områden i krig och andra krissituationer bygger i stor utsträckning på den bas som fredsinriktad verksamhet utgör. Behovet av beredskapsåtgärder blir därför beroende av den fredsinriktade verksamhetens utveckling. Aktiviteterna förutsätts fortlöpa på en ungefär oförändrad nivå.

3.4 Kommunikationer och energiförsörjning

Denna ändamålsgrupp omfattar huvudsakligen utgifterna för vägväsendet, de statliga kommunikationsverken — dvs. postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket — vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio samt vattenfallsverket.

Vid bedömningen av den framtida utvecklingen har hänsyn i första hand tagits till den väntade efterfrågeutvecklingen. Som nämnts i avsnitt 1.2 föreligger vissa svårigheter att avgöra vilken investeringsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till efterfrågan. För att få en praktiskt användbar beräkningsmetod har investeringarna, efter reduktion med väntad produktivitetstegring, förändrats i takt med den beräknade efterfrågeökningen. Vidare har vissa beslutade program och engångsprojekt beaktats. Som exempel kan nämnas uppförandet av en ny utrikesterminal på Arlanda flygplats.

Inom vägväsendet beräknas trafikvolymen öka med ca 4 % per år under långtidsbudgetperioden, vilket är en långsammare takt än vad som varit fallet under 1960-talet. Det även vid en oförändrad nivå på vägbyggnadsanslagen snabbt stigande vägkapitalet kräver emellertid en viss uppräknings av driftanslagen för att det ökade underhållsbehovet skall kunna tillgodoses. Målsättningen för vägbyggandet innefattar bl. a. ökad satsning på kollektiv trafik samt miljöförbättrande och trafiksäkerhetshöjande åtgärder.

Televerkets investeringar omfattar investeringar dels i telenätet, dels i rundradioanläggningar för distribution av radio- och TV-programmen. Medelsförbrukningen för dessa ändamål beräknas uppgå till ca 750 milj. kr. under budgetåret 1972/73, varav ca 35 milj. kr. för rundradioanläggningar.

Investeringarna i telenätet har bedömts mot bakgrund av den väntade teletrafikutvecklingen. Denna trafik förutses öka med 4 % per år. Mot denna trafikökning har ansetts svara en ökning av investeringarna med 2 % per år.

Vad gäller rundradioanläggningar har medel beräknats för bl. a. en fortsatt utbyggnad av sändarnätet för TV 2.

Statens järnvägars investeringar för Storstockholms lokaltrafik beräknas uppgå till 25 milj. kr. under budgetåret 1972/73 och förutses under påföljande budgetår minska till 10 milj. kr. för att därefter upphöra. Medel har vidare beräknats för färdigställandet av en ny huvudverkstad i Östersund. Medelsförbrukningen för statens järnvägars övriga investeringar har med hänsyn till den väntade trafikutvecklingen räknats upp med 2 % per år.

Utvecklingen av luftfartsverkets investeringar domineras av ett fåtal stora objekt. Medel har beräknats för färdigställandet av en ny utrikes-terminal på Arlanda flygplats, för färdigställandet av flygledarskolan

Kommunikationer och energiförsörjning

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
			1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
<i>Totala utgifter</i>	— 0,6	5 435	+22	+ 58	+ 1	+49	+0,4	+0,6
därav								
vägar, trafiksäkerhet m. m.	— 1,8	2 359	+22	+ 25	+ 25	+25	+0,9	+1,0
kommunikationsverken	— 2,5	1 803	—17	+ 32	— 26	+22	—0,9	+0,1
energiförsörjning	+16,3	1 194	+15	—	—	—	+1,3	+0,3

på Sturup samt för arbeten på Härryda flygplats. En uppräknig av medelsförbrukningen för övriga investeringar med 7 % per år har antagits svara mot trafikutvecklingen.

Medelsbehovet för *postverkets* investeringar har beräknats med utgångspunkt i att den totala postvolymen kommer att ligga på i stort sett oförändrad nivå under perioden. Särskild hänsyn har tagits till vissa större pågående byggnadsprojekt, bl. a. färdigställandet av ett nytt bangårdsposthus i Malmö.

I fråga om *sjöfarten* förutses under den framförliggande perioden en fortsatt rationalisering av lots- och fyrväsendet.

Under perioden kommer en stor havsisbrytare och en mindre isbrytare, avsedd i första hand för Vänern, att levereras.

Anslaget till *vattenfallsverket* beräknas under perioden bibehållas på en hög nivå. Efterfrågeprognosen för elektrisk kraft innebär en ökning med drygt 8 % per år under 1970-talet. Produktionen har hittills i huvudsak varit baserad på vattenkraftstillgångar. Den väntade starka ökningen av efterfrågan på elkraft kommer emellertid väsentligen att täckas genom utbyggnad av olje- och kärnkraftverk. Under perioden fram till 1976/77 beräknas två aggregat vid Ringhals sättas i drift och ytterligare ett påbörjas. Vattenfallsverkets förhandlingar med Mellansvensk Kraftgrupp AB och Bålforsens Kraft AB har resulterat i en överenskommelse om bildandet av ett aktiebolag för gemensam utbyggnad av Forsmarks atomkraftstation. Det första aggregatet beräknas komma att tas i drift under budgetåret 1978/79. Endast en del av vattenfallsverkets investeringskostnader i detta sammanhang har inräknats här, eftersom huvuddelen av investeringskostnaden beräknas kunna finansieras via upplåning.

3.5 Stöd till barnfamiljer

Utgifterna under denna ändamålsgrupp avser huvudsakligen inkomstöverföringar till hushållen i form av allmänna barnbidrag och bostadstillägg för barnfamiljer. Statsbidrag till barntillsyn utgör en växande del av ändamålsgruppen. Vidare ingår statens utgifter för bidragsförskott (utgifterna för underhållsbidrag till barn för vilka ersättning inte kan tas ut av den underhållsskyldige) och den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Utgiftsutvecklingen för *barnbidragen* bestäms av bidragsnivån och befolkningsutvecklingen. Enligt beslut av 1970 års riksdag har barnbidragen höjts till 1 200 kr. för barn och år den 1 januari 1971. Antalet barn i barnbidragsberättigad ålder beräknas komma att stiga under hela den aktuella perioden. Vid beräkningen har hänsyn tagits till nettoinvandringen.

Både de statliga och statsbidragen till de kommunala *bostadstilläggen* till barnfamiljer har genom beslut av 1971 års riksdag höjts kraftigt den 1 april 1972. Højningen avsåg såväl bidragens storlek som de bidragsberättigande hyresnivåerna. Samtidigt höjdes åldersgränsen från 16 till 17 år. Statens utgifter för dessa ändamål stiger därigenom väsentligt, vilket återspeglas i anslagsutvecklingen budgetåren 1971/72 och 1972/73.

Bostadstilläggen är inkomstprövade.

I prop. 1972: 34 har lagts fram förslag till nya grunder för inkomstprövningen som skall gälla fr. o. m. den 1 januari 1973. Inkomstgränsen för oreducerade bostadstillägg har föreslagits vara en taxerad inkomst till statlig inkomstskatt om 21 000 kr., vilket motsvarar en årsinkomst om ca 22 000 kr. Beräkningen av utgiftsutvecklingen under anslaget till bostadstillägg har — i enlighet med de förutsättningar som gäller för långtidsbudgeten — gjorts med utgångspunkt i de föreslagna inkomstprövningsreglerna. Det i långtidsbudgeten gjorda antagandet om en viss inkomststegring medför vid oförändrade inkomstgränser att anslagsbehovet minskar under långtidsbudgetperioden.

De barn vilkas föräldrar lever åtskilda är genom *bidragsförskotten* garanterade ett särskilt ekonomiskt grundskydd. Bidragsförskotten höj-

Stöd till barnfamiljer m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
		1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
+4,4	3 578	+40	+23	+24	+28	+1,1	+0,8

des den 1 januari 1971 från 30 till 40 % av basbeloppet, samtidigt som den övre åldersgränsen höjdes från 16 till 18 år. Detta medför en stor anslagsökning för budgetåret 1972/73. Kommunerna beviljas statsbidrag för varje kalenderår i efterskott. Härigenom måste vid beräkningen av ifrågavarande anslag för långtidsbudgetperioden de höjningar av basbeloppet som inträffat t. o. m. utgången av budgetåret 1972/73 beaktas.

Barntillsynen blir av allt större betydelse när det gäller samhällets service till barnfamiljerna. År 1966 fördubblades bidraget till anordnande av barnstugor och ett särskilt länestöd infördes. Även driftbidragen förbättrades. En ny höjning av statsbidragen till driften av daghem och fritidshem genomfördes den 1 juli 1970. Dessa åtgärder har bidragit till en betydande utbyggnad av antalet barnstugeplatser. Antalet platser i daghem och fritidshem uppgick år 1971 till nära 50 000. Genom beslut av förra årets riksdag höjdes driftbidragen till barnstugorna ytterligare den 1 januari 1972. Kommunernas möjligheter till fortsatt utbyggnad av daghemsverksamheten har härigenom förbättrats. Enligt en enkät till kommunerna hösten 1971 planeras påbörjandet av sammanlagt 28 000 nya platser i daghem och fritidshem under budgetåren 1971/72—1972/73. Under långtidsbudgetperioden beräknas denna höga utbyggnadstakt kvarstå.

Den 1 januari 1969 infördes statsbidrag till kommunala familjedaghem. Under år 1972 beräknas ca 45 000 platser finnas. Rätt till statsbidrag inträder först när kommunens organiserade barntillsyn i form av daghem och fritidshem nått en viss omfattning uttryckt i platser per invånare. Denna s. k. kvotregel kommer under långtidsbudgetperioden att successivt minska i betydelse genom den förväntade utbyggnaden av daghemsplatser. Vid årets riksdag har fattats beslut om slopande av den s. k. balansregeln, som begränsar antalet statsbidragsberättigade familjedaghemsplatser i en kommun till antalet daghemsplatser i kommunen. Dessa båda faktorer — tillsammans med den planerade volymmässiga utbyggnad varom nyssnämnda kommunenkät vittnar — gör att antalet statsbidragsberättigade familjedaghemsplatser väntas öka under långtidsbudgetperioden.

3.6 Arbetsmarknad och regionalpolitik

Under hela 1960-talet ökade utgifterna för arbetsmarknads- och regionalpolitiken mycket kraftigt. Under de senaste fem budgetåren steg utgifterna i fasta priser inom denna ändamålsgrupp med i genomsnitt 10,4 % per år. De höjda anslagen är ett uttryck för en höjning av ambitionsnivån, men hänför sig också till ökade insatser till följd av den höjda takten i näringslivets strukturomvandling.

Långtidsbedömningarna för denna ändamålsgrupp inkluderar inte kostnader för eventuella särskilda stabiliseringspolitiskt motiverade in-

Arbetsmarknad och regionalpolitik
(Milj. kr., fasta priser)

Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67— 1970/71	Anslag 1972/ 73	Anslagsförändring till				Procentu- ell föränd- ring 1972/ 73—1973/ 74	Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73— 1976/77
		1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77		
+10,4	3 138	+72	+88	+86	+86	+2,3	+2,5

satser. För att uppfylla målsättningen om en jämnare fördelning av sysselsättningsmöjligheterna mellan olika regioner och branscher krävs även i fortsättningen betydande insatser såväl i fråga om åtgärder som syftar till ökad rörlighet mellan yrken och regioner som i fråga om regionalpolitiskt stöd.

Vad angår de *rörlighetsfrämjande* åtgärderna förutsätts en fortsatt utbyggnad av arbetsmarknadsutbildningen. Antalet personer i utbildning antas öka med ca 5 000 per år under perioden.

De sysselsättningsskapande insatserna i form av *allmänna beredskapsarbeten* har beräknats få en i huvudsak oförändrad omfattning jämfört med riksstatsförslaget för budgetåret 1972/73. Insatserna i form av särskilda beredskapsarbeten för handikappade och svårplacerade äldre arbetstagare beräknas öka något. Utbyggnaden av skyddade verkstäder antas ske i oförändrad takt. Detta leder till en fortsatt ökning av driftbidragen till dessa verkstäder. Ett nytt bidragssystem träder i kraft för den halvskyddade sysselsättningen fr. o. m. budgetåret 1972/73. Detta väntas leda till ett ökat antal platser i halvskyddad sysselsättning.

Anslagen till *kontant stöd vid arbetslöshet* består av medel till erkända arbetslöshetskassor, omställningsbidrag, m. m. Den 1 september 1971 infördes två nya dagpenningklasser. De möjligheter till en förstärkning av arbetslöshetsstödet som detta innebar väntas leda till ökade utgifter under perioden. Anslaget beräknas även växa något genom ett ökat antal medlemmar i arbetslöshetskassorna.

Vad beträffar *regional utveckling* fastställde 1970 års riksdag riktlinjer för verksamheten under en period omfattande budgetåren 1970/71—1972/73. Samtidigt fastställdes en medelsram på 1 200 milj. kr. för olika regionalpolitiska insatser under treårsperioden. För budgetåren 1973/74—1976/77 har antagits oförändrad anslagsnivå i enlighet med de förutsättningar som ligger till grund för långtidsbudgeten.

3.7 Hälso-, sjuk- och socialvård

Denna ändamålsgrupp omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Den största posten utgörs av statsbidrag till den psykiatriska sjukvården.

Det samlade huvudmannaskapet för den *psykiatriska sjukvården* fördes över från staten till landstingen och städerna Stockholm, Göteborg och Malmö den 1 januari 1967. Staten bidrar till investerings- och driftkostnader enligt särskilda avtal. Dessa avtal medförde en kraftig stegring av statens utgifter för mentalsjukvården under budgetåret 1966/67.

I prop. 1972: 50 har riksdagen för godkännande underställt bl. a. överenskommelser om ändrade bidragsregler för den psykiatriska sjukvården och regler för finansieringen av vissa provinsialläkares pensionering. Innehållet i dessa överenskommelser har tagits till utgångspunkt för beräkning av långtidsbudgeten. Driftbidragen är emellertid fixerade endast för åren 1972 och 1973. Eftersom parterna skall träffa överenskommelse om driftbidragen för tiden därefter först vid en senare tidpunkt har några beräkningar för långtidsbudgetperiodens senare delar inte kunnat göras. Schablonmässigt har därför ett oförändrat belopp beräknats. Kostnaderna för avlösning av statens pensionsåligganden beträffande provinsialläkare och läkare inom mentalsjukvården kan däremot överblickas för alla de nu aktuella budgetåren.

De statliga utgifterna för *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser en rad myndigheter på detta område, statliga sjukhus, statsbidrag till olika former av hälso- och sjukvård samt en viss del av kostnaderna för de kommunala undervisningssjukhusen.

För karolinska sjukhuset har förutsetts en viss ökning av driftkostnaderna till följd av tillväxten av befolkningsunderlaget inom sjukhusets upptagningsområde. Den pågående lokalupprustningen beräknas vidare medföra något ökade hyreskostnader och utrustningskostnader. Vid akademiska sjukhuset i Uppsala kommer ett nytt vårdavdelningsblock för främst nervsjukdomar att tas i bruk år 1974. För akademiska sjukhuset har beräkningarna skett med utgångspunkt i nuvarande grunder för samarbetet med övriga finansiärer. Förhandlingar om ett nytt samarbetsavtal pågår emellertid f. n.

Hälso-, sjuk- och socialvård

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
			1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
Totala utgifter	+3,5	3 046	+42	+41	+57	+42	+1,4	+1,5
därav								
psykiatrisk sjukvård m. m.	+6,4	1 625	+36	— 0	+14	— 2	+2,2	+0,7
kroppssjukvård och allmän hälsovård	—4,3	365	—36	+ 0	+ 1	+ 1	—8,6	—2,4
äldrvård	+6,1	316	+16	+17	+19	+21	+4,9	+5,3

Beträffande bidragen till de kommunala undervisningssjukhusen föreligger avtal om statens bidrag för tiden fram till den 1 januari 1974. Dessa avtal, som godkändes av 1971 års riksdag, har beaktats vid utarbetandet av långtidsbudgeten. Vidareutbildningen av läkare beräknas kunna utbyggas ytterligare under långtidsbudgetperioden.

Behovet av medel för lån till byggande av sjukhem för långvarigt kroppssjuka och lättskötta psykiskt sjuka vilka påbörjats före den 1 januari 1970 bortfaller under den period långtidsbudgeten omfattar. Detta påverkar anslagsberäkningen för budgetåret 1973/74. Långivningen har då omfattat ca 15 000 vårdplatser.

Under långtidsbudgetperioden beräknas statsbidragskostnaderna enligt gällande regler till driften av folktandvården fortsätta att öka till följd av ett ökat antal barn i de bidragsberättigande åldrarna. Vidare beräknas en ökning av belastningen på anslagen till skyddsympningar, skyddsläkemedel, abortförebyggande åtgärder och psykisk barn- och ungdomsvård. I årets statsverksproposition förutses en förnyad hälsoundersökning för pensionärer i Stockholm äga rum under budgetåret 1973/74.

Nyktetervårdens utveckling kännetecknas av att de frivilliga och öppna vårdformerna ökat kraftigt under senare år medan antalet tvångsintagningar minskat.

Utredning pågår om platsbehovet vid de allmänna vårdanstalterna. Ett delförslag som innebär att platsantalet vid de allmänna anstalterna minskas med omkring 90 till ca 350 har underställts riksdagen i årets statsverksproposition.

Under långtidsbudgetperioden antas utvecklingen från tvångsåtgärder till frivilliga vårdformer fortsätta. En fortsatt utbyggnad av platsantalet vid inackorderingshem för alkoholmissbrukare samt behandlings- och inackorderingshem för narkotikamissbrukare förutses. Vidare har medel beräknats för stöd till olika försök med nya vård- och behandlingsformer för narkotikamissbrukare.

Anslagen till *ungdomsvården* avser främst de statliga ungdomsvårdsskolorna. Under de senaste åren har kommunernas egna vårdresurser byggts ut så att de i större utsträckning än tidigare erbjuder ett alternativ till vård i ungdomsvårdsskola. Samtidigt har förstärkningen av ungdomsvårdsskolornas resurser alltmera inriktats på en utbyggnad av den öppna vården utanför skolorna. Under långtidsbudgetperioden förutses inte någon expansion av den institutionella vården vid ungdomsvårdsskolorna.

Den öppna *åldringsvården* har fått allt större betydelse. Bl. a. har den sociala hemhjälpen, som främst är inriktad på åldringar, handikappade och barnfamiljer, expanderat mycket kraftigt. Omkring 300 000 åldringar och handikappade beräknas få social hemhjälp år 1972. Utgifterna för budgetåren 1973/74—1976/77 påverkas av att antalet per-

soner över 67 år beräknas fortsätta att öka under denna period. Mot bl. a. denna bakgrund har förutsetts en fortsatt ökning av utgifterna för statsbidrag till social hemhjälp under långtidsbudgetperioden.

Samhällets *åtgärder för handikappade* spänner över en rad områden. Den större delen av utgifterna härför redovisas under andra ändamålsgrupper. Här redovisas utgifterna för invaliditetsförebyggande åtgärder, bidrag till särskolor, till tekniska hjälpmedel, m. m.

I prop. 1972: 24 har lagts fram förslag till ändrad organisation av verksamheten med hjälpmedel för handikappade. I förslaget ingår — förutom organisatoriska förändringar — vissa ändrade finansieringsformer och statsbidragsregler vilka påverkar utgiftsutvecklingen under långtidsbudgetperioden. Ifrågavarande anslag förutses fortsätta att öka men i långsammare takt.

Statsbidragen till särskoleverksamheten har ökat kraftigt under de senaste åren. Detta beror främst på den utbyggnad som kommit till stånd efter det att lagen om omsorg av psykiskt utvecklingsstörda trädde i kraft den 1 juli 1968. Tillgängliga planer på utbyggnad av särskolans olika former tyder på att denna utveckling ännu inte är avslutad, men att utbyggnaden under långtidsbudgetperioden kommer att vara av väsentligt mindre omfattning än den hittillsvarande.

I ändamålsgruppen ingår slutligen statens kostnader för *arbetarskydd*. Under senare delen av 1960-talet har utgifterna för detta ändamål ökat starkt. Sålunda har arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens möjligheter att aktivt ingripa på arbetsplatserna ökat. Tillkomsten av arbetsmedicinska institutet år 1966 innebar en samordning och förstärkning av resurserna för utredning, undervisning och forskning på arbetarskyddsområdet. I samband med införandet av ett nytt finansieringsystem för yrkesskadeförsäkringen har den 1 januari 1972 inrättats en arbetarskyddsfond för nya insatser i fråga om forskning, utbildning och upplysning på arbetsmiljöområdet. Fonden tillförs årligen över 20 milj. kr. genom en särskild arbetarskyddsavgift. Denna avgift innefattar dessutom ett visst bidrag till kostnaderna för den verksamhet som bedrivs av arbetarskyddsverket och arbetsmedicinska institutet.

Årets riksdag har förelagts förslag om att arbetsmedicinska institutets verksamhet skall integreras i arbetarskyddsstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1972. Vidare föreslås i statsverkspropositionen väsentligt ökade resurser till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen.

En översyn av arbetarskyddslagstiftningen pågår inom arbetsmiljöutredningen. Utredningen har även i uppdrag att behandla frågan om yrkesinspektionens organisation och arbetsformer liksom frågan om inrättande av arbetsmedicinsk verksamhet i Umeå. Vissa förslag om ny arbetarskyddslagstiftning avses kunna föreläggas nästa års riksdag. Med hänsyn härtill har i långtidsbudgeten räknats med viss fortsatt utbyggnad av resurserna för arbetarskydd.

3.8 Bostäder

Denna ändamålsgrupp domineras av anslaget till lånefonden för bostadsbyggande, som för budgetåret 1972/73 föreslagits uppgå till 2 835 milj. kr. Bland övriga anslag märks statens bosättningslånefond och lånefonden för kommunala markförvärv. Bostadstilläggen för barnfamiljer redovisas däremot under gruppen stöd till barnfamiljer.

För tioårsperioden 1965—1974 har riksdagen uttalat sig för ett bostadsbyggnadsprogram på en miljon färdigställda lägenheter. Under de första sju åren av denna period, dvs. t. o. m. år 1971, beräknas drygt 70 % av programmet ha genomförts. För att målet skall uppnås behövs att under innevarande och nästa år inte fullt 100 000 lägenheter igångsätts årligen.

Statliga bostadslån från lånefonden för bostadsbyggande utgår i huvudsak till ny- och ombyggnad. Bostadslånets storlek bestäms som en given andel av ett i varje särskilt fall framräknat låneunderlag. Vid nybyggnad beräknas låneunderlaget med utgångspunkt i kostnaderna för mark, exploatering av marken, grundläggning och byggnad. Vid ombyggnad motsvarar låneunderlaget den godkända kostnaden för arbetet. För kommuner och allmännyttiga företag uppgår bostadslånet till 30 % av det på detta sätt beräknade låneunderlaget, för bostadsrättsföretag med kommunal insyn till 28 %, för småhus som skall bebos av låntagaren till 20 % och i övriga fall till 15 %. Återstående del av kapitalbehovet får täckas genom lån på kapitalmarknaden.

De statliga lånen löper med ränta som motsvarar statens egen upplåningsränta med tillägg för vissa administrativa kostnader. För år 1972 tillämpas en ränta på 7,25 %.

Huvuddelen av det statliga kreditstödet till bostadsändamål från bostadslånefonden är uppbyggd som ett paritetslånesystem. Systemet omfattar hus som påbörjats efter den 1 januari 1968 och innebär att betalningen av ränta och amortering på det statliga lånet skall omfördelas i tiden enligt särskilda regler. Avsikten är att kapitalkostnaderna och därmed hyreskostnaderna i hus av äldre årgång skall stå i paritet med kapitalkostnaderna för nybyggda hus. Denna omfördelning sker

Bostäder

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
		1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
+8,5	2 947	—15	+535	+230	+240	—0,5	+7,5

med hjälp av en av riksdagen fastställd basannuitet och paritetstal som fastställs av Kungl. Maj:t årligen.

Genom att multiplicera basannuiteten (för flerfamiljshus 5,1 %) med låneunderlaget erhåller man den kapitalkostnad som får belasta huset det första året. Denna s. k. baskostnad skall i första hand täcka kostnaderna för upplåningen på kapitalmarknaden. I den mån beloppet inte räcker för att betala ränta på det statliga lånet enligt de nominella villkoren (7,25 % ränta) tillförs skillnaden statslånet som en skuldökning.

Fr. o. m. det andra året multipliceras basannuiteten först med paritetstalet, varefter den sålunda justerade basannuiteten multipliceras med låneunderlaget. Paritetstalet återspeglar byggnadskostnadsutvecklingen under den tid som förflutit sedan fastigheten färdigställdes. Vid en fortlöpande byggnadskostnadsstegring multipliceras basannuiteten sålunda med ett årligen växande paritetstal. Paritetslånesystemet bygger således på att baskostnaden successivt ökar för att efter ett antal år medge full förräntning av statslånet. Vid fortsatt ökning av baskostnaderna kan amorteringen av lånet påbörjas och fullföljas i ökande takt.

Långtidsbudgetens beräkningar av anslagsbehovet under lånefonden för bostadsbyggande grundas på ett antagande om att det statligt belånade bostadsbyggandet omfattar en våningsyta som svarar mot 87 000 lägenheter per år med 1967—1968 års genomsnittliga våningsyta. Detta byggande har antagits representera en oförändrad andel av det totala årliga bostadsbyggandet under perioden. Om nuvarande tendens att genomsnittsytan per lägenhet är något mindre än åren 1967—1968 består under perioden torde antalet faktiskt producerade lägenheter bli något större. Vidare antas beräkningsmässigt att den nuvarande räntenivån består, att paritetstalen i enlighet med antagandet om fasta priser blir oförändrade, att genomsnittsbeloppen för de statliga lånen per lägenhet och byggandets fördelning mellan lägenheter i småhus och flerfamiljshus inte förändras.

I långtidsbudgeten beräknas vid dessa antaganden anslagsbehovet öka med i genomsnitt 7,5 % under perioden 1972/73—1976/77.

Medelsbehovet för budgetåret 1973/74 för lånefonden för bostadsbyggande har beräknats till 3 080 milj. kr. och beräknas för de följande budgetåren i perioden öka med i genomsnitt ca 250 milj. kr. per år, i huvudsak beroende på skuldökningen på paritetslånen. Vid utgången av budgetåret 1972/73 uppskattas behållningen på fonden till ca 260 milj. kr. Detta leder till en nedgång i anslagsbehovet för budgetåret 1973/74 samtidigt som anslagsökningen till budgetåret 1974/75 däri-genom blir mycket stor. För de två sista budgetåren i perioden ökar anslagsbehovet i samma takt som medelsbehovet för fonden.

3.9 Skattebidrag till kommuner

Ändamålsgruppen består nästan uteslutande av skatteutjämningsbidrag och de nya skattebortfallsbidrag som utgör kompensation till kommunerna i anledning av 1970 års skattereform.

Skatteutjämningsbidragen syftar huvudsakligen till att stödja kommuner med svag skattekraft. Enligt nu gällande regler utgår bidragen dels för att tillförsäkra en kommun ett visst skatteunderlag, dels för att mildra effekten av en hög utdebitering. Därutöver utgår i särskilda fall ytterligare skatteutjämningsbidrag för att stimulera till frivilliga kommunsammanläggningar och begränsa utdebiteringshöjningar i samband med sammanläggningar. Anslagsbehovet påverkas sålunda främst av skatteunderlaget i kommunerna och av utdebiteringen. Utvecklingen av dessa faktorer har medfört en kraftig ökning av statens utgifter för skatteutjämningsbidrag under de senaste åren. Bidragen svarade år 1971 för ca 10 % av kommunernas inkomster. I norrlandslänen svarade staten genom bidragen för mellan 1/4 och 1/3 av kommunernas inkomster. De lägsta bidragen fick kommunerna i storstadsområdena. Till grund för beräkningen av utvecklingen under långtidsbudgetperioden ligger antagandet att lönesumman ökar med 10 % år 1972, 6 % under år 1973 och därefter med 4 % under vart och ett av åren 1974—1977 samt att medelutdebiteringen till kommunal skatt ökar med 50 öre per år. Hänsyn har vidare tagits till att kommunsammanläggningarna åren 1971 och 1974 enligt nu gällande regler leder till minskade anspråk på skatteutjämningsbidrag.

Skattebortfallsbidragen skall kompensera det inkomstbortfall för kommunerna som uppstår till följd av 1970 års skattereform. Detta bortfall har beräknats till en miljard kr. för år 1971. Enligt gällande regler sker slutredovisning till kommunerna av den kommunalskatteuppbörd som äger rum år 1971 under kalenderåret 1973. Kompensationen till kommunerna skall således börja betalas ut först år 1973. Efter-

Skattebidrag till kommuner (Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
			1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
<i>Totala utgifter därav</i>	+ 4,1	2 537	+ 625	+ 75	+ 39	+ 48	+ 24,6	+ 7,0
skatteutjämningsbidrag	+ 4,9	2 030	+ 154	+ 130	+ 80	+ 83	+ 7,6	+ 5,1
skattebortfallsbidrag	.	500	+ 471	— 55	— 41	— 35	+ 94,2	+ 13,8

som anslaget för budgetåret 1972/73 endast avser ett halvår, ökar anslaget för budgetåret 1973/74 med inemot en halv miljard kr. Här-
efter trappas bidragen av i takt med att skatteunderlaget ökar. Till
grund för beräkningen ligger samma antaganden om lönesummeut-
veckling och medelutdebitering som redovisats för skatteutjämnings-
bidragen.

3.10 Rättsväsende

Till ändamålsgruppen hör polisväsendet, åklagarväsendet, domstolarna,
kriminalvården samt exekutionsväsendet.

Över hälften av utgifterna för rättsväsendet hänför sig till *polisvä-
sendet* som också svarar för ca 60 % av personalen. Antalet anställda
inom polisen har under perioden 1968/69—1971/72 ökat med i genom-
snitt 365 personer per år. Den s. k. kriminalitetsprognosgruppen har
gjort vissa bedömningar av kriminalitetens utveckling, vilka legat till
grund för beräkningen av resursbehovet framöver. En förutsättning
för denna beräkning är bl. a. att den ökade arbetsbelastningen i betydan-
de grad möts med rationaliseringar. En viss personalökning har dock
förutsetts.

Byggandet av polishus, exkl. Kronoberg, har beräknats fortgå i oför-
ändrad takt under långtidsbudgetperioden. Detta gäller även statens in-
lösen av i kommunal regi uppförda polishus. För det nya polishuset i
kvarteret Kronoberg i Stockholm minskar medelsbehovet kraftigt un-
der periodens senare del.

Domstolsväsendet svarar för ca 15 % av antalet sysselsatta inom
sektorn. Under perioden 1968/69—1971/72 ökade antalet anställda
med i genomsnitt 260 personer per år. För långtidsbudgetperioden
har resurser beräknats för tillkomsten av ett domstolsverk fr. o. m.
budgetåret 1973/74. Vissa smärre personalökningar för verksamheten
i övrigt förutses.

Under långtidsbudgetperioden kommer en rättshjälpsreform att
genomföras, vilket medför en kraftig kostnadsökning främst för bud-
getåret 1973/74. Statens övertagande av lokalhållningsskyldigheten för
tingsrätterna medför en anslagsuppräknig under långtidsbudgetperio-
dens första del.

Kriminalvården svarar för ca 16 % av antalet sysselsatta inom
rättsväsendet. Under perioden 1968/69—1971/72 har antalet anställda
ökat med i genomsnitt 165 personer per år. Den förskjutning från
sluten till öppen kriminalvård som ägt rum under de senaste åren antas
fortsätta. Viss utbyggnad av frivårdens resurser beräknas komma till
stånd. Inom anstaltsvården har personal beräknats för de nya häkten
som tillkommer under långtidsbudgetperioden.

Rättsväsende

(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67— 1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentu- ell föränd- ring 1972/ 73—1973/ 74	Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73— 1976/77
			1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77		
<i>Totala utgifter</i>	+4,9	2 401	+89	+2	— 6	+4	+ 3,7	+0,9
därav								
polisväsende	+7,3	1 309	+26	+5	+ 0	—2	+ 2,0	+0,5
domstolar m. m.	+6,8	383	+62	+5	+ 6	+6	+16,2	+4,8
kriminalvård	+6,6	388	+ 4	+1	— 3	—1	+ 1,1	+0,1
exekutionsväsendet	+8,3	142	+ 1	—9	—10	0	+ 0,5	—3,4

Införandet av ADB och ändrad distriktsindelning inom *exekutionsväsendet* beräknas medföra vissa personalminskningar under budgetåren 1974/75 och 1975/76.

3.11 Utvecklingsbistånd m. m.

Denna utgiftsgrupp innefattar anslagen till internationellt utvecklingssamarbete, bidrag till internationella organisationer och anslag till andra internationella ändamål. Anslagsgruppen domineras av utgifterna för utvecklingssamarbete.

Enligt den proposition som låg till grund för riksdagens beslut år 1968 om den fortsatta utbyggnaden av utvecklingsbiståndet skulle en procentmålsättningen kunna uppnås under budgetåret 1974/75 om anslagen för detta ändamål uppräknades med 25 % årligen. Det har emellertid under senare år blivit alltmera uppenbart att de 25-procentiga anslagsuppräknningar som tillämpats sedan 1968 års beslut inte kommer att räcka till för att föra upp anslagen till 1 % av bruttonationalprodukten under 1974/75. De två, ursprungligen samstämmiga principerna för biståndets utveckling — nämligen dels de 25-procentiga anslagsökningarna, dels uppfyllandet av en procentmålsättningen budgetåret 1974/75 — har kommit att ge alltmer divergerande resultat.

För att ge ett underlag för bedömningen av vilka konsekvenser tillämpningen av de båda principerna har för anslagsutvecklingen har i årets långtidsbudget biståndsanslagen blivit föremål för en alternativ behandling. I det ena alternativet (A) förutsätts anslagen öka som hittills med 25 % om året intill dess att 1 % av bruttonationalprodukten uppnåtts, vilket med de antaganden som här gjorts beräknas ske under budgetåret 1975/76. I det andra alternativet (B) förutsätts anslagen öka så att en procentmålsättningen uppnås under budgetåret

Tabell 3. Utvecklingen av anslagen för utvecklingsbistånd 1972/73—1976/77 i löpande priser

(Milj. kr.)

	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77
Utvecklingsbistånd					
Alt. A	1 250	1 563	1 953	2 461	2 633
Alt. B	1 250	1 563	2 300	2 461	2 633
Förändring från föregående budgetår					
Alt. A	+ 250	+ 313	+ 390	+ 508	+ 172
Alt. B	+ 250	+ 313	+ 737	+ 161	+ 172

1974/75. Gemensamt för bägge alternativen är att biståndsanslagen efter enprocentmålets uppfyllande beräknas öka i samma takt som den förväntade ökningen i bruttonationalprodukten, dvs. med ca 7 % i löpande priser.

I tabell 3 presenteras utvecklingen av biståndsanslagen i löpande priser enligt de båda alternativen.

Enligt riksdagens beslut om utvecklingssamarbetet skall anslagen räknas netto med avseende på ett eventuellt återflöde från u-länderna i form av räntor och amorteringar. Något hänsynstagande här till har emellertid inte inrymts i beräkningarna då de aktuella beloppen är förhållandevis små och beräkningarna ytterst osäkra. Beloppen kan till en del även komma att efterskänkas i samband med skuldkonsolideringsaktioner på det internationella planet.

Den omräkning i fasta priser, vars resultat presenteras i följande tabell, har skett utifrån antagandet om 3 % årlig prisstegring.

Utvecklingsbistånd m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
			1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
Totala utgifter								
Alt. A	+ 16,0	1 325	+ 261	+ 327	+ 413	+ 90	+ 19,7	+ 16,2
Alt. B	+ 16,0	1 325	+ 261	+ 654	+ 86	+ 90	+ 19,7	+ 16,2
därav								
utvecklingsbistånd								
Alt. A	+ 20,3	1 250	+ 267	+ 324	+ 411	+ 88	+ 21,3	+ 16,9
Alt. B	+ 20,3	1 250	+ 267	+ 651	+ 84	+ 88	+ 21,3	+ 16,9

3.12 Övrigt

Under denna rubrik har sammanförts utgifter som inte kunnat hänföras till någon av de tidigare behandlade ändamålsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslag för att främja utvecklingen inom näringslivet, miljövärd, kyrkliga och kulturella ändamål, idrotts- och friluftsvård, central och regional förvaltning samt statsskuldräntor. Vidare har här beaktats förändringar i reservationsmedelsbehållningar och utnyttjande av rörliga krediter.

Inom gruppen *näringsars främjande* utgör stödet till jordbruksnäringen den största utgiftsposten. Den beräknade utgiftsminskningen för gruppen vid periodens mitt förklaras i huvudsak av att anslaget till ett fiske-riundersökningsfartyg upphör samt av att det tidsbegränsade stödet till bl. a. textil- och konfektionsindustrin samt glasindustrin bortfaller.

Anslagen till *miljövärd* domineras av bidragen till kommuner och industrier för investeringar i reningsanläggningar. Utgiftsökningarna är huvudsakligen hänförliga till det förhållandet att en stor del av de statsbidrag som beviljats i konjunkturstimulerande syfte kommer att betalas ut under budgetåren 1972/73—1974/75. Budgetåret 1974/75 minskar däremot utgifterna till följd av att bidragen till miljövärdande åtgärder inom industrin enligt riksdagens beslut upphör i och med utgången av budgetåret 1973/74.

Utgiftsgruppen *central förvaltning* omfattar anslagen till bl. a. statsdepartementen utom försvarsdepartementet, riksdagen och dess verk samt vissa centrala ämbetsverk. Den beräknade utgiftsökningen vid periodens mitt förklaras bl. a. av anslag för kostnader i anledning av allmänna val.

Övrigt

(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67— 1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentu- ell föränd- ring 1972/ 73—1973/ 74	Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73— 1976/77
			1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77		
<i>Totala utgifter</i>	+ 8,9	6 854	— 94	—167	+ 22	+ 3	— 1,4	—0,9
därav								
näringsars främjande	+ 2,5	840	— 25	— 34	— 5	— 17	— 3,0	—2,5
miljövärd	+ 2,4	251	+ 21	— 27	+ 3	— 7	+ 8,2	—1,1
central förvaltning	+ 7,7	634	— 16	— 12	+ 28	— 8	— 2,5	—0,3
statsskuldräntor	+ 16,6	2 135	+ 300	+ 100	+ 100	+ 100	+ 14,1	+ 6,4
förändring i reser- vationsmedelsbe- hållningar	.	500	—250	—250	—	—	.	.
ökad disposition av rörliga krediter	.	350	—200	—	—	—	.	.

Posten *statsskuldräntor* bestäms av förändringarna i statsskulden samt av räntenivån för den statliga upplåningen. För långtidsbudgetperioden antas schablonmässigt en ökning av statsskulden med 1 miljard kr. per år och en i stort sett oförändrad räntenivå.

Under förändringar i *reservationsmedelsbehållningarna* har räknats med en förbrukning av ca 250 milj. kr. för budgetåret 1973/74, huvudsakligen under lånefonden för bostadsbyggande. För perioden därefter utgår kalkylen från att reservationsmedelsbehållningarna blir oförändrade.

Dispositionen av *rörliga krediter* har antagits öka trendmässigt med 150 milj. kr. per år.

Till "övrig-gruppen" förs även utgifter för byggandet av statliga förvaltningsbyggnader. Under första delen av perioden beräknas utgifterna härför ligga på en hög nivå, bl. a. för att finansiera lokaler vid omlokalisering av myndigheter.

3.13 Totala utgifter

I tabell 4 sammanfattas utgiftsutvecklingen för samtliga anslagsgrupper som behandlats i det föregående. Enligt de redovisade beräkningarna skulle utgifterna i fasta priser under den framförliggande fyraårsperioden öka med i genomsnitt 2,3 % per år att jämföra med en ökning på 4,7 % per år under perioden 1966/67—1970/71. Den avsevärt lägre ökningstakten åren framöver förklaras framför allt av att kalkylerna baserats på oförändrad ambitionsnivå, medan ökningstalen under den gångna perioden avser faktiskt konstaterade utgifter. Efter som bedömningarna av utgiftsutvecklingen blir allt mer osäkra under långtidsbudgetperiodens lopp är det av särskilt intresse att jämföra den beräknade förändringen till budgetåret 1973/74 med den genomsnittliga årliga ökningen 1966/67—1970/71. Vid en sådan jämförelse framgår att utgiftsökningen till budgetåret 1973/74 till följd av redan fattade beslut beräknas till 3,2 %, dvs. 1,5 procentenheter lägre än den genomsnittliga ökningen under jämförelseperioden. Bland stora utgiftsökningar under budgetåret 1973/74 kan framför allt nämnas statens kompensation till kommunerna med anledning av skattereformen år 1970 men också utgifter för folkpensioner och utvecklingsbistånd. Dämpande på den totala utgiftsökningen detta budgetår verkar dels en beräknad anslagsminskning för lånefonden för bostadsbyggande, dels den antagna utvecklingen av förändringar i reservationsmedelsbehållningar och dispositionen av rörliga krediter.

Utgiftsberäkningarna för basåret 1972/73 baseras på de anslagsberäkningar som redovisas i den reviderade finansplanen. För perioden fr. o. m. budgetåret 1973/74 redovisas två olika kalkyler. Den ena beräkningen utförs i fasta priser (tabell 4) och den andra i löpande priser (tabell 5). Vid den senare har förutsatts en prisstegring fr. o. m. bud-

Tabell 4. Utgiftsutvecklingen 1972/73—1976/77 i fasta priser

(Milj. kr.)

	Genom- snittlig procentu- ell föränd- ring 1966/67— 1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentu- ell föränd- ring 1972/ 73—1973/ 74	Genom- snittlig procentu- ell föränd- ring 1972/73— 1976/77
			1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77		
Utbildning och forskning	+ 4,9	10 510	+ 323	+ 27	+ 156	+ 104	+ 3,1	+ 1,4
Folkpensioner m. m.	+ 6,3	10 342	+ 557	+ 369	+ 363	+ 355	+ 5,4	+ 3,8
Totalförsvär	+ 0,1	7 404	— 3	+ 1	— 3	— 2	— 0,0	— 0,0
Kommunikationer och energiförsörjning	— 0,6	5 435	+ 22	+ 58	+ 1	+ 49	+ 0,4	+ 0,6
Stöd till barnfamiljer	+ 4,4	3 578	+ 40	+ 23	+ 24	+ 28	+ 1,1	+ 0,8
Arbetsmarknad och regionalpolitik	+ 10,4	3 138	+ 72	+ 88	+ 86	+ 86	+ 2,3	+ 2,5
Hälsö-, sjuk- och socialvård	+ 3,5	3 046	+ 42	+ 41	+ 57	+ 42	+ 1,4	+ 1,5
Bostäder	+ 8,5	2 947	— 15	+ 535	+ 230	+ 240	— 0,5	+ 7,5
Skattebidrag till kommuner m. m.	+ 4,1	2 537	+ 625	+ 75	+ 39	+ 48	+ 24,6	+ 7,0
Rättsväsende	+ 4,9	2 401	+ 89	+ 2	— 6	+ 4	+ 3,7	+ 0,9
Utvecklingsbistånd m. m.								
Alt. A	+ 16,0	1 325	+ 261	+ 327	+ 413	+ 90	+ 19,7	+ 16,2
Alt. B	+ 16,0	1 325	+ 261	+ 654	+ 86	+ 90	+ 19,7	+ 16,2
Övrigt	+ 8,9	6 854	— 94	— 167	+ 22	+ 3	— 1,4	— 0,9
<i>Totala utgifter</i>								
Alt. A	+ 4,7	59 514	+ 1 917	+ 1 379	+ 1 381	+ 1 048	+ 3,2	+ 2,3
Alt. B	+ 4,7	59 514	+ 1 917	+ 1 706	+ 1 054	+ 1 048	+ 3,2	+ 2,3

getåret 1973/74 om 3 % årligen. Denna förutsättning medför helt naturligt högre takt i utgiftsstegringarna än fastprisalternativet, framför allt där utgifternas storlek är direkt knuten till prisindex. Detta gäller t. ex. försvarsutgifterna och folkpensionerna. Stigande priser medför också omkostnadsökningar m. m. i den statliga verksamheten. Vidare har beräknats att utgifterna för löner åt statsanställda och personal i statsunderstödd verksamhet i stort kommer att utvecklas enligt antagandena om förändringar i totalproduktion och priser. Det förhållandevis låga tillägget för löneökningar till budgetåret 1973/74 har sin grund i det tekniska avräkningssystem som gäller mellan staten och kommunerna för grundskolans lärarlöner. På samma sätt är det tekniken i beräkningarna av folkpensionerna som förklarar att utgiftstillägget vid omräkning till löpande priser av folkpensionerna budgetåret 1974/75 blir större än under de övriga åren i perioden. I avsnitt 3.11 har redovisats beräkningar av utgifterna för utvecklingsbistånd, baserade på två alternativa förutsättningar. I alternativ A förutsätts anslagen öka som hittills med 25 % om året intill dess att 1 % av bruttonationalprodukten uppnåtts. I alternativ B förutsätts anslagen

Tabell 5. Utgiftsutvecklingen 1972/73—1976/77 i löpande priser
(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1970/71	Anslag 1972/73	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1972/73—1973/74	Genomsnittlig procentuell förändring 1972/73—1976/77
			1973/74	1974/75	1975/76	1976/77		
<i>Totala utgifter i fasta priser</i>								
Alt. A	+ 4,7	59 514	+1 917	+1 379	+1 381	+1 048	+3,2	+2,3
Alt. B	+ 4,7	59 514	+1 917	+1 706	+1 054	+1 048	+3,2	+2,3
<i>Tillkommande utgifter</i>								
Löneökningar	—	—	+ 740	+ 940	+ 930	+ 990	—	—
Försvaret, priskompensation	—	—	+ 210	+ 215	+ 220	+ 225	—	—
Folkpensioner	—	—	+ 237	+ 379	+ 261	+ 260	—	—
Utvecklingsbistånd								
Alt. A	—	—	+ 46	+ 66	+ 97	+ 84	—	—
Alt. B	—	—	+ 46	+ 86	+ 77	+ 84	—	—
Omkostnader m. m.	—	—	+ 320	+ 355	+ 340	+ 350	—	—
Oförutsedda utgifter	—	—	+ 400	—	—	—	—	—
<i>Totala utgifter i löpande priser</i>								
Alt. A	+ 9,7	59 514	+3 870	+3 334	+3 229	+2 957	+6,5	+5,2
Alt. B	+ 9,7	59 514	+3 870	+3 681	+2 882	+2 957	+6,5	+5,2

öka så att enprocentmålsättningen uppnås budgetåret 1974/75. Gemensamt för bägge alternativen är att biståndsanslagen efter enprocentmålets uppfyllande beräknats öka i samma takt som brutonationalprodukten. Anslagsutvecklingen har sedan omräknats i fasta priser genom sedvanlig deflatering. I tabell 5 har den korrigering lagts in som återför anslagen för utvecklingsbiståndet till löpande priser.

Slutligen har för budgetåren fr. o. m. 1973/74 lagts in oförutsedda utgifter med 400 milj. kr. per år. De återspeglar i grova drag de genomsnittliga utgiftsökningar som med bortseende från konjunkturbetingade insatser erfarenhetsmässigt brukar belasta statsbudgeten i form av tilläggsstater. Det bör observeras att denna korrektionspost inte avser några beräknade utgifter för reformverksamhet.

4. Statsutgifternas realekonomiska utveckling

4.1 Inledning

Tidigare har redovisats en bedömning av statsutgifternas utveckling fördelade på olika ändamål. För en samhällsekonomisk analys av utgiftsutvecklingen krävs en uppdelning av statsutgifterna i realekonomiska termer.

Vid en analys av den statliga utgiftsutvecklingen i dessa termer är

det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten direkt efterfrågar produktionsresurser i form av varor och tjänster och å andra sidan sådana utgifter som endast påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen indirekt genom sina effekter på de disponibla inkomsterna inom andra sektorer av ekonomin.

Den redovisning av långtidsbudgeten i realekonomiska kategorier som lämnas i det följande bygger i huvudsak på SNA-systemet (System of National Accounts). Dock räknas här affärsverkens investeringar som en direkt statlig investering.

De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna anger statens direkta efterfrågan på reala resurser. Som konsumtionsutgifter betraktas utgifter för statlig produktion av tjänster inom t. ex. undervisningssektorn, rättsväsendet och försvaret. Inemot 60 % av konsumtionsutgifterna består av löner och pensioneringskostnader. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten, hyror, försvarets materielinköp samt reparationer och underhåll.

I princip skiljer sig inte det investeringsbegrepp som används i beräkningarna för den statliga sektorn från det som används för den privata sektorn. Som statliga investeringar betraktas här utgifter för byggnader och anläggningar samt materielinköp för civila ändamål. Till skillnad mot vad som följer vid en strikt tillämpning av SNA-systemet räknas dock som nyss nämnts även affärsverkens investeringar som en direkt statlig investering. Det bör understrykas att avgränsningen mellan konsumtion och investering från vissa synpunkter kan te sig missvisande. Det kan sålunda hävdas att delar av konsumtionsutgifterna för t. ex. utbildning och forskning utgör produktiva investeringar i lika hög grad som exempelvis inköp av datamaskiner.

Den del av statens utgifter som endast indirekt påverkar samhälls-ekonomin indelas i transfereringar och finansiella transaktioner.

Transfereringarna indelas i undergrupper med utgångspunkt i olika mottagare av inkomstöverföringen. Den dominerande gruppen är transfereringar till hushållen. I denna grupp ingår de ur fördelnings-synpunkt viktiga utgifterna för folkpensioner, bostadstillägg, barnbidrag, m. m. Som transfereringar räknas också statens bidrag till kommuner, företag och organisationer samt utgifter för utvecklingsbistånd och för statsskuldräntor.

Till gruppen finansiella transaktioner hänförs utgifter för utlåning inom landet, aktieteckning, markinköp, m. m. Denna utgiftskategori kan närmast uppfattas som en del av kreditmarknaden.

4.2 Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabell 6 har statens utgifter för konsumtion och investeringar redovisats tillsammans med transfereringar för motsvarande ändamål till kommuner. Denna redovisningsmetod har valts för att i möjligaste mån eliminera effekterna av förändringar i huvudmannaskap mellan staten och kommunerna. Därtill kommer att effekterna på den totala efterfrågan kan sägas vara i stort sett desamma, oavsett om staten svarar för verksamheten eller kommunerna driver den med statsbidrag.

Dessa utgifter för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens och den statsunderstödda verksamhetens direkta efterfrågan på varor och tjänster, utgör drygt 50 % av de totala statsutgifterna. Utgifterna beräknas stiga med 1,2 % budgetåret 1973/74 och med i genomsnitt 1,0 % per år under hela långtidsbudgetperioden, vilket är en avsevärt lägre ökningstakt än för jämförelseperioden 1966/67—1970/71. Detta beror framför allt på att utgifterna under den förflutna perioden rymmer utgifter för reformer medan beräkningarna för perioden framåt baseras på antagandet om oförändrad ambitionsnivå.

Konsumtionsutgifternas ökningstakt dämpas påtagligt. Driftbidragen till kommunerna ökar något snabbare än den statliga konsumtionen men betydligt svagare än under jämförelseperioden. Det något ojämna utvecklingsmönstret har bl. a. sin förklaring i utvecklingen av bidragen till driften av grundskolan.

Investeringarna visar en förhållandevis svag ökning sett över hela perioden. De statliga investeringarna visar en minskning under budgetåren 1975/76 och 1976/77, vilket bl. a. förklaras av beräknade mindre utgifter under dessa budgetår för byggnadsarbeten för den statliga för-

Tabell 6. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling

(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67— 1970/71	Anslag 1972/73	Procentuell förändring till				Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73— 1976/77
			1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77	
<i>Konsumtionsutgifter</i>	+ 3,0	24 852	+1,3	+0,9	+1,3	+0,9	+1,1
Statliga	+ 1,7	16 728	+1,0	+0,9	+0,5	+0,5	+0,7
Driftbidrag till kommuner	+ 6,4	8 124	+1,7	+1,0	+3,0	+1,9	+1,9
<i>Investeringsutgifter</i>	+ 1,2	6 275	+2,4	+0,9	-1,6	-0,9	+0,2
Statliga	+ 0,7	5 064	+2,7	+0,9	-2,1	-1,1	+0,1
Investeringsbidrag till kommuner	+ 3,1	1 211	+0,9	+0,9	+0,4	-0,3	+0,5
<i>Summa konsumtions- och investeringsutgifter</i>	+ 2,6	31 127	+1,5	+0,9	+0,7	+0,6	+1,0

valtningen. Den avtagande trenden för investeringsbidragen till kommunerna beror framför allt på utvecklingen av bidragen till kommunala avloppsreningsverk.

4.3 Övriga realgrupper

Utvecklingen av transfereringar och finansiella transaktioner m. m. framgår av tabell 7. Dessa utgiftskategorier beräknas visa en snabbare tillväxttakt än konsumtions- och investeringsutgifterna. Transfereringarna ökar sålunda med i genomsnitt 4,2 % per år. Bidragande till den snabba ökningen är bl. a. den förutsatta utvecklingen av utvecklingsbiståndet samt utbetalningar av skattebortfallsbidrag till kommunerna.

Transfereringarna till hushållen beräknas växa med 2,6 % per år. Folkpensionerna som beloppsmässigt dominerar denna realgrupp ökar dock 1 procentenhet snabbare.

De finansiella transaktionerna har under den förflutna perioden ökat mycket starkt. Den beloppsmässigt mest expansiva komponenten utgör utlåningen för bostadsändamål. Den framförliggande periodens förändringar domineras också av utlåning från lånefonden för bostadsbyggande. För utvecklingen under budgetåren 1973/74 och 1974/75 spelar också antagandena om storleken på reservationsmedelsförbrukningen och ianspråktagandet av rörliga krediter en viktig roll.

Tabell 7. Utvecklingen av transfereringar m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67-- 1970/71	Anslag 1972/73	Procentuell förändring till				Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73-- 1976/77
			1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77	
<i>Transfereringar</i>							
Alt. A	+ 6,1	23 416	+ 7,5	+ 3,4	+ 3,6	+ 2,4	+ 4,2
Alt. B	+ 6,1	23 416	+ 7,5	+ 4,7	+ 2,3	+ 2,4	+ 4,2
Till hushållen (inkl. so- cialförsäkringssektorn)	+ 6,7	15 436	+ 3,6	+ 2,4	+ 2,2	+ 2,2	+ 2,6
<i>Internationella</i>							
Alt. A	+ 19,1	1 313	+ 19,7	+ 20,5	+ 21,6	+ 3,7	+ 16,1
Alt. B	+ 19,1	1 313	+ 19,7	+ 41,3	+ 3,7	+ 3,7	+ 16,1
Skattebidrag till kom- muner m. m.	+ 4,1	2 537	+ 24,6	+ 2,4	+ 1,2	+ 1,5	+ 7,0
Övrigt	+ 2,7	4 130	+ 7,6	+ 1,8	+ 2,9	+ 3,4	+ 3,9
<i>Finansiella transaktioner m. m.</i>	+ 13,1	4 971	— 5,5	+ 4,9	+ 4,1	+ 4,2	+ 1,8
därav utlåning	+ 10,9	4 422	— 0,9	+ 11,1	+ 4,1	+ 4,2	+ 4,6

5. Personalutvecklingen

Redovisningen avser personal inom statlig verksamhet samt inom det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Här inkluderas inte bara personal som avlönas från myndighetsanslag utan även anställda som avlönas t.ex. av forskningsråden och personal sysselsatt i uppdragsverksamhet. Statliga bolag ingår inte i redovisningen. AB Atomenergis personal har dock inräknats, eftersom bolagets utgifter i stort sett bestrids genom anslag över budgeten. De statliga affärsverken ingår inte i långtidsbudgetens personalkalkyl men redovisas separat i det följande. Personalredovisningen avser den personalorganisation som myndigheterna beräknas ha enligt anvisade anslag, varför även vakanta tjänster ingår. Redovisningen sker i hela årstjänster. Det bör framhållas att statistiken har många svagheter, varför uppgifterna får betraktas som relativt osäkra.

5.1 Långtidsbudgetens personalkalkyl

Den personalutveckling som följer av redovisade utgiftsberäkningar framgår av tabell 8. En uppdelning har skett på de områden, som personalmässigt väger tungt.

För den framförliggande perioden är den för varje år beräknade personalökningen väsentligt lägre än ökningen till budgetåret 1972/73. Under denna period svarar personalen inom skolväsendet liksom tidigare för huvuddelen av ökningen eller drygt 90 % av den totala personalökningen som beräknas till närmare 4 700.

Under periodens första år ökar personalen inom *rättsväsendet* bl. a. på grund av den beslutade reformen av rättshjälpen. Personalminskningen under de tre följande åren beror på förändringar inom kronofogdemyndigheterna genom omläggning till ADB, ändrad distriktsindelning och omfördelning av personal.

Vad gäller *totalförsvaret* har överbefälhavaren givits i uppdrag att minska personalstyrkan inom det militära försvaret med ca 2 500 personer under långtidsbudgetperioden. Samtidigt beräknas personal med stabs- och förvaltningsuppgifter kunna frigöras för uppgifter inom värnpliktsutbildningsverksamheten.

Den tidigare höga ökningstakten under 1960-talet inom området *högre utbildning och forskning* förväntas övergå till en lugnare utveckling. Detta förklaras främst av gjorda antaganden rörande antalet närvarande studerande vid de fria fakulteterna.

Inom *kommunikationsväsendet* förutses fortsatta personalminskningar främst inom vägväsendet.

Personalökningen inom *skolväsendet* med *vuxenutbildningen* beror

Tabell 8. Personalutvecklingen 1968/69—1976/77

	Genom- snittlig förändring 1968/69— 1971/72	Föränd- ring 1971/72— 1972/73	Totalt 1972/73	Förändring till			
				1973/74	1974/75	1975/76	1976/77
Rättsväsende	+ 824	+ 353	31 591	+ 667	— 123	— 85	+ 142
Totalförsvär	— 303	— 272	54 046	— 463	— 669	— 374	— 280
Hälsa-, sjuk- och social- vård	+ 35	+ 263	6 031	+ 33	— 41	+ 41	+ 61
Utbildning och forskning (exkl. skolväsendet och vuxenutbildning)	+1 374	+1 143	27 893	+ 311	+ 287	+ 96	+ 236
Arbetsmarknadspolitik	+ 316	+ 589	8 042	+ 100	+ 100	+ 100	+ 100
Kommunikationer och energiförsörjning	— 189	— 491	14 544	— 219	— 173	— 159	— 158
Skolväsendet och vuxen- utbildning	+2 737	+1 786	98 970	+ 370	+1 710	+1 178	+1 048
Övrigt	+1 122	+ 849	40 188	+ 288	+ 205	+ 207	+ 119
<i>Summa</i>	<i>+5 916</i>	<i>+4 220</i>	<i>281 305</i>	<i>+1 021</i>	<i>+1 378</i>	<i>+1 004</i>	<i>+1 268</i>

främst på att elevantalet i grundskolan fortsätter att öka framför allt på mellanstadiet och mot slutet av perioden även på högstadiet. Utbyggnaden av vuxenutbildningen fortsätter att ställa krav på ytterligare lärarresurser.

Sammanfattningsvis beräknas personalökningarna under den framförliggande perioden ligga på en väsentligt lägre nivå än under jämförelseperioden. Den årliga ökningen förutses sjunka från ca 5 500 till ungefär 1 200. Det bör understrykas att långtidsbudgetens personalredovisning inte återspeglar den statliga sektorns totala efterfrågan på arbetskraft, eftersom redovisningen inte omfattar förändringar i vakansläget.

5.2 Affärsverken

Affärsverkens efterfrågan på personal förutses fortsätta att minska. Utvecklingen under jämförelseperioden påverkas av arbetstidsförkortningen.

För *postverket* och *statens järnvägar* fortsätter den omfattande rationaliseringsverksamhet som pågått under en följd av år.

Personalomfattningen inom *televerket* beräknas bli i stort sett oförändrad beroende på att efterfrågeökningen får mötas av fortsatt rationalisering.

Tabell 9. Personalutvecklingen vid affärsverken 1968/69—1976/77

	Genom- snittlig förändring 1968/69— 1971/72	Föränd- ring 1971/72— 1972/73	Totalt 1972/73	Förändring till			
				1973/74	1974/75	1975/76	1976/77
Postverket	+ 843	+ 650	40 430	— 100	— 100	— 100	— 100
Televerket	+1 136	+ 145	42 800	—	—	—	—
Statens järnvägar	—1 533	—1 350	42 785	—1 000	—1 250	—1 300	—1 350
Luftfartsverket	+ 121	+ 90	1 510	+ 50	+ 50	+ 85	+ 100
Förenade fabriksverken	+ 323	+ 50	8 220	— 100	—	—	—
Statens vattenfallsverk	+ 197	+ 200	9 030	— 50	+ 200	+ 50	+ 100
Domänverket	— 247	— 246	6 374	— 245	— 255	— 265	— 266
<i>Summa</i>	<i>+ 840</i>	<i>— 461</i>	<i>151 149</i>	<i>—1 445</i>	<i>—1 355</i>	<i>—1 530</i>	<i>—1 516</i>

6. Inkomstutvecklingen

Beräkningen av inkomstutvecklingen baseras på antagandet om oförändrade skatteregler under hela långtidsbudgetperioden. Avgörande för statsinkomsternas förändringar blir härvid de antaganden som görs om skatteunderlagets (lönesummans) utveckling. För åren 1972 och 1973 beräknas i följande kalkyl, liksom i den reviderade finansplanen, den totala lönesumman komma att stiga med 10 resp. 8 %. För de därpå följande åren antas lönesumman öka med 7 % per år. Detta antagande baseras på en beräknad tillväxt av den totala produktionen med 4 % och en årlig prisstegring med 3 %. Denna antagna tillväxt av lönesumman ligger till grund för beräkningarna av inkomsterna av inkomstskatt och mervärdeskatt. Övriga statsinkomster har i flertalet fall framskrivits med hjälp av andra metoder. De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under angivna förutsättningar framgår av tabell 10. Enligt kalkylen kommer statsinkomsternas tillväxt att minska från 9,5 % per år under perioden 1966/67—1970/71 till 7,8 % per år under perioden 1972/73—1976/77.

Avgörande för statsinkomsternas utveckling är förändringarna under inkomstskattetiteln. Inkomsterna på denna titel bestäms av nettot mellan statens bruttouppbörd av främst preliminär A- och B-skatt samt inbetalningar av kvarstående skatt och fyllnadsbetalningar å ena sidan och utbetalningar, i första hand av kommunalskattemedel och överskjutande skatt, å den andra.

Under budgetåret 1971/72 uppnås full effekt av den år 1970 beslutade skattereformen, vilket medför att inkomstskattens ökning detta budgetår beräknas bli lägre än den genomsnittliga ökningen under perioden 1966/67—1970/71. Detta inträffar trots att en annan inkomstpost under inkomstskattetiteln, inkomster från direktdebiterade arbetsgivaravgifter, visar en synnerligen stark tillväxt under budgetåret

Tabell 10. Statsinkomsternas utveckling 1972/73—1976/77 i löpande priser
(Milj. kr.)

	Genom- snittlig procentuell förändring 1966/67— 1970/71	1972/73	Förändring till				Procentu- ell föränd- ring 1972/ 73—1973/ 74	Genom- snittlig procentuell förändring 1972/73— 1976/77
			1973/ 74	1974/ 75	1975/ 76	1976/ 77		
Inkomstskatt	+ 9,8	21 200	+ 3 000	+ 2 600	+ 3 200	+ 3 400	+ 14,1	+ 12,0
Mervärdeskatt	+ 12,0	13 000	+ 800	+ 900	+ 900	+ 900	+ 6,2	+ 6,1
Övriga inkomster	+ 8,6	21 640	+ 1 025	+ 900	+ 1 000	+ 990	+ 4,7	+ 4,2
Summa	+ 9,5	55 840	+ 4 825	+ 4 400	+ 5 100	+ 5 290	+ 8,6	+ 7,8

1971/72. Inkomstskattens ökning är även under budgetåret 1972/73 lägre än den normala. I huvudsak finns två förklaringar till detta. För det första kvarstår under detta budgetår en eftersläpande effekt av skattereformen i form av snabb ökning av utbetalningen av över-
skjutande skatt och en minskad kvarstående skatt. Förhållandet kan uttryckas så att effekten av skattereformen av främst uppbördstekniska skäl utsträcks över tre budgetår. För det andra sker slutavräkning till kommunerna under budgetåret 1972/73 av de kommunal-
skatter som staten för kommunernas räkning uppburit budgetåret 1970/71. Eftersom statsinkomsterna beräknas med utgångspunkt i relativt stora ökningar av lönesumman under åren 1970 och 1971, innebär detta att utbetalningarna till kommunerna blir ovanligt höga under budgetåret 1972/73.

Fr. o. m. budgetåret 1973/74 ökar inkomsterna på inkomstskatttiteln väsentligt snabbare. En bidragande orsak här till är att effekterna av skattereformen på statsinkomsternas ökningstakt då upphört.

Mervärdeskatten är beroende av den antagna stegringen av den totala lönesumman. Med hänsyn till bl. a. den statliga skatteskalans progressivitet förutses den totala köpkraften och därmed inkomster från mervärdeskatten öka i något långsammare takt än hushållens nominella inkomster.

Bland större inkomstposter under övriga inkomster kan noteras att inkomsterna av allmän arbetsgivaravgift beräknas öka med ca 175 milj. kr. per år. Fordons-, bensin- och brännoljeskatt beräknas tillväxa med ca 130 milj. kr. per år. Skatt på sprit och vin beräknas trendmässigt öka med ca 65 milj. kr. per år. Slutligen kan nämnas att inkomsterna från statens kapitalfonder beräknas öka med 250—300 milj. kr. per år. Bostadslånefonden svarar för den större delen av ökningen.

Tullinkomster ingår i övriga inkomster och har beräknats utan hänsyn till den successiva avveckling av tullar gentemot EEC-området som kan bli aktuell. Om denna skulle genomföras enligt nu föreliggande

planer beräknas detta leda till en gradvis minskning av tullinkomsterna. För långtidsbudgetperiodens slutår beräknas inkomstbortfallet till ca 600 milj. kr.

7. Avslutning

Syftet med långtidsbudgeten är, som inledningsvis framhållits, att ange konsekvenserna för den statliga budgetutvecklingen under den framförliggande fyraårsperioden av de beslut statsmakterna redan fattat och de åtaganden som gjorts för framtiden. Långtidsbudgeten utgör på utgiftssidan en beräkning av de resurser som krävs för att den statliga och statsunderstödda verksamheten skall kunna bedrivas i enlighet med dessa beslut och åtaganden. Beräkningarna av statsinkomsternas utveckling utgår från nu gällande skatteregler samt från vissa antaganden om skatteunderlagets tillväxt. Långtidsbudgeten innefattar alltså inga försök att förutse konsekvenserna av de beslut statsmakterna kan komma att fatta under perioden. Den får därför inte uppfattas som en prognos över statsbudgetens sannolika förändringar. Däremot kan långtidsbudgeten genom att ange de inteckningar i resursutrymmet som redan gjorts utgöra en del av statsmakternas beslutsunderlag. På grundval härav kan en bedömning göras av utrymmet för nya aktiviteter, behovet av omprövning av existerande program och eventuella krav på inkomstförstärkningar.

Beräkningarna utgår från anslagsbeloppen enligt kompletteringspropositionen för budgetåret 1972/73 och omfattar perioden t. o. m. budgetåret 1976/77. Analysen genomförs i såväl reala som finansiella termer.

7.1 Inkomstutvecklingen

Kalkylerna för statsinkomsternas utveckling baseras på antaganden om skatteunderlagets, dvs. den totala lönesummans tillväxt. Dessa antaganden är för åren 1972 och 1973 desamma som används i den reviderade finansplanen, dvs. 10 % resp. 8 % ökning. För åren därefter utgår beräkningarna från ett antagande om en årlig ökning av lönesumman med 7 %. Med dessa utgångspunkter beräknas statsinkomsterna stiga med 7,8 % per år under de kommande budgetåren att jämföra med 9,5 % per år under jämförelseperioden.

Under budgetåret 1972/73 beräknas statsinkomsterna öka med endast 7,1 %. Det är två olika omständigheter som bidrar till detta. För det första uppträder fortfarande eftersläpande effekter av 1970 års skattereform i form av väsentligen större återbetalningar av överskjutande skatt än beräknade inbetalningar av kvarstående skatt. För det andra avser slutavräkningen till kommunerna under detta år skatte-

uppbörden budgetåret 1970/71. Detta budgetår kännetecknades av en mycket snabb stegring av skatteunderlaget och därmed stora utbetalningar av slutavräkningsmedel budgetåret 1972/73.

Fr. o. m. budgetåret 1973/74 ökar emellertid inkomsterna av de direkta skatterna snabbare medan mervärdesskatten och flertalet andra indirekta skatter till följd av de förutsättningar som gällt för beräkningarna uppvisar relativt måttliga stegringar. Osäkerheten om det för skatteutvecklingen styrande inkomstantagandet gör emellertid att man inte får dra alltför bestämda slutsatser om denna intäktsutveckling. I negativ riktning pekar vidare det förhållandet att beräkningarna av posten tullmedel skett utan hänsyn till den gradvisa avveckling av tullsatserna som kan bli aktuell genom EEC-förhandlingarna. För slutåret i långtidsbudgetperioden kan denna inkomstminskning uppgå till drygt 600 milj. kr.

7.2 Utgiftsutvecklingen

I löpande priser har de totala statsutgifterna ökat med i genomsnitt nära 10 % om året under perioden 1966/67—1970/71. I fasta priser har ökningen varit nära 5 % per år. Enligt de beräkningar som redovisats i det tidigare avsnittet 3 blir utgifternas stegringstakt lägre under de kommande budgetåren. Den genomsnittliga tillväxten beräknas till ca 5 % i löpande priser och drygt 2 % i fasta priser. En sådan lägre utgiftsexpansion är emellertid en ganska naturlig följd av de förutsättningar som gäller för långtidsbudgetarbetet. Med den utgångspunkt som gäller för kalkylerna, nämligen att endast effekterna av redan fattade beslut skall beaktas, blir följden att utgifterna för tidsbegränsade program som utlöper under perioden bortfaller och att resursinsatserna i övrigt begränsas till vad som krävs för att upprätthålla oförändrad ambitionsnivå. Hänsyn har däremot inte tagits till eventuella kommande beslut av statsmakterna. Den utgiftsutveckling som faktiskt kommer till stånd avviker därför normalt från långtidsbudgetens beräkningar, såväl inom olika delområden som för de totala utgifterna. Särskilt för de sista åren i perioden understiger långtidsbudgeternas utgiftsberäkningar regelmässigt den faktiska utvecklingen.

Det relativt sett mest expansiva utgiftsområdet under såväl den förflutna som den kommande perioden är biståndet till utvecklingsländerna. Även utgiftsområdena folkpensioner m. m., bostadslån samt arbetsmarknad och regionalpolitik uppvisar till följd av gjorda åtaganden betydande automatiska utgiftsökningar under den kommande perioden. Vidare kommer skattebidragen till kommunerna att öka kraftigt, inte minst beroende på den kompensation som skall utgå som följd av 1970 års skattereform. Tillsammans svarar de nu nämnda fem utgiftsområdena för ca 85 % av utgiftsökningen under långtidsbudgetperioden.

En jämförelse med förra årets långtidsbudget ger vid handen att de nu föreliggande beräkningarna ligger på en klart lägre takt i utgiftsökningen. Visserligen har den aktuella perioden förskjutits ett år framåt i förhållande till den föregående långtidsbudgetens, vilket bl. a. innebär att det utgiftskrävande budgetåret 1972/73 inte längre ingår i prognosperioden, men detta förklarar endast en del av den lägre stegringstakten i utgifterna.

En annan och mera väsentlig orsak synes vara att omfattningen av statsmakternas framtida åtaganden inte ökat lika snabbt som föregående period till följd av de senaste årens restriktivitet i fråga om framtida utgiftsprogram. Detta är helt i linje med de slutsatser som man i föregående års reviderade finansplan kunde dra med anledning av den då presenterade långtidsbudgeten. Om större handlingsutrymme skall kunna beredas för reformer på det statsfinansiella området måste myndigheterna inom de ramar som satts av statsmakternas beslut ständigt ompröva den pågående verksamheten. Detta har även framhållits i de anvisningar som utfärdats för myndigheternas anslagsframställningar.

För det första året i långtidsbudgeten, budgetåret 1973/74, kan en relativt säker bedömning göras av de resursanspråk som följer av redan gjorda åtaganden. Även inkomstberäkningen kan för detta budgetår baseras på jämförelsevis tillförlitligt underlag. I tabell 11 redovisas en sammanställning av statsinkomsternas och statsutgifternas utveckling i löpande priser för de tre budgetåren 1971/72—1973/74. Enligt dessa beräkningar ökar statsutgifterna mellan budgetåren 1972/73 och 1973/74 med ca 3,9 miljarder kr. eller 6,5 % enbart som en följd av redan fattade beslut. Denna utgiftsstegring kan jämföras med den ökning som nu kan beräknas komma till stånd mellan budgetåren 1971/72 och 1972/73 och som enligt tabellen uppgår till 3,1 miljarder kr. eller drygt 5 %. Den långsammare ökningen mellan dessa år förklaras emellertid av de kraftiga påslagen i sysselsättningsstimulerande syfte som gjorts på riksstaten för budgetåret 1971/72 och som fört upp statsutgifterna under detta budgetår till en mycket hög nivå. Mot bakgrunden av den väntade konjunkturutvecklingen beräknas nu den kvarstående delen av dessa utgifter successivt kunna avvecklas under budgetåret 1972/73.

Förändringen mellan 1972/73 och 1973/74 påverkas emellertid inte av några sådana omständigheter utan är en konjunkturneutral uppskattning av den utgiftsökning som följer av en i stort sett oförändrad ambitionsnivå inom den statliga och statsfinansierade verksamheten. En jämförelse med den inkomstökning som beräknats mellan dessa båda budgetår, ca 5 miljarder kr., visar att en betydande del av denna kommer att tas i anspråk för sådana utgiftsökningar som är en konsekvens av redan gjorda åtaganden och tidigare fattade beslut. Man bör dessutom beakta att budgetunderskottet under budgetåret 1971/72 kommit

Tabell 11. Budgetsaldots utveckling 1971/72—1973/74
(Milj. kr., löpande priser)

	1971/72 Enl. kompl.- prop.	1972/73 Enl. lång- tidsb.	1973/74	Förändring från föregående budgetår till					
				1971/72		1972/73		1973/74	
				Milj. kr.	%	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
Inkomster	52 119	55 842	60 655	+ 6 482	+14,2	+ 3 723	+7,1	+ 4 813	+ 8,6
Utgifter	56 450	59 514	63 382	+ 8 181	+16,9	+ 3 064	+5,4	+ 3 868	+ 6,5
<i>Budgetsaldo</i>	—4 331	—3 672	—2 727	—1 699		+ 659		+ 945	

upp på en sådan nivå att det tar ett betydande utrymme på kreditmarknaden i anspråk. Enligt tabell 11 förutses visserligen detta underskott bli successivt mindre, men det förtjänar dock påpekas att detta för budgetåret 1973/74 uppgår till nära 3 miljarder kr. trots att hänsyn då endast tagits till de utgiftsökningar som följer av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Måste ytterligare utrymme skapas på kreditmarknaden för andra ändamål måste således detta underskott väsentligen nedbringas.

7.3 Realekonomisk utveckling

En ytterligare belysning av innebörden av den utgiftsutveckling som långtidsbudgeten anger erhålls genom en analys i realekonomiska termer. Det är därvid i första hand av intresse att studera förändringar i den efterfrågan på varor och tjänster som staten och den statsunderstödda verksamheten direkt ger upphov till genom konsumtionsutgifterna och investeringsverksamheten. Därtill kommer de mera indirekta effekter på samhällsekonomin som inkomstöverföringar från staten och finansiella transaktioner av olika slag föranleder.

Utgifterna för konsumtion och investeringar, inkl. bidragen till kommunerna för dessa ändamål, har beräknats i tabell 6 (s. 34). Dessa utgifter ökade med 2,6 % per år under perioden 1966/67—1970/71 medan den årliga ökningen under långtidsbudgetperioden begränsas till 1,0 %. För den förflutna perioden har särskilt bidragen till kommunerna ökat snabbt medan statens egen efterfrågan ökat väsentligt långsammare.

Enligt kalkylerna skulle ökningstakten för de totala konsumtionsutgifterna sjunka från 3,0 % per år under jämförelseperioden till 1,1 % per år under långtidsbudgetperioden. För investeringsutgifterna noteras en avsakning i tillväxttakten från 1,2 % per år till endast 0,2 % per år. I fråga om enbart statens egen efterfrågan på varor och tjänster för konsumtion och investering beräknas uppgången under långtidsbudgetperioden till ca 0,7 % per år. Bidragande till denna låga tillväxttakt är bl. a. planerade personalinskränkningar vid försvaret.

7.4 Sammanfattning

Föregående års långtidsbudget visade på en ganska betydande inteckning i de framtida resurserna. I fasta priser beräknades den statliga och statsunderstödda verksamheten öka med i genomsnitt 3,2 % om året till följd av tidigare fattade beslut och gjorda åtaganden. I jämförelse med långtidsutredningens kalkyler över den framtida resurstillväxten och de bedömningar som i anslutning härtill gjordes i den reviderade finansplanen 1971 rörande den möjliga utvecklingen av den inhemska resursförbrukningen, framstod storleken av denna framtida inteckning som betydande. Mot denna bakgrund framhölls även att de statliga myndigheterna måste räkna med att åtminstone en del av de nya reformer som planerades måste beredas utrymme genom en omprövning eller omprioritering av redan pågående verksamhet.

Den nu föreliggande långtidsbudgeten visar på att det redan intecknade resursutrymmet nu bedömts vara något lägre. Detta synes till en del bero på att det utgiftskrävande året 1972/73 inte längre ingår i långtidsbudgetperioden utan nu i stället utgör den bas från vilken det framtida resursbehovet bedöms. Ytterligare orsaker synes vara att en mera restriktiv tolkning denna gång gjorts av utgiftskonsekvenserna av redan fattade beslut och att några nya beslut med betydande kostnadskonsekvenser för framtiden inte fattats sedan föregående budget.

Detta gäller i första hand den framförliggande fyraårsperioden i sin helhet. Om man studerar förändringarna mellan de enskilda åren framträder emellertid klart att den för det första budgetåret 1973/74 i perioden bundna utgiftsvolymen är betydligt större än för genomsnittet. I första hand synes detta bero på åtaganden av transfereringskaraktär, bl. a. skattebidrag till kommunerna och det internationella utvecklingsbiståndet.

De resurskrav som enligt långtidsbudgeten framkommit för detta budgetår visar på behovet av en fortsatt restriktiv prövning av utgiftsanspråken för att de centrala målsättningarna i den ekonomiska politiken skall kunna förverkligas och jämvikten i vår bytesbalans med omvärlden vidmakthållas.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Långtidsbudgetens syfte och allmänna uppläggning	1
1.2 Principerna för utgiftsbedömningarna	1
1.3 Beräkningsunderlag	3
2. Samhällsekonomisk bakgrund	4
2.1 Inledning	4
2.2 Resursutveckling och produktionstillväxt	5
3. Utgiftsutvecklingen	6
3.1 Utbildning och forskning	7
3.2 Folkpensioner m. m.	10
3.3 Totalförsvar	12
3.4 Kommunikationer och energiförsörjning	14
3.5 Stöd till barnfamiljer	16
3.6 Arbetsmarknad och regionalpolitik	18
3.7 Hälso-, sjuk- och socialvård	19
3.8 Bostäder	23
3.9 Skattebidrag till kommuner	25
3.10 Rättsväsende	26
3.11 Utvecklingsbistånd m. m.	27
3.12 Övrigt	28
3.13 Totala utgifter	30
4. Statsutgifternas realekonomiska utveckling	32
4.1 Inledning	32
4.2 Konsumtions- och investeringsutgifter	34
4.3 Övriga realgrupper	35
5. Personalutvecklingen	36
5.1 Långtidsbudgetens personalkalkyl	36
5.2 Affärsverken	37
6. Inkomstutvecklingen	38
7. Avslutning	40
7.1 Inkomstutvecklingen	40
7.2 Utgiftsutvecklingen	41
7.3 Realekonomisk utveckling	43
7.4 Sammanfattning	44

Tabellförteckning

1. Produktions- och arbetsinsats	6
2. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna 1972/73—1976/77 i löpande priser	13
3. Utvecklingen av anslagen för utvecklingsbistånd 1972/73—1976/77 i löpande priser	28
4. Utgiftsutvecklingen 1972/73—1976/77 i fasta priser	31
5. Utgiftsutvecklingen 1972/73—1976/77 i löpande priser	32
6. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling	34
7. Utvecklingen av transfereringar m. m.	35
8. Personalutvecklingen 1968/69—1976/77	37
9. Personalutvecklingen vid affärsverken 1968/69—1976/77	38
10. Statsinkomsternas utveckling 1972/73—1976/77 i löpande priser	39
11. Budgetsaldos utveckling 1971/72—1973/74	43

**Riksrevisionsverkets
approximativa beräkning
för budgetutfallet för 1971/72**

Bilaga 3

RIKSREVISIONSVERKET

1972-03-29

Till KONUNGEN

Approximativ beräkning av budgetutfallet för 1971/72

Enligt instruktionen får riksrevisionsverket härmed lämna approximativ beräkning över utfallet av statsregleringen för budgetåret 1971/72. Beräkningarna omfattar även det totala budgetutfallet.

I beräkningarna ingår de av riksdagen beviljade anslagen på tilläggsstat I till riksstaten för 1971/72 samt begärda anslag på tilläggsstat II och III enligt proposition 1972: 2 och 7 resp 1972: 85. Sammanlagt uppgår de medräknade anslagen på tilläggsstaterna till 3 383 mkr för driftbudgeten (varav avskrivningsanslag 1 119 mkr) och 573 mkr för kapitalbudgeten.

Beräkningarna grundar sig i huvudsak på månatliga prognos- och utfallsuppgifter från större redovisningsmyndigheter och på uppgifter över det beräknade utfallet av kapitalbudgetens investeringsstater från de fondförvaltande myndigheterna. Inkomsttitlarna har beräknats i samband med riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1972/73 varvid vissa titlar beräknats av riksrevisionsverket medan andra i första hand beräknats av de myndigheter som redovisar inkomsterna.

TOTALBUDGETEN

Totalbudgetens utgifter beräknas till 55 835 mkr och inkomsterna till 52 119 mkr. Totalbudgetens underskott skulle således bli 3 716 mkr som även framgår av nedanstående sammanställning.

Totalbudgetens inkomster

		Beräknat utfall Mkr
Driftbudgetens inkomster		50 477 (Bil 1)
Övrig finansiering:		
Avskrivningsmedel inom fonderna	1 483	
Övriga kapitalmedel	148	
Övrig kapitalåterbetalning	<u>12</u>	<u>1 642</u>
		52 119
Underskott		3 716
Summa		55 835

Totalbudgetens utgifter

Driftbudgetens utgifter		49 895
Avgår:		
Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	1 190	
Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	<u>1 001</u>	<u>2 191</u>
		47 704
Utgifter på investeringsanslagen		7 832
Ökad disposition av rörliga krediter (se s. 3)		+ 299
Summa		55 835

Totalbudgetens beräknade underskott på 3 716 mkr enligt ovan kan även framräknas på följande sätt:

	Mkr
Överskott på driftbudgeten (50 477—49 895)	+ 582
Investeringsplanen (se s. 4)	—3 999
Ökad disposition av rörliga krediter	— 299
Summa	—3 716

Beräknade förändringar i behållningarna på reservations- och investeringsanslag under innevarande budgetår redovisas särskilt i följande sammanställning.

Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna 1971/72

	Anslags- behållningar 30.6.1971 Mkr	Beräknade förändringar 1971/72 Mkr
Driftbudgeten (exklusive avskrivningar)	3 004	+ 614 (Bil 3)
Investeringsanslag	1 427	+ 68 (Bil 4)
Summa	4 431	+ 682

Beräkning av dispositionen av rörliga krediter

Dispositionen av rörliga krediter beräknas öka med 299 mkr på sätt som framgår av följande sammanställning.

Myndighet	Ute- stående 30.6.1971	Av berörda myndigheter och bolag beräknad förändring 1971/72 Mkr	Beräknat ute- stående 30.6.1972
Postverket	—	+ 120	120
Televerket	455	+ 45	500
Statens järnvägar	129	+ 86	215
Luftfartsverket	20	—	20
Förenade fabriksverken	48	+ 22	70
Statens vattenfallsverk	200	— 30	170
Domänverket	7	+ 63	70
Statens jordbruksnämnd	40	—	40
Svensk spannmålshandel	—	+ 35	35
Svensk kötthandel	1	+ 49	50
Norrbottens järnverk AB	97	— 97	—
Statliga myndigheter med uppdragsverksamhet	4	+ 6	10
Summa	1 001	+ 299	1 300

DRIFTBUDGETEN

Driftbudgetens inkomster beräknas till 50 477 mkr och utgifterna till 49 895 mkr. Driftbudgetens överskott skulle således bli 582 mkr.

Överskottet på driftbudgeten kan även specificeras på följande sätt:

	Mkr
Beräknat överskott på statsregleringen enligt riksstaten	+ 5 177
Avgår tillägsstatsanslag	— 3 383
Beräknat utfall för inkomsttitlar (Bil 1)	— 92
Beräknade merutgifter utöver besparingar på förslagsanslag och obetecknade anslag (Bil 2)	— 1 802
Beräknad ökning av reservationer (Bil 3)	+ 682
Saldo	+ 582

KAPITALBUDGETEN

På anslagen till kapitalinvestering i statens kapitalfonder beräknas nettoutgifterna till sammanlagt 7 832 mkr. Investeringsstaterna beräknas utfalla på följande sätt:

	Netto- inkomster Mkr	Netto- utgifter Mkr
Investeringsanslag		7 832
Avskrivningsmedel från riksstaten	1 189	
Avskrivningsmedel inom fonderna	1 483	
Övriga kapitalmedel	148	
Investeringsbemyndigande	5 012	
Summa	7 832	7 832

Det kapitaltillskott som krävs för att genomföra de beräknade investeringarna erhålls om beloppet för investeringsbemyndigande, 5 012 mkr, minskas med beräknade kapitalåterbetalningar från kapitalfonder utan investeringsstat. Sådana återbetalningar beräknas uppgå till sammanlagt 1 013 mkr. Det nettotillskott av kapitalmedel som beräknas bli erforderligt för täckning av utgifterna på kapitalbudgeten skulle alltså bli (5 012—1 013 =) 3 999 mkr.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Sanell och revisionsdirektören Cederblad, varjämte avdelningsdirektören Andrén varit föredragande.

Underdånigst

EBBE MAGNANDER

Stig Andrén

Bilaga 1

Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida under budgetåret 1971/72

	Beräknat i riks- staten	Beräknat utfall	Merin- komst (+) Brist (—)
Milj. Kr.			
A Skatter, avgifter, m m			
I Skatter:			
1 Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:			
a Skatt på inkomst och för- mögenhet m. m., <i>bevillning</i>	19 500	19 800	+ 300
b Kupongskatt, <i>bevillning</i>	22	23	+ 1
c Utskiptningsskatt och ersätt- ningsskatt, <i>bevillning</i>	1	2	+ 1
d Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	12	12	
e Bevilningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	3	3	
f Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	300	250	— 50
g Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	105	130	+ 25
h Stämpelskatt och stämpel- avgift, <i>bevillning</i>	254	329	+ 75
2 Automobilskattemedel:			
a Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	1 305	1 270	— 35
b Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	2 038	2 044	+ 6
3 Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>	1 905	1 920	+ 15
4 Tullar och acciser:			
a Tullmedel, <i>bevillning</i>	1 060	950	— 110
b Mervärdeskatt, <i>bevillning</i>	12 200	11 800	— 400
c Särskilda varuskatter, <i>bevill- ning</i>	385	367	— 18
d Omsättningsskatt på motor- fordon, <i>bevillning</i>	461	435	— 26
e Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 673	1 618	— 55
f Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevill- ning</i>	30	40	+ 10
g Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevill- ning</i>	53	51	— 2
h Skatt på sprit, <i>bevillning</i>	2 000	2 100	+ 100
i Skatt på vin, <i>bevillning</i>	265	290	+ 25
j Skatt på malt- och läske- drycker, <i>bevillning</i>	640	615	— 25
k Energiskatt, <i>bevillning</i>	1 116	1 051	— 65
l Särskild skatt på motorbräns- len, <i>bevillning</i>	741	741	
m Särskild skatt på annonser, <i>bevillning</i>	48	38	— 10
n Investeringsavgift, <i>bevillning</i>	1	1	
Säger för skatter	46 118	45 879	— 239

	Beräknat i riks- staten	Beräknat utfall	Merin- komst (+) Brist (—)
	Milj. Kr.		
II Uppbörd i statens verksamhet:			
1 Expeditionsavgifter	78	68	— 10
2 Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	78	87	+ 9
9 Inkomster vid karolinska sjuk- huset	166	168	+ 2
18 Fyravgifter	65	67	+ 2
19 Lotsavgifter	23	21	— 2
25 Pensionsmedel m. m.	220	267	+ 47
26 Inkomst av myntning och justering	145	120	— 25
48 Inkomster vid patent- och registre- ringsväsendet	40	38	— 2
51 Restavgifter	50	50	
Övriga	191	226	+ 35
Säger för uppbörd i statens verksamhet	1 056	1 112	+ 56
III Diverse inkomster:			
1 Bötesmedel	90	85	— 5
2 Totalisatormedel	103	102	— 1
3 Tipsmedel	182	272	+ 90
4 Lotterimedel	171	190	+ 19
5 Övriga diverse inkomster	100	80	— 20
Säger för diverse inkomster	646	729	+ 83
Säger för skatter, avgifter, m. m.	47 820	47 720	—100
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I Statens affärsverksfonder:			
1 Postverket	13	13	
2 Televerket	150	230	+ 80
3 Statens järnvägar	80	0	— 80
4 Luftfartsverket	24	18	— 6
5 Förenade fabriksverken	11	1	— 10
6 Statens vattenfallsverk	370	400	+ 30
7 Domänverket	23	23	
Säger för statens affärsverks- fonder	671	684	+ 13
II Riksbanksfonden	200	200	
III Statens allmänna fastighetsfond	142	139	— 3
IV Försvarets fastighetsfond	95	95	
V Statens utlåningsfonder	1 358	1 351	— 7
VI Fonden för låneunderstöd	46	56	+ 10
VII Fonden för statens aktier	19	19	
VIII Fonden för beredskapslagring	73	67	— 6
IX Statens pensionsfonder	92	93	+ 1
X Diverse kapitalfonder:			
1 Fonden för kreditgivning till ut- landet	4	4	
2 Övriga diverse kapitalfonder	52	50	— 2
Säger för diverse kapitalfonder	56	54	— 2
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	2 750	2 756	+ 6
Summa	50 569	50 477	— 92

Bilaga 2

Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag under budgetåret 1971/72

		Merutgift (+) Besparing (—)
II B 6	Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader	+ 112
II F 2	Fängvårdsanstalterna	+ 20
IV B 2	Armén: Avlöningar till aktiv personal m fl	+ 99
IV C 2	Marinen: Avlöningar till aktiv personal m fl	+ 36
IV D 2	Flygvapnet: Avlöningar till aktiv personal m fl	+ 39
IV F 4	Försvarets materielverk	+ 28
IV O 1	Reglering av prisstegringar	— 225
IV O 2	Lönekostnadspålägg för militära ramen	+ 68
V B 4	Folkpensioner	+ 227
V B 6	Bidrag till sjukförsäkringen	— 30
V C 3	Bostadstillägg för barnfamiljer, m. m.	+ 85
V G 1	Karolinska sjukhuset: Driftkostnader	+ 30
V H 4	Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	+ 78
V K 4	Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade	+ 45
VII C 1	Tullverket: Förvaltningskostnader	+ 34
VIII D 8	Bidrag till driften av grundskolor m. m.	+ 331
VIII D 14	Bidrag till driften av gymnasieskolor	+ 58
VIII D 31	Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.	+ 59
VIII G 5	Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna	— 21
VIII H 2	Studiebidrag m. m.	— 34
IX C 2	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	+ 53
XI B 7	Arbetsmarknadsutbildning m. m.	+ 96
XI B 8	Kontant stöd vid arbetslöshet	+ 138
XII B 1	Länsstyrelserna	+ 36
	Underskott på riksgäldsfonden	— 20
	Övriga (netto)	+ 460
		+ 1 802

Bilaga 3

Beräknade reservationsmedelsförändringar under budgetåret 1971/72

	Ökning (+)
	Minskning (—)
III C 1 Bidrag till internationella biståndsprogram	+ 160
III C 2 Bilateralt utvecklingssamarbete	+ 87
IV B 27 Anskaffning av tygmateriel m. m.	— 22
IV D 23 Anskaffning av flygmateriel m. m.	— 22
IV N 7 Anskaffning av civilförsvarsmateriel	— 33
VI B 2 Drift av statliga vägar	+ 23
VI B 3 Byggnad av statliga vägar	— 41
IX I 11 Bidrag till kommunala avloppsreningsverk m. m.	— 31
IX I 12 Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin	+ 230
XI B 3 Allmänna beredskapsarbeten m. m.	+ 330
XI B 4 Särskilda beredskapsarbeten m. m.	+ 33
1970/71	
XIII B 6 Bidrag till Norrbottens Järnverk AB	— 22
Övriga (netto)	— 78
	+ 614
Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	+ 68
	+ 682

Bilaga 4

Beräknade förändringar av outnyttjat belopp på investeringsanslag under budgetåret 1971/72

	Ökning (+)
	Minskning (—)
Statens affärsverksfonder	— 64
Statens allmänna fastighetsfond	— 84
Försvarets fastighetsfond	— 47
Statens utlåningsfonder	+ 484
Därav:	
Studiemedelsfonden	— 155
Lånefonden för bostadsbyggande	+ 260
Fonden för låneunderstöd	— 103
Fonden för statens aktier	— 105
Fonden för förlag till statsverket	— 1
Fonden för beredskapslagring	— 10
Diverse kapitalfonder	— 2
	+ 68

Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1972/73

Bilaga 4

RIKSREVISIONSVERKET
1972-03-30

Till KONUNGEN

Förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1972/73

Enligt gällande instruktion åligger det riksrevisionsverket att före den 5 april till Kungl. Maj:t avlämna förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomstitlarna vid nästföljande stats-

Riksdagen 1972. 1 saml. Nr 90. Bilaga 4

reglering. För fullgörande av detta uppdrag har riksrevisionsverket från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1972/73 på de större inkomstitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar.

Driftbudgetens inkomster

Utvecklingen av skatteunderlaget 1971, 1972 och 1973

För beräkning av skatteunderlagets utveckling under åren 1971, 1972 och de första månaderna 1973 gjorde riksrevisionsverket i december 1971 särskilda kalkyler för å ena sidan fysiska personer och å andra sidan aktiebolag.

Fysiska personer

Riksrevisionsverket antog i december att inkomst av tjänst för fysiska personer skulle vara 9 % högre 1971 än 1970 och 10 % högre 1972 än 1971. För 1973 räknade riksrevisionsverket med en ökning av 8 % jämfört med 1972. Riksrevisionsverket har i sin förnyade beräkning utgått från en antagen ökning av inkomst av tjänst med 10 % för såväl 1971 som 1972 och med 8 % för 1973.

Fysiska personers inkomst av jordbruksfastighet antogs i decemberberäkningen bli oförändrad under inkomståren 1971—1973. Sedan resultatet av jordbruksavtalet nu analyserats räknar riksrevisionsverket med att inkomsterna av denna förvärvskälla kommer att öka med 10 % för såväl 1971 och 1972 som för 1973. Förvärvskällan inkomst av kapital antogs i decemberberäkningen öka med 20 % för 1971 och 10 % för 1972 och 1973. I sin förnyade beräkning har riksrevisionsverket antagit att inkomsterna av denna förvärvskälla ökar med 10 % för såväl 1971 som 1972 och 1973.

För fysiska personers inkomster av övriga förvärvskällor räknar riksrevisionsverket med samma inkomstantaganden som i december.

Svenska aktiebolag

Riksrevisionsverket har under mars månad 1972 i form av en enkät tillfrågat ett antal aktiebolag om deras taxerade inkomster för inkomståret 1971. En motsvarande enkät gjordes i november 1971. Enkäten har tillsänts ett urval av ca 1 500 bolag.

Enkäten visar en minskning av bolagens sammanlagda taxerade inkomster med 33 %, vilket innebär en nedgång med åtta procentenheter i jämförelse med riksrevisionsverkets enkät i november föregående år. Riksrevisionsverket antog i december att bolagens sammanlagda taxerade inkomster för 1971 skulle understiga 1970 års med 15 %. För 1972 och 1973 antogs en inkomstökning med 5 resp. 10 %. I sin förnyade be-

räkning har riksrevisionsverket antagit att bolagens taxerade inkomster för 1971 kommer att understiga 1970 års med 20 %. Enkätundersökningens resultat har således dragits upp från —33 % till —20 %. Anledningen härtill är ett antagande om att bolagen, liksom vid enkäten våren 1971, bedömt utvecklingen alltför pessimistiskt. För verksamhetsåren 1972 och 1973 har räknats med en ökning av 5 resp. 10 % liksom i decemberberäkningen.

Innan riksrevisionsverket framlägger resultatet av de förnyade beräkningarna lämnar verket en redogörelse för de avgifter som kan påföras skattskyldig med anledning av den nya skattebrottslagen.

Skattetillägg och förseningsavgift

Genom förordningar den 2 april 1971 (nr 70—74) har särskilda avgifter, s. k. skattetillägg och förseningsavgift, införts vid överträdelser mot skatte- och avgiftsförfattningar. Skattetillägg påförs skattskyldig som lämnat oriktig uppgift vilken skulle kunna leda till för lågt beskattningsresultat eller för låg arbetsgivaravgift. Förseningsavgift tas ut vid försummelse att i rätt tid avge deklaration eller arbetsgivaruppgift.

Skattetilläggets storlek är i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatterna 50 % samt i fråga om de indirekta skatterna och arbetsgivaravgifterna 20 % av undandragen skatt eller avgift.

Förseningsavgiften är vad avser inkomst- och förmögenhetsskatterna 1 % av den högsta beskattningsbara inkomsten och 0,3 % av den beskattningsbara förmögenheten till den del den överstiger skattefritt belopp. I fråga om arbetsgivaravgifterna är förseningsavgiften 5 % av den slutliga avgiften. Förseningsavgiften är maximerad till 300 kr. eller i de fall då deklaration eller arbetsgivaruppgift inte inkommit trots anmaning 600 kr. För de indirekta skatterna är avgiften maximerad till 100 kr. och i vissa fall till 200 kr.

Den nya lagstiftningen omfattar flertalet skatter och allmänna avgifter samt arbetsgivaravgifterna till socialförsäkringens finansiering. Bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 1972. Riksrevisionsverket föreslår att skattetillägg och förseningsavgifter redovisas på den inkomsttitel som skattetilläggen och förseningsavgifterna berör.

Skatt på inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas utöver uppbörden av de statsskatter, som slutligt skall redovisas på titeln, även kommunalutskylder samt vissa skatter och avgifter som uppbärs i samband med den allmänna skatteuppbörden. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln för budgetåret 1972/73 i överensstämmelse med riksrevisionsverkets förslag med 21 000 milj. kr.

Riksrevisionsverket har i sin förnyade beräkning liksom i decemberberäkningen utnyttjat resultatet av verkets egen datainsamling på ur-

valsbasis av taxeringsstatistiskt material. Denna datainsamling har genomförts sedan 1968 och avser fysiska personers inkomster och avdrag.

Samtidigt med beräkningen av titeln skatt på inkomst och förmögenhet m. m. för nästkommande budgetår har riksrevisionsverket bedömt utfallet för innevarande budgetår. Dessa beräkningar sammanfattas i följande sammanställning, varvid riksrevisionsverkets beräkningar i december 1971 medtagits som jämförelse (milj. kr.):

	1971/72 december- beräkning	ny beräk- ning	1972/73 december- beräkning	ny beräk- ning
<i>Inkomster</i>				
Prel A-skatt under terminerna	36 830	37 210	42 390	42 630
Prel B-skatt under terminerna	5 920	5 770	6 010	5 840
Fyllnadsbetalningar av preliminär skatt	2 000	1 900	2 200	2 200
Kvarstående skatt	2 610	2 600	2 140	2 480
Socialförsäkringsavgifter från direktdebiterade arbetsgivare m. m.	3 430	3 460	3 380	3 350
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier m. m.	1 050	1 050	1 150	1 150
Summa inkomster	51 840	51 990	57 270	57 650
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	23 280	23 260	26 790	26 680
Överskjutande skatt	3 130	3 130	3 500	3 700
Övriga restitutioner	300	300	300	300
Utbetalningar till allmänna försäkringskassorna m. m.	4 900	4 960	5 140	5 200
Utbetalningar till allmänna pensionsfonden	410	420	430	440
Omföringar	80	80	150	150
Summa utgifter	32 100	32 150	36 310	36 470
<i>Inkomster utöver utgifter</i>	19 740	19 840	20 960	21 180
Avrundade belopp	19 700	19 800	21 000	21 200

Beträffande innebörden av de olika posterna i ovanstående sammanställning hänvisas till riksrevisionsverkets decemberberäkning. Den redovisade avvikelserna för budgetåret 1971/72 mellan den nu företagna beräkningen och decemberberäkningen förklaras av att under uppbördsterminerna influten preliminär A-skatt uppräknats med 380 milj. kr., medan den influtna preliminära B-skatten samt fyllnadsbetalningarna våren 1972 nedräknats med 150 resp. 100 milj. kr. Avvikelsen i preliminärskatteinflödet i förhållande till decemberberäkningen har motiverats av de nu i stort sett kända uppgifterna om uppbördens storlek och fördelning mellan A- och B-skatt för uppbördsterminerna i november 1971 och januari 1972. Nedräkningen av fyllnadsbetalningarna våren 1972 sammanhänger med den nu antagna inkomstutvecklingen för bolagen under verksamhetsåret 1971.

För budgetåret 1972/73 har i jämförelse med decemberberäkningen

preliminär A-skatt uppräknats med 240 milj. kr. medan den preliminära B-skatten nedräknats med 170 milj. kr. Avvikelsen sammanhänger i första hand med de ändringar i preliminärskatteinflödet som beräknats för innevarande budgetår. Vidare beräknas såväl den kvarstående som den överskjutande skatten bli högre än vad som antagits i decemberberäkningen.

Vid beräkningen av nettointkomsten på inkomstskattetiteln för budgetåret 1972/73 har riksrevisionsverket förutsatt bifall till Kungl. Maj:ts proposition den 10 mars 1972 (nr 60) angående skattebortfallsbidrag till kommuner m. fl. i anledning av 1970 års skattereform. I propositionen föreslås att kommuner, landstingskommuner och församlingar får årliga bidrag av statsmedel med anledning av att skatteunderlaget minskar till följd av 1970 års skattereform. Till grund för bidragsgivningen ligger ett beräknat skattebortfall för kommunerna på 1 miljard kr. för år 1971. Bidragen skall utbetalas första gången år 1973 och avses utgå i form av tillskjutet skatteunderlag. Utöver bidragen på 1 miljard kr. för år 1971 utgår år 1973 även förskott för detta år med ett belopp i samma storleksordning.

Enligt propositionen har föreslagits att det slutliga bidraget för inkomståret 1971 skall betalas över utgiftsanslag och att förskott för inkomståret 1973 skall regleras över inkomstiteln skatt på inkomst och förmögenhet. Eftersom hälften av utbetalningarna av kommunalskattemedel år 1973 faller på budgetåret 1972/73 påverkas inkomstiteln med 500 milj. kr. I decemberberäkningen antogs ett annat kompensationsförfarande som emellertid hade samma effekt.

De avsättningar till respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1971/72 och 1972/73, framgår av följande sammanställning i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid riksrevisionsverkets decemberberäkning (milj. kr.):

	1971/72 december- beräkning	ny beräk- ning	1972/73 december- beräkning	ny beräk- ning
Avsättning	2 700	2 850	3 150	3 450
Återföring	2 350	2 350	2 950	2 975
Nettoavsättning	350	500	200	475

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment som föreligger i fråga om inkomstantaganden, kommunal utdebitering m. m. uppskattar riksrevisionsverket de behållna inkomsterna på titeln skatt på inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1971/72 till 19 800 milj. kr. och föreslår, att titeln i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 21 200 milj. kr., vilket är 200 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Kupongskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 23 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar med ledning av från riksskatteverket inhämtade uppgifter att titeln kupongskatt för budgetåret 1972/73 uppförs med 24 milj. kr., vilket är 1 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Arvsskatt och gåvoskatt. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 270 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln arvsskatt och gåvoskatt för budgetåret 1972/73 uppförs med 270 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Lotterivinstskatt. Titeln uppfördes i statsverkspropositionen med 125 milj. kr. Med ledning av från riksskatteverket i mars 1972 erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket att titeln lotterivinstskatt i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 135 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Stämpelskatt och stämpelavgift. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 305 milj. kr. Riksskatteverket och sjöfartsverket har i sina förnyade beräkningar uppskattat inkomsterna på titeln till 329 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln stämpelskatt och stämpelavgift i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 329 milj. kr., vilket är 24 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Fordonsskatt. I december 1971 beräknades titeln fordonsskatt av riksrevisionsverket till 1 320 milj. kr., vilket belopp även uppfördes i statsverkspropositionen. Till grund för riksrevisionsverkets beräkning låg bl. a. ett antagande om nyregistrering av personbilar med 190 000 st. för år 1971, 200 000 st. för år 1972 och 220 000 st. för år 1973. Enligt uppgift från AB Bilstatistik nyregistrerades under 1971 198 000 st. personbilar. I övrigt föreligger ej några nya data som påverkar beräkningen, varför riksrevisionsverket förordar att titeln för budgetåret 1972/73 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 1 320 milj. kr.

Bensin- och brännoljeskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 2 104 milj. kr. Med ledning av från riksskatteverket erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket att titeln i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 2 104 milj. kr.

Allmän arbetsgivaravgift. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 2 110 milj. kr. Med ledning av från riksförsäkringsverket erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket att titeln i riksstaten för

budgetåret 1972/73 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 2 110 milj. kr.

Tullmedel. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 880 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket i mars 1972 har generaltullstyrelsen uppskattat nettouppbörden av tullmedel under budgetåret 1972/73 till 970 milj. kr. Till grund för styrelsens uppskattning ligger importprognosen i den preliminära nationalbudgeten för 1972. Vidare förväntas en förändring i importens sammansättning mot en större andel högt tullbeskattade varor.

Riksrevisionsverket förordar i anslutning till generaltullstyrelsens ovannämnda beräkning att titeln i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 970 milj. kr., vilket är 90 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Mervärdeskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 12 050 milj. kr. för budgetåret 1971/72 och med 13 300 milj. kr. för budgetåret 1972/73. En förnyad beräkning som grundas på utfallet t. o. m. februari 1972 och som förutsätter att konsumtionen av mervärdeskattskyldiga varor och tjänster jämfört med föregående år ökar med 9 % för 1972 och 7 % för 1973 ger nu ett belopp av 11 800 milj. kr. för budgetåret 1971/72 och 13 000 milj. kr. för 1972/73. Beräkningen presenteras i nedanstående tablå (milj. kr.):

Månad för skatteinflöde	Beräknat 1971/72	Beräknat 1972/73
Juli—aug	1 872	2 095
Sept—okt	1 615	1 815
Nov—dec	1 892	2 117
Jan—febr	2 050	2 801
Mars—april	1 821	1 948
Maj—juni	1 961	2 098
Restantier	95	105
Summa	11 776	12 979

¹ Utfall

Riksrevisionsverket förordar att titeln för budgetåret 1972/73 uppförs med 13 000 milj. kr., vilket är 300 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Särskilda varuskatter. Titeln uppfördes i statsverkspropositionen med 351 milj. kr. Riksskatteverket och generaltullstyrelsen har i sina förnyade beräkningar uppskattat inkomsterna till 336 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln särskilda varuskatter i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 336 milj. kr., vilket är 15 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt på motorfordon. I december 1971 beräknades denna titel av riksrevisionsverket till 450 milj. kr., vilket belopp även uppfördes i statsverkspropositionen. Till grund för beräkningen låg ett antagande om nyregistrering av 200 000 personbilar för 1972 och 220 000 för 1973. Riksrevisionsverket har ej funnit anledning att frångå dessa antaganden och förordar att titeln omsättningsskatt på motorfordon i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 450 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Tobaksskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 628 milj. kr. I förnyade beräkningar har riksskatteverket och generaltullstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 1 608 milj. kr. Minskningen beror främst på en fortsatt övergång från konsumtion av cigaretter av skatteklass II och högre till konsumtion av cigaretter av skatteklass I. Riksrevisionsverket förordar att titeln tobaksskatt i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 1 608 milj. kr., vilket är 20 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Skatt på sprit. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 2 135 milj. kr. I sin förnyade beräkning har riksskatteverket uppskattat inkomsterna på titeln till 2 135 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln skatt på sprit i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 2 135 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Skatt på vin. Titeln uppfördes i statsverkspropositionen med 305 milj. kr. I sin förnyade beräkning har riksskatteverket uppskattat inkomsterna på titeln till 310 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att inkomsterna på titeln skatt på vin i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 310 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Skatt på malt- och läskedrycker. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 645 milj. kr. Riksrevisionsverket beräknar nu med ledning av från riksskatteverket och generaltullstyrelsen erhållna uppgifter inkomsterna till 620 milj. kr. och förordar att titeln skatt på malt- och läskedrycker i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 620 milj. kr., vilket är 25 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Energiskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 084 milj. kr. I sin förnyade beräkning uppskattar riksskatteverket inkomsterna på titeln till 1 078 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln energiskatt i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 1 078 milj. kr., vilket är 6 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Särskild skatt på motorbränslen. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 763 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslut-

ning till riksskatteverkets förnyade beräkning att titeln särskild skatt på motorbränslen i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 763 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Skatt på annonser och reklam m. m. (Annonsskatt). Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 38 milj. kr. I proposition den 17 mars 1972 (nr 58) föreslås att annonsskatten utsträcks till att omfatta vissa former av reklam, bl. a. film-, flyg-, ljus-, ljud- och utomhusreklam samt trycksaksreklam. Förslaget innebär att annonsskatten ingår i skatt på annonser och reklam m. m. enligt samma grunder som tidigare. Skatten blir således oförändrad 6 % för annonser i dagspress och 10 % för andra annonser. Det nuvarande s. k. bottenavdraget för skatt på annonsintäkter upp till 3 milj. kr. per år bibehålls i fråga om dagstidningar och andra periodiska publikationer. För annan reklam än annonsreklam blir skatten 10 % och knyts till produktionskostnaderna för trycksaksreklam och till kostnaderna för offentliggörandet för övrig reklam. Beskattningsmyndighet för reklamskatt skall vara riksskatteverket eller, i fråga om reklamskatt vid införsel, generaltullstyrelsen. De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 november 1972, varvid samtidigt förordning den 27 maj 1971 (nr 170) om annonsskatt föreslås upphöra att gälla.

Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning av bifall till ovan nämnda proposition, att titeln med rubriceringen ändrad till skatt på annonser och reklam m. m. i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 70 milj. kr., vilket är 32 milj. kr. mer än vad som i statsverkspropositionen beräknades för enbart annonsskatt. För helt budgetår beräknas inkomsterna på titeln till 90 milj. kr.

Inkomster vid karolinska sjukhuset. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 170 milj. kr. I sin förnyade beräkning har karolinska sjukhuset inte funnit anledning ändra detta belopp. Riksrevisionsverket förordar att titeln inkomster vid karolinska sjukhuset uppförs med 170 milj. kr. för budgetåret 1972/73, vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Pensionsmedel m. m. I statsverkspropositionen uppfördes överskottet på denna titel med 334 milj. kr. Vid beräkning av titelns olika poster har uppgifter inhämtats från riksförsäkringsverket och statens personalpensionsverk. För att erhålla likformighet vid beräkningarna av titelns inkomst- och utgiftssida har emellertid lönekostnadspålägg, vissa pensionsavgifter och personalpensionsförmåner m. m. beräknats öka i enlighet med lönerna för de statsanställda. Återstående poster har beräknats av riksförsäkringsverket.

Beräkningen av titeln framgår av följande tablå:

Pensionsmedel (milj. kr.)

	1970/71		1971/72			1972/73	
	Riksstat	Utfall	Riksstat	Decem- berberäk- ning	Ny be- räkning	Decem- berberäk- ning	Ny be- räkning
<i>Inkomster</i> ¹							
Lönekostnadspålägg	1 908	2 031	2 277	2 340	2 328	2 560	2 547
Personalsjukpenningar m. m.	105	102	110	110	110	115	115
Vissa pensionsavgifter	15	13	16	13	13	14	14
Vissa socialförsäkringsavgifter m. m.	10	2	—	—	—	—	—
Summa	2 038	2 146	2 403	2 463	2 451	2 689	2 676
<i>Utgifter</i> ¹							
Personalpensionsförmåner m. m.	1 123	1 166	1 308	1 288	1 288	1 395	1 429
Arbetsgivaravgifter till den allmänna tilläggspensioneringen	475	515	555	560	575	615	625
Arbetsgivaravgifter till den allmänna sjukförsäkringen	155	161	185	185	185	200	200
Allmän arbetsgivaravgift	62	59	128	128	128	137	137
Vissa yrkesskadeersättningar m. m.	7	7	7	7	8	8	8
Summa	1 822	1 908	2 183	2 168	2 184	2 355	2 399
Överskott	216	238	220	295	267	334	277

¹ Utöver angivna belopp redovisas över denna titel vissa personalpensionsförmåner med samma belopp på både inkomst- och utgiftssidan.

² Redovisas under lönekostnadspålägg.

Riksrevisionsverket förordar att titeln pensionsmedel m. m. i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 277 milj. kr., vilket är 57 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Inkomst av myntning m. m. (Inkomst av myntning och justering). Denna titel uppfördes med 65 milj. kr. i statsverkspropositionen. I sin förnyade beräkning har mynt- och justeringsverket uppskattat inkomsterna till 90 milj. kr. Verket har därvid bl. a. tagit hänsyn dels till att antalet tillverkade 5-kronor under budgetåret 1972/73 nu beräknas bli 5 miljoner fler än vad som förutsågs vid höstens beräkning och dels till att justeringsverksamheten och ädelmetallkontrollen från och med den 1 juli 1972 kommer att ingå i verksamheten vid statens provningsanstalt (prop. 1971: 164 o. 165).

Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning av bifall till ovan nämnda proposition, att titeln med rubriceringen ändrad till inkomst av myntning m. m. för budgetåret 1972/73 uppförs med 90 milj. kr., vilket är 25 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Kontrollstämpelmedel. Denna titel uppfördes med 1,3 milj. kr. i statsverkspropositionen. Som nämnts ovan kommer justeringsverksamheten och ädelmetallkontrollen fr. o. m. 1 juli 1972 att föras över från mynt- och justeringsverket till statens provningsanstalt.

Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning av bifall till förenämnda proposition (prop. 1971: 164 och 165), att titeln kontrollstämpelmedel avförs från riksstaten fr. o. m. budgetåret 1972/73.

Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1,33 milj. kr. I proposition den 3 mars 1972 (nr 33) föreslås att ett konsumentverk inrättas fr. o. m. den 1 januari 1973. Därvid förutsätts bl. a. att verksamheten vid statens institut för konsumentfrågor upphör. De inkomster som redovisas under denna titel föreslås i propositionen tas upp som inkomster under förvaltningskostnadsanslaget för det nya verket.

Riksrevisionsverket förordar under förutsättning av bifall till ovan nämnda proposition att titeln inkomster vid statens institut för konsumentfrågor i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 0,9 milj. kr., vilket är 0,43 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen, samt att titeln därefter avförs från riksstaten.

Inkomster vid patent- och registreringsväsendet. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 41,3 milj. kr. I sin förnyade beräkning har patent- och registreringsverket beräknat inkomsterna till 40,3 milj. kr. Verket meddelar också att man till Kungl. Maj:t framfört förslag om att få höja de fasta registreringsavgifterna för bolagsärenden från omkring budgetårsskiftet 1972. Inkomsterna skulle därvid komma att öka med 1,35 milj. kr. för budgetåret 1972/73.

Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning av bifall till patent- och registreringsverkets ovan nämnda förslag, att titeln uppförs med 41,65 milj. kr. för budgetåret 1972/73, vilket är 0,35 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet. Inom skolväsendet, vid bl. a. gymnasieskolan och den kommunala och statliga vuxenutbildningen, verkställs årligen ett stort antal särskilda prövningar och fyllnadsprövningar. I proposition den 3 mars 1972 (nr 26) föreslås att sådan prövning skall avgiftsbeläggas med 50 kr. per prövning. Avgifterna föreslås redovisas som inkomst under uppbörd i statens verksamhet.

Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning av bifall till ovan nämnda proposition att en ny titel, benämnd avgifter för särskild pröv-

ning och fyllnadsprövning inom skolväsendet upptas på riksstaten, och att titeln för budgetåret 1972/73 uppförs med 1 milj. kr.

Inkomst av justering och ädelmetallkontroll. I proposition den 10 mars 1972 (nr 54) föreslås att en ny titel, benämnd inkomst av justering och ädelmetallkontroll från budgetåret 1972/73 upptas på riksstaten. På titeln skall redovisas inkomsterna av justeringsverksamheten och ädelmetallkontrollen, som fr. o. m. 1 juli 1972 skall uppbäras av statens provningsanstalt. Riksrevisionsverket förordar, med ledning av från mynt- och justeringsverket erhållna uppgifter, att titeln under förutsättning av bifall till ovan nämnda proposition, inkomst av justering och ädelmetallkontroll för budgetåret 1972/73 uppförs med 5 milj. kr.

Bötesmedel. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 85 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln bötesmedel i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 85 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Totalisatormedel. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 102 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till lantbruksstyrelsens förnyade beräkningar att titeln i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 103 milj. kr., vilket är 1 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Tipsmedel. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 270 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till AB Tipstjänsts förnyade beräkning att titeln tipsmedel i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 272 milj. kr., vilket är 2 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Lotterimedel. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 185 milj. kr. I sin förnyade beräkning har Penninglotteriet uppskattat inkomsterna till 190 milj. kr. I beräkningen har förutsatts att tillstånd lämnas för minst sju nummerlotterier och ett Bellmanslotteri under år 1972 och samma antal lotterier under år 1973.

Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning att tillstånd lämnas för ovanstående lotterier, att titeln lotterimedel för budgetåret 1972/73 uppförs med 190 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Postverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 11,5 milj. kr. I skrivelse den 17 mars 1972 har poststyrelsen beräknat inleveransen av överskottsmedel under budgetåret 1972/73 till likaledes 11,5 milj. kr. Poststyrelsen anför i sin skrivelse följande:

”För innevarande budgetår redovisade vi i föregående beräkningar ett överskott på 10,0 milj. kr. Som en förutsättning gällde då att Postverket skulle erhålla full ersättning över statens driftbudget för icke lönsam tidsningsdistribution och diligenstrafik. Med anledning av Postverkets framställning om denna ersättning har i årets statsverksproposition anmälts, att förslag till åtgärder som kan erfordras för att få Postverkets ekonomi att balansera kommer att framläggas senare. Den erforderliga intäktsförstärkningen för budgetåret beräknas nu till 68 milj. kr., vilket belopp förutsätts komma att anvisas över statens driftbudget. Räntan på Postbankens statsverkslån har för budgetåret beräknats till 3,2 milj. kr.

För budgetåren 1972/73 och 1973/74 beräknas överskotten, inkl. ränta på Postbankens statsverkslån, till 14,8 resp. 16,5 milj. kr. Räntan på Postbankens statsverkslån beräknas uppgå till 3,7 resp. 3,8 milj. kr. Avkastningskravet för de två budgetåren har liksom vid tidigare beräkningar anpassats till det förslag som lämnats av Affärsverksutredningen. I nu aktuell beräkning har förutsatts att ovannämnda driftersättningar erhålls för dessa budgetår. Erhålls ingen eller endast begränsad driftersättning måste intäktssidan tillgodoseas genom portohöjning.

Liksom tidigare har i övrigt nivån för intäkter och kostnader beräknats med utgångspunkt från väntade volym- och prisförändringar. Någon kostnad för försäkringsmässigt beräknade pensioner har nu inte medtagits under den aktuella perioden.”

Riksrevisionsverket förordar att titeln postverket i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 11,5 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Televerket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 230 milj. kr. I förnyad beräkning den 7 mars 1972 har televerket uppskattat inleveransen av överskott under nästkommande budgetår till samma belopp. Televerket anfört i sin skrivelse bl. a. följande:

”Beräkningarna bygger på budgeterade intäkter och kostnader under den aktuella perioden. Hänsyn har därvid bl. a. tagits till de under hösten 1971 genomförda taxehöjningarna och den hittills konstaterade abonnentreaktionen med anledning av dessa, samt till de i avtalsuppgörelsen överenskomna lönehöjningarna för 1971, 1972 och 1973. Beträffande abonnentreaktionen efter taxehöjningarna kan anföras att det visat sig mycket svårt att rätt bedöma priselasticiteten. Intäktssidan är därför prognoserad med större osäkerhet än normalt och någon större visshet beträffande effekterna av taxehöjningar synes nu inte kunna hållas förrän under sommaren 1972.

I avsättningen till värdeminskningskonto, vilken är liktydig med ’Avskrivningsmedel inom fonden’, har i likhet med vad som skett för budgetåren 1954/55—1970/71, medräknats en extra avsättning motsvarande den del av den inkomstökning för televerket, som uppstått genom de höjda inträdesavgifterna för telefonabonnemang. För budgetåren 1971/72—1973/74 har denna extra avsättning upptagits till 15,0 milj. kr., vilket är samma belopp som medgivits tidigare. Därutöver har — i enlighet med vad som angivits i statsverkspropositionen (bilaga 8) — medräknats en extra avsättning för budgetåret 1972/73 med 40 milj. kr., som mot-

svarar det totala beloppet för influtna inträdesavgifter för fortlöpande huvudabonnemang.

Inleveranserna av överskottsmedel i nu föreliggande likviditetsprognos beräknas till ca 230 milj. kr. för budgetåret 1971/72, ca 230 milj. kr. för budgetåret 1972/73 samt ca 219 milj. kr. för budgetåret 1973/74."

Riksrevisionsverket förordar att titeln televerket i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 230 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Statens järnvägar. I statsverkspropositionen uppfördes inga inkomster på denna titel. Statens järnvägar har i skrivelse till riksrevisionsverket den 16 mars 1972 ej beräknat någon inleverans av överskottsmedel. Statens järnvägar anför i sin skrivelse följande:

"Intäktsberäkningarna har liksom i novemberprognosen baserats på nuvarande taxenivå. Vissa justeringar gentemot denna prognos har gjorts på grundval av det hittills kända utfallet under loppet av innevarande budgetår samt aktuella bedömningar av konjunkturutsikterna enligt den preliminära nationalbudgeten m. m. Revideringen har främst inneburit en sänkning av väntade godstrafikintäkter. Trots dessa justeringar kan dock intäkterna fortfarande vara överskattade.

Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägs-linjer m. m. för budgetåren 1972/73 och 1973/74 har beräknats till 322 resp. 350 milj. kr. I skrivelse till Kungl. Maj:t 18.2.1972, dnr ea 71-010/111, 1120, hemställde SJ om ett tilläggsanslag med 23 milj. kr. på statens driftbudget för 1972/73. Det begärda tilläggsanslaget motsvarar SJ kostnader för försvarsberedskap (exkl. civilförsvar) samt underskott av busstrafik på linjen Övertorneå—Pajala, på Gotland och mellan centralorter i olika kommunblock. Tilläggsanslaget för 1972/73 samt motsvarande ersättningar för 1973/74 har ej medräknats i prognosen.

Driftkostnaderna exkl. avskrivningar har liksom i novemberprognosen beräknats på grundval av löneavtalet t. o. m. 1973 samt antagande om 10 % löneökning 1974 och 4 % höjning av sakkostnadsnivån per år utom i de fall då priserna regleras genom särskilda avtal. Nu kända och antagna förutsättningar i övrigt innebär att driftkostnaderna framförallt 1972/73 beräknas bli något högre än som angavs i novemberprognosen. En finräkning av avskrivningsbehovets förändring genom statskapitalets nedskrivning 1970/71 och 1971/72 har i gengäld lett fram till lägre avskrivningsbelopp 1972/73 och 1973/74 än den preliminära beräkning som låg till grund för novemberprognosen.

Enligt den nu genomförda revideringen av novemberprognosen väntas underskottet för 1971/72 komma att öka till 80 milj. kr. För 1972/73 och 1973/74 förutses underskott om 25 resp. 40 milj. kr. vid nuvarande taxenivå.

För att uppnå överskott som motsvarar de i tablån angivna förräntningskraven för resp. budgetår krävs alltså betydande intäktsförstärkningar. Som nämndes i novemberprognosen behöver SJ varje budgetår redovisa ett överskott om minst ca 90 milj. kr. för att klara pensionsutbetalningarna. Enbart för att klara dessa krävs intäktsförstärkningar om 170 milj. kr. 1971/72, 115 milj. kr. 1972/73 och 130 milj. kr. 1973/74.

Det står nu klart att SJ inte kommer att inleverera något överskott under 1971/72. Frågan om möjligheterna att uppnå erforderliga intäktsförstärkningar under de båda följande budgetåren måste nu liksom i november lämnas öppen."

Riksrevisionsverket föreslår, liksom i statsverkspropositionen, att inga inkomster uppförs på riksstatstiteln statens järnvägar för budgetåret 1972/73.

Luftfartsverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 23,1 milj. kr. I anslutning till luftfartsverkets skrivelse till riksrevisionsverket 3 mars 1972 förordar riksrevisionsverket att titeln luftfartsverket i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 23,1 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Förenade fabriksverken. I statsverkspropositionen upptogs inga inkomster på denna titel. I förnyad beräkning 9 mars 1972 har förenade fabriksverken beräknat inkomsterna till 0,6 milj. kr. Dessa inkomster hänför sig i sin helhet till hyresintäkter från försvarets materielverk. Riksrevisionsverket förordar att titeln förenade fabriksverken i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 0,6 milj. kr., vilket är 0,6 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Statens vattenfallsverk. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 425 milj. kr. Statens vattenfallsverk har i skrivelse till riksrevisionsverket den 9 mars 1972 beräknat inleveransen till 460 milj. kr. I skrivelse anför statens vattenfallsverk bl. a. följande:

"1971/72

Ny beräkning för 1971/72 tar hänsyn till minskad kraftförsäljningsvolym till följd av konjunkturavmattningen, vilket beräknas ge en intäktsminskning om ca 70 milj. kr., medan beslutad höjning av engrostaxorna beräknas ge ett tillskott av storleksordningen 10 milj. kr. Den minskade kraftförsäljningsvolymen samt sänkta oljepriser medför betydande minskning av kostnaderna för tillskottskraft. Totalt beräknas kostnaderna minska med ca 80 milj. kr. Sammantaget innebär ovanstående ett 20 milj. kr. högre nettoöverskott jämfört med beräkningarna i november 1971, eller 410 milj. kr., vilket motsvarar 6,8 % förräntning av det i medeltal disponerade kapitalet.

1972/73 och 1973/74

Förutsättningarna beträffande försäljningsökning enligt beräkning i november 1971 är oförändrade. Den nämnda minskningen i försäljningsvolym under 1971/72 medför dock att beräkningarna utgår från en lägre nivå och minskning av försäljningsvolymen i jämförelse med den senaste beräkningen förutsättes därför även för 1972/73 och 1973/74. Samtidigt medför höjningen av engrostaxorna ett intäkts tillskott, vilket för 1972/73 beräknas delvis kompensera volymminskningen och för 1973/74 väntas medföra högre intäkter än tidigare beräknade. Minsk-

ning av kostnader för tillskottskraft bedöms även för dessa två år bli så betydande att nettoöverskotten beräknas öka med 35 resp. 40 milj. kr. till 470 resp. 520 milj. kr., motsvarande en förräntning om ca 7,0 %. För 1973/74 förutsättes därutöver ett ökat utrymme för avskrivningar med 5 milj. kr., vilket innebär en bättre anpassning till långsiktiga avskrivningsplaner.

Ovissheten beträffande oljeprisernas utveckling, vattentillgång m. m. bidrar till att beräkningarna innefattar relativt stor osäkerhet. I det sista budgetårets beräkningar ingår vidare i förutsättningarna att Ringhals kraftstations aggregat 1 och 2 skall tagas i drift under året. Eventuella förändringar beträffande idrifttagningstidpunkt och tillgänglighet har betydande inverkan på beräkningen."

Riksrevisionsverket förordar att titeln statens vattenfallsverk i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 460 milj. kr., vilket är 35 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Domänverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 23 milj. kr. I anslutning till domänverkets skrivelse till riksrevisionsverket den 3 mars 1972 förordar riksrevisionsverket att titeln domänverket i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 23 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Riksbanksfonden. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 200 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket 9 mars 1972 har riksbanksfullmäktige meddelat att de inte funnit anledning föreslå ändring av detta belopp. Riksrevisionsverket föreslår i anslutning till fullmäktiges förslag att titeln riksbanksfonden i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med oförändrat 200 milj. kr.

Lånefonden för bostadsbyggande. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 445 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till bostadsstyrelsens förnyade beräkning att titeln lånefonden för bostadsbyggande i riksstaten för budgetåret 1972/73 uppförs med 1 450 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Kapitalbudgetens inkomster

Avskrivningsmedel inom fonden

Avskrivningsmedel inom fonden (årsavskrivningar) används för finansiering till viss del av investeringarna på kapitalbudgeten. I statsverkspropositionen uppfördes dessa inkomster för budgetåret 1972/73 med sammanlagt 1 695,8 milj. kr., varav 1 515,9 milj. kr. avsåg affärsverksfonderna.

Riksrevisionsverket har inhämtat uppgifter om avskrivningsmedlens

utveckling för olika fonder av större betydelse. I nedanstående sammanställning ges uppgifter om dessa avskrivningsmedels storlek för budgetåret 1972/73 dels enligt statsverkspropositionen 1972, dels enligt förnyad bedömning i mars 1972 (milj. kr.).

Fond	Enligt 1972 års stats- verkspropo- sition	Enligt ny be- räkning i mars 1972
Postverket	16,1	16,6
Televerket	816,1	816,1
Statens järnvägar	265,0	254,0
Luftfartsverket	16,7	16,2
Förenade fabriksverken	17,0	18,5
Statens vattenfallsverk	385,0	385,0
Statens vägverks förrådsfond	58,4	57,0

Riksrevisionsverket förordar att kapitalbudgetens inkomster för budgetåret 1972/73 upptas till 1 839,1 milj. kr., vilket är 11 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

I anslutning till vad sålunda anförts får riksrevisionsverket förorda att följande inkomsttitlar i riksstaten för budgetåret 1972/73 upptas med nedan angivna i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp.

	Enligt statsverks- propositionen	Enligt riksrevi- sionsverkets ändringsförslag	Ökning (+) Minskning (-)
	Kronor	Kronor	Kronor
<i>Driftbudgeten</i>			
Skatt på inkomst och för- mogenhet m. m.	21 000 000 000	21 200 000 000	+ 200 000 000
Kupongskatt	23 000 000	24 000 000	+ 1 000 000
Lotterivinstskatt	125 000 000	135 000 000	+ 10 000 000
Stämpelskatt och stämpel- avgift	305 000 000	329 000 000	+ 24 000 000
Tullmedel	880 000 000	970 000 000	+ 90 000 000
Mervärdesskatt	13 300 000 000	13 000 000 000	- 300 000 000
Särskilda varuskatter	351 000 000	336 000 000	- 15 000 000
Tobaksskatt	1 628 000 000	1 608 000 000	- 20 000 000
Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag	51 000 000	50 000 000	- 1 000 000
Skatt på vin	305 000 000	310 000 000	+ 5 000 000
Skatt på malt- och läske- drycker	645 000 000	620 000 000	- 25 000 000
Energiskatt	1 084 000 000	1 078 000 000	- 6 000 000
Skatt på annonser och reklam m. m. (Annonsskatt)	38 000 000	70 000 000	+ 32 000 000
Expeditionsavgifter	66 500 000	72 000 000	+ 5 500 000
Fyravgifter	78 000 000	80 000 000	+ 2 000 000
Lotsavgifter	24 000 000	22 000 000	- 2 000 000
Pensionsmedel	334 000 000	277 000 000	- 57 000 000
Inkomst av myntning m. m. (Inkomst av myntning och justering)	65 000 000	90 000 000	+ 25 000 000

	Enligt statsverks- propositionen	Enligt riksrevi- sionsverkets ändringsförslag	Ökning (+) Minskning (—)
	Kronor	Kronor	Kronor
Kontrollstämpelmedel	1 300 000	0	— 1 300 000
Inkomster vid statens in- stitut för konsumentfrågor	1 330 000	900 000	— 430 000
Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	41 300 000	41 650 000	+ 350 000
Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	0	1 000 000	+ 1 000 000
Inkomst av justering och ädelmetallkontroll	0	5 000 000	+ 5 000 000
Totalisatormedel	102 000 000	103 000 000	+ 1 000 000
Tipsmedel	270 000 000	272 000 000	+ 2 000 000
Lotterimedel	185 000 000	190 000 000	+ 5 000 000
Förenade fabriksverken	0	600 000	+ 600 000
Statens vattenfallsverk	425 000 000	460 000 000	+ 35 000 000
Lånefonden för bostads- byggande	1 445 000 000	1 450 000 000	+ 5 000 000
		Summa	+ 21 720 000
<i>Kapitalbudgeten</i>			
Avskrivningsmedel inom fonden:			
Postverkets fond	16 100 000	16 550 000	+ 450 000
Statens järnvägars fond	265 000 000	254 000 000	— 11 000 000
Luftfartsverkets fond	16 700 000	16 200 000	— 500 000
Fabriksverkens fond	17 000 000	18 500 000	+ 1 500 000
Statens vägverks förrådsfond	58 400 000	57 000 000	— 1 400 000
		Summa	— 10 950 000

Den sammanlagda nettoökningen i förhållande till riksstatsförslaget enligt statsverkspropositionen blir 10,8 milj. kr.

En sammanställning av totalbudgetens inkomster 1972/73 enligt statsverkspropositionen respektive riksrevisionsverkets ändringsförslag framgår av nedanstående tabell, där samma uppgifter för 1971/72 medtagits för jämförelse.

	1971/72		1972/73	
	Enl statsverks- propositionen	Enl rrv:s änd- ringsförslag	Enl statsverks- propositionen	Enl rrv:s änd- ringsförslag
<i>Driftbudgetens inkomster</i>				
Skatt på inkomst och förmögenhet m. m.	19 700	19 800	21 000	21 200
Övrig skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse	714	749	740	775
Automobilskattemedel	3 314	3 314	3 424	3 424
Allmän arbetsgivaravgift	1 920	1 920	2 110	2 110
Mervärdesskatt	12 050	11 800	13 300	13 000
Tullar och acciser i övrigt	8 223	8 297	8 360	8 420
Därav: tullmedel	890	950	880	970
omsättningsskatt på motorfor- don	420	435	450	450
tobaksskatt	1 628	1 618	1 628	1 608

	1971/72		1972/73	
	Enl statsverks- propositionen	Enl rrv:s änd- ringsförslag	Enl statsverks- propositionen	Enl rrv:s änd- ringsförslag
skatt på sprit och vin	2 385	2 390	2 440	2 445
energiskatt	1 027	1 051	1 084	1 078
Uppbörd i statens verksamhet	1 164	1 112	1 163	1 141
Därav: pensionsmedel	295	267	334	277
Diverse inkomster	721	729	742	750
Statens affärsverksfonder	663	684	713	748
Övriga kapitalfonder	2 043	2 072	2 429	2 435
Summa för driftbudgetens inkomster	50 512	50 477	53 981	54 003
<i>Kapitalbudgetens inkomster</i>				
Avskrivningsmedel och övriga kapital- medel inom kapitalfonderna:				
Statens affärsverksfonder	1 339	1 363	1 530	1 521
Övriga kapitalfonder	266	267	288	287
Övrig kapitalåterbetalning	32	12	32	32
Summa för kapitalbudgetens inkomster	1 636	1 642	1 850	1 839
Summa för totalbudgetens inkomster	52 148	52 119	55 830	55 842

¹ Exklusive 20 mkr som i budgetredovisningen redovisas som inkomst på investeringsanslag.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Sannell, avdelningsdirektören Hawor, byrådirektören Vereide och förste revisorn Almström, varjämte revisionsdirektören Cederblad varit föredragande.

Underdånigst

EBBE MAGNANDER

Carl Olof Cederblad

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1972/73

Bil. 5. Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten

Bilaga 5

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1972/73

A Skatter, avgifter, m. m.

I Skatter:

1 Skatt på inkomst, för- mogenhet och rörelse:			
a Skatt på inkomst och för- mogenhet m. m., <i>bevillning</i>	20 600 000 000		
b Kupongskatt, <i>bevillning</i>	24 000 000		
c Utskiftningsskatt och er- sättningsskatt, <i>bevillning</i>	2 000 000		
d Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	11 700 000		
e Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	3 000 000		
f Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	270 000 000		
g Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	135 000 000		
h Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	329 000 000	21 374 700 000	
2 Automobilskattemedel:			
a Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	1 320 000 000		
b Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	2 104 000 000	3 424 000 000	
3 Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>		2 110 000 000	
4 Tullar och acciser:			
a Tullmedel, <i>bevillning</i>	970 000 000		
b Mervärdeskatt, <i>bevillning</i>	13 600 000 000		
c Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	336 000 000		
d Omsättningsskatt på motor- fordon, <i>bevillning</i>	450 000 000		
e Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 638 000 000		
f Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevill- ning</i>	30 000 000		
g Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevill- ning</i>	50 000 000		
h Skatt på sprit, <i>bevillning</i>	2 170 000 000		
i Skatt på vin, <i>bevillning</i>	335 000 000		
j Skatt på malt- och läske- drycker, <i>bevillning</i>	645 000 000		
k Energiskatt, <i>bevillning</i>	1 078 000 000		
l Särskild skatt på motorbräns- len, <i>bevillning</i>	913 000 000		
m Skatt på annonser och reklam m. m., <i>bevillning</i>	70 000 000	22 285 000 000	49 193 700 000

II Uppbörd i statens verksamhet:

1 Expeditionsavgifter	72 000 000
2 Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	75 600 000
3 Vattendomstolsavgifter	900 000
4 Inkomster vid kriminalvården	3 600 000
5 Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	13 000 000
6 Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen	8 300 000
7 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 700 000
8 Inkomster vid karolinska sjukhuset	170 000 000
9 Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	500 000
10 Inkomster under anslaget kostnader för viss utbildning av handikappade	1 850 000
11 Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	1 410 000
12 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	15 800 000
13 Inkomster vid statens vägverk, att tillföras automobilskattemedlen	2 000 000
14 Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, att tillföras automobilskattemedlen	18 600 000
15 Avgifter för registrering av motorfordon	30 000 000
16 Försäljning av sjökort	2 400 000
17 Fyravgifter	80 000 000
18 Lotsavgifter	22 000 000
19 Skeppsmätningsavgifter	1 500 000
20 Fartygsinspektionsavgifter m. m.	3 570 000
21 Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	18 200 000
22 Inkomster vid statens geotekniska institut	3 200 000
23 Ersättning för visst värderingsförfarande	40 000
24 Pensionsmedel m. m.	277 000 000
25 Inkomst av myntning m. m.	90 000 000
26 Bidrag till bankinspektionen	4 600 000
27 Bidrag för revision av sparbankerna	950 000
28 Bidrag till försäkringsinspektionen	2 900 000
29 Avgifter för granskning av biografilm	220 000
30 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	4 900 000
31 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	1 000 000
32 Inkomster vid statens maskinprovningar	500 000
33 Inkomster vid lantbruksnämnderna	3 000 000
34 Inkomster vid statens hingstdepå och stuteri	1 050 000
35 Inkomster vid statens jordbruksnämnd	900 000
36 Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	5 200 000
37 Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 885 000
38 Inkomster vid statens lantbrukskemiska laboratorium	1 400 000
39 Avgifter vid köttbesiktning	7 230 000
40 Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 500 000
41 Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	3 500 000

42	Inkomster vid veterinärhögskolan	1 450 000	
43	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltill- verkningen	180 000	
44	Inkomster av statens gruvegendom	31 000 000	
45	Inkomster vid statens institut för konsument- frågor	900 000	
46	Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	41 650 000	
47	Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	3 000 000	
48	Exekutionsavgifter	15 700 000	
49	Restavgifter	55 000 000	
50	Inkomster vid statens planverk	1 850 000	
51	Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	770 000	
52	Inkomst av justering och ädelmetallkontroll	5 000 000	
53	Tillsyn av atomenergianläggningar m. m.	2 100 000	
54	Ersättning för vissa komplementkostnader vid vissa myndigheter m. m.	28 251 000	1 140 756 000
<i>III</i>	<i>Diverse inkomster:</i>		
1	Bötesmedel	85 000 000	
2	Totalisatormedel	103 000 000	
3	Tipsmedel	272 000 000	
4	Lotterimedel	190 000 000	
5	Övriga diverse inkomster	100 000 000	750 000 000
			51 084 456 000
B	Inkomster av statens kapitalfonder		
<i>I</i>	<i>Statens affärsverksfonder:</i>		
1	Postverket	11 500 000	
2	Televerket	230 000 000	
3	Luftfartsverket	23 100 000	
4	Förenade fabriksverken	600 000	
5	Statens vattenfallsverk	460 000 000	
6	Domänverket	23 000 000	748 200 000
<i>II</i>	<i>Riksbanksfonden</i>		200 000 000
<i>III</i>	<i>Statens allmänna fastighetsfond:</i>		
1	Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2	Kriminalvårdsstyrelsens "	9 057 000	
3	Beskickningsfastigheternas "	6 514 000	
4	Karolinska sjukhusets "	3 735 000	
5	Akademiska sjukhusets "	5 635 000	
6	Byggnadsstyrelsens "	266 240 000	
7	Generaltullstyrelsens "	93 000	291 275 000
<i>IV</i>	<i>Försvarets fastighetsfond</i>		101 452 000
<i>V</i>	<i>Statens utlåningsfonder:</i>		
1	Utrikesförvaltningens lånefond	100 000	
2	Biståndsförvaltningens lånefond	50 000	
3	Statens bosättningslånefond	9 900 000	
4	Vattenkraftslånefonden	270 000	
5	Luftfartslånefonden	3 200 000	
6	Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	1 900 000	
7	Statens lånefond för universitetsstudier	800 000	

Bil. 5. Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten

8 Allmänna studielånefonden	23 000 000	
9 Lånefonden för studentkårlokaler	200 000	
10 Jordbrukets lagerhusfond	120 000	
11 Jordbrukets maskinlånefond	400 000	
12 Statens sekundärlånefond för jordbrukare	15 000	
13 Fonden för supplementär jordbrukskredit	1 000	
14 Kraftledningslånefonden	90 000	
15 Egnahemslånefonden	1 200 000	
16 Statens avdikningslånefond	1 700 000	
17 Fiskerilånefonden	1 100 000	
18 Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	80 000	
19 Skogsväglånefonden	40 000	
20 Statens hantverks- och industrilånefond	21 000 000	
21 Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	1 070 000	
22 Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	1 000	
23 Lånefonden för bostadsbyggande	1 450 000 000	
24 Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder	2 700 000	
25 Lånefonden för maskinanskaffning inom bygg- nadsindustrin	1 635 000	
26 Lånefonden för kommunala markförvärv	9 270 000	
27 Lånefonden för allmänna samlingslokaler	2 300 000	
28 Övriga utlåningsfonder	107 000	1 532 249 000
<i>VI Fonden för låneunderstöd:</i>		
1 Statskontorets delfond	19 000 000	
2 Lantbruksstyrelsens "	1 000	
3 Arbetsmarknadsstyrelsens "	50 000 000	
4 Bostadsstyrelsens "	400 000	
5 Riksbankens "	40 000	
6 Riksgäldskontorets "	1 025 000	70 466 000
<i>VII Fonden för statens aktier</i>		18 563 000
<i>VIII Fonden för beredskapslagring</i>		69 950 000
<i>IX Statens pensionsfonder:</i>		
1 Folkpensioneringsfonden	69 700 000	
2 Civila tjänstepensionsfonden	2 150 000	
3 Militära tjänstepensionsfonden	240 000	
4 Allmänna familjepensionsfonden	6 600 000	
5 Statens pensionsanstalts pensionsfond	14 700 000	
6 Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	44 000	93 434 000
<i>X Diverse kapitalfonder:</i>		
1 Fonden för kreditgivning till utlandet	3 400 000	
2 Övriga diverse kapitalfonder	54 500 000	57 900 000
		3 183 489 000
Summa kr.	54 267 945 000	

**Specifikation av
anslagsförändringar
i förhållande till
statsverkspropositionen
för budgetåret 1972/73**

**Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen
för budgetåret 1972/73**

1 000-tal kronor

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minsk- ning (—)
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	
DRIFTBUDGETEN				
IV. Försvarsdepartementet				
Arméförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	1 615 000	75	1 603 000	— 12 000
Materielanskaffning, <i>förslagsanslag</i>	535 000	75	551 000	+ 16 000
Forskning och utveckling, <i>förslagsanslag</i>	50 000	75	49 000	— 1 000
Marinförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	525 000	75	522 000	— 3 000
Materielanskaffning, <i>förslagsanslag</i>	325 000	75	340 000	+ 15 000
Forskning och utveckling, <i>förslagsanslag</i>	50 000	75	42 000	— 8 000
Flygvapenförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	855 000	75	840 000	— 15 000
Materielanskaffning, <i>förslagsanslag</i>	743 839	75	816 244	+ 72 405
Forskning och utveckling, <i>förslagsanslag</i>	375 000	75	395 000	+ 20 000
Central och högre regional ledning:				
Iståndsättning av befästningar och kaserner, <i>förslags- anslag</i>	8 000	75	8 300	+ 300
Försvarets materielverk, <i>förslagsanslag</i>	225 000	75	232 000	+ 7 000
Försvarets forskningsanstalt, <i>förslagsanslag</i>	105 000	75	107 000	+ 2 000
Försvarets radioanstalt, <i>förslagsanslag</i>	55 000	75	54 000	— 1 000
Insatsberedskap m. m., <i>förslagsanslag</i>	28 000	75	28 500	+ 500
Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, <i>förslags- anslag</i>	875	75	1 000	+ 125
Flygtekniska försöksanstalten, <i>förslagsanslag</i>	1 500	75	1 800	+ 300
Summa	5 497 214		5 590 844	+ 93 630
V. Socialdepartementet				
Bidrag till anordnande av kliniker för psykiskt sjuka m. m., <i>reservationsanslag</i>	96 000	50	110 000	+ 14 000
Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m., <i>förslagsanslag</i>	1 060 000	50	1 340 000	+ 280 000
Bidrag till pensioner för vissa provinsialläkare, <i>för- slagsanslag</i>	—	50	20 700	+ 20 700
Summa	1 156 000		1 470 700	+ 314 700
VI. Kommunikationsdepartementet				
Kostnader för omläggning av flygtrafikledarutbildningen, <i>förslagsanslag</i>	—	51	1	+ 1
Summa	—		1	+ 1

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut	Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Förändring Ökning (+) Minsk- ning (—)
<i>VII. Finansdepartementet</i>					
Kammarkollegiet, <i>förslagsanslag</i>	4 000	32		6 575	+ 2 575
Statskontoret, <i>förslagsanslag</i>	31 400	32		30 950	— 450
Myntverket:					
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	15 263	32		2 955	— 2 308
Nyanskaffning av vissa maskiner m. m., <i>reservationsanslag</i>	2 450	32		350	— 100
Produktionsbidrag för dagstidningar, <i>förslagsanslag</i>	36 000	59		67 000	+ 31 000
Samdistributionsrabatt för dagstidningar, <i>förslagsanslag</i>	10 000	59		20 000	+ 10 000
Kampanj för sparande m. m., <i>förslagsanslag</i>	—	22		1 500	+ 1 500
Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen, <i>reservationsanslag</i>	—	61		5 000	+ 5 000
Summa	87 113			134 330	+ 47 217
<i>VIII. Utbildningsdepartementet</i>					
Filmstöd	—	36		1 299	+ 1 299
Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m., <i>förslagsanslag</i>	16 720	48		13 596	— 3 124
Institutet för social forskning, <i>förslagsanslag</i>	898	29		1 186	+ 288
Studiebidrag m. m., <i>förslagsanslag</i>	596 000	27		573 000	— 23 000
Summa	613 618			589 081	— 24 537
<i>IX. Jordbruksdepartementet</i>					
Skoglig forskning, <i>reservationsanslag</i>	23 165	53		2 745	+ 2 580
Stöd till kollektiv skogsteknisk forskning, <i>reservationsanslag</i>		53		3 000	
Stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet, <i>reservationsanslag</i>	1 200	39		1 500	+ 300
Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m., <i>förslagsanslag</i>	14 000	79		19 000	+ 5 000
Summa	18 365			26 245	+ 7 880
<i>X. Handelsdepartementet</i>					
Sveriges exportråd, <i>reservationsanslag</i>	—	31		3 000	+ 3 000
Handelssekreterare, <i>reservationsanslag</i>	7 970	31		9 970	+ 2 000
Kollegiet för Sverige-information i utlandet: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 217	31		—	— 1 217
Exportrådet för den mindre industrin, <i>reservationsanslag</i>	855	31		—	— 855
Svenska handelskamrar i utlandet m. m., <i>reservationsanslag</i>	1 919	31		2 159	+ 240
Exportfrämjande åtgärder för möbelindustri, snickeri-industri m. fl., <i>reservationsanslag</i>	—	47		800	+ 800
Statens institut för konsumentfrågor:					
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	6 736	33		3 708	— 3 028
Undersökningar och upplysningsmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	374	33		200	— 174
Statens konsumentråd, <i>reservationsanslag</i>	4 394	33		2 050	— 2 344
Varudeklarationsnämnden	1 000	33		940	— 60

¹ Avser anslaget Mynt- och justeringsverket: Förvaltningskostnader.

² Avser anslaget Mynt- och justeringsverket: Nyanskaffning av vissa maskiner m. m.

³ Avser anslaget Skoglig forskning.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minsk- ning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp		
Konsumentverket:					
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	—	33	6 748	+	6 748
Forskning m. m., <i>reservationsanslag</i>	—	33	600	+	600
Allmänna reklamationsnämnden, <i>förslagsanslag</i>	—	33	800	+	800
Summa	24 465		30 975	+	6 510
XIII. Industridepartementet					
Utbildningsåtgärder m. m. för möbelindustri, snickeriindustri m. fl., <i>reservationsanslag</i>	—	47	1 650	+	1 650
Kostnader för räntebefrielse vid strukturgarantier till företag inom vissa industribranscher, <i>reservations- anslag</i>	—	46	300	+	300
Täckande av förluster på grund av strukturgarantier till företag inom vissa industribranscher, <i>förslagsanslag</i>	—	46	1	+	1
Omställningsfrämjande åtgärder för vissa industri- branscher, <i>reservationsanslag</i>	2 500	46	5 000	+	2 500
Bidrag till statens provningsanstalt, <i>reservationsanslag</i>	4 900	54	5 900	+	1 000
Statens provningsanstalt:					
Justering och ädelmetallkontroll, <i>förslagsanslag</i>	2 627	54	6 018	+	3 391
Utrustning, <i>reservationsanslag</i>	1 100	54	1 400	+	300
Medelstillskott till Aktiebolaget Asea-Atom, <i>reservationsanslag</i>	—	52	30 000	+	30 000
Europeiskt rymdsamarbete m. m., <i>förslagsanslag</i>	—	48	13 206	+	13 206
Summa	11 127		63 475	+	52 348
Summa förändringar av egentliga statsutgifter					+497 749
B. Utgifter för statens kapitalfonder					
Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	1 045 941	90	1 049 496	÷	3 555
Summa förändringar av utgifter för statens kapital- fonder				÷	3 555
Summa förändringar på driftbudgeten					+501 304
KAPITALBUDGETEN					
II. Statens allmänna fastighetsfond					
Försvarsdepartementet:					
Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar	1 300	75	1 301	+	1
Utbildningsdepartementet:					
Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål	5 400	28	1 802	—	3 598
Summa	6 700		3 103	—	3 597
III. Försvarets fastighetsfond					
Arméförband: Anskaffning av anläggningar	85 000	75	90 000	÷	5 000
Marinförband: Anskaffning av anläggningar	62 000	75	67 500	+	5 500
Summa	147 000		157 500	+	10 500
Summa förändringar på kapitalbudgeten				+	6 903

¹ Avser anslaget VII C 5 Statens justerare.

Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1972/73

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1972/73

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	24 448 000	
B. Televerkets fond	— 9 900 000	
C. Statens järnvägars fond	62 400 000	
D. Luftfartsverkets fond	71 798 000	
E. Fabriksverkens fond	24 899 000	
F. Statens vattenfallsverks fond	799 999 000	
G. Domänverkets fond	4 096 000	977 740 000
II. Statens allmänna fastighetsfond		253 662 000
III. Försvarets fastighetsfond		51 318 000
IV. Statens utlåningsfonder		3 052 527 000
V. Fonden för låneunderstöd		331 636 000
VII. Fonden för förlag till statsverket		15 001 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Statens vägverks förrådsfond	— 1 401 000	
B. Sjöfartsverkets fond	1 623 000	
C. Fonden för Södertälje kanalverk	7 500 000	
D. Statens datamaskinfond	50 100 000	
E. Jordfonden	1 000	
F. Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap	— 1 062 000	56 761 000
	Summa	4 738 645 000
Avgår kapitalåterbetalning:		
Avsättning till fonden för oregerade kapitalmedels-		
förluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	31 619 000	32 619 000
	Summa	4 706 026 000

FÖRSLAG TILL INVESTERINGSSTATER FÖR BUDGETÅRET 1972/73

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	41 000 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	16 550 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	24 448 000		
	41 000 000		41 000 000

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel: Tele-		Investeringsanslag:	
anläggningar m. m.		Teleanläggningar m. m.	777 600 000
från riksstaten	6 000 000	Rundradioanläggningar	35 600 000
inom fonden	780 500 000		
Avskrivningsmedel: Rund-			
radioanläggningar			
inom fonden	35 600 000		
Övriga kapitalmedel:			
Teleanläggningar m. m.	1 000 000		
Investeringsbemyndigande:			
Teleanläggningar m. m.	— 9 900 000		
	813 200 000		813 200 000

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	342 200 000
från riksstaten	17 800 000		
inom fonden	254 000 000		
Övriga kapitalmedel	8 000 000		
Investeringsbemyndigande	62 400 000		
	342 200 000		342 200 000

D. Luftfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	88 000 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	16 200 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	71 798 000		
	88 000 000		88 000 000

E. Fabriksverkens fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	43 900 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	18 500 000		
Övriga kapitalmedel	500 000		
Investeringsbemyndigande	24 899 000		
	<u>43 900 000</u>		<u>43 900 000</u>

F. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	1 190 000 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	385 000 000		
Övriga kapitalmedel	5 000 000		
Investeringsbemyndigande	799 999 000		
	<u>1 190 000 000</u>		<u>1 190 000 000</u>

G. Domänverkets fond

Investeringsbemyndigande	4 096 000	Summa investeringsanslag	4 096 000
--------------------------	-----------	--------------------------	-----------

*Summa investeringsbemyndi-
ganden för statens affärs-
verksfonder* 977 740 000

II. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	492 444 000
från riksstaten	189 847 000		
inom fonden	45 885 000		
Övriga kapitalmedel	3 050 000		
Investeringsbemyndigande	253 662 000		
	<u>492 444 000</u>		<u>492 444 000</u>

III. Försvarets fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	294 700 000
från riksstaten	200 600 000		
inom fonden	26 782 000		
Övriga kapitalmedel	16 000 000		
Investeringsbemyndigande	51 318 000		
	<u>294 700 000</u>		<u>294 700 000</u>

IV. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande	100 000	Investeringsanslag	100 000
--------------------------	---------	--------------------	---------

Biståndsförvaltningens lånefond

Investeringsbemyndigande	400 000	Investeringsanslag	400 000
--------------------------	---------	--------------------	---------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Allmänna studielånefonden

Investeringsbemyndigande	113 000 000	Investeringsanslag	113 000 000
--------------------------	-------------	--------------------	-------------

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	584 000 000	Investeringsanslag	584 000 000
--------------------------------------	-------------	--------------------	-------------

Lånefonden för studentkårlokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	765 000	Investeringsanslag	2 000 000
Investeringsbemyndigande	1 235 000		
	<u>2 000 000</u>		<u>2 000 000</u>

Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Avskrivningsmedel från riksstaten	311 000	Investeringsanslag	700 000
Investeringsbemyndigande	389 000		
	<u>700 000</u>		<u>700 000</u>

Statens fiskredskapslånefond

Investeringsbemyndigande	200 000	Investeringsanslag	200 000
--------------------------	---------	--------------------	---------

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	20 000 000	Investeringsanslag	20 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande	2 835 000 000	Investeringsanslag	2 835 000 000
--------------------------	---------------	--------------------	---------------

Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder

Investeringsbemyndigande	3 000 000	Investeringsanslag	3 000 000
--------------------------	-----------	--------------------	-----------

Lånefonden för kommunala markförvärv

Investeringsbemyndigande	75 000 000
--------------------------	------------

Investeringsanslag	75 000 000
--------------------	------------

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Avskrivningsmedel	
-------------------	--

från riksstaten	9 800 000
-----------------	-----------

Investeringsanslag	14 000 000
--------------------	------------

Investeringsbemyndigande	4 200 000
--------------------------	-----------

	<u>14 000 000</u>
--	-------------------

	<u>14 000 000</u>
--	-------------------

*Summa investeringsbemyndi-
ganden för statens
utlåningsfonder*

	3 052 527 000
--	---------------

V. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel	
-------------------	--

från riksstaten	34 867 000
-----------------	------------

Övriga kapitalmedel	58 500 000
---------------------	------------

Investeringsbemyndigande	331 636 000
--------------------------	-------------

	<u>425 003 000</u>
--	--------------------

Summa investeringsanslag	425 003 000
--------------------------	-------------

	<u>425 003 000</u>
--	--------------------

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	30 000 000
---------------------	------------

Investeringsbemyndigande	15 001 000
--------------------------	------------

	<u>45 001 000</u>
--	-------------------

Summa investeringsanslag	45 001 000
--------------------------	------------

	<u>45 001 000</u>
--	-------------------

IX. Diverse kapitalfonder**A. Statens vägverks förrådsfond**

Avskrivningsmedel	
-------------------	--

från riksstaten	1 000
-----------------	-------

inom fonden	57 000 000
-------------	------------

Övriga kapitalmedel	600 000
---------------------	---------

Investeringsbemyndigande	—1 401 000
--------------------------	------------

	<u>56 200 000</u>
--	-------------------

Investeringsanslag	56 200 000
--------------------	------------

	<u>56 200 000</u>
--	-------------------

B. Sjöfartsverkets fond

Avskrivningsmedel	
-------------------	--

från riksstaten	1 000
-----------------	-------

inom fonden	16 826 000
-------------	------------

Övriga kapitalmedel	50 000
---------------------	--------

Investeringsbemyndigande	1 623 000
--------------------------	-----------

	<u>18 500 000</u>
--	-------------------

Investeringsanslag	18 500 000
--------------------	------------

	<u>18 500 000</u>
--	-------------------

Bil. 7. Förslag till investeringsplan och investeringsstater

C. Fonden för Södertälje kanalverk

Investeringsbemyndigande	7 500 000	Investeringsanslag	7 500 000
--------------------------	-----------	--------------------	-----------

D. Statens datamaskinfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	81 000 000
inom fonden	30 900 000		
Investeringsbemyndigande	50 100 000		
	<u>81 000 000</u>		<u>81 000 000</u>

E. Jordfonden

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

F. Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	5 500 000
från riksstaten	5 500 000		
inom fonden	1 062 000		
Investeringsbemyndigande	<u>—1 062 000</u>		
	5 500 000		<u>5 500 000</u>

*Summa investeringsbemyndiganden för
diverse kapitalfonder* 56 761 000

SUMMA INVESTERINGSSTATER

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	7 595 648 000
från riksstaten	1 049 496 000		
inom fonden	1 684 805 000		
Övriga kapitalmedel	122 702 000		
Investeringsbemyndigande	<u>4 738 645 000</u>		
	7 595 648 000		<u>7 595 648 000</u>

**Förändringar i
riksstatsförslaget
för budgetåret 1972/73
sedan statsverkspropositionen**

Prop. 1972: 90

Bil. 8 Förändringar i riksstatsförslaget

Bilaga 8

**FÖRÄNDRINGAR I RIKSSTATSFÖRSLAGET
FÖR BUDGETÅRET 1972/73 SEDAN
STATSVERKSPROPOSITIONEN**

Totalbudgeteten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	48 933,7	+ 260,0	49 193,7
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 162,6	— 21,9	1 140,8
III. Diverse inkomster	742,0	+ 8,0	750,0
Summa	50 838,3	+ 246,1	51 084,5
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	712,6	+ 35,6	748,2
II. Riksbanksfonden	200,0	—	200,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	291,3	—	291,3
IV. Försvarets fastighetsfond	101,5	—	101,5
V. Statens utlåningsfonder	1 527,2	+ 5,0	1 532,2
VI. Fonden för låneunderstöd	70,5	—	70,5
VII. Fonden för statens aktier	18,6	—	18,6
VIII. Fonden för beredskapslagring	70,0	—	70,0
IX. Statens pensionsfonder	93,4	—	93,4
X. Diverse kapitalfonder	57,9	—	57,9
Summa	3 142,9	+ 40,6	3 183,5
<i>C. Beräknad övrig finansiering:</i>			
I. Avskrivningar och övriga kapital- medel inom kapitalfonderna:			
Statens affärsverksfonder	1 530,4	— 9,6	1 520,9
Övriga kapitalfonder	288,1	— 1,4	286,7
II. Övrig kapitalåterbetalning	31,6	—	31,6
Summa	1 850,1	— 11,0	1 839,1
Summa	55 831,3	+ 275,8	56 107,1
Underskott	3 278,3	+ 353,9	3 632,2
Summa milj. kr.	59 109,6	+ 629,7	59 739,3

budgetåret 1972/73

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Utgiftsanslag:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	9,5	—	9,5
II. Justitiedepartementet	2 303,4	—	2 303,4
III. Utrikesdepartementet	1 477,4	—	1 477,4
IV. Försvarsdepartementet	6 995,9	+ 104,1	7 100,0
V. Socialdepartementet	16 909,3	+ 314,7	17 224,0
VI. Kommunikationsdepartementet	4 377,7	+ 0,0	4 377,7
VII. Finansdepartementet	3 715,3	+ 47,2	3 762,5
VIII. Utbildningsdepartementet	9 921,9	— 28,1	9 893,8
IX. Jordbruksdepartementet	1 114,8	+ 7,9	1 122,7
X. Handelsdepartementet	221,6	+ 6,5	228,1
XI. Inrikesdepartementet	6 272,8	—	6 272,8
XII. Civildepartementet	989,7	—	989,7
XIII. Industridepartementet	1 629,5	+ 52,3	1 681,9
XIV. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XV. Riksdagen och dess verk m. m. ¹	94,9	—	94,9
XVI. Riksgäldsfonden	2 125,0	—	2 125,0
Summa	58 159,6	+ 504,7	58 664,3
<i>B. Beräknad övrig medelsförbrukning:</i>			
I. Minskning av anslagsbehållningar	500,0	+ 225,0	725,0
II. Ökad disposition av rörliga krediter	450,0	— 100,0	350,0
Summa	950,0	+ 125,0	1 075,0
Summa milj. kr.	59 109,6	+ 629,7	59 739,3

¹ Anslaget Statens justerare överfört till XIII ht.

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	48 933,7	+ 260,0	49 193,7
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 162,6	-- 21,9	1 140,8
III. Diverse inkomster	742,0	+ 8,0	750,0
Summa	50 838,3	+ 246,1	51 084,5
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	712,6	+ 35,6	748,2
II. Riksbanksfonden	200,0	—	200,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	291,3	—	291,3
IV. Försvarets fastighetsfond	101,5	—	101,5
V. Statens utlåningsfonder	1 527,2	+ 5,0	1 532,2
VI. Fonden för låneunderstöd	70,5	—	70,5
VII. Fonden för statens aktier	18,6	—	18,6
VIII. Fonden för beredskapslagring	70,0	—	70,0
IX. Statens pensionsfonder	93,4	—	93,4
X. Diverse kapitalfonder	57,9	—	57,9
Summa	3 142,9	+ 40,6	3 183,5
 Summa inkomster på driftbudgeten	 53 981,2	 + 286,7	 54 267,9
 Summa milj. kr.	 53 981,2	 + 286,7	 54 267,9

budgetåret 1972/73

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	9,5	—	9,5
II. Justitiedepartementet	2 210,4	—	2 210,4
III. Utrikesdepartementet	1 461,2	—	1 461,2
IV. Försvarsdepartementet	6 681,4	+ 93,6	6 775,0
V. Socialdepartementet	16 814,9	+ 314,7	17 129,6
VI. Kommunikationsdepartementet	3 031,7	+ 0,0	3 031,7
VII. Finansdepartementet	13 501,9	+ 47,2	3 549,1
VIII. Utbildningsdepartementet	8 991,9	— 24,5	8 967,4
IX. Jordbruksdepartementet	1 082,8	+ 7,9	1 090,7
X. Handelsdepartementet	200,1	+ 6,5	206,6
XI. Inrikesdepartementet	3 075,8	—	3 075,8
XII. Civildepartementet	960,7	—	960,7
XIII. Industridepartementet	1327,6	+ 52,3	380,0
XIV. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XV. Riksdagen och dess verk m. m.	94,9	—	94,9
Summa	48 445,9	+ 497,7	48 943,6
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Riksgäldsfonden	2 125,0	—	2 125,0
II. Avskrivningar av nya kapitalin- vesteringar	1 045,9	+ 3,6	1 049,5
III. Avskrivning av oreglerade kapi- talmedelsförluster	1,0	—	1,0
Summa	3 171,9	+ 3,6	3 175,5
Summa utgifter på driftbudgeten	51 617,8	+ 501,3	52 179,1
<i>Beräknat överskott på statsregleringen:</i>			
Överskott av inkomster	2 163,4	— 214,6	1 948,8
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	200,0	—	200,0
Summa	2 363,4	— 214,6	2 148,8
Summa milj. kr.	53 981,2	+ 286,7	54 267,9

¹ Anslaget Statens justerare överfört till XIII ht.

Kapitalbudgeten för**Inkomster**

	Statsverks- propositionen Milj. kr	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
Lånemedel	4 691,7	+ 14,2	4 706,0

Summa milj. kr. **4 691,7** **+ 14,2** **4 706,0**

budgetåret 1972/73

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
I. Statens affärsverksfonder:			
Postverkets fond	24,9	— 0,5	24,4
Televerkets fond	— 9,9	—	— 9,9
Statens järnvägars fond	51,4	+ 11,0	62,4
Luftfartsverkets fond	71,3	+ 0,5	71,8
Fabriksverkens fond	26,4	— 1,5	24,9
Statens vattenfallsverks fond	800,0	—	800,0
Domänverkets fond	4,1	—	4,1
II. Statens allmänna fastighetsfond	255,2	— 1,6	253,7
III. Försvarets fastighetsfond	46,4	+ 4,9	51,3
IV. Statens utlåningsfonder	3 052,5	—	3 052,5
V. Fonden för låneunderstöd	331,6	—	331,6
VII. Fonden för förlag till statsverket	15,0	—	15,0
IX. Diverse kapitalfonder:			
Statens vägverks förrådsfond	— 2,8	+ 1,4	— 1,4
Sjöfartsverkets fond	1,6	—	1,6
Fonden för Södertälje kanalverk	7,5	—	7,5
Statens datamaskinfond	50,1	—	50,1
Jordfonden	0,0	—	0,0
Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap	— 1,1	—	— 1,1
Summa	4 724,3	+ 14,3	4 738,6
Avgår kapitalåterbetalning:			
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Övrig kapitalåterbetalning	31,6	—	31,6
Summa	32,6	—	32,6
Summa milj. kr.	4 691,7	+ 14,3	4 706,0

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderad finansplan 1972	2
<i>Det internationella ekonomiska läget</i>	2
<i>Den ekonomiska utvecklingen under 1971</i>	5
<i>Konjunkturer och ekonomisk politik 1972</i>	9
Inledning	9
Sysselsättningspolitiken	13
Budgetpolitiken	16
Försörjningsbalans och bytesbalans	18
<i>Långtidsbudgeten</i>	21
<i>Avslutning</i>	25
Särskilda frågor	28
<i>Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1971/72 och 1972/73</i>	28
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1972/73 m. m.</i>	29
<i>Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling</i>	29
<i>Beräkning av dispositionen av rörliga krediter</i>	30
<i>Totalbudgetens inkomster budgetåren 1971/72 och 1972/73 samt investeringsplan för budgetåret 1972/73</i>	31
<i>Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1971/72 och 1972/73</i>	34
Hemställan	35
Bilaga 1: Reviderad nationalbudget för år 1972	
Bilaga 2: Långtidsbudget för perioden 1972/73—1976/77	
Bilaga 3: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetutfallet för 1971/72	
Bilaga 4: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1972/73	
Bilaga 5: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1972/73	
Bilaga 6: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1972/73	
Bilaga 7: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1972/73	
Bilaga 8: Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1972/73 sedan statsverkspropositionen	

